

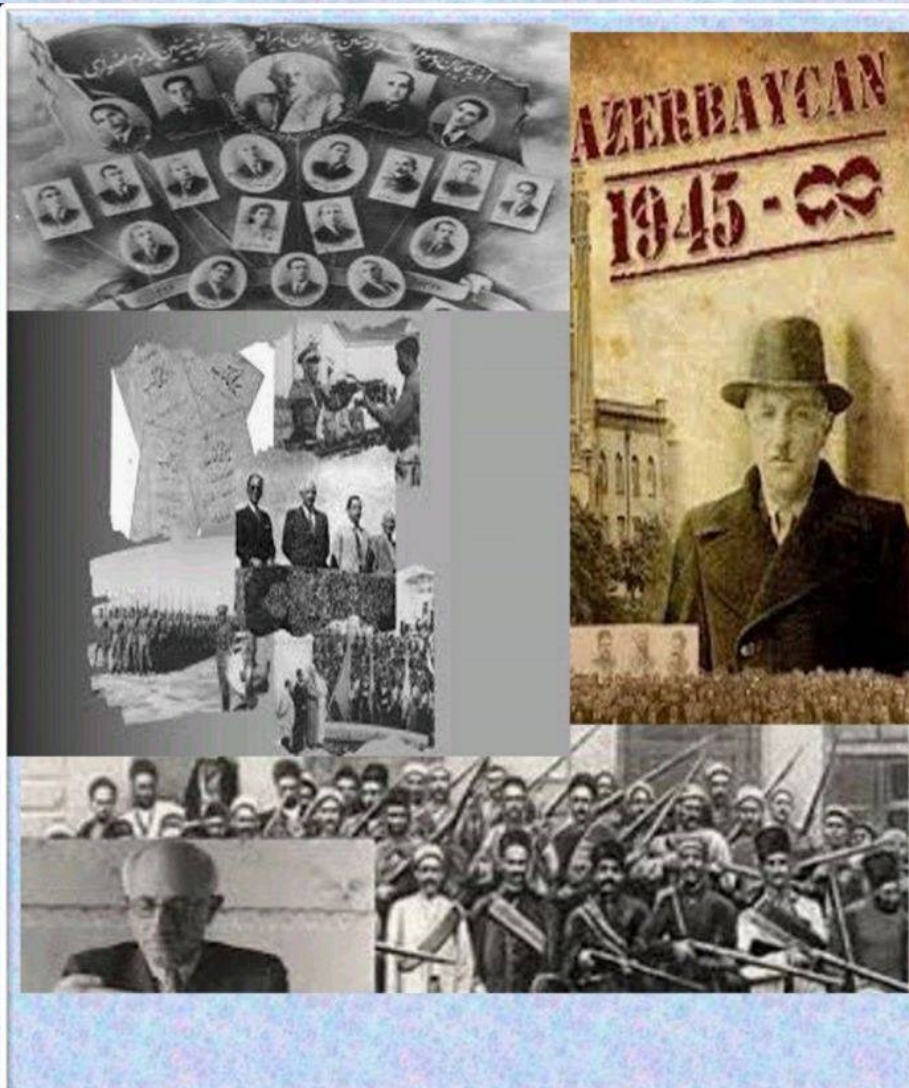

خداآفرین

تورکجه - فارسی
فرهنگی ، اجتماعی ، علمی

آذر ۱۴۰۳ - شمارهگان مسلسل ۲۳۱ - سال ۲۱ - قیمت ۲۰۰۰۰۰۰ تومن

۱۹۴۵-۱۹۴۶ آذربایجان میلی حرکتائی

KHUDAFARIN

Cultural and scial mnthly magazin managing Directr
cncessiner and chief Editr: Dr. HOSSEIN
SHARGHIDAREHJAK (SOYTÜRK)

XUDAFƏRİN

Aylıq Elmi, İctimai, mədəni Dərgi

Təsisçi və Baş Redaktor: Dr. HÜSEYN

ŞƏRQİDƏRƏCƏK (SOYTÜRK)

Say 231 -kasım- aralık 2024, Tehran

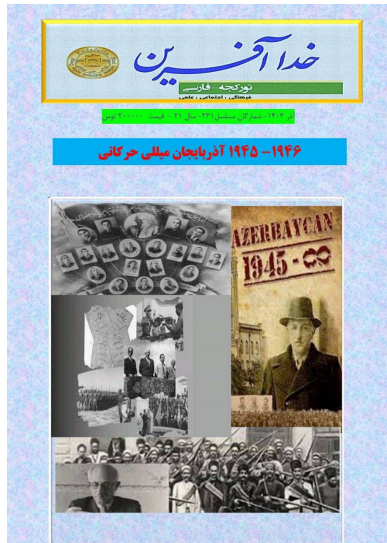
tiraj: 1000

www.khudafarin.ir

Telegram: <https://t.me/xudaferindergisi>

khudafarin@yahoo.com

خدا آفرین 231 xudafərin

ایچینده کیلر:

یاخین تاریخمیز "آذربایجان میلی حکومتی" نوامبر ۱۹۴۵ - داکبر ۱۹۴۶-۲

۲۱ آذر حرکتی و آذربایجان میلی حکومتی-----۶

هشت لهجه زبان ترکی در آذربایجان-----۹

دسته بندی لهجه های ترکی آذربایجانی (لهجه های ترکی)-----۱۰

دسته بندی لهجه های ترکی در ایران-----۱۶

ایران دیللی و لهجه لرینین سیاهیسی-----۱۹

اوغوزلاردا عایله محبتینین معنوی عالمی-----۲۳

سلسله گفتارهای ملی (تورکی) اسلامی-----۲۶

نگاهی به اتیمولوژی نام شهر «خالخال»-----۴۱

چنگیزخان و ساختن دنیای مدرن-----۴۲

تورک لرده «قایرا (کایرا) خان»-----۴۴

نظامی گنجوینین تورک دیوانینین طالعیمی-----۴۵

حکایه لر : شوشا اوغروندا-----۵۴

حکایه : ایکی یاتاقلی-----۶۱

حکایه : یوخسول قوناقلیغی-----۶۲

شعیریمیز - شاعیریمیز-----۶۷

آذربایجان ادبیاتینین نغمه کار شاعیری نعمت مسگری-----۶۷

گوله مایل مراد دان شعیرلر-----۷۳

رائوف ایلیاس اوغلو و شعیرلری-----۷۷

سوسیال مندییا-----۸۰

میلی - دموکراتیک ادبیاتیمیز-----۱۰۵

ياخين تاريخمیز "آذربایجان میلی حکومتی" نوامبر ۱۹۴۵ – دکابر ۱۹۴۶
YAXIN TARİXİMİZ "AZƏRBAYCAN MILLİ HÖKÜMƏTİ"
NOYABR 1945- DEKABR 1946

کولتورال (فرهنگی) یوخ ائتمک بلکه اوزون زامان ایچریسینده باش توتور . آنجاق گئری دونوشومو اولمویان بیر فاجعه دئمکدیر. اینسانلاری فیزیکی اولاراق یوخ ائندده اولارین قورتاریب قالانلاری سونرالار توره ییب چوخالاراق اوز سوی لارینی داوام ائتدیرمک شانسلاری اولای بیلیر .لاکن مدنی سویقیریم مانقوردلاشمایا سبب اولور و اونو گری دونوشومو ممکنسوزدور. توت آلیم کی گئری دونوشوم ساغلانا بیلدی . او زامان داها آمانسیز اوز اجدادینا دوشمن اولان ساتقین و مانقوردلارلا قارشیشاچاغیق. گونوموزده بو مانقوردلارین چوخونو گوروروک یادا اثرلرینی اوخویوروق. هر مهر آیی میلیونلارجا آنالار حرمتسزلیک اولاراق ائولادلارینی باشقا دیلده تعلیم ائدییرلر. بو آچیق آشکار والدین و اولارین وارلیقلری اولان ائولادلارینی تحقیر دئمکدیر. بویو ترومادی و عمر بویون هر بیر فرد و سونرا توپلوم بونون عذابینی یاشاییر.

شخصا من اوزوم بو ترومانی حالا یاشاییرام. درس کیتابلاریندا اولان منیم عیرقیما قارشی و تورک سویلو حاکمیتلره قارشی تحقیر آمیز و غرضلی موضوعلار هله ده من ده یارانمیش معنوی بوشلوغو روحومون درینلیکلرین ده ساسیدیجی تاثیرلرینی گوسترمک ده دیر.

تهران یاشاسام ده هله ده نیه کندیمیز ده هیچ بیر یاشاییش امکانین اولماماسینا راما آنجاق مکتبین اولماسی سونرالار منه اعیان اولدو. اصلینده او مکتبلر آسیمیلایسون دیرمانلاری و

SORUMLU MÜDÜR :

Dr. Hüseyin Şərqidərəcə (SOYTÜRK)

مدیر مسئول:

دکتر حسین شرقی دره جک (سوی تورک)

آذربایجان یعنی تورک اینسانی اوچون ایکی آی چوخ اهمیتلی دیر . بیری مهر آیی دیر ؛ بیری ده آذر آیی . اونا گوره کی مهر آیین دا عزیز بالالاریمیزی عایله دن آیراراق تعلیم و تربیه آدی آلتیندا میلی آسیمیلایسون معروض قویاراق اولارلی آنا دیلریندن باشقا اولان و باشقا مدنیته خاص اولان آداب و روسوما زورلا دا اولسا اینجه آد ایله یعنی ایتیم و اویرتیم آدی آلتیندا مدنی باسقییا و اوزگلشمه یه ایته لییریک.

اینسانلار اولدورولرک سویقیریم (نسل کشی) اولوندوغونو هامیمیز بیلرک . آنجاق مدنی سویقیریم داها کوتلوی و دهشتلی دیر. او اوزدن نه قدر کی؛ آنا دیلیمیز ده آنا و میلی کیمیلیمیزی اویرنمکدن اوزاق ساخلانجاییقسا او قدر یوخ اولماغ معروض قالاجاغیق.

ساخلامیشدیر. عاریتی دیل ایله دده بابالاریمیزین علینه یئتیشدیریلسک ده هله ده چوخوموز اوز دیرلریمیزی قوروماغی باجارمیشیق. زور دا اولسا اوز بقامیز اوچون هر گون ائوده ؛ چول ده ؛ اداره ده و یاشامین بوتون یونلرینده مجادله ائتمه لیک. آذربایجان میلی حرکتینین مغلوبیته اوغرا دیلماسیندان سونرا ایران دا تورکلری کوچه سوپورن و ایشچی داها دوغروسو ان پیس اجتماعی اوزلیکلره صاحب بوتون آشاغالاییجی ایشلره وادار ائتدیلر. سینما و رادیو تلویزیونلاردا ان

قول یئتیشدیرمه فابریکالاریدان باشقا بیر شیئی دئییلدی. چونکو او مکانلاردا فارسلاشدیرما و فارس دیا و ادبیاتینین اویردیلمه سیندن باشق هئچ نه یوخ ایدی. فارس دیلینی اویرنیب تهران و دیگر فارس بولگه لرینه ایشلمه یه گئدیب و اورالاردا قالب ؛ ائوله نیب اوز کیملیینی اونوماقدان باشقا بیر آماجی یوخ ایدی. دیگر آماجی ایسه ائولریمیزده آتا و آنلاریمیزدان اویرندییمیز تورک داستانلارینی اونوماق و اونون

پیس نقشلری تورکلره اختصاص وئرمیشدیرلر. اوغرو ؛ آدام اولدورن ؛ یاغماجی و دوشونجه سیز هم تحقیر آمیز رل لار بیز تورکلره وئریلمیشدیر. حتی دولت سوبه سینده حاضیرلانان تحقیر آمیز جک لار بئله بیزی آشاغالاماق اوچون دئییلیردی. دیلیمیز دیبندن یاساق ائدیلمیشدیر. تورک تاریخی و دیلی ساختالاشدیریلاراق آذری و مغول کیمی اویدورملارلا میللتین بینینه آشیلانماغا بشلانمیشدیر. بووتون بو ساختالاشدیرمالارین

یئرینه اویدورما ادبیات و داستانلار اویره نیب داهادا کیملییندن اوزاقلشماق ایدی. بیز تورکلر ایلرلر بویو اوز علیه میز درس لر اوخموش انسانلارییق. (هله ده نیه وارلیغیمیز یوخ اولمامیشدیر او دئمک دیر کی بیزیم مادی و مدنی دیرلریمیز ساختا و ماسونیزمین یالان اویدورمالاریندان قات - قات اوستوندور.) آتلار سوزو وار " یالان ایاق توتار آنجاق یئریمز ". گرچکدن بو فاکتور بیزی قورویوب

دان قارای دک تورک سیلینمیشدیر. البته بو پروسدور آذربایجان و دیگر تورکلر یاشایان شهرلرده ده عینی دیر.

چوخ عجایب دیر گوره سن بیز نیه بیر یئرده یاشاییریق؟! تهرانین کوچه لرینین یوزده آلتمیسی تورک شهید آدلاری ایله بزه دیلمیش اولسا دا . یوز مینلر شهید و جانباز وئرسک ده حتی تورپاقدان تورک قانی اییسی گلسه ده. گئنه بیز - بیزیک و اونلار دا اوز بیلدیکلرینده دیر. بونلارهامیسی مهر آیینین تورکلره ائتدیکرینین تاثیر دیر.

آذری آیی ایسه آذربایجان تورکلرینین داخلی و خارجی بین الملل دوشمن قووه لری طرفیندن ازیلمیش و تاپدالانمیش غرور و منلیک آیی دیر. بیز وار اولماق ایسته دییمیز ده بوتون قووه لری ایله اوزریمیزه یوروش ائدرک بیزی آل قانا بویادیلر. غربین خیابانی دن باشلایان و ستارخانلا مکمللشن ایچ دن یوخ ائتمه سناریوسو آذر آیین دا تامامیله اهمیتی ایتیرمیشدیر. لاکن گئنه ضد میللت باشچیلارین اللری ایله (اصلینده تتیی توتان و ماشانی چکن او غرب کافر و فاسقلر ایدی) کند و شهرلریمیزی قانا بویویاراق اینسانلاریمیزی اعدام و سورگون ائتدیلر. آذربایجان تجاوز ائدرک بیزلری تحقیر ائتدیلر. بو تحقیرله باریشماق هئچ بیر تورکه یاراشماز. دلیلین و مدنیتی عالیم لرینله یئره گومدولر. بونون نتیجه سی اولاراق حالا بوتون وارلیقلاریمیزدان یوخسون اولاراق ایسته دیکلرین یاشام و ایتیم طرزینه محکوم ائتمیشلر.

بوتون بونلارین آرخاسیندا کورسللشمک نامینه بوتون میللتلری قوللا چئویرن بیر قووه واردیر. سوسیال مئدییا و یاپای ذکا بونلارین ان کیچیک پلانلاری دیر. قید ائتمک ایسته ییرم بوتون بو

آرخاسیندا مهر آییندا باشق دیلده اوخوبان مانقوردلار و اونلارین آرخاسیدا فاشیست ال ده قاییرما پهلوی حاکمیتی و اونون اربابلری دایانیردی. مظلوم تورک اینسانی بویوک بیر مدنی و آموزشی باسقی ایله یاناشی اجتماعی آشاغلاما و تحقیرلرله قارشى - قارشىیادی.

البته بو وضعیت دون دییشدیرسه ده ماهیت اولاراق داوام ائتمک ده دیر. مهر آیی دا یئرینده دییر ائله درس موضوع لاری و آنا دیلی تحصیلین یاساق اولماسی دا.

منه چوخ مراخلی گلیردی البته ایندی چوخ آیدیندیر. یاشادیغیم تهران و اونون یاخینلیغیندا اولان ری شهری همیشه تورکلرین حکومت مرکزی اولوب. تاریخ دن اوزو بری بئله اولوب. ساده جه سبب لرینی بیلدییمیز قاجار شاهلیغینین چوکوشوندن سونرا و ساختا طویله چی رضا میرپنجین شاه ائدیلمه سیندن سونرا تهران آنتی تورک - مسلمان ماسونلارین و غربیلرین اینه کئچندن سونرا تورکلری و تورک ایزینی سیلمک اوچون اللریندن گلنی ائتدیلر. باخمایاراق کی معاص تهرانی قاجار سولاله سی باش کند ائتمیشدیر آنجاق اونلارین آدینا هئچ بیر کوچه و خیابان یوخدور. لاکن کریم خان ؛ امیرکبیر و بیز چوخلارینین آدینی هر گون تاکسی ؛ مترو؛ اتوبوسا میننده سایاخلا ییریق. نئجه دئییم آغ

سیستمی شکلی ده محرملیق و بعضا ده اورجلوقدا ملالار کندله گلیردی و ائولرده یادا یئنی تیکلمیش مسجدرده آداملارا دانیشیردیلار. ۱۰ گون محرملیک و بیر آی اورجلوق قورتارانندان سونرا اهالی پول توپلاییب وئیردی اونلار گلدیی یئرله گئدیردیلر. منیم یادیمدادی چوخ عایله لر خصوصا قیش فصلینده اونلار پول وئرمک اوچون چتینلیکلرله اوزله شیردیر. حتی بورج گوتوروردولر. اساس مسله او دور کی ؛ گلن ملالار تورک دیلین ده دانیشیردیلر. هانسی مسجده یا ائو گئتسییدن هامیسی عینی سوزلری دانیشیردیلر. اسلامین اساسلاریندان و خلیفه لردن دانیشیلمیردی. ساده جه غسل-ذکات کیمی موضولار و سونوندا کربلا حادثه لری نهایت آغلاشدیرما اولوردو. هر ایل عینی موضوع ایدی. اونلار تورکجه دانیشیردی بویوکلری سیستمه سوخسونلار مدرسه لرده ایسه اوشاقلارا فارسجا دانیشیلیردی کی ؛ هر ایکسینده هویتیمیزه بالتا چالینیردی. شاهین مللاسی دا معلیمی ده غرب آقارینا خدمت ائدیردیلر.

حتی شاه "رستاخیز یا انقلاب سفید" آدی ایله تورک اداره ائتمه سیستمینی چوکرترک یئرینه آمریکایی اداره سیستمی گتیردی.

بونلار چوخ گئیش موضوع دور و اوزرلرینده کتابلار یازماق اولار. ۲۱ آذر حرکاتی نسبی ده اولسا بو میلی یونلره اهمییت وئرره ک. استثمارچی غربه قارشی اوزومسل دیره نیش ایدی.

اونلار اوچون فارس خالقینین هئچ بیر گناهی یوخدور. چونکو اونلاری بو ایش ده عرب و تورکلره قارشی یعنی اصیل مسلمان قارداشلارینا قارشی کیرلی بیر قوه قوللانماقدادیر. البته یئری گلنده اونلار دا دیوان توتاجقلار. هله کی نیفاق ایله ایره لییرلر و گیزی جهانی آنتی اسلام پلانلارینی حیاتا گئیرمه یه داوام ائدییرلر.

آقای ظریف وزیر خارجه اولاندا تلویزیوندا بیر جمله ایشلتدی: "آمریکایی ها می گویند اگر ما دستمان را از پشتتان برداریم همه ایران فردا ترکی حرف خواهد زد" بله گورون کنده نه بلدچی.

منیم یادیمدادی منیم یاشادیغیم قاراداغا بیر نچه دینی عالیم یعنی ملا وار ایدی آزدا اولسایدی میززه وار ایدی. ملالارین ایشی شرعی مسئله لره جواب وئرمک و دینی آیدینلیق هم ده کبین کسمک ایدی. بیر ده اولو نامازی قیلماق و اولونو باسدیرماق ایدی. هئچ مسجد ده یوخ ایدی. ساده جه خمارلی کندینده منیم آنامین آتاسی ژنرال الکساندر دمیتریچ پتروف (سونرا مسلمان اولاراق حسن آدی آلمیش و یئنی مسلمان اولدوغو اوچون جدیدی سوی آدی وئرمیشلر) طرفیندن بیر مسجد تیکلمیشدیر.

اهالی نین آدی اکثریت ابراهیم ؛ یوصف (اوسوب) ؛ عالی (علی) ؛ قره کیشی ؛ آغ اوغلان ؛ باهادور ؛ قیطن ؛ خانیش ؛ خان اوغلان ، بال اوغلان وس... قادینلاردا ایسه : قیزتاوار ؛ قیز بس ؛ قیز خانیم ، گول یئتر ، سونا ؛ تزه گول ؛ گل اندام ؛ لالا و س

...

نجه کی دیل و تورک کولتورو اوزره یوخ ائتمه سیاستی یورودولوردو عینی زاماندا دینی اساسلاردان اوزاخلاشدیرماق اوچون ده چوخ جیدی جهد گوستریلیردی. یادیمدادی سونرالار

۲۱ آذر حرکاتی و آذربایجان میلی حکومتی

21 AZƏR HƏRƏKATI VƏ AZƏRBAYCAN MİLLİ HÖKÜMƏTİ

Doç.Dr. SƏMƏD BAYRAMZADƏ

استادیار .دکتر . صمد بایرام زاده،

سیاستینه معروض قالان خالقلار اوچون موباریزه یوللارینی، آزادلیغی الدهه ائتمیین تاکتیکاسینی، میلی دؤولتین قورولماسی و مدافعه ائدیلمهسی اصوللارینی گؤستریدی. اوزون ایللر رئگیوندا بو یولدا چارپیشان و موباریزه آپاران دموکراتیک و میلی قوهلر اوچون اؤرنک و مکتب اولدو. بئله کی، ۲۱ آذر اؤز ماهیتینه گؤره آتی-ایمپریالیست و میلی-دموکراتیک کاراکترلی خالق حرکاتی ایدی. بو اینقیلاب آذربایجانین توکنمز ثروتینی قارت ائدیب آپاران خارجی ایمپریالیزم و خارجی انحصارلارین سویغون چولوغونا الوئریشلی شرایط یارادان سلطنت رئژی، داخلی ایرتیجا علیه ینه عصیان ائتمیش خالقین محکم، سارسیلماز ایرادهسینی نومایش ائتدیریدی .

گونئی آذربایجانداکی میلی-آزادلیق حرکاتی سید جعفر پیشورینین باش چیلیغی ایله ۱۲ دئکابر ۱۹۴۵- جی ایله آذربایجان میلی حکومتینین یارانماسی ایله نتیجه لندی آذربایجان میلی مجلسی خالقین آزادلیغینی قروماق اوچون آذربایجان میلی حکومتینه گئیش صلاحیت وئردی. شاه حکومتینین تبریزده کی قشون حصه لری دکابرین ۱۲-ده فداایله تسلیم لدو. ۱۹۴۵- جی ایل دکابر ایینین ۲۰-دن آذربایجان ایران حکومتینین ظلموندن خایلاص ادیلدی و آذربایجاندا خالق حاکیمیتی قورولدو. آذربایجان دمکرات فیرقهسی یاراناندان بیر ایل سونرا اونون سیرالاریندا یکی یوز مین نفردن چوخ عضو و چوخسالی تعصبکشرلی وار ایدی .آدف) آذربایجان دمک اتیک فرقه) -نین گئیش خالق کوتله لرینه ایدئولوژی تأثیر واسطه لریندن بیرى آنادیللی مطبوعات اولدو .

۲۱ آذر حرکاتی آذربایجان خالقینین میلی موباریزه تاریخینده ان شانلی و فخرله یاد ائدیله جک صحیفه لردن بیرینی تشکیل ائدیر. بو حرکات، اصلینده مشروطه اینقیلابینین و شئیخ محمد خیابانینین میلی حکومتینین داوامی ایدی.

ایکینجی دنیا محاربه سینین باشلانماسی ایله باغلی یارانمیش نیسی دموکراتیک شرایط اؤلکه ده، خصوصیه جنوبی آذربایجاندا موترقی قوه و تشکیلاتلارین یارانماسی، فعالیت و اینکیشافینا کؤمک ائندی. بو قوه و تشکیلاتلارین واحد-جبهه ده بیرلشهرک بوتون اؤلکه خالقلاری اوچون میلی و دموکراتیک حقوقلار اوغروندا موباریزه آپارماق ایمکانلاری خیلی درجه ده رئاللاشدی. ضرورتدن ایرلی گلن وظیفه لری یئرینه یئتیرمکده بؤیوک تجروبه سی اولان آذربایجانلیلار اؤندر رولونو اؤده لرینه گؤتوردولر. آذربایجان همیشه اولدوغو کیمی، یئنه ده بوتون ایران خالقلارینین اومید یئرینه چئوریلدی .

۲۱ آذر حرکاتی ازیلن، میلی و اقتصادی ظلمه، ایستیثمارا و خارجی دؤولتلرین سویغونچولوق

۲۱ دئکابر ۱۹۴۵-جی ایل تاریخینده آذربایجان میلی مجلسی خالق قشونلارینین یارادیلماسی حاققیندا قانون وئردی. خالق قشونلارینین یارانماسیندا، نون اوچون کادؤکتور حاضرلانماسیندا، حربی تعلیم گؤرمه سینده و دوشمن قوه لری ایله ووروشلاردا ایران خالق پارتیاسینین آذربایجانا گؤندردیی اینقیلابچی ضابیتلر بؤیوک خایدمت، فداکارلیق و شوجاعت گؤسترمیشلر.

آذربایجان میلی حکومتی قیسا مدت عرضینده مهم اصلاحات تدبیرلرینی حیاتا کئچیردی. بونلار گئیش خالق کوتله لرینین بیلاواسطه ایستک و آرزولارینی عکس ائتدیردی اوچون تئز بیر زاماندا یاخین و اورتا شرق اولکه لری ده، خصوصیه ایرانین باشقا یئرلرینده ده اؤز عکسینی تاپدی و تأثیر دایره سینن یاراتدی. ایران خالقلاری آذربایجانداکی ۲۱ آذر حرکاتینن سیماسیندا اؤز لرینین محکم و سارسیلماز دایاغینی گؤردولر. بو زامان ایران مطبوعاتی یازیردی: «پیشوری دئییر کی، آذربایجان دوردوقجا ایران آزادخواه لارینی بوغماق غیری-ممکون اولماقدیر.»

جمعی بیر ایل (۱۲ دئکابر ۱۹۴۵-جی ایل - ۱۲ دئکابر ۱۹۴۶-جی ایل) مؤوجود اولماسینا باخمایاراق، آذربایجان میلی حکومتی تاریخ ده ایلك دفعه آذربایجاندا مستقیل معاصر میلی دؤولت چیلگی الده ائتمیین ممکونلویونو اورتایا قويدو.

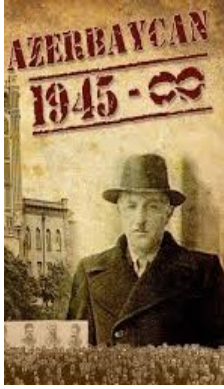
آذربایجان میلی حکومتین ۱۹۴۶-جی ایل آپرئل آیینین ۸-ده قبول ائتدی قانونا او یغون اولاراق مدنلر، بوتون یئر آلتی و یئر اوستو ثروتلر میللیشدیریلدی و دؤولت انحصارینا وئریلدی. میلی مجلس اؤزل ملکیتده اولان فابریک و کارخانلاردا زحمتکئشلرین، صنعتکارلارین ایستیمار دیلمه لرینین اهمیتلی درجه ده محدودلاشدیریلماسی، اونلارین وضعیتلرینین و ایش شرایطینین یاخشیلاشدیریلماسی مقصدیه ۵۲ ماده دن عبارت امک قانونو و دیگر یئنی قایدا-قانونلار

قبول ائتدی. قادینلارا کیشیلرله برابر حقوقلار وئریلدی.

آذربایجان میلی حکومتی رادیکال تورپاق اصلاحاتینی حیاتا کئچیردی. مصادیره اولونموش تورپاقلار ۱ میلیون کندلی (۳۷۵ مین کندلی عائله سی) آراسیندا اوزسوز بؤلوشدورولدو. ۲۱ ماده دن عبارت «تورپاقدان گلیرین مالیک ایله کندلی آراسیندا بؤلونمه سی قانونو» وئریلدی. بونولا دا آذربایجان کندلرینده مولکدارلارین حکمرانلیغی ارادان قالدیریلدی.

میلی حکومت یارانديغی ایلك گوندن ایران دؤولتینین آذربایجانداکی بانکلارینی اؤز اختیارینا کئچیردی. بئلیکله، ایران حکومتینین آذربایجاندا ایقتیصادی تخریباتینا ایمکان وئرمدی. پولا اولان احتیاجی اؤدمک مقصدیه آرخاسیندا محکم دؤولت املاکی دایانان ۱ میلیون تومنلیک موقتی خزینه قبزی نشر ائدیلدی. میلی حکومت آذربایجان بانکینی یاراتدی و یئرلرده همین بانکین ۱۹ شعبه سی اچیلدی. ایران دؤولتی تاریخینده ایلك دفعه لاراق آذربایجانین گلیرینین ۷۵ فایزیندن چوخونو ترقیسیینه، آبادلیغینا، خالقین یاشاییش سوییه سینین یوکسلدیلمه سینه و مدافع ایشلرینه صرف لوندو.

خالقین یاخیندان ایشتیراکی ایله ضروری یئرلره شوشه یوللاری چکیلدی، کؤرپولر سالیندی، مکتبلر، خسته خانلار، آپتئکلر، دوغوم ائولری، کؤرپه لر ائوی،

حاکمیتی قورماقدا ایشتیراک ائدن ۲۰ مین نفردن چوخ فدایه «۲۱ اذر» مدالی وئریلدی .

۱۹۴۶-جی ایل مارت آیینین ۲۸-ده تبریزده آذربایجان دؤولت تئاتری یاراندى. اربیل، آستارا، ماراغا و دیگر

شهرلرده ده تئاتر بینالاری تیکیلدی. یئنی کینوتئاترلارین آچیلماسی ایله یاناشی، کؤهنه لرینین نیظاما سالینماسی، تئاتر بینالارینین، ائل جه ده، قدیم عابده لرین تعمیرى کیمی مدنی ایشلرین گؤرولمه سی اوچون آذربایجان میلی حکومتی بودجه دن ۱۴ میلیون ۲۲ مین ۳۰۰ تومن پول آیریلما سینی تصدیق ائندی. ۱۹۴۶-جی ایل آپرئل آیینین ۷-ده آذربایجان رادیو ایستگاهی آچیلدی، رادیو کمیته سی یارادیلدی، همین ایلین ایول آیینین ۵-ده بهزاد آدینا اینصنعت موزه یی، اوکتابر آیینین ۳-ده ایسه آذربایجان میلی اورکستری (فیلامنیا) اچیلدی .

۱۹۴۶-جی ایلین دئکابر آیینین ۱۲-ده آذربایجان میلی حکومتی خارجی ایمنپئریالیزمین بیرباشا سیاسی، مادی و حربی دسته یی ایله ایران شاهلیق رژیمنی طرفیندن دئوریلدی، شاه قوشونلاری آذربایجان قان دریا سینا چئوردی. آذربایجانین ۲۵ مین نفردن چوخ دموکرات و میلی قوه لرینین نماینده لری گولله لندی، دار آغاجینا چکیلدی، مینرله اوغول و قیزلاری زیندانا سالیندی. ۱۰۰ میندن چوخ آدام سورگونلره گؤندریلدی، مترقی و دموکراتیک روحلو اینسانلار آمانسیز تعقیبه معروض قالدیلار .

۷۹ ایل بوندان اؤنجه گونئیده باش وئرمیش اولایلارین هم شیرین، هم آجی خاطره لری هر بیر آذربایجانلینین قلبینده یاشاییر، بوگونکو و گله جک نسیلری ایشیق لی صاباحا دوغرو اومیدله آددیملاماغا روحلاندیریر .

منبع: خالق قزنتی

اوشاق باغچاسی و موختلیف اوشاق ائولری، کولبار و باشقا اجتماعی موسسه لر تیکیلدی .

میلی حکومتین ۶ یانوار ۱۹۴۶-جی ایل تاریخی ایجلاسینین قراری ایله آذربایجان تورکجه سی دیلی آذربایجاندا رسمی حکومت و معاریف دیلی اعلان اولوندو. آذربایجانین هر طرفینده عمومیلیکده ۳۸۰۰ ساوادسیزلیغی لغوئتمه کورسو آچیلدی. میلی حکومت تئفیندن کندلرده ۲۰۰۰-دن یوخاری، شهرده ایسه ۵۰۰-یاخین ایبتیدایی و اورتا مکتب یارادیلدی. تحصیلین پول سوز اولماسی حاقیندا میلی حکومت طرفیندن قرار قبول ائدیلدی .

آذربایجان میلی حکومتینین فعالیتی دؤورونده تبریز شهرینده دمیر یولو متخصصلری حاضرلاماق اوچون تکنیکوم، کند تصروفاتی متخصصلری حاضرلاماق اوچون کورس، قیسامددتلی طیب ایشچیلری، فئلدشئرلیک و ممالیق مکتبلری تشکیل اولوندو. سیاسی، عدلیه و ایداره چیلیک ساحه لری اوزره کادرلارین حاضرلانماسی مقصدی اوچ ایلیق سیاسی کورسلار، حقوق مکتبی اچیلدی. ۱۹۴۶-جی ایل مارت آیینین ۱۵-ده تبریز شهرینده اورتا حربی مکتب یارادیلدی، پلیس ایشچیلری حاضرلاماق اوچون داخیلی ایشلر اداره سینین نزدینده خصوصی کورسلار تشکیل ائدیلدی .

۱۲ ایون ۱۹۴۶-جی ایل تاریخینده آذربایجاندا اونیوئرسیتئت (دانشگاه) اچیلدی. بیر ایل ایچری سینده آنا دیلینده چوخلو سایدا درسلیک، سیاسی، تاریخی و ادبی کیتابلار دا چاپ اولوندو، اللیه قدر قزئت و ژورنال نشر ائدیلدی. تبریز شهرینده آلی اینجصنعت و رساملیق مکتبی اچیلدی، آذربایجان رساملار و هیکلتراشلار جمعیتی تشکیل لوندو. سردار میلی ستارخان و سالار میلی باغیرخانا هیکللر، شیخ محمد خیابانییه عابده قویولدو. آذربایجان میلی حکومتینین ۶ فئورال ۱۹۴۶-جی ایل تاریخی ایجلاسینین قرارینا اساسن، میلی-آزادلیغی الدهه ائتمک و خالق

هشت لهجه زبان ترکی در آذربایجان

AZƏRBAYCA (İRANIN ŞİMAI QƏRBI) SƏKKİZ TÜRK AĞIZI

(هشترود)، بستان آباد، میانه، سراب، قره داغ، سونار خیره اهر، تیکان تپه (تکاب)، سایین قالا (شاهین دژ) و قسمت هایی از دشت مغان و قاراقیشلاق، بیجان، پلدشت (عربلر)، نازیک، مرگنلر، قاراقولقلار، مرکیت و قایقاج در جنوب ارس مناطقی هستند که این لهجه در آن رایج است. در لهجه قره داغ برخلاف لهجه تبریز کلمات و صداها کشیده نمی شوند و به اصطلاح (sert محکم) تلفظ می شوند.

3- لهجه یامچی: این لهجه شباهت زیادی به لهجه نخجوان خصوصا اوردوباد دارد. مرکز این لهجه را میتوان مرند حساب کرد.

صوفیان، یامچی، شبستر، خامنه، دیزه، دریان، شانینجان، گمیچی و قاپسار، زنوز، گلین قایا، المدار در شمال دریچه اورمیه از مناطقی هستند که این لهجه در آنها رایج است. از ویژگی های این لهجه تبدیل مصوت a به ə است، مثلا به قابلاما قابله مه، به قارداش قردش میگویند. این لهجه بین لهجه تبریز و قره داغ قرار می گیرد (از لحاظ کشیدن صداها).

4- لهجه اورمیه (اویغور-آوشار لهجه سی): این لهجه نیز یکی از صحیح ترین لهجه های ترکی آذربایجانی ایران است. از نزدیکی های سووقبولاق (مهباد)، سولدوز (نقده)، تا اورمیه و سلماس و خوی و مرز ترکیه این لهجه رایج است. در اطراف اورمیه در روستاهای چونقارالیسی صدای "نگ" هنوز حفظ شده است مثلا گلیرنگ. لازم به ذکر است در نزدیکی اورومچی پایتخت ترکستان شرقی نیز قصبه ای به نام چونقارالی موجود است. شباهت بین نام خود اورمو و اورومچی نیز جای بحث دارد. علت نام گذاری این لهجه به لهجه اویغور-افشار آن است که از ترکیب زبان اویغور ها و افشار های کوچ کرده از خراسان و ترکیه بوجود آمده.

ادبی دیده:

آتامی آتانی آتاسینی آتامیزی آتالارینی

۱. لهجه تبریز: این لهجه نزدیک به لهجه شکی در جمهوری آذربایجان است و در تبریز و در شهر های کوچک و روستاهای اطراف آن رایج است. اسکو، خسروشهر، توفارقان (آذرشهر) و روستاهای توابع آنها، روستاهای دامنه های شمالی سهند و باسمینج، هئربی، بر، لیقوان، سپارخان، خلتدوکان از جمله مناطقی هستند که لهجه آنها با کمی تفاوت تبریزی است.

در تبریز سه لهجه با اندکی تفاوت وجود دارد:

- محله های شمال غرب یعنی شامقازان، حکم آباد، منجم، قره آغاج
- دوه چی، امیر قیز، لیلوا، خطیب
- ششگیلان، باغمشه، خیابان، مارالان و مناطق مرکزی

از خصوصیات لهجه تبریز کشیدن صداها ست.

۲. لهجه قره داغ (ارسباران): صحیح ترین لهجه ترکی آذربایجانی ایران است و تماما پیرو قواعد زبانی است. شرق دامنه های سهند متنق، ایراناق، سرسکند

محمد هزاری ویزنه دسته بندی لهجه های ترکی آذربایجانی (لهجه های ترکی)

لهجه‌ها فرایندی تاریخی هستند و در طی دوران معینی شکل می‌گیرند. یکی از علل عمده پدید آمدن و گسترش یک لهجه مرکزیت یافتن یک منطقه از نظر سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی می‌باشد. برای مثال منطقه شیروان مدتهای طولی مرکزیت حکومتی داشته و یا شهرهای مختلف آذربایجان در زمان‌های مختلف مرکز سیاسی بشمار می‌رفتند. به همین سبب در بررسی لهجه‌های ترکی آذربایجانی باید این نکته را مد نظر قرار داد. همانطوری که میدانیم مراغه مرکز حکومتی هلاکویان، خوی مرکز حکومت آق قویونلوها، تبریز مرکز حکومت قراقویونلوها، اردبیل مدتها مرکز حکومت صفویها بوده است. شهرهای قزوین، همدان، زنجان، سلطانیه نیز در ادوار گذشته مرکزیت سیاسی داشته‌اند. به همین دلیل شکل‌گیری و گسترش لهجه‌ی ترکی آذربایجانی در مناطق یاد شده دور از ذهن نمی‌باشد. اینگونه مکانها حالت تشعشع لهجه‌ای را دارند.

اصولا لهجه‌ها در مکان جغرافیایی پیوسته بهم می‌تواند وجود داشته باشد. اگر چه در بررسی لهجه‌های ترکی

تبریز: آتامی آتاوی آتاسینی آتامیزی آتازو آتالارینی قاراداغ: آتامی اتووو آتاسینی آتامیزی آتووووو آتالارینی اوغور: آتامی آتایین آتاسینی آتامیزی آتاییزی آتالارینی
۵- لهجه مراغه : این لهجه در شهرها و روستاهای دامنه‌های جنوبی سهند رایج است.

از طرف مراغه به طرف سرسکند، ساین فالال(شاهین دژ)، قوشاچای(میان‌دوآب) تا حدود سووقبولاق و جیغاتی رود، ملیک کندی(ملکان)، بناب، عجبشیر از جمله مناطقی هستند که این لهجه در آن رایج است. این لهجه نیز مانند لهجه یامچی بین لهجه تبریز و قره داغ قرار می‌گیرد.

۶- لهجه اردبیل : این لهجه در اردبیل، خلخال، نمین، آستارا، انزلی، تالش، منجیل رایج است. این لهجه شباهت زیادی به لهجه جنوب جمهوری آذربایجان دارد و اثرات لهجه باکو را در آن میتوان دید.

۷. لهجه زنجان : این لهجه از طارم آغاز شده و تا زنجان، هیدج، سلطانیه، خدابنده، ماه‌نشان، بیجار و قروه در کردستان و سنقر در کرمانشاه رایج است و در مناطق شرقی و جنوبی زنجان مانند قیدار به لهجه همدان نزدیک می‌شود. به طور کلی این لهجه را میتوان ترکیبی از ترکی قدیم و جدید دانست.

۸. لهجه همدان : اهر، تاکستان، قزوین، بویین‌زهر، آوج، همدان، رزن، بهار، تویسرکان، کبودرآهنگ، پامبولو(فامنین)، اسدآباد، لالچین، ملایر تا سنقر به این لهجه تکلم میکنند.

شباهت زیادی به لهجه زنجان دارد. این لهجه یکی از لهجه‌های اصیلی است که برخی قواعد قدیمی هنوز در آن وجود دارد. برای مثال "توکندی" به جای قورتولدو یا تورندی به جای ایسهال توتدو. یا مثلا در سوم شخص حرف سین از افعال حذف می‌شود(همانند لهجه زنجان) : گلیرسن به گلیرن، آلیرسان به آلیران، گلیرسبز به گلیریز تبدیل می‌شود. البته در لهجه همدان افعالی که به "ن" ختم می‌شوند "ی" جایگزین نون می‌شود مثلا زنجان‌ی ها میگویند آلیران، گلیرن اما همدانی‌ها میگویند آلیرای، گلیری.

داشته باشند، آنها جغرافیای یک لهجه را تعیین میکنند و بدین ترتیب میتوان پراکندگی یک لهجه را بر این مبنای مشخص کرد. نیم لهجه‌ها در نقطه تلاقی لهجه پدید می‌آیند.

دسته بندی لهجه ابتدا بصورت ناحیه‌ای میباشد. بهمین جهت استفاده از عناصر جغرافیایی در تبیین دسته بندی لهجه امری طبیعی و علمی بشمار میرود. گویشهای گوناگون زبانهای ترکی برای نخستین بار توسط محمود کاشغری دسته بندی و معین شده‌اند. وی در فرهنگ

”دیوان لغت ترک“ خود زبانهای ترکی را با استفاده از نام طوایف کاربر آن گویش‌ها تقسیم بندی کرد. بر اساس نوشته‌های کاشغری در قرون اولیه هجری زبانهای اغوزی، قپچاقی، چگلی، خاقانی، یماک، باشقردی، تاتاری، ختایی، خلجی، چمولی، یغمایی، اویغوری، تانقوتی، قرقیزی، چاروقی، تانقوتی، باسمیلی، یبقویی، تخسی و سایر گویشهای رایج در آن دوران بوده‌اند. همه این اسامینام طوایف موجود آن روزگار نیز هستند.

بعدها دسته بندی‌های متفاوتی توسط زبانشناسان انجام شد (نام بردن از تمام آن کارها در اینجا اطاله کلام میباشد) که آخرین آنها دسته بندی گرهارد دورفر است. وی و سایرین مبنای جغرافیایی را برای دسته بندی برگزیده و گویشهای ترکی را در دسته بندی شمالی، شمال غربی، جنوبی، جنوب غربی و شرقی تقسیم کردند.

همین فرایند در دسته بندی لهجه‌های ترکی آذربایجانی نیز طی شده است. از اوایل قرن بیستم لهجه‌های ترکی آذربایجانی بطور مستمر و علمیمورد بررسی قرار گرفت. زبانشناسان خارجی و عمدتاً آذربایجانی نقش اساسی را در گردآوری و تدوین لهجه‌های مختلف به عهده گرفتند. ابتدا لهجه‌های کلیدی یعنی لهجه‌هایی که دارای مرکزیت سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی بوده‌اند مورد بررسی قرار گرفتند. بدین ترتیب لهجه‌های شهرهای گنجه،

آذربایجانی به جزایر لهجه‌ای یا وجود لهجه‌ای خاص به طور منفرد در یک منطقه نیز برمیخوریم. این پدیده بیشتر جنبه فرازبانی دارد و وجود آن لهجه در اثر جابجایی و مهاجرت‌های اجباری در آن منطقه میباشد. برای نمونه در میان لهجه ترکی آذربایجانی رایج در منطقه قارص ترکیه ” لهجه شهرستان‌ها ناک نه به لهجه تراکمه و نه به لهجه آذری رایج در منطقه شباهت دارد. بنا به روایات شفاهی در پی جنگ میان روسیه و عثمانی در سال ۱۸۰۰ به علت کاهش جمعیت منطقه از جنوب منطقه قهرمان‌ماراش ایلاتی را بدانجا کوچاندند. آنان به علت داشتن مذهب علوی با ساکنین محلی پیوند نخوردند و لهجه آنها به صورت جزیره‌ای در آنها محافظت شد.“

برای دسته بندی لهجه‌های یک گویش ابتدا باید مواد و استنادات مختلف را از مکانهای گوناگون گردآوری و مشخصات دیالکتولوژیکی آنها را معین نمود. هرچه از مرکز یک لهجه دورتر میشویم شعاع حالت‌های آن لهجه کمتر میشود. به این ترتیب ما حوضه‌هایی از لهجه‌های گوناگون را میتوانیم بر روی نقشه جغرافیایی یک گویش یا زبان ترسیم کنیم. نیمه لهجه‌ها یا لهجه‌های گذار آن گونه لهجه هستند که مشخصات لهجه‌ای مشابه با دو یا چند حوضه لهجه‌ای را در خود احتوا میکنند. اگر تمام خصوصیات دیالکتولوژیکی چندین نقطه مسکونی با هم انطباق

qeynana (خامه)، قئییش (qeyiş کمربند)، قئینانا (مادرزن)
تبدیل آ (a) به او (o) در هجای نخست واژه‌هایی با دو
صامت لبی مانند: بورماق (bormağ انگشت)، پوپاق
popağ (کلاه)، بوجا (boca سوراخ)، بوبا boba (پدر).

تبدیل مصوت او (o) به او (u) در هجای نخست
واژه‌ها مانند: قۇشۇن (quşun قشون)، اۇدۇن (udun
هیزم)، دۇداغ (dudağ لب)، اۇردا (urda در آنجا).
تبدیل مصوت او (ö) به او (ü) در هجای نخست واژه‌ها
مانند: اۆكۆز (üküz گاو میش)، چۆرک (çürək
نان).

وجود صامت (ن) غنه ای.

لی شدن واکه (مصوت) پس از واکه کامیدر
پسوندهای تصریفی مانند: آتون//آتۇن
(atun//aton پدرت)، باجون (bacun خواهرت)،
آلدۇن (aldun خریدی)، گلدۇن (gəldün آمدی).
تلفظ صامت (گ) در میان دو مصوت مانند:
دۇگی (dügi برنج)، دگیرمان (dəgirman آسیاب)،
سۆگۆد (sögüd سرو)، ایگید (igid دلاور)،
دۆگمه (dügmə دگمه).

موقعیت ضعیف و غیرملفوظ مصوت (و)-v در میان
واژه مانند: اوچی (o:çi وشکارچی)، دو:شان do:şan
(خرگوش)، بیزو: (گوساله: bizo)، یو:شان yo:şan
(نوعی علف). در این مثالها در اثر تاثیر حذف مصوت
(و) صامت (او) کشیده تلفظ میشود.

عدم رعایت هماهنگی مصوتها (مصوتهای ستبر و
مصوتهای نرم در پی هم) در برخی از واژه‌ها مانند:
قاراچی (qaraçi کولی)، قئیتان (qeytan بند)،
آلئیدیم (aleydim میخریدم)، اوخیدی oxidi
(خواند).

پسوندهای چهار حالت در این گروه دو حالت (لی)
هستند و در اکثر موارد مصوتهای کامی جای خود را
به مصوتهای لبی میدهند. مانند:

باکو، شماخی، قوبا، تبریز، کازاخ، قره باغ و نخجوان در
جمهوری آذربایجان و لهجه‌های ایروانی، وارناشن،
باسارگئچر، سیسیان، کراسناستل، اینجوان در
جمهوری ارمنستان و دمانیسی، بارنائولی در جمهوری
گرجستان گردآوری و تدوین شد.
بعدها کار گردآوری لهجه‌های ترکی آذربایجانی بر
اساس "برنامه پژوهش و تحقیق پیرامون لهجه‌ها و
زیرلهجه‌های زبان ترکی آذربایجانی" که در سال
۱۹۵۶ توسط شیرعلی اف، رستم اف و رمضان اف در
آکادمی علوم جمهوری آذربایجان تدوین شد، انجام
گرفت. این راهنما در ۶۰ صفحه متشکل از سه
قسمت است: ۱- بخش آوا، ۲- بخش صرف و ۳-
بخش نحو.

در این دفترچه راهنما کلیه حالت‌هایی را که قبلا
توسط زبانشناسان و لهجه نگاران هنگام گردآوری مواد
و تطبیق با زبان معیار بدان برخورد کرده‌اند، به
صورت مدون و علمی ترتیب شده است.

بعدها لهجه‌های ترکی آذربایجانی در جمهوری
آذربایجان بصورت جامعتر بر اساس راهنمای
گردآوری و بررسی لهجه و کارهای منتشر شده با
توجه به ویژگیهای جغرافیایی و تاریخی به چهار گروه
تقسیم شدند:

گروه شرقی: شامل لهجه شهرهای باکو، قوبا،
شماخی، لنکران و مغان
گروه غربی: شامل لهجه شهرهای گنجه، قره باغ،
کازاخ و نیم لهجه آیروم
گروه شمالی: شامل لهجه شهرهای شکی،
زاکاتالا و قاخ
گروه جنوبی: شامل لهجه شهرهای نخجوان،
اردوباد، تبریز و ایروان.

ویژگیهای متمایز کننده این گروه‌ها عبارتند از:

۱- گروه شرقی:

تبدیل آ (a) به ای (e) تحت تاثیر صامت مانند:
قئیمی (geysi برکه زردآلو)، قئیماق qeymaq

تبدیل صامت ب (b) به و (v) در میانه و انتهای واژه‌های تک هجایی مانند: چووان (çovan) چوپان، قواق (qavaq) جلو، باوا (bava) پدر، قاو (qav) (ظرف)، دیو (div) ته، جیو (civ) جیب.)

تبدیل صامت ج به ژ (z) در میانه و انتهای واژه‌های تک هجایی مانند: باژی (baji) خواهر، قوژا (qoja) (پیر، باژا) (baja) سوراخ، آژ (aj) گرسنه، گئدژم (gedəjm) میروم، آلاژام (alajam) خواهی خرید.) ناطنین شدن شدن همخوانها در انتهای واژه مانند: بوشقاپ (boşqap) بشقاب، پاپاخ (papax) کلاه، آلماخ (almax) خریدن، ایلیک (ilik) مغز استخوان، گلمک (gəlməx) آمدن، آغاش (ağaş) شاخه.)

تبدیل صدای ب در انتهای واژه به صدای ف (b>f) مانند: کیتاف (kitaf) کتاب، گلیف (gəlif) آمده است، آلیف (alif) گرفته است.)

تبدیل همخوان و (v) در میانه و انتهای واژه مانند: اویچو (oyçu) شکارچی، دویشان (doyšan) (خرگوش، بوزوی) (buzoy) گوساله.)

حذف همخوانهای (ی) (y) و (ه) (h) در جاهای بسته ابتدای واژه مانند: اوماخ (umax) شستن، اورد (urd) (کاشانه)، اوخاری (uxarı) بالا، ایشقیرماق (işqırmıq) (سکسکه کردن)، اوزمک (örmək) بافتن.)

استفاده از عنصر (ی) (y) قبل از پسوند حالت مفعولی در واژه‌های مختوم به صامت مانند: قاپیی (qapıy) در را، قوزوی (quzuy) گوسفند را، سؤری (sürüy) (سؤری، کیشیی) (kişiy) مرد را. کلیه این حالتها در زبان معیار با عنصر (ن) گفته میشود: قاپینی (qapını)، قوزون (quzunu)، سؤرن (sürünü)، کیشینی (kişini). استفاده از عنصر (ی) (y) در پسوند حالت مالکیت دوم شخص مفرد در اسامی مانند:

بفون (burnuyun) (بفون)، اوتویون (ütüyün) (تویت، آتیین) (atıyın) اسبت.) در زبان معیار بفون (burnunun)، اوتون (ütün) آتین (atının) گفته میشود.

یاددوخ (yatdux) (خواهیدیم)، آتدوخ (atduz) (انداختیم)، آدئون (əkədü) (کاشتی)، آلیبدو (alıbdu) (گرفته است)، گلیبدو (gəlibdü) (آمده است).

در تصریف زمان حال از پسوند خاص زبانهای گروه قیپچاقی استفاده میشود. مانند: یازادو (yazaddu) (مینویسد)، گئددو (gedəddü) (میرود). در زبان معیار یازیر (yazır) و گئدیر (gedir) گفته میشود.

در زمان آینده غیرقطعی اول شخص پسوند -مان، -من و دوم شخص پسوند -مار، -مر بکار میرود. مانند: آلمانام (almanam) (خواهیم خرید)، آمارسوز (qaçmarsan) (فرار نخواهی خرید)، قاچمارسان (qaçmarsan) (فرار نخواهی کرد)، قاچمارسان (qaçmarsan) (فرار نخواهی کرد)، گلمنم (gəlmənəm) (خواهیم آمد)، گلمرسوز (gəlmərsüz) (نخواهی آمد.)

استفاده از پسوندهای -ubəni، -ünən، -ubəni، -ubannarı، -ibənnəri، -ibannarı، -übəni (ubənnəri) عمدتاً در لهجه شهر قوبا مانند: یازوبنی (yazubəni) (نویسان)، گیدوبن (gidübən) (گرفته)، دوروبن (durubən) (برخاسته)، اوخوبانناری (oxibannarı) (خوانده.)

۲- گروه غربی:

تبدیل صامت ا (ə) به آ (a) در هجای نخست و برخی واژه‌های دخیل مانند: خاوار (xavar) (خاور)، ایدارا (idara) (اداره)، تاصدیق (tasdiq) (تصدیق)، حئیدار (heydar) (حیدر.)

تبدیل مصوت ای (i) با مصوت ای (i) در هجای نخست و هجای آخر واژه مانند: ایشیق (ışiq) (نور)، سیچان (sıçan) (موش)، غیریات (qıryat) (غیرت)، قییمات (qıymat) (قیمت)، بیلدیر (bildir) (سال گذشته)، بیلدیرچین (bildirçin) (بلدیرچین.)

استفاده از مصوتهای لی در هماهنگی آوایی مانند: گؤرمیؤف (görmüyüf) (ندیده است)، گؤرسؤیدو (görsüydü) (اگر میدید)، اوتدویوردو (otduyurdu) (غلف میچرید.)

استفاده گسترده از صامت (ن) غنه مانند: مانا (maña) (به من)، سانا (saña) (تو.)

استفاده از پسوند -ایف، -ایف به همراه پسوند -ایتدی و ایتدی در سوم شخص ماضی نقلی مانند: قاقچیف//قاقچیتدی (qacif//qacitdi) گریخته است، گزیف // گزیتدی (qəzif//gəzitdi) گردش کرده است.)

در برخی موارد استفاده از فرم قدیمینحوی برای بیان زمان حال مشاهده میشود مانند: گله دۇرۇر gələ durur (دۇرۇر می آید)، باخادۇرۇر baxa durur (نگاه میکند.)

در ترکیبات نوع دوم در اکثر موارد پسوند حالت منسوبیت حذف میشود. مانند: گۆز آغری göz ağrı (درد چشم)، آياق قاب ayaq qab (پاپوش)، باش آغری baş ağrı (سر درد). این گونه ترکیبها در زبان معیار به صورت گۆز آغریسی göz ağrısı، آقایی قابی ayaq qabı و باش آغریسی baş ağrısı میباشند.

حرف ربط جدا کننده یا در مفهوم منفی بکار میرود. مانند: یا یازیر، یا اوخیر ya yazır، ya oxır (یا نه مینویسد، نه میخواند). این حالت در زبان معیار با استفاده از کلمه ربط نه ساخته میشود.

۴- گروه جنوبی:

صدای ا (ə) بازتر تلفظ میشود. مانند: اء و (خانه v) ۰، بء نه nə، باء bə (مرا).
مصوت های خیشومی، ä, ë, ã, ã, ã, ã, ã (ن استفاده میشوند. مانند: جیبیا cibĩa در جیبش)، ده دآ (dədə) پدرش، اوی ئ (əvi) به خانه اش، آل ئ (əli) به دستش، آغیزی ق (ağzi) دهانش را.
تبدیل آوای آ (a) به ا (ə) در هجاهای نخست واژه. مانند: قره qərə (سیاه)، بغ bəğ (باغ)، قییش (qəyış) کمر بند، آیاخ əyax (پا)، قیقناخ (qənci) قماچی (شلاق).
تبدیل آوای ا (e) به اء (ə) مانند:

چشمه çəşmə (چشمه)، سوگی səvgi (عشق)، پنیر pənir (پنیر)، دییل dəyil (نیست). این واژهها

استفاده از پسوند منسوخ -راخ، -رخ برای بیان صفت تفضیلی مانند: اۇزۇنراخ (uzunrax درازتر)، گۆهنه رک (köhnərak کهنه تر)، جیندیرراخ cındırax (مندرس تر).

استفاده از پسوندهای -er، -e:r، -ör، -ör، -er: Ö: برای بیان زمان حال مانند: آلئر//آلئر gələr//aler (میخورد)، گلئر//گلئر qurur//quru: (قورور/قورور: سرهم میکند)، گورور//گورور görür//görü: (می بیند). این حالتها در لهجه کازاخ بیشتر ملاحظه می شود.
حالت منفی در وجه التزامی و توانایی با پسوند -آما، -آما yazammadı (نیتوانست بنویسد)، اؤز ممدی (üzəmmədi) نیتوانست شنا کند.)

۳- گروه شمالی:

تبدیل صامت ا (ə) به اء (e) در هجای نخست واژه مانند: ائیلش (eyləş بفرما بنشین)، دئییرمان (deyirman آسباب)، تئزه (tezə تازها)، مئن men (من، سئن sen) تو.

تبدیل صامت (ف) با صامت (پ) در واژه های دخیل مانند: قیپیل (qıpıl قفل)، پهلە (pəhlə کارگر)، تئلپون (telpum تلفن)، پوندوخ pundux (فندق)

استفاده از واژه های خاص برای بیان ضمیر اشاره سوم شخص مانند: هاب//هوب (habu//hobu این)، هبئله (həbelə اینطور)، هؤ//هو (ho//hu او)، هونار (honar آنها)، هؤندا (honda در آن).

استفاده از ضمیر شخصی در حالت مفعول بیواسط (سمت حرکت) در اول شخص و دوم شخص علاوه بر پسوند -ما، و -سا: از پسوند خاص -ماغا mağa- (به من) و ساغا (sağa به تو) در لهجه قاخ و زاکاتالا استفاده میشود.

گلیی (gəli) میاید، گندیو (gedio) میرو،
سئویری (seviri) دوست دارد.

ساخت زمان حال ساده در افعال منتهی به مصوت با
پسوندها - r مانند: تانیر (tanır) میشناسد، اوخو
(oxur) میخواند. در زبان معیار گفته میشود تانییر

تانییر (tanıyır) اوخویور. oxuyur

دوم شخص زمان آینده غیرمعین به عوض - آجاق، -
آجک با پسوند - آس، آس ساخته میشود. مانند:

تؤتاسسان (tutassan) خواهی گرفت، گلستن

(gələssən خواهی آمد)، اوتوراسسان

oturassan (خواهی نشست).

اینها رئوس کلی و جنبه‌های متفاوت چهار گروه
لهجه‌های ترکی آذربایجانی است که در جغرافیای
آذربایجان شناسایی و مدون شده‌اند. باید توجه
داشت که استفاده از اصطلاح جغرافیایی لزوماً
موقعیت جغرافیایی لهجه را تبیین نمیکند.

در عین حال برخی از لهجه‌های ترکی آذربایجانی را
نمیتوان بطور اخص در یکی از این گروه‌ها قرار داد.
برای مثال لهجه ترکی آذربایجانی آستاراخان و برخی
نقاط جمهوری داغستان روسیه و ترکی آذربایجانی
رایج در جمهوری گرجستان از این نمونه هستند. از
طرف دیگر لهجه‌های ترکی آذربایجانی مناطق میانه
ایران (اطراف اراک) و اطراف همدان نیز ویژگیهای
خاص خود را دارند که لزوماً همه آنها در گروه چهارم
(لهجه‌های جنوبی از نظر زبانشناسی) قرار نمیگیرند.
علت این امر نیز جدایی و دوری لهجه از پهله
سیاسی-جغرافیایی زبان ترکی آذربایجانی میباشد که
باعث شده جنبه‌های خاص تحولات دیالکتولوژیک در
آنها بروز کند.

در زبان معیار çəşmə sevgi, penir, deyil. تلفظ
میشوند.

تبدیل آوای ای (i) به مصوت او (ü) مانند: شکۆل
(şəkül عکس)، بۆلۆر (bülür میدان)، بۆلدۆر
(büldür سال قبل).

تبدیل آوای او (o) به آ (a) مانند: او (av) شکار،
داوشان (davşan خرگوش)، پیلاو (pilav پلو)،
جیلاو (cilav افسار).

تبدیل آوای او (ö) به ا (ə) مانند:

أولات (əvlat اولاد)، توله (təvlə طویله)، بیتو

(bitəv کامل). در اینجا در اثر تاثیر همخوان و (v)

این حالت رخ میدهد.

همخوان ک در ابتدای واژه با هجای بسته ائ (e)

تبدیل به گ میشود. مانند: گچی (geçi بز)،

گشدی (geşdi رد شد)، گششیش (geşniş کشنیز)

تبدیل ک (k) به چ (ç) و گ (g) به ج (c) مانند:

چوچه (çüçə کوچک)، چیچیک (çiçik

کوچک)، چچی (çeçi بز)، جل (cəl بیا)، جئجه

(cecə شب)، جئدی (cetdi رفت).

تبدیل صدای خ (x) به ه (h) در ابتدای واژه. مانند:

هئمان (herman خرمن)، هوروز (horus خروس)،

هورک (horək خوراک). این خصوصیت در لهجه

اردوباد مشاهده میشود.

تبدیل صدای چ (ç) به تس (ts) در ابتدای واژه‌ها

مانند: تسای (tsay چای)، تسادیر (tsadır چادر)،

تسیمیریک (tsimirik نیشکان). این حالت در لهجه

اردوباد و مرند مشاهده میشود.

عدم همانگی مصوتها در پاره‌ای از پسوندها. مانند:

بئشلیخ (beşlix پنج تومنی)، آکینچیلیخ

(əkinçilix کشاورزی)، گلماخ (gəlməx آمدن)،

گلدیخدا (gəldixda هنگام آمدن)، ایچمیشیخ

(içmişix نوشیده ایم).

در زمان حال ساده علاوه بر پسوند زبان معیار از

پسوندهای -ای (iy)، -ایو (io)، -ایری (iri) نیز استفاده

میشود. مانند:

دسته بندی دیگر متعلق به بیوک رسول اوغلو است که در سال ۱۹۹۶ طی مقاله‌ای منتشر و اعلام داشته است که این دسته بندی بر اساس ملاحظات میدانی و بر مبنای ۱- مشخصات آوایی، ۲- ویژگیهای جغرافیایی مناطق و ۳- قواعد زبانی (قواعد کلی و هماهنگی اصوات) میباشد. بیوک رسول اوغلو لهجه‌های ترکی آذربایجانی در ایران را به نه گروه به شرح زیر دسته بندی کرده است:

لهجه تبریز

لهجه قره داغ

لهجه یامچی

لهجه اویغور-افشار

لهجه مراغه

لهجه اردبیل

لهجه زنجان

لهجه همدان

لهجه خلج

تلاشهای وی قابل تقدیر است لیکن بررسی‌ها و استنادات اعلام شده بدور از ملاحظات علمی میباشد و با در نظر گرفتن تخصص مشارالیه که مهندسی زمین شناسی میباشد مطالب قابل اغماز و تقدیر میباشد. برای مثال ایشان بیان داشته که در دسته بندی به تمیز و درست بودن لهجه، قدیمی و بومی بودن لهجه و مهاجر نبودن کاربران، ارتباط لهجه با طوایف، دور بودن و یا نزدیک بودن به مناطق فارسی زبان، تفاوت میان لهجه‌های شهرها و روستاها، مقایسه آنها با لهجه‌های جمهوری آذربایجان، استفاده و یا حذف بعضی از حروف در ابتدای واژه‌ها توجه داشته است. همانطوریکه ملاحظه میشود این موارد جنبه‌های عمده برای دسته بندی نمیباشند، لیکن باید اینگونه ملاحظات را در دسته بندی در کنار اصول علمی و ضروری آن مد نظر قرار داد. همانطوریکه در نقشه آذربایجان مشاهده میشود پهنه گسترش لهجه‌ها شامل شهرها و روستاهای زیر است:

دسته بندی لهجه‌های ترکی

در ایران

در ایران نیز تاکنون تلاش‌هایی برای دسته بندی لهجه‌های ترکی آذربایجانی رایج در ایران انجام گرفته است. یکی از این تلاشها متعلق به آدیل آچار زبان شناس ترکیه میباشد. وی لهجه ترکی آذربایجانی ایران را به ۹ گروه جغرافیایی به شرح زیر دسته بندی کرده است:

مرکزی: تبریز، مراغه، ترکمنچای

شمالی: مرند، اهر

شمال غربی: خوی، ماکو

شمال شرقی: بجروان، بکرآباد

شرقی: اردبیل، خلخال

جنوب شرقی: زنجان

جنوبی: سقز، ساین دژ (ساین قلعه)

جنوب غربی: سردشت، سویوقبلاغ (مه‌باد کنونی)

غربی: اورمیه، سلماس

البته اطلاعات بیشتری در مورد چگونگی این دسته بندی و استناد علمی آنها در دست نیست. اگرچه از جنبه نظری با توجه به بررسیهای شخصی اینجانب دسته بندی وی چندان دور از واقعیت نیست.

قابلمه) (qəbləmə)، قیق (qəpəq) در)، قردش (qərdəş) برادر) رایج است. تلفظ کشیده افعال نه مثل تبریز کشیده و نه مثل قره داغ کوتاه است، بلکه بینابینی میباشد. در صوفیان و اطراف به عوض گلیدی (آمده است) و ووردو (زده است) میگویند جالب *gəliddi*، ووردو *voruddu*. اینجاست که در لهجه سلماس که به لهجه اورمیه مربوط است نیز این حالت دیده میشود. لهجه روستای قپچاق که در این تقسیم بندی داخل است ویژگیهای کاملاً مجزایی دارد. لهجه اوغور-افشار شامل ساوجبلاق (مهاباد فعلی)، سولدوز و از طریق اورمو-سلماس-خوی تا مرز ترکیه گسترده است.

در این لهجه از عنصر (ی) در دوم شخص مفرد و جمع حالت منسوبیت استفاده میشود؛ آتاین *atayın* (پدرت) و آتاییزین *atayızın* (پدرتان). در جغرافیای این لهجه مابین اورمیه و سلماس در دشت قوشچو لهجه روستای قره باغ خاصی و حالت جزیره را دارد. این لهجه به لهجه گروه غربی جمهوری آذربایجان نزدیکتر است. در روستای بین کنکربالیسی صدای مرکب (نک) هنوز حفظ شده است. برای مثال در اینجا و اطراف آن میگویند گلیرنک *gəlirəng* (می آبی)، قالیرانک *qalırang* (میمانی). شواهد این لهجه را در روستاهای قاراحسنلی، زینالی،

لهجه تبریز شامل شهرهای اسکو، خسروشهر و آذرشهر و روستاها و بخشهای تابعه از جمله شامل مناطق مسکونی دامنه شمالی سهند و روستاهای جناح غربی مهرانرود واسمنج، حربی، بره، لیقوان، اسپارخان، خلعت توکن میباشد. ویژگی عمده آن عدم رعایت هماهنگی اصوات است برای مثال میآیم را در تبریز *gələcağam* تلفظ میکنند. در اسپارخان با حذف صامت (ر) برادر را قیدش *qəydaş*، رحیم را *Yəhim*، میآیم را گلیم *gəliyəm* و در حربی و بره میآیم را گلسوخ *gəlxox* میگویند. لهجه شهر تبریز طبق گفته رسول اوغلو تا چندی قبل به سه منطقه زیر تقسیم میشد، که در اثر مهاجرت‌های بعدی امروزه کمتر به چشم می خورد: لهجه قره باغ شامل جناح شرقی مهرانرود از روستای دیزه تا دامنه شرقی کوه سهند تا متنق، ایراناتق، سیسان، سراسکند، مراغه، صایین قلعه، بستان آباد، میانه، سراب، قره داغ، اهر، خیوه، مغان، سپس بصورت کریدوری در ساحل رود ارس جلفا، قرقشلاق، بیجان، عربلر، نازیک، مرکنلر، قاراقوینلو، مرگیت، قایچاق و سپس قره عینی تا حوالی ارومیه ادامه دارد. از ویژگیهای این لهجه رعایت قانون هماهنگی اصوات است. در برخی از روستاها حرف (خ) وجود ندارد و با حرف (ه) جایگزین میشود یعنی هورما (خرما) وهانیم (خانم) گفته میشود. در ابتدای واژه‌هاییکه با ر شروع میشوند مصوت (ای) اضافه میشود مانند ایرحیم (رحیم).

شمال غربی شامل محله‌های یئنی شام غازان، حکم آباد، منجم و قاراقاج دوچی، امره قیز، لیلوا و خطیب

ششکلان، باغ مشه، خیابان، مارالان و مناطق مرکزی لهجه یامچی شامل شهر مرند، صوفیان، یامچی، شبستر، خامنه، دیزج خلیل، دربان، شانجان، گمیچی تا شمال دریاچه اورمیه شامل زوز، گلین قایا، علمدار، گرگر، یکان، ایواوغلو و آقچای است. این لهجه با لهجه اردوباد و نخجوان نزدیکی دارد. در اینجا قبله

این لهجه می‌گنجند. در این لهجه تبدیل صامت آ به صامت ا >e بارز است و می‌گویند بئهار، نئهار. در این لهجه از ادات سؤال پسوند -می استفاده میشود. لهجه خلج شامل منطقه بزرگی از جنوب تهران، شهریار، کرج، تا ساوه، قم، سلفجان. اراک و خمین را دربر می‌گیرد. این لهجه به لهجه ترکهای خراسان نزدیک میباشد.

لازم به ذکر است که با توجه به اینکه دسته بندی فوق فاقد صراحت علمی و مبنای زبانشناسی است، لیکن جزو تلاشهای اندک در ایران برای بررسی لهجه‌ها و دسته بندی آنها بشمار میرود.

دسته بندی دیل آچار و رسول اوغلو شباهتهایی بهم دارد. اگرچه میدانیم که زبانشناس دیل آچار هیچگاه به این مناطق سفر نکرده است، به روشنی از مستندات و دلایل وی برای دسته بندیش اطلاعی نداریم. بهرحال وی زبانشناسی حاذق بود و بدون رجوعات علمیمطلبی را بیان نمیکرد. از جانب دیگر رسول اوغلو به مناسبت کارش به کلیه این مناطق سفر کرده و مطالب وی حاصل مشاهدات و یادداشت برداریهای وی است. لیکن با توجه به اینکه مطالب ارائه شده پراکنده و فاقد ضوابط و روشهای موجود متدلوژی علمیمیباشد نمیتواند بطور قطع و یقین مورد استناد قرار گیرد.

قایناق :

<https://hezarimohammad.blogfa.com/post/1878>

یورقانلی، بالوو، گجین، ولینده، قلعه، تورپاق قلعه، قاراقاج میتوان مشاهده کرد.

لهجه مراغه شامل دامنه جنوبی کوه سهند تا حدود سراسکند شهر میاندواب، صایین قلعه تا بناب، ملکان، عجب شیر و آذرشهر میباشد. در این لهجه صدای (ر) بسیار ضعیف تا تبدیل به (ی) تلفظ میشود.

مثلا گلییم (gəliyəm می‌آیم)، آیا (aya میان)، سای (sayi زرد)، قییه (qeyə سیاه) می‌گویند. در تصریف افعال هماهنگی اصوات رعایت نمیشود و قالاچم (qalacem میمانم)، گلجم (gelecem میایم).

لهجه اردبیل شامل شهر اردبیل، نمین، خلخال، آستارا و انزلی و بخشهایی از طوالش میباشد. شبیه لهجه یاردیملی جمهوری آذربایجان است. ویژگی این لهجه استفاده از پسوند -یو برای زمان حال ساده است.

لهجه زنجان شامل شهر زنجان، هیدج، سلطانیه، خدابنده، قروه و سنقر است. منطقه وسیعی را تا ماه نشان و کوزه کنان و تا دامنه‌های قزقلعه سی را دربر می‌گیرد. در این لهجه کلمات واضح است و عدم هماهنگی اصوات کمتر دیده میشود. هرچه به سمت همدان و قزوین نزدیکتر میشویم شاهد حذف س در ضمیر متصله دوم شخص مفرد میشویم.

لهجه همدان از ابهر و تاکستان، قزوین و دامنه‌های الموت بسمت جنوب اشتهاارد، بویین زهرا، آوج، بهار و اسداباد و مناطق بین آنها را در بر می‌گیرد. بجز شهر همدان و شهر قزوین اکثر روستاها و منطق تابعه در

ایران دیلری و لهجه لرین سیاهیسی

İRAN DİLLƏRİ VƏ DİALEKTLƏRİNİN SİYAHISI

ایدگاهی: پامیر داغ رايونلارینین جنوب یاماجلارینین
بیر حصه سینین یئرلی اهالی سینین لهجه سی .
ایرن (iron): ایرن دیلی ان قدیم ایرن دیلریندن
بیریدیر، ایندی اوستتین لهجه لریندن بیر کیمی
تانییر و قافازین اوستتیا بؤلگه لرینین اهالی سینین
اکثریتی بو لهجه ده دانیشیر .
باجلانی: کورد لهجه لریندن بیریدیر .
بانه ای: کورد لهجه لریندن بیریدیر .
بختیاری: ایرن جنوب-قرب داغلیق بؤلگه سینده
مشهور دور .

بدخشانی: بدخشانیلارین لهجه سی .
بئرتنق: بعضی پامیر اراضیلرینده مشهور دور .
بارکی: بارکی آرموری قبیله سینین بیر قروپونون
دیلدیر. بارکی لهجه سینده بعضا بئرتنق ده دئییرلر .
باشقالی: افغانیستان کافرستان لهجه لریندن
بیریدیر .

بلوچی: ایرن، افغانیستان، پاکستان و روسیا
تورکوستانیندا یاشایان بلوچ کلانلارینین دانیشدیغی
معاصر ایرن دیلریندن بیریدیر .

بیرجندی: شهر و اطراف کندلرین یئرلی اهالی سینین
لهجه سی بیرجند خراسان دیر .

پامیری: پامیر دیلری چین، سووئت اتفاقی،
هیندیستان و افغانیستانین ایندیکی سرحدلرینین
کسیشیدی یئر اولان پامیرین وادیلری و داغلیق
راضیلرینین ساکینلری آراسیندا یایلمیش مختلف
دیالکتلر قروپوندا عبارت دیر .

پاوه ای: کورد لهجه لریندن بیریدیر .
پراچی: شرقی افغانیستانین و هیندیستانین شیمال-
قربینین بعضی بؤلگه لرینین ساکینلری طرفیندن
دانیشیلیر .

پرسونی: کافر لهجه لریندن سایلییر. اما کافر
لهجه لریندن داها اوریژینال ایرن دیلرینه یاخیندیر .

ARAŞTRAN VE ÇEVİRDI: Dr. Hüseyin
Şarqıdərəcə (Soytürk)
ترجمه: دکتر حسین شرقی دره جک (سوی تورک)

آمادیه: شیمالی عراقدا یایلمیش قری کوردوستانین
دیالکتلریندن بیریدیر .

ارشری: پامیرین ایرن لهجه لریندن بیریدیر .
ارموری: یادا بارکی افغانیستانین شرقینده کی بعضی
بؤلگه لرین و هیندیستانین سرحدینده، خصوصاً
وزیرستاندا یاشایان اینسانلارین لهجه سیدیر .

ائست: ایرن دیلی چوخ قدیم دیر، مرکزی قافازین
داغلیق حیصه سینده یئرلشن ائست طایفه سی
آراسیندا یایلمیش دیر .

استرابادی: قورقان بؤلگه سینین لهجه لریندن بیریدیر
کی، یالنیز بعضی سیاحلار اونو قید ائتمیشلر .

اشکشمی: پامیر داغلیق بؤلگه لرینین ایرن
دیالکتلریندن بیریدیر و افغانیستانین شیمالیندا کی

ان شرق بؤلگه لرینده آز چوخ مشهور دور .

آشکوونی: کافر دیالکتلریندن بیریدیر .

اصفاهانی: اصفهانلیلارین لهجه سیدیر .

الموتی: الموت قزوین اطرافی اهلی آراسیندا گئنیش
یایلمیش دیر .

اورامانی: کورد لهجه لریندن بیریدیر .

خراسانی: خراساندا گئیش یا ییلمیش لهجه دیر .
 خالخالی: آذربایجاندا و گیلانین داغلیق حصه سینده و
 ایرانین بیر حصه سینده دانیشیلان لهجه دیر .
 خوری: قدیم کندین ساکینلرینین لهجه سی خور دور .
 خور صحرادا بیابانک و ژانداق یاخینلیغیندا یئرلشیر .
 خونساری: خونساری و اطراف رایونلاردا گئیش
 یا ییلمیش لهجه دیر .
 داملی (Dæmli): کافیری (دردی) لهجه لریندن
 بیریدیر و چیترال یاخینلیغینداکی بیر نچه کندین
 ساکینلری بو لهجه ده دانیشیلار .
 درویشی: فارس دیلینین بعضی درویش صینیفلری
 آراسیندا یا ییلمیش لهجه سیدیر .
 دزفولی: دزفول اهالیسینین لهجه سی خوزستاندا دیر .
 دیگر: عاداتا، دیگر شرق دیلینین آلت دیالکتلریندن
 بیرى حساب اولونور و شرقین بعضی بؤلگه لرینین
 اهالیسی بو لهجه ده دانیشیر .
 رجایی: کورد لهجه لریندن بیریدیر .
 روشنی: پامیرین ایران لهجه لرینین لهجه سیدیر کی،
 طایفه نین عینی آدلی یئددی-سککیز مین نفره
 یاخین آدمی دانیشیر. اونون یا ییلماسی پامیر آلت
 سولالهیسی دیاپازونوندا دیر .
 زازا: قریبی کوردوستان و تورکینین موش شهری
 ساکینلرینین دانیشدیقلاری کورد لهجه لریندن
 بیریدیر .
 زبکی: عاداتا پامیر ایران لهجه لریندن بیرى حساب
 اولونور و بدخشانین کیچیک زاباک شهرینین
 ساکینلری بو لهجه ده دانیشیلار .
 زفره ای: بو دیالکت ایرانین مرکزی کندلریندن بیرى
 اولان زفرا کندینین اهالیسی آراسیندا گئیش
 یا ییلمیش دیر .
 زنگنه ای: کورد لهجه لریندن بیریدیر .
 سبزوارى: سبزوار اهلینین لهجه سی سبزواریدیر.
 سبزوارى لهجه سینین بیر چوخ سؤزلری دیگر
 خراسانی لهجه لرینده ده گؤرونور/ائشیتیلیر .
 سدهی: سده اهلینین لهجه سی اصفهاندا دیر .

پوشتو دیلی: افغانیستان اهالیسینین تخمیناً
 یاریسینین و هیندیستان و پاکستانین شمال-قرب
 بؤلگه لرینین بعضی ساکینلرینین دیلی .
 پشای (پشه): افغانیستانین شرقینده و هیندیستانین
 سرحد بؤلگه لرینده یاشایان پشای قبیله سینین
 لهجه سی .
 پولوه: افغانیستانین و ایندیکی پاکستانین سرحد
 بؤلگه لرینده بیر نچه وادینین ساکینلری طرفیندن
 دانیشیلان داردی دیل قروپونون لهجه سیدیر .
 پنج گور: شرقی بلوچستان دیالکتلریندن بیریدیر .
 تاتی: ایرانین شمال-قرب حصه سینده و ترانس
 قافقازین بیر حصه سینده یا ییلمیش دیر .
 ارمنی تاتی: قافقاز ارمنیلری آراسیندا یا ییلمیش تاتی
 دیلینین آلت دیالکتلریندن بیریدیر .
 تاجیک دیلی: فارس دیلینین دیالکتلریندن بیریدیر .
 تجریشی: اوللر تهرانین دا تجریش یئرلیری
 دانیشیردیلا .
 تراهی: داردی قروپونون دیالکتلریندن بیریدیر و
 افغانیستانین جلال آباد رایونلارینین اولنارلا ساکینی
 دانیشیر .
 ترولی: شمال-قرب هیندیستانین بیر حصه سینده
 یا ییلمیش دیر .
 ترینی: آغ و قارا اولماقلا ایکی عائله یه بؤلونن تارین
 قبیله سینین خالق آراسیندا یا ییلمیش دیالکتدیر و
 پوشتو دیلینین آلت لهجه لریندن بیرى حساب اولونور .
 تلهدشکی: گوران لهجه لریندن بیریدیر .
 جوشقانی: جوشقانی ساکینلرینین دانیشدیغی
 لهجه دیر .
 چترالی: شرق وورغو اوچون باشقا بیر ترمین
 چهارلنگ: بختیاری قروپونون آلت لهجه سیدیر
 خوارى: و یا چیتراالی، شمالی هیندیستانین
 قریبینه کی چیترال وادیسینده یاشایان و پامیره باخان
 اینسانلارین بیر حصه سی طرفیندن دانیشیلان بیر
 لهجه دیر .
 خترانی: داردی قروپونون دیالکتلریندن بیریدیر .

تاجیکستان و هیندیستانین بعضی یئرلرینده ده ادبی دیل حساب اولونور .

خالق دیلی فارس دیلی: بو، ساده اینسانلار، خصوصاً ده تهران دا کوچه- بازار و خیابانلارینین اهالیسی آراسیندا دانیشیلان بیر لهجه دیر .

فریز ندی: نطنزده دئه فریز نده یاشایانلار آراسیندا گئنیش یاییلمیش لهجه دیر .

قهرودی: کاشان رایونلاریندان بیری اولان قهرود ساکینلری آراسیندا یاییلمیش دیر .

کابلی: کابولی و یا کابلی فارس دیلی افغانیستانین پایتختی کابیلین ساکینلری آراسیندا یاییلمیش بیر لهجه دیر .

کاشانی: کاشانلیلارین لهجه سی .

کشمیری: کشمیر خالقینین لهجه سی .

کافری: افغان کافیریستانین قبیللری آراسیندا یاییلمیش دیالکتلر قروپودور .

کاوارباتی: و یا کاوارباتی اورتا هیندیستان و ایران دیلریندن بیری اولان بیر دیالکت دیر .

کتی (Kəti): کافیر لهجه لریندندیر .

کوردجه: قریب ایرانین بیر حصه سینده، تورکیه، سوریه، عراق و قفقازین بیر حصه سینده یاییلمیش دیر. کورد دیلینین اؤزونه بیر نئجه یئرلی دیالکت داخیل دیر .

کرمانشاهی: کرمانشاه و اونون بؤلگه لرینده یاییلمیش کورد لهجه لریندن بیریدیر .

کسمائی: گیلگی دیلینین لهجه سی .

کشه ای: کاشانین کشه کندینین اهالیسینین دانیشدیگی مرکزی ایران دیالکتلریندن بیریدیر .

کفرانی: کافرانی و یا کافرانی اصفهانین لهجه لریندن بیریدیر .

گبری (زردوشتی): ایراندا یاشایان زردوشتیلرین لهجه سی .

گروس سی: کورد دیلینین دیالکتلریندن بیریدیر، بو دیل داها چوخ گروسون بیجار بؤلگه لرینده دانیشیلیر .

سرخه ی: سمنانی ایله علاقه لی ایران دیالکتلریندن بیریدیر .

سرقلی: چینین پامیر و تورکستان سرحدینده یاشایان بیر نئجه طایفه نین دانیشدیگی لهجه دیر .

سلیمانیه ای: قریب کوردوستانین دیالکتلریندن بیریدیر و ایندیکی عراق اراضیسینده مشهور دور .

سمنانی: سمنان خالقینین لهجه سی. کریستن سئنین فیکرینجه، بو دیالکت شمال-قرب ایران دیالکتلریندن بیریدیر .

سنگسری: سنگسر اهالیسینین دیلی دیر.

سنگلچی: پامیر لهجه لریندندیر کی، زبکی و آشکشی لهجه لرینه یاخیندیر .

سندجی: کورد لهجه لریندن بیریدیر .

سو: اصفهان و کاشان آراسیندا اولان سوود ساکینلرینین تئز-تئز قهرودی لهجه سی ایله بیرلشن لهجه سیندن فرق لیدیر. بورجلر قویولور .

سیوندی: سیوندیلیرین لهجه سی شیرازین شمالیندادیر .

سیدی: کورد لهجه لریندن بیریدیر .

شرانی: یوخاری هیندیستان چاینین شمال-قرب داغلاریندا ایشلنن و پوشتو دیلینین آلت لهجه لریندن بیری اولان لهجه دیر .

شغنانی: شوقانی و یا شوقنی پامیر طایفالاریندان بیرینین دیلیدیر .

شمیرزادی: سمنانی ایله باغلی دیالکتلردن بیریدیر .

شوشتری: عمومی وورغو شوشترده دیر .

شیرازی: شیرازلیلارین لهجه سی .

شینا: داردی دیالکتلرینین لهجه سیدیر

طالشی: ایرانین شمال-قربینین بیر حصه سینده و قفقازین لنگران بؤلگه لرینده مشهور اولان دیلیدیر .

عبدوی: عابدو و یا آبدو لهجه سی مرکزی ایراندا دانیشیلان کیچیک دیالکتلردن بیریدیر .

فارس دیلی: ادبی فارس آدلانان ایرانین رسمی دیلیدیر و افغانیستاندا دا دانیشیلیر. بلوچیستان،

ولاتروئی: و یا وئلاترودی وئلاترود داغ وادیسی و وارنگی چاینین ساکینلری آراسیندا ایستیفاده اولونان بیر دیالکتدیر .

ونتسی: بو، بلوچستانین شرق حصه سینده و پنجابین همسرحد حصه سینده یایلمیش دیالکتدیر .
ونی: وئنده عمومی دیالکت کاشان فونکسیاسیدیر .
هرزندی: شرقی آذربایجانین ایکی یا اوچ کندینده دانیشیلیردی . حال حاضریدا بو لهجه ده دانیشان یوخدور.

هفت لنگی: بختیاری قروپونون لهجه لریندن بیریدیر .
یاراندی: کاشانین یارانداز کندینده دانیشیلان لهجه دیر .

یزدی: یزد خالقینین لهجه سی .
یزغلامی: پامیرده دانیشیلان دیالکتلردن بیریدیر .
یغناپی: یغناپین داغلیق اراضیلرینده یایلمیش دیر .
اصفهان یهودیسی: اصفهان یهودی خالقینین لهجه سی .

تاتی یهودیسی: قافقازین یهودی خالقینین لهجه سی .
سمرقند یهودیسی: سمرقند و بوخارا یهودی خالقینین لهجه سی .

کاشان یهودیلری: کاشان یهودی خالقینین لهجه سی .
همدان یهودیسی: بو، کوهنه ایران دیل لریندن قالان بیر لهجه دیر و همدان یهودیلری اونولا دانیشیلار .

۱۳۰ ماده دن عبارت اولان ایران دیل و شیوه لری هم بو دیلین گلدیی و یاشادیغی یئرلری گوستریر هم ده آنلاشیلما سینین بیر - بیرلری آراسیندا نه قدر زور اولماسینی گوستریر. یادا هئج بیر- بیرلرینی باشا دوشمورلر. سادجه بیر دیل گروپونا عایدیرلر. فارسجا - تاجیک بیرده پشتوجادان باشقا ادبی دیل حالین گلمه میشلر.

گزی: اصفهانین قاز کندینین ساکینلری آراسیندا یایلمیش لهجه دیر .

گندوله ای: کورد دیالکتلریندن بیریدیر .
گورانی: ان اساس کورد دیالکتلریندن بیریدیر .
گیلک دیلی: گیلانین یئرلی ساکینلرینین دیلیدیر و ایکی دیالکت و بیر نئچه یئرلی لهجه دن عبارتدیر .
لاری: فارس، لاریستان اهالیسی آراسیندا یایلمیش بیر لهجه دیر .

لاسگردی: سمنانی لهجه لری قروپوندا اولان بیر دیالکتدیر .

لاهیجانی: لاهیجانلیلارین لهجه سی .
لری: بو، لورستان خالقینین دیلیدیر .
لکی: کورد لهجه لریندن بیریدیر .
مازندرانی: مازنداران خالقینین دیلیدیر و بیر نئچه یئرلی لهجه لری احتیوا ائدیر .

محالاتی: محلات اهلینین لهجه سی .
مدشد گلتی: مدگلدستی ، چیترال ساکینلرینین دانیشدیقلاری لهجه دیر .

میریوانی: کورد لهجه لریندن بیریدیر .
مکری: کورد لهجه لریندن بیریدیر .

مونجانی: و یا مونژی پامیر سیلسیله سینین داغلیق اراضیلرینین ساکینلرینین دانیشدیغی لهجه دیر .
مهرجانی: مرکزی صحرا و لوت صحراسینین دیالکتلریندن بیریدیر .

میمه ای: ده میمه خالقینین اصفهان و کاشان ایالتلرینه گئدن یولدا دانیشدیقلاری لهجه دیر .
ناینی: ناینی خالقینین لهجه سی .

نطنزی: نطنز خالقینین لهجه سی کاشانین فونکسیاسیدیر .

نوشتکی: بلوچستاندا عمومی دیالکتلردن بیریدیر .
وایگلی: کافر دیالکتلریندن بیریدیر .
وخانی: یاخود وخی و یا وخی پامیر داغلارینین جنوب و جنوب-شرق حصه لرینین بیر حصه سینده یاشایان طایفه نین لهجه سیدیر .

اوغوزلاردا عايله محبتينين معنوی عالمی (۱)

OĞUZDA AİLƏ MƏHƏBTİNİN MƏNƏVİ ALƏMİ

بیریدیر. هله لیک بویدان بایاندير خان اوغوز بگلرینی بیر
یئرہ ییغیب، قوناقلايیر. بو حادیثه لر خالقین، ائلین -
اوبانین گلجه یی اوچون اؤنملی و واجب اولان بیر
گؤسته ریشی ایله باغلی جریان ائدیر:

نسلین دوامی، عایله و اونون محصولو اولان اؤولاد،
اوغول - قیز حسرتی. بو چوخ جدی و حیاتی
مسئله دیر. بیز بو مسئله یه ایکی بویدا راست گلیریک
و مسئلین مختلف سمتدن قویولموش و بدیعی
حلینی گؤروروک.

بودور، بایاندير خان عادتتی اوزره (براساس) گینه توی
ائیدب آتدان - آيغیردان، دوه دن بوغرا، (شتر
نر) قویوندان قوچ قیردیرمیشدی. بیر یئرہ آغ اوتاق، بیر
یئرہ قیزیل اوتاق، بیر یئرہ قارا اوتاق قوردیرمیشدی.
کیمون کی، اوغلو - قیزی یوخ، قارا اوتاغا قوندورین،
قارا کئچه آلتیندا دؤشن، قارا قویون
یخنیسیندن (شوربا) اؤنینه گتورن. یئرسه، یئسون.
یئمزسه تورسون گئتسون. - دئمیشدی.

اوغلو اولانی آغ اوتاغا، قیزی اولانی قیزیل اوتاغا
قوندورون، اوغلو - قیزی اولمییانی الله تعالی
قارغیبیدیر. بیر دخی قارغاریز، بللی بیلسون، -
دئمیشدی.

بو اؤلکه باشچینین بو بودوغودور. مسئله دؤولت
سویه لیدیر، بو بو یوروغا عمل ائتمک لازم. دیرسه خاندان
بایاندير خانین مجلسینه دعوت اولونوب، قیرخ ایگید
ایله بورا گلیب. لاکین اونو خانین بو بودوغو کیمی قارا
اوتاغا یئرلشدیریر. آلتیندا قارا کئچه سالیر، قویون
قوورماسیندان اؤنونه گتیریرلر. بئله قارشیلانیرما اونا
چوخ آغیر گلیر. پرت اولور، سوروشورکی، بو نه
دئمک دیر؟ بایاندير خان منیه نه اسکوکلوکوم گؤردور؟
مندن آلچاق کیشیلری آغ اوتاغا، قیزیل اوتاغا
قوندوردو. منیم سوچوم (گوناه) نه اولدو، منی کیم قارا
اوتاغا قوندوردو؟ - دئییر.

اونا آنلا دیرلار کی، خاندان بو قوروق بئله دیر.

یازار: علم الدین علی بی زاده

کؤچورون: محمود بنی آدم دیزج

عایله جمعیتین اساسی دیر، خالقین کؤزهرن و یانان
ایلکین اوجاغی دیر. آتا - آنا عایله قیزیل ستونلاری
تمثالینداندیر. عایلین گلجه گی و طالعی اونلارین
آلیندیر. آتا - آنانین معنوی زنگینلیگی یئنی توره مه ده
اولان نسلین طالع - مقدراتیندا بللیجی ایش گؤرور.
عایلنی خالقین چیخیش نوقطه سی، جمعیتین
باشلانغیجی حئساب ائتسک، اونون عالی و موقدس
بیر وارلیق اولدوغونو تصوراتیمک چتین دئییل...

نسیل آرتیرماق، اوغول - قیز بسلیب بؤیوتمک، بویا -
باشا چاتدیرماق بشریتین ازلی و موقدس آرزوسو
اولوندور. اؤولادین دونیایا گلیشی، اوغوللو - قیزلی
اولماق همیشه بؤیوک خوشبختلیک سایلیب. آغ
گون، ساعات، ایلك نؤوبت اؤولاد ایسته یی ایله، اوغول
- اوشاق لا اؤلچولوب. همده نسیل آرتیریمی تکجه
عایله اوچون دئییل. جمعیت اوچون، خالق و اونون
گلجه یی اوچون انتهاسیز گرکلی و ضروری بیر
احتیاج دیر. قدیم چاغلاردا اجدادلایمیز شومئرلر
محض اوغول مضمونو سؤز ایله ایفاده ائدیبلر. بوردا دا
گئرچک بیر حقیقت وار...

(۱) نسیل، اؤولاد حسرتی

بو بشری تئل «دهه قورقود کیتابی» نین قارشیا
قویدوغو و حل انتدیگی مهم پروبئلیم لردن

اوغوزون، تاش اوغوزون بگلرین اوستونه ییغناق ائنگیل! آج گۆرسن توپیرغیل، یالنجیق گۆرسن، تونتغیل! بورجلویو بورجوندان قورتارقیل! تپه گیبی آت ییغ، گۆل گیبی قییمیز ساغدير. اولو توی ائله . حاجت دیله!

اولا کیم بیر آغزی دوغالی نین آلفیشیلا

تانری بیزه بیر یئتمان عیال وئره!

دیرسه خان آروادینین سۆزو ایله بوتون بو دئیینلره عمل ائدیر. اونون اوغلو اولور. عایله بو قارا «عیب دن» قورتاریر، بوتون بو بدیع اوصولا آشکار اولان کیفیت او واخت کی، جمعیتین مضمونو، حیات طرزی، اینامی، یوخسوللا - کاسیبا مناسبتی، قایغی و ایستیی، بیز سۆزله، بیزیم اولولارم خالق - معنوی اوستونلوکلرایله باغلیدیر کی، جمعیتین قیزیل یاتاغی سایلان قادینین دیلی ایله ایفاده اولونور و حیاتا کئچیریلیر. باشیمیزین اوستونده کی تانری دا اینسانلاردان بو قایغینی بو مودریکلیگی گۆزله ییر، بونا گۆره ده اونلارا رحم ائدیلیلر، اونلارین آرزو و دیلکلری یئرینه یئتیریلیر.

بودور، یئنه بایاندیرخانین مجلسی دیر. بی بۆره بگ و بایئجان بی ده بوردادیر. بی بۆره بگ قارشیسنا باخیر، قازان اوغلو اوروزو گۆرور، سولونا باخیر، قازیلیق قوجا اوغلو یئنگی گۆرور. آه چکیر، کۆورلیر، آغلا ییر، قازان خان «بی بۆره بگ، نییه آغلا ییب، بوزلارسا؟» بی بۆره اوغولدا اورتاجیم یوخ، قارتاشدا قدریم یوخ. الله تعالی منی قارغاییدیر...

بگلر تاجیم - تختیم اوچون آغلارام. بیر گون اول، دوشم اولم، یئریم ده - یوردومدا کیمسه قالمییا. - دئدی.

آتا یوردونون صاحبی اوغول دو، نسلین داوامی، آتا چیراغینی یاندیریناق، آتا یوردونا صاحب اولماق، یاد ایله کئچر. معلوم اولور کی، بی بۆره بی سونسوز دئییل، اونون قیز اوغلاداری وار. آما او، اوغول حسرتینده دیر، اوغول دیله ییر، یئرینه - یوردونا، تختینه - تاجینا صاحب ایسته ییر، بونا گۆره یانیب -

اینجیمیش دیرسه خان کوسوب، مجلسی ترک ائدیر. دیرسه خان سونسوز ایدی، اوغلادی یوخ ایدی. سونسوزلوق ایسه آغیر درد دیر. بئله آنلاشیلیر کی، او، آروادینی چوخ ایسته ییر، اونو «باشینین بختی»، «ئونین تختی» ساییر، اونون یئریشی، بویو-بوخونو، توپوقلارینان سارماشان قارا ساچلاری، یا یا بنزر چاتما قاشلاری ایله فخر ائدیر. گۆزللیگیندن ذوق آلیر. او، ائوه گلیب، اولجه آروادینی عزیزله ییر، بو «گۆزللمه» ایله اونو یاخشیجا اوخشاییر:

بروگلیگیل، باشوم بختی، ائوم تختی!

ائودن چیقوب یوروینده سلوی بویلوم!

تویغیندا سارماشاندا قارا ساچلوم!

قورولو یا یا بنزر چاتما قاشلوم!

قوشا بادام سیغمایان تار آغیزلیم!

گۆز آلماسینا بنزر آل یاناقلیم!

قادینیم، دیره گیم، دۆله گیم!

لاکین قان چوخ قاردیر، منه ساسیلیب. اؤزونه گله بیلیم. دونیانین آن گۆزل نعمتی اولان اوغلادان، اوغولدان - قیزدان محروم دور. سون مصراعین سون سۆزو معنالیدیر، «دۆله گیم» - دئییر. آما «دؤل» یوخ دور. بونو قارا اییب، چکیلمز درد ساییر: «سندنمیدیر، بندنمیدیر تانری تعالی بیزه بیر یئتمان اوغول وئرمز، ننددیر؟» - دئییه آروادیندان سوروشور. و یوخاریداکی اوخشامانی آردمجا آروادینی آغیر سۆزلره آجیلا ییر. حتا اونو اؤلدورینک، باشینی کسیب، قانینی تۆکمک ایسته ییر و دئییر:

خان قیزی، سببی ندر، دئگیل مانا،

قاتی غضب ائدرم شیمدی سانا.

قادین تمکینی، قادین آغلی، قادین تدبیری اؤز ایسینه گۆرور، حلیملیگی، مئهربانلیغی ایله ارینین غضبینی سوندورور، اونا مصلحت وئیر، صبیرلی اولماغا، مودریکلیگه چاغیریر: «هئی دیرسه خان! بانا غضب ائتمه. اینجیب آجی سۆزلر سؤیلمه. یئریندن اورو تورقیل، آلا چادیرین یئر اوزونه دیکدیرگیل! آتدان - آغیردان، دوه دن بوغرا، قویوندان قوچ اؤلدورگیل» ایچ

اوغلان و قیز! خالقیمیزین بدیعی تفکوروندا همیشه گوشلله، آيلا موقایسه ائدیلب، گۆیلرین ایکی حاکیمی، کایناتین ایکی گۆزل وارلیغی ایله توتوشدورولوب، اونلارا بنزه دیلیب. اوغلان و قیز! اینسان حیاتینین داوامی! هر ایکیسی حیان جؤوه ریدر، تانرینین اینسانا بخش ائتدیگی عالی نعمتدیر. بی بؤره بگ اوغول حسرتینده دیر: قیز وار، اوغول یوخدور. بایبئجان بگ ایسه قیز حسرتینده دیر، اوغول وار، قیز یوخدور. هر ایکی آرزو گۆزلدیر، حیاتی دیر و بشریدیر. «بایبئجان بگ دخی یئریندن اورو توردی، آیدیر: بگلر، منیم دخی حقیمه بیر دوعا ائله ین. الله - تعالی مانا دا بیر قیز وئره» - دئدی.

اوغوز بگلری گۆیه اوز توتوب، آل قالدیریپ، دوعا ائدیرلر کی، بایبئجان بگین ده بیر قیزی اولسون. ائله مجلسده جه بایبئجان بگ عهد ائدیرکی، «بگلر الله - تعالی بیر قیز وئره جک اولورسا، سیز تانیق اولون، منیم قیزیم بی بؤره بگ اوغلونا بئشیککرتمه یاووقلو اولسون!»

بایبئجان بگین آرزوسو یئرینه یئتیر، اونون قیزی اولور. گۆزلیگی، آغلی - درراکسی، گوجو- قودرتیله بی بؤره بگین اوغلو بیریله لایق بیر قیز ارثیه چاتیر، اونلار گؤروشور، سئویشیر، عهد - پیمان باغلا بیر...

عبرتلی دئیلمی کی، اوولاد دونیا یا گلهمه میش آتالار اونلاری نیشانلاییر، اونلارین گلجه یی، ایلك نؤوبده عایله حیاتی باره ده دوشونور. بورادا دا داستاندا یئنی دوغوب - تۆره یین، بؤیومکده، یئتیشمکده اولان نسلین - گلجه یین و عموم خالقیمیزین یئنی قایغیلاری یارانیر، تاریخی عایله - معشیت، عایله - محبت، عایله - ائتیکا مناسبتلری تئل آیریلیر، اینجه، ظریف و اؤزونه مخصوص جهتلری اوزه چیخیر، آشکار اولور. بونلار بوتؤلولوکلہ داستانین اساس ائدیئا، فیکیر خطلری کیمی قاباردیلیر، اؤز بدیعی حلینی تاپیر.

آردی وار...

یاخیلیر. بی بؤره بی یین آه کچمه سی، کؤورمه سی و آغلاماغی طبیعی گؤرونور. بو، اینسانی کیفیتدیر. بی بؤره بی یین آرزو و ایسته یی عایله چرچیوه سیندن چیخیر، خالقین، جمعی یین آرزو و ایسته یی ایله قووشور، دؤولت سویه سینه یوکسه لیر:

قازان آیدیر: «مقصودون بومیدیر، بی بؤره بک؟»

آیدیر: «بللی، بودور.» منیم دخی اوغولم اولسا، خان بایاندیرین قارشیسین آلسا - تورسا، قوللوق ائیله سه، من دخی باقسام، سئوینسم، قیوانساییم، گونسه ییم...» - دئدی.

ازلی و کۆزل آرزودور. بئله اوغوز ارینه، بئله اوغوز بگینه عشق اولسون! آتا اوغولو دؤولته خیدمت اوچون، وطن اوچون آرزولاییر. دئمهللی، اوغول تکجه عایله اوچاغینی، آتا یوردونون چیراغینی یاندیرماق اوچون دئییل، وطن اوچون، آنا تورپاغینی قورماق اوچون، وطنه، دؤولته قوللوق، خالقا خیدمت اوچون گرکدیر. اوولادینا - آتایا بوندان بؤیوک سئوینج، بوندان بؤیوک فرح، بوندان بؤیوک فخر یوخدور!!!

اوغوز بگلرینین گۆیه اوز توتوب، آل قالدیریپ دوعا اوتمه سیله، بی بؤره بی یین بیر اوغلو اولور. یئنه گۆیلره اینام، تانری مرحمتلی، تانری تۆحفه سی! اوغول بؤیویور. ارثیه چاتیر. لیاقتلی اوغول اولور. ائله بیر اوغول کی، اونون مردلیگی و قهرمانلیغینی وصف ائدن «بامسی بؤیرک بوی» داستاندا بو مناسبتله یارانیر، چونکی او، داستاندا لایق، شرفلی بیر حیات یولو کئچیر، اصل اوغوز اوولادی کیمی شان - شؤهرت قازانیر، قازان خانین ساغ قولو اولور. آتانی آرزوسو، ایسته یی یئرینه یئتیر.

سلسله گفتارهای ملی (تورکی) اسلامی MİLLİ (TÜRK) İSLAMİ DİZİ ÇIXIŞLAR

دکتر عبدالغفار بدیع

Ph.d Abdoulgaffar badie

نظیر و بی بدیل، قانونمند و غنی در عالم قرار داده است. بارها توسط زبان‌شناسان مختلف از جمله محمود کاشغری و علیشیرنوبی و هومل زبان شناس آلمانی مورد مقایسه قرار گرفته اند. این مقایسه ها نه برای تفضیل یکی بر دیگری، بلکه برای نشان دادن زیبایی این دو زبان انجام شده است.

۳

در زبان عربی

کلمات معمولاً از سه حرف اصلی تشکیل می شوند که به آن ریشه می گوئیم (بگذریم از کلمات بالای سه حرف که گاهی خود ریشه اند) و با افزودن حروف زاید دیگر به این سه حرف اصلی کلمات دیگری ساخته می شود.

مثلا ل م

از این سه حرف، شش ریشه می توان ساخت:

علم، عمل، ملع، معل، لمع، لعم

از هر کدام این ریشه ها ۱۴ صیغه زمانی فعل ماضی (علم، علما، علموا ...)، ۱۴ فعل مضارع (یعلم، یعلمان، یعلمون... ۱۴ فعل امر غایب و مخاطب (لیعلم، لیعلمان، لیعلموا...) و اقسام دیگر فعلی مثل مستقبل (سوف یعلم...) و ماضی نقلی (قد علم...) و بعید (کان قد علم...) و استمراری (کان یعلم... و ... ساخته می شود مانند علم، یعلم، و ...

هر ریشه با رفتن به هشت باب معروف مزید افعال (اعلم، یعلم اعلم اعلاما)، تفعیل (علم، یعلم، تعلم)، مفاعله (عالم، یعالم عالم معالمة)، تفاعل (تعالم، یتعلم، تعلم، تعالما)، افتعال (اعتلم، یعتلم، اعتلم، اعتلاما) انفعال (انعلم، ینعلم، انعلم، انعلاما) استفعال (استعلم، یستعلم، استعلم، استعلاما) ۳۲ کلمه دیگر می سازد. و به همین ترتیب با ساختن صفات مختلفی مثل صفت مشبیه، مبالغه (علامة) تفضیلی (اعلم) و نفی (لا یعلم) و نهی (لا یعلم) و... چندین کلمه دیگر به گنجینه کلمات عربی می افزاید. اگر هر

زبان و ادبیات ملی (تورکی) ۲۷

دری در ترازو ۲

۱

زبان دری که با دسیسه فارسی یا پارسی نام گرفت توسط حکمرانان تورک غزنوی از سده چهارم هجری به جهت اغراض سیاسی و فرهنگی بعنوان زبان میانجی ساخته شد از این زبان هیچ اثری در پیش از سده چهارم هجری و حتی پیش از اسلام وجود ندارد دوام و بقای این زبان در عصر کنونی تلاش طاقت سوز شعوبیه در شکاف میان اردوگاه تورک و عرب بوده است این زبان عقیم بوده و قدرت زایندهگی ندارد گاهی کلمات ساخته شده در فرهنگستان بمثابه نوزادان مرده موجب خنده هر شنونده ای می شود

مثلا: کراوات: دراز آویز زینتی، موس پد: زیر موشی، سلف سرویس: خویش یار؛ فلاسک: دما بان، هدفون: دو گوشی ...

۲

ایرانیّت برای دوام و بقا حاجت به انتقال زبانی دارد یا به تورکی یا به عربی یا به هر دو. توانمندی و قدرت زایندهگی کلمات دو زبان عربی و تورکی این دو را از زبانهای بی

(کسانی که نتوانسته بودم آنها را تدریجاً بیگانه پرستان کنم)
 اوزگه چی لشدیره ن مه دیکلریمیز+یز
 (کسانی که نتوانسته بودیم آنها را تدریجاً بیگانه پرستان کنیم)
 اوزگه چی لشدیره ن مه دیکلریمیز+دن
 (از آن کسانی که نتوانسته بودیم آنها را تدریجاً بیگانه پرستان کنیم)

اوزگه چی لشدیره ن مه دیکلریمیزدن+می؟
 (آیا او از آن کسانی است که نتوانسته بودیم آنها را تدریجاً بیگانه پرستان کنیم؟)
 اوزگه چی لشدیره ن مه دیکلریمیزدن می+سین؟
 (آیا تو از آن کسانی هستی که نتوانسته بودیم آنها را تدریجاً بیگانه پرستان کنیم؟)
 اوزگه چی لشدیره ن مه دیکلریمیزدن می سین+یز(سبز)؟
 (آیا شما از آن کسانی هستید که نتوانسته بودیم تدریجاً آنها را بیگانه پرستان کنیم؟).

فلسفه مَلّی (تورکی اسلامی) ۷۵

آیا فلسفه مَلّی ممکن است؟

دکتر عبدالغفار بدیع

Ph.d Abdoulgaffar badie

۱

سوال از امکان، یک سوال فلسفی است بلی فلسفه مَلّی ممکن است وقتی شرکت مَلّی یا شورای مَلّی حتا کفش مَلّی و ... هست چرا فلسفه مَلّی ممکن نباشد. مگر اساطیر و دامگاهای مَلّتها یکی است که فلسفه آنها هم یکی باشد؟ روح جمعی و رهیافت فکری مَلّتها مگر یکی است؟! این یعنی مَلّتها فلسفه های متفاوت دارند زیرا عقلانیت، پدیده ای سیال و سیار و وابسته به جغرافیا است. جغرافیا مسیر اندیشیدن را تعیین می کند همچنانکه جغرافیا تاریخ را می سازد. از آن روزی که فلسفه مَلّی را در انداختیم کثیری از دور باطل رها گشته اند و از بلا تکلیفی و حیرانی در اندیشه آزاد شده اند:

نیز تا حیران بود اندیشه ات

تا که حیرانی بود کلّ پیشه ات

۲

فلسفه، مخصوص یونان و آلمان و غرب نیست همانگونه که اعداد و شمردن مخصوص یک مَلّت نیست. کارکرد

کلمه به شکلهای مفرد، مثنی و جمع و نیز بصورت مونث و مذکر بکار بریم همان صرف معروف، چند کلمه دیگر آفریده می شود. و به این ترتیب از هر سه حرف در زبان عربی دهها و صدها کلمه را می توان ساخت. این قدرت و توان زاینده کلمات در عربی است. و بی جهت نبود که اسلام بر این زبان سوار گشت.

۴

در زبان تورکی :

در این زبان، ریشه کلمه (کوک) تک هجایی است و با افزودن پسوندها (اک) کلمات دیگری ساخته می شوند (پیشوندها، حروف اضافه و ... نیز موجود اند)، این پسوندها فعلی، اسمی و ... نامیده می شوند. برای دوری از تطویل سخن تنها با ارائه یک مثال روند کلمه سازی تورکی را می توان نشان داد.
 مثال:

اوز (خود)

اوز+گه (بیگانه)

اوز+گه+چی (بیگانه پرست)

اوز+گه چی+لش

(تدریجاً بیگانه پرست شو)

اوز+گه چی+لش+دیر

(کسی را تدریجاً بیگانه پرست کن)

اوز+گه چی لشدیره+

(کسی را تدریجاً بیگانه پرست کند)

اوز+گه چی لشدیره+ن

(کسی که تدریجاً کسی را بیگانه پرست می کند)

اوز+گه چی لشدیره ن+مه

(نتوان که کسی را تدریجاً بیگانه پرست کنی)

اوز+گه چی لشدیره ن مه+دی

(نتوانست که کسی را تدریجاً بیگانه پرست کند)

اوز+گه چی لشدیره ن مه دی+ک

(نتوانستیم که کسی را تدریجاً بیگانه پرست کنیم)

اوز+گه چی لشدیره ن مه دیک+لر

(آنان که نتوانستیم تدریجاً بیگانه پرستان کنیم)

اوز+گه چی لشدیره ن مه دیکلر+ی

(کسانی که نتوانسته بود آنها را تدریجاً بیگانه پرستان کند)

اوز+گه چی لشدیره ن مه دیکلری+م

یعنی اول معیشت بعدا شریعت.
اینها فلسفه نیست؟!

۵

دوستان فعال مدنی من بر من خرده می گیرند چرا از کابینه انتقاد نمی کنی؟! آیا اینان نمی دانند سیاست کندن کوه با ناخن است! مگر شمایان می توانید یک شبه نقشه صدساله ماسونهای صلیبی و یهودی را بر آب کنی مگر شما چند نفر معاون وزیر تربیت کرده ای که ادعای وزیر شدن می کنی؟!

با کدامین کادر چنین ادعایی داری؟!

۶

این همه داستان از ملانصرالدین در ادب تورکی و یا جحا و بهلول در ادب عربی اگر فلسفه نیست پس چیست؟ دوستان من متاسفانه با ادبیات استعماری و استعماری وارداتی که در مراکز بظاهر علمی یادگرفته اند قلم و قدم می زنند آنها نمی دانند که ما باید ادبیات فلسفی و سیاسی خودمان را خلق کنیم آنها گرفتار ترسه دوشونجه هستند و رسالت فلسفه رهاسازی یک ملت از ترسه دوشونجه است.

۷

همزمانی موبایل در اختیار ارتش آمریکا بود امروز همگانی شده فلسفه هم روزگاری تنها در محافل قدرت مطرح می شد اما امروز با وجود اینترنت همه کارهای شیطانی ماسونها افشامی شود همه می توانند از فلسفه صحبت کنند فلسفه یعنی، بحث و دیالوگ و خلق سوال و تبیین مواجهه با هستی. بحث و سوال البته نیاز به عدالت و حریت دارد که ما فعلا از آن محرومیم لذا جبرا و ضرورتا فلسفه محفلی می شود همه فکرمی کنند که عوام نمی توانند فلسفه را یادگیرند اتفاقا کثیری از انسانهای عوام، زیست فلسفی دارند شما از یک روستایی نمی توانی امضا بگیری ولی خیلی از روشنفکران ما پای ننگین ترین قراردادهای اجتماعی را امضا کرده اند.

۸

ماسونها فلسفه را محفلی و در چنبره خویش می خواهند متاسفانه فلسفه خوانهای ما فکرمی کنند که اگر از فلسفه بخواهند صحبت کنند باید چهارچوب فلسفه

فلسفه باید بینجامد به شناخت هستی و هستی انسان با تمام ابعاد و بحث و شرح و استدلال و منطق و فهمیدن و فهماندن و گشودن گره های کور با گفت و گو،

مولعیم اندر سخنهای دقیق در گره ها باز کردن ما عشیق

و بازداشتن انسان از گرایش به خوی و خصلت درندگی و آرام کردن وی و ...

فلسفه گفتش بسی و او خموش

ناگهان واگرد از سر روی پوش

۳

عبر عکس ادعای ماسونها همه ملتها دارای فلسفه ملی خود هستند حتی پختن یک غذا هم فلسفه خود را دارد. آیا نیاکان ما در جامعه و خانواده خود فقط با زبان شمشیر حرف می زدند؟! یا برای قانع کردن دیگران در یک جمع خانوادگی از منطق و گفت و گو و استدلال استفاده می کردند؟! آیا فرزند خانواده با کتک و فحش از مادرش غذا می خواست؟! آیا مادر موقع گریه کردن بچه آن را با کتک آرام می کرد و یا با لالایی و نغمه و موسیقی؟! آیا نیاکان ما با زور با همدیگر فامیل می شدند؟! یا با انواع مراسم و اصناف قوانین و اقیاد و قراردادهای اجتماعی که تورکان به آن توره می گویند در کنار هم زندگی می کردند؟! مثلا اهالی یک روستا همه با هم در آرامش، با منطق، با عدالت و تقسیم منافع با اخلاق و محبت و با استدلال در کنار هم زندگی می کردند، همه اینها محصول فلسفه است. فلسفه یعنی همین.

۴

توره نزد تورکان سراسر فلسفه است حکمتهای نیاکان ما همه اش فلسفه است. مثلا آنها می گفتند:

بوش تلیس آباق اوسته دورماز

این فلسفه نیست یعنی برای ایستادن و عرض اندام کردن و بلند شدن باید پر و غنی باشی پس خویش را آکنده کن، سرشار شو. یا می گفتند:

آج قارینین ایمانی اولماز

امام حسین ع حرکتی عاشقانه را در رسیدن به معشوق شروع کرد. برای امام حسین باید شادی کرد زیرا او زنده تاریخ است و به معشوق رسیده است شما ای اسیران! خودتان را مثل امام حسین آزاد کنید و پرواز کنید.

۲

اسلام تورکی برخی از این ترسه دوشونجه ها را در این باره نقل و نقد می کند:

۱. فردی به نام شهربانو بعنوان همسر امام حسین (ع) و فردی به نام رقیه بعنوان دختر امام حسین (ع) وجود تاریخی ندارد.

۲. تعداد ۸۰ هزار نفر برای سپاه یزید برای مقابله با سپاه ۱۰۰ یا ۲۰۰ نفری امام حسین ع صحت ندارد.

۳. جمله (هل من ناصر ینصرنی) به امام حسین (ع) منسوب نیست.

۴. جمله (ان الحیاه عقیده و جهاد) از احمد شوقی، شاعر معاصر عرب است نه از امام حسین (ع)

۵. جمله (ان کان دین محمد لم یستقم الا بقتلی، فیا سیوف خذینی) از امام نیست بلکه منسوب به مقبل الهویزی از شاعران اهواز است.

۶. علم گردانی از دوره صفویه با تاثیر شعوبیه کلاسیک مرسوم گشت که وزیر روضه خوان انتخاب و به اروپای شرقی فرستادند. وزیر روضه خوانی علم و کتل را از صلیبیون اخذ کرده است. شعوبیه امام را با مسیح شبیه سازی کرده است (تصاویر مرغان و فانوسهای بالای صلیب برگرفته از مظلومیت مسیح است که الان هم در واتیکان توسط مسیحیان انجام می شود).

فیلم روز واقعه بهرام بیضایی هم تبلیغ این اندیشه است. ۷. روضه خوانی در دوره صفویه آغاز شده است که ملاحسین واعظ کاشفی روضه الشهداء را نوشت. وی از دانشمند مرموز دوره صفوی است که معلوم نیست شیعه است یا سنی؛ بعنوان شیعه به سبزواری می رفته و بعنوان سنی به هرات می رفته دیگر کسی مقتل را پس از روضه الشهداء نخواند.

۸. کتاب اخبار زینبیات نوشته آیت الله مرعشی نجفی است وی در آن کتاب شرح می دهد که چرا آرامگاه حضرت زینب در قاهره است نه در شام.

یونان و غرب را مراعات کنند نمی دانند که فلسفه ملی برای پاره کردن این زنجیرهای وابستگی و چهارچوبهای اسارت آمده است تمام کوشش ما در فلسفه ملی، رهایی از افلاطون و ارسطو و فرانسیس بیکن و هابز و هیوم و مارکس و انگلس و کانت و راسل و نیچه و نظایر اینهاست از اینها رهاشدن یعنی رسیدن به فلسفه ملی. یعنی خلق مصطلحات خویشتن به زبان خویشتن.

۹

ما تورکان مسلمان اگر فلسفه ملی خویش را نداشته باشیم همه چیز را از دست خواهیم داد از جمله جسارت و شجاعت اندیشیدن.

اسلام ملی (تورکی) ۴۲

(به مناسبت اربعین ۱۴۰۳)

امام حسین ع در اسلام تورکی و

ترسه دوشونجه های اسلام شعوبی

دکتر عبدالغفار بدیع

Ph.d Abdoulgaffar badie

۱

امام حسین ع، عاشورا و اربعین دفاتری هستند با هزاران برگ نزد ارباب معرفت. در هر عصری می توان اورا قی از آنها را برخواند امام حسین ع برای تورکان مظهر حبّ و شجاعت و اصلاح و مبارزه با ظلم سیستماتیک است چون شعوبیه امام حسین را مظهر بغض و نماد مظلومیت نمی داند.

هنوز در میان ایلات تورک، ابوالفضل بخاطر جان فشانی به برادر جایگاهی به مراتب بالاتر و والاتر دارد زیرا پشتگرمی با برادر برای ایلات خیلی مهم بوده است. مناسک شاخسی که برگرفته از تورکان ساکاست هنوز در مراسم تورکان اجرامی شود.

برای تورکان بهترین و گویاترین تصویر را ملای تورک روم در مثنوی آورده است:

جان سلطانی ز زندانی برست

جامه چون دریم چون خاییم دست

پس عزا بر خود کنید ای مردگان

زان که بد دردی است این خواب گران

امام کاملاً رابطه خود را با آن دوست قطع نمود؛ این از ممنوعیت توهین در اسلام حکایت دارد.

حکمداری ملّی (تورکی اسلامی) ۳۳

میله حکمدار لبق

۱. قاجاریّه:

ناصرالدین شاه قاجار تبریزی، حکیم مدرن اندیش،

چهارمین شاه سلسله تورکی اسلامی قاجاریّه ۱۶

ناصرالدین شاه، مصلح و روشنفکر ملّی

دکتر عبدالغفار بدیع

Ph.d Abdoulgaffar badie

۱

تورکان از پیش از اسلام تا دوران معاصر قریب به ۱۱۰ نوع حکومت یا سلطنت را در جهان برپا کرده اند که از این تعداد نزدیک به ۶۵ نوع آن فقط امپراطوری بوده از آن جمله:

امپراطوریهای هونها، رونها، گوک تورکها، اویغورها، قیرقیزها، آوارهای اروپا، خزرها، کیتانها، کیداریها، کوشانها، تورکشاهیها، غزنویها، غوریها، سلجوقها، خوارزمشاهیها، جورچنها، تایقاجها، قره خانیها، مغولها، یوانها، اویرانها، تولونها، ممالیک، ایلخانیها، کومانها، بلغارها، آتیلها، پچنگها، آق اردوها، سیبریها، جغتاییها، خانات قزاقها، گرابلیهای کریمه، قتلغ شاهیان هند، قطب شاهیان، خلجهای هند، مغولان هند، آق قویلوها، ایوبیان، زنگیان شام، خوقندیان، قازانها، قاسموفاها، قارانیها، خانات روس که پس از آن روسیه ساخته شد، خانات اوغوز، مانچوها، قره قویونلوها، قره ختاییها، عثمانیها، صفویها، افشارها و قاجار بدون کوچکترین شبهه ای در طول تاریخ بشری هیچ ملّتی به اندازه و به قامت تورکان در جهت برقراری عدالت و مبارزه با ظلم و ایجاد مدنیت و صلح میان آدمیان سلطنت یا امپراطوری ایجاد نکرده اند. بنابراین قاجار بمثابة یک حاکمیت ملّی تورکی، وارث مفکوره و عقلانیت تاریخی حکمرانی تورکانه بوده است.

۲

اینک که اندکی از دغدغه های سیاسی و انتخابات و پزشکین آسوده گشته ام خوش دارم مباحث حکمداری

۹. کتاب شهید جاوید صالحی نجف آبادی حرکت امام را کاملاً در جهت رسیدن به حکومت می داند که در مفکوره تورکان جایی ندارد.

۱۰. کتاب حسین میراث آدم دکتر شریعتی یک کتاب شعوبی در تحریف حرکت امام حسین ع است.

۱۱. مداحانی که عاشورا را سرقفلی خود قرار داده اند و به سبک ترین و ذلیل ترین شکل، حسین (ع) را معرفی می کنند (مانند هیئت دیوانگان حسین، کلب الحسین و...) مداحان باید نقاط روشنی مانند خطبه روشن گر زینب (ع) در شام و کوفه و فرهنگ انسانی روان شده در گفتار و کردار امام حسین (ع) در واقعه عاشورا را بازکنند.

۱۲. جمله (ان الله شاء ان یراک قتیلاً) در هیچ منبع معتبری نقل نشده است؛ ۴ نفر از بزرگان اهل سنت، شاگردان امام صادق (ع) بوده اند و مشی امامان توهین به خلیفه ها نبوده است. توهین به خلیفه ها و همسر پیامبر در هر حال قبیح است.

۱۳. عاشورا در متن اسلام است نه این که اسلام در متن عاشورا. بدینسان زیارت رفتن جای مسجد رفتن را می گیرد. حالیا که معرفت بر محبت تقدم دارد:

این محبت هم نتیجه دانش است

کی گزافه بر چنین تختی نشست

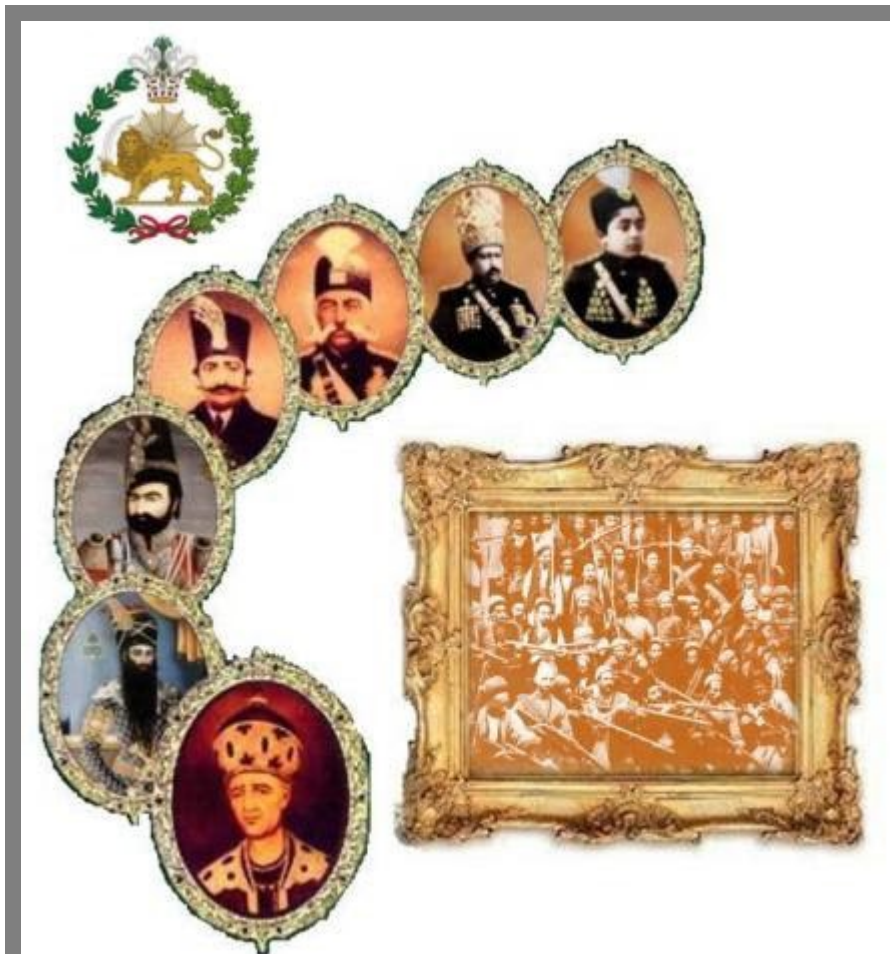
خواندن زیارتنامه بجای قرآن، جامه سیاه و سفره های نذری بجای مناسک دینی، اشک بجای عشق و عادات بجای آداب و ... ترسه دوشونجه هایی هستند در اسلام شعوبی.

۱۴. نسخه اصلی زیارت عاشورا به روایت امام باقر (ع) در آستان قدس رضوی است که در آن زیارت، خلفاء لعن نشده اند.

(از امام باقر (ع) نقل شده:

من از دو طرف شریفم؛ از طرف پدر به امام علی (ع) و از طرف مادر به ابوبکر).

در کتاب داستان راستان استاد مطهری که به نظر من درک معقول از اسلام و شیعه داشت ذکر شده است یکی از دوستان امام صادق (ع) به مادر شخصی توهین کرد و

ملی را هر هفته سه شنبه ها با شما نازنینان در میان بگذارم تا بدانیم و بدانند که قاجار ورود آرام جامعه دهقانی وقت را به جهان مدرنیته تسهیل می نمود و آغوش خویش را به جهان مدرن باز کرده بود. در تقسیم قدرت و ایجاد نهادهای مدنی چون انجمنهای ایالتی و ولایتی و دادن آزادی به مطبوعات و فرمان دارالشوری و فرمان مشروطه و قانون و ... خود پیشقدم بود.

به ناصر الدین شاه رسیده بودیم و اینک شانزدهمین قسمت مقال خویش را درباره ناصرالدین شاه قاجار تبریزی با شما در میان می گذاریم:

۳

جشنهای بزرگ هندی فارسی یافته بود. از میان برداشتن اختلافات مذهبی بی ثمر از راهبردهای ناصرالدین شاه در سیاستهای فرهنگی وی بود.

اعتماد السلطنه در این باره نوشته است: از دوران گورکانیان ما بین مریدان شاه نعمت الله کهبنانی و مریدان کبیر سید حیدر تونی کار به مخاصمه می گذشت و این مرض از مریدان مصطلح و پیروان طریقت ایشان متدرجاً به جمیع طبقات رعایای ایران حتا مردم عامه که با هیچ طریقت سر و کاری ندارند نیز سرایت کرده در نفوس متمکن و در قلوب مرکوز گردیده بود و هر ساله در اوقات اجتماع و ازدحام علی الخصوص روز عاشورا، در کافه شهرها و قصبات تمام ممالک محروسه میان اهالی محلات حیدری و مردم محلات نعمتی جنگهای بزرگی می افتاد و از طرفین کشتارهای سخت به ظهور می رسید؛ همانا سلاطین صفویه بر اقتضای پلیتیک این آتشها را دامنها زدند و عموم مردم را از این رهگذر بر دو قسمت متضاد ساخته با یکدیگر خون خواه و کینه جو کردند. یکی از سیاحان فرنگ که در عهد سلطنت سلاله مذکور به

گروشنفکر و مصلح ملی قاجار ناصرالدین شاه قاجار تبریزی است. شاهی که هم معلم دارالفنون بود هم اوراقشان را تصحیح می کرد و هم تسلط بر مولانا و مثنوی داشت به گونه ای تمامت مثنوی را در ۴۰۰۰ بیت خلاصه کرده بود و هم عمرکشان را قذغن کرد و هم به نزاع حیدری و نعمتی پایان داد و هم در اوج قدرت هیات دولت و کابینه وزیران را تشکیل داد و قدرت مطلقه خویش را با وزیران تقسیم نمود.

۴

یکی از خدماتی که در دوره به قول مردم آن دوران، قبله عالم، خلیفه شیعیان جهان، سلطان صاحب قران ناصرالدین و الایمان رخ داد این بود که عید عمر یا همان عمرکشان ممنوع شد و جنگهای قومی و قبیله ای میان صوفیان قذغن شد. عمرکشان که روز کشتن خلیفه دوم به دست یک خادم فارس شعبوی بود در دوره صفویه با نفوذ شعبویه کلاسیک در دربار حمایت شده و رونقی در حد

کدامین قبرستان در جهان مقبره الوزاء دارد مگر نه این است که آن از قدمت حکمرانی و حکمدانی تبریز حکایت دارد؟ باری دوست معتبری می گفت در گولوستان باغی مردی رنجور دیدم که یک دستمال تقریباً ۲۰ در ۲۰ پهن نموده و ۴ دگمه برای فروش گذاشته ظاهراً کار هر روزش بوده با کمی تفاوت در اقلام با چنین حجره ای چنین اقلامی توانسته روزی خود را از خدا بستاند. آتشک لر قهوه سی در کدامین شهر جهان وجود داشته؟ تنها در تبریز می توان چنین صحنه هایی را دید.

۴

مکتب تبریز، انسان را دعوت به خودشناسی و خویشتن شناسی می کند زیرا انسان، واجد شعور بوده با این شعور از طبیعت، معارف را شکار می کند و شناخت خود را از هستی مانند کتاب در مغز به نظم می کشد و پیوسته این کتاب باطنی را مرور می کند و هر دانش جدیدی را که کسب می کند توسط این کتاب باطنی اش استدلال می کند دائماً در اندیشه اش جدل و دیالوگ دارد و در باطنش با خودش و با زبانش سخن می گوید. زبان بمتابه کارگاه، فرمولها، معادلات و استدالات را به شعور انسان جهت تصمیم سازی منتقل می کند.

۵

وقتی از سقراط خواسته شد که تمام دانش و خرد خود را در یک جمله بیان کند، گفت: «خودشناسی». او راه خودشناسی را از با جدل و بحث دیالکتیکی پیش می برد حتی با زنش که پیش از اعدامش به دیدن وی آمده بود از این روش دست بردار نبود. وقتی ما از خط سوم شمس تبریزی حرف می زنیم خط سوم همان هویت است مثلاً بچه ها اولین شناختشان از اعضای بدنشان شروع می شود

اصفهان آمده است از دشمنیها و مقابله و مجادله حیدری و نعمتی شرحی شگفت نوشته و بنده نگارنده، ترجمه ی آن را در لغت اصفهان از مرآت البلدان مندرج ساخته است. باری این شاهنشاه گیتی پناه در ضمن این چهل سال شمسی سلطنت جاودانه به تدریج تدبیرهای حکیمانه برانگیخت تا این وضع وحشی گری و خونریزی را از میان مردم طبقات مردم برانداخت. اینک از سالهاست که تمام محلات قدیم حیدری و محلات نعمتی با یکدیگر برادرانه درمی آمیزد و در عاشوراها و سایر ایام اجتماع و ازدحام به قدر محجمه ای خون نمی ریزد.» (صص ۱۷۰-۱۷۱)

مکتب ملی (تبریز مکتبی، میلی مکتب) ۳۰

دکتر عبدالغفار بدیع

Ph.d Abdoulgaffar badie

۱

تبریز نماد و نمودی است از همه تورکستان. در تبریز مسجدی بوده به نام میلی مچید با معماری تورکی اسلامی چندین محراب داشته گفته اند حتا مسیحیان و یهودیان و ارامنه و اهل تسنن و تشیع و اهل طریقت و ... به آنجا آمد و شد داشته و عبادت می کردند و غذای معنوی برمی داشتند این تسامح و تساهل در دینورزی را تنها و تنها در تبریز و مکتب تبریز و مکتب تورکان می توان پیدا کرد.

۲

در بازار سرپوشیده تبریز (اورتولو بازار) که یک سیستم پیچیده ای از بورژوازی و تقسیم مناطق توزیع و فروش و انبار را دارد مثلاً ذغال فروشان در قسمت انتهایی بازار قرار گرفته اند زیرا علی القاعده ذغال آخرین کالایی بوده که انسان در صورت نیاز باید آنرا تهیه می کرد. حجره های نیم متری آنجا در نوع خود بی بدیل هستند.

۳

در گولوستان باغی که مع الاسف زیرش صدها عارف شیدایی مدفون است و مقبره العرفا است که در هیچ کجای دنیا مدیران با مدنیت و مردگان خویش چنین نمی کنند یکی از ظلمها به تبریز ظلم بر قبرستانهای سرخاب و چرنداب و امامیه و مقبره الشعرا و مقبره الوزاء و ... است

نشده، بیگانه با عقلانیت جمعی خویشتن مثلا کمونیزم و یا آزادی و یا دموکراسی لیبرته، آگالیتته، فراترنیتته. صدسال مخالفین در ایران به دنبال آزادی و برابری و دموکراسی و پیشرفت هستند حتی نسبت به رشد جهان نه تنها به اینها نرسیده اند بلکه عقب گرد هم کرده اند چرا؟

فلسفه مَلّی (تورکی اسلامی) ۷۶

عقلانیت عدالت اندیشی تورکانه

دکتر عبدالغفار بدیع

Ph.d Abdoulgaffar badie

۱

تورکان که پشت و بازوی ملکند و روزگار
هستند گاه حمله بزرگان کارزار

گردان سرکشند و دلبران چیره دست
شیران بیشه اند و پلنگان کوهسار

در دستشان کمانها مانند ابرها
در زخم تیرهاشان باران تندبار

در چشم نیک خواهان رسته چو تازه گل
در جان بد سگالان رسته چو تیزخار

پولاد را به تیغ بسنبد گاه زخم
خورشید را به تیر بپوشند روز بار

باره برون جهانند از آتشین مضاف
بیلک برون گذارند از آهنین حصار...

(قصیده ۱۵۵ مسعود سعد سلمان) (شاعر قرن ششم ه. ق)

۲

عقلانیت، عدل و معادلی از تورک است. فضیلت اخلاقی عجین شده در مفکوره و عقلانیت تورکان بوده است. عمیقترین و محکمترین حلقات وصل تورکان و اسلام، توحید و عدالت بوده است. اسلام برای رسیدن به

یعنی خودشناسی ظاهری. خلیلیها خودشناسی باطنی را نمی دانند و تا آخر عمر مانند بچه نابالغ زیست می کنند یعنی از وجود دو نوع خودشناسی باطنی و ظاهری بی خبر هستند.

۶

انسان بی هویت نه به درد مسلمان شدن می خورد و نه تورک شدن. کسی که خود را نمی شناسد چطور می تواند ایده ها و ایدولوژیها و بایدها و نبایدها را بشناسد؟! فلسفه و حکمت و عرفان و مکتب، زمانی معنی پیدامی کنند که در خدمت هویت و خودشناسی باشند. بیشتر روشنفکر نمایان ما، مبارز نمایان سطحی و بی خاصیت و بی هویت هستند.

۷

تنها چیزی که قهرمانان ساده اندیش تبریز نداشتند استفاده از اندیشیدن و استمداد از شعور سیاسی بود. سوار قطاری شده بودند که قرار بود به مرگ خود و جهان تورک منتهی شود با یک حساب سرانگشتی یازده ماه محاصره تبریز چه بلایی سر بازار و امیر بازاری آورده؟! امیر بازاری قرنهای اقتصاد مبتنی بر طلا و جواهرات تبریز را اداره می کرد. تبریزی که ولیعهد نشین و مدنیت نشین و اشرافیت نشین بود و عایداتش از کمال فرانسه بیشتر بود.

۸

ایرج میرزای قاجار تبریزی مدیریت دارالفنون تبریز را داشت یک روشنفکر و منتقد ماهر بود وجود دموکراسی و آزادی آمیخته به مدنیت تورک و میدان دادن به روشنفکران قلابی از اسباب سرنگونی حاکمیت مَلّی قاجار بود. روشنفکر نمایان تورکی که یک خط فلسفه نیم خط حکمت نداشتند بجای استفاده از آزادی علیه قاجار هویت تبریز شوریدند.

۹

روشنفکران تورک آذربایجان در یک و نیم قرن اخیر محصول مجموعه ای از اندیشه های دگم بوده اند و این دگماتیسیم نقابدار را پشت اصطلاحات پوپولیستی پنهان می کردند. اصطلاحاتی تفسیر نشده و تجربه نشده و پیاده

آگاه شد از سپاهیان پول گاو را طلب کرد ولی آنها با قدری قلدری تمام با استفاده از موقعیت و درجه خود با ایجاد رعب و وحشت از پرداخت پول گاو امتناع نمودند. پیرزن ناچار به سمت پایتخت سلطان ملکشاه سلجوقی اصفهان حرکت کرد در گذرگاه ملکشاه جلوش سبز شد و لگام اسب ملکشاه را گرفت و گفت: ای پسر آلپ ارسلان اگر داد مرا بر سر این پل ندهی به عزت و جلال ذوالجلال داد خود بر سر این پل صراط از تو خواهم گرفت، حال خودمختاری آیا داد مرا بر سر این پل می دهی یا بر سر آن پل نگه می داری؟ ملکشاه از شدت ایمان و تأثر از اسب پیاده شد و گفت: من طاقت بازخواست آن پل را ندارم پس داد تو بر سر این پل می دهم حال شکایت تو چیست و از که شاکی هستی و که به تو ظلم کرده است؟ پیرزن گفت: ای پسر آلپ ارسلان سپاهیان تو ماده گاوی که وسیله معاش من و اطفال یتیم من بود کشته و کباب کرده و خورده اند. اگر این ظلم را تو بر من نکردی پس داد مرا از این بیدادگران بستان ملکشاه گفت: آیا اگر عوض یک گاو تو هفتاد گاو به تو بدهم از من راضی خواهی شد؟ پیرزن گفت: راضیم که خدا از تو راضی بادا ملکشاه امر کرد هفتاد گاو به پیرزن دادند و دستور داد سپاهیان را که به پیرزن ظلم کرده و گاوش را کشته بودند به مجازات برسانند.

گویند وقتی ملکشاه وفات یافت آن پیرزن که دیگر از فروش و نگهداری گاو در راحتی و آسایش زندگی می کرد بر سر تربتش حاضر شد و روی بر خاک مالید و گفت: خداوندا! پسر آلپ ارسلان در حق من و یتیمانم عدالت کرد تو هم در حقش سخاوت کن که اکرم الاکرمین هستی گویند یکی از بندگان خاص خدا ملکشاه را به خواب دید و از احوالش پرسید ملکشاه گفت: به سبب شفاعت آن پیرزن از خیلی از گناهانم گذشتند. منبع: نوادر تاریخی علی نقی بهروزی انتشارات اقبال ۱۳۵۳، صص ۳۱۱، ۳۱۳

تقوا به عدالت امر می کرده. مولاعلی ع هم دلبرده و شهید اجرای عدالت بوده است. در تاریخ حکمرانی تورکان از عدالت ورزی تورکان کم شاهد نداریم. تورکان با توره و اسلام نمی توانستند از عدالت دوری کنند. اصولاً عدالت فی ذاته اهمیتی ندارد. باید پرسید ما عدالت را برای چه می خواهیم؟ برای که می خواهیم؟ چگونه می خواهیم؟ پس عدالت برای چه؟ برای که؟ چگونه؟ در پاسخ باید گفت: ما برای رفع ظلم، برای رفع تبعیض، برای زیستن آزادانه، برابره، برادرانه، متنعمانه، شرافتمندانه، عزتمندانه، مکرمانه، غیرفقیانه، غیرذلیلانه به عدالت حاجت داریم. تنها عدالت است که با سازکار مدرن می تواند چنین سبک زندگی را خلق کند. عدالت حتا به حریت و آزادی هم راه می دهد. عدالت را کسی می تواند پیاده کند که تورک باشد و عادلانه زندگی کرده باشد علیه ظلم بی تفاوت نباشد. ساختاری می تواند عادلانه باشد که از دیوان سالاری تورکان پشتگرم باشد و مفهوم حق را به رسمیت بشناسد یعنی، انسان را موجودی واجد حق بداند انسان را با استحقاقهای مختلف به رسمیت بشناسد:

۳

خوش دارم با حکایتی از تاریخ کلام را مزین نمایم: السلطان ملکشاه فاتح آنادولو پسر آلپ ارسلان فاتح نبرد ملازگرد از پادشاهان تورک سلسله سلجوقیان بزرگ بود که به سرزمینهای وسیعی از سیحون و جیحون تا رود نیل حکومت می کرد. قلبی رؤف و مهربان داشت و مسلمانی حقیقی و مومنی واقعی بود. در کتاب العراضه فی الحکایه السلجوقیه از نیکوکاری و عدل و احسان ملکشاه و مبارزه او با ظلم و کفر سخن رفته است. ابن الأثیر نیز با بیان اینکه ملکشاه در بود و نمود نیکوترین مردمان بوده از وقایعی که حاکی از عدالت مداری و توجه آن سلطان به رفاه مردم باشد یاد کرده و از اقدامات عمرانی او در نواحی مختلف سخن گفته است.

از عدالت ملکشاه چنین آورده اند که روزی چند نفر از سپاهیان ملکشاه وارد دهکده ای شدند آنجا ماده گاوی بود کشته و کباب کردند. این ماده گاو منبع و سرمایه و محل سدّ جوع پیرزنی با سه طفل یتیم بود که شکم خود را از آن سیرمی کردند. پیرزن چون از کشته شدن گاوش

ولی پس از سقوط دولت میرزا تقی خان مجال یافتند تجدید سازمان یابند و بخشهایی از شبکه خود را بازسازی کنند. بایبان در هر حال ناصرالدین شاه را مسئول اعدام باب می دانستند. نقشه کشتن ناصرالدین شاه به طراحی رهبران بازمانده بابیه چیده شده بود. بامداد روز ۲۸ شوال ۱۲۶۸ هـ گامی که ناصرالدین شاه از کاخ بیلاقی نیاوران عازم گردش و شکار در دره های شمال پایتخت بود گروهی از بایبان سرسخت که تعدادشان از شش تن تجاوز نمی کرد در فاصله کوتاهی از کاخ به او حمله ور شدند. یکی از سوء قصدکنندگان، میرزا محمدنیریزی که لباس لری پوشیده بود نخستین تیر را او شلیک کرد همدست او محمدصادق تبریزی تیر دوم را زد میرزا فتح الله قمی تیر سوم را زد تا قراولان برسند شاه از اسب به زیر افتاد. "محمدصادق تبریزی چنان مصمم به اجرای قصد خود بود که بی درنگ خنجر مهیبی درآورد و با وجود جراحات شدید و متعدد خویش به شخص ناصرالدین شاه حمله کرد امعا و احشای یکی از همراهمان را FO, بیرون کشید و تا جان نباخت از تلاش بازنايستاد) 60/171, sheil to malmesbury, no. 99, camp near Tehran, 16 August 185 شاه از سوء قصد جان سالم برد و صدمه ناچیزی دید. شاه بسی آرامش و خون سردی به خرج داد. هیچ کسی احساس امنیت نمی کرد زیرا مرگ شاه شایعه شده بود و در مرگ حکمران عادل این چاققالها هستند که از آشیان بیرون می آیند. از هر بته یک بابی بیرون می زد دکانها می بستند و نان کم یاب می شد و آشفتگی میان سپاهیان ایجاد شد.

۴

مثال پاره ای کشورهای اروپایی در شاه کشی این سوء قصد رعیت نبود بلکه رعیت در سایه عدالت زندگی خود را می کرد شعوبیان مدرن در قالب بابیه حاکمیت قاجار را مخالف اهداف ضاله خویش می دانستند. دو باقیمانده از ترور اعلام کردند که وابسته به این کیش اند و آماده اند بمیرند و آمده اند جان دهند و به بهشت بروند یا شاه را نابودکنند. "متعصبانی که بی پروا خود را به دست مرگی چنین مسلم می سپاردند." (Fo 60/171, no. 99) نیریزی خوش نویس بابی اهل فارس بود اولین تیرانداز، فتح الله قمی صحاف کتابخانه حرم حضرت

حکمداری ملی (تورکی اسلامی) ۳۴

مللی حکمدار لبق

۱. قاجاریه

ناصرالدین شاه قاجار تبریزی، حکیم مدرن اندیش، چهارمین شاه سلسله تورکی اسلامی

قاجاریه ۱۷

بایبان و ترور

دکتر عبدالغفار بدیع

Ph.d Abdoulgaffar badie

۱

پس از امیرصغیر (کبیر) نوری به صدارت رسید. پدر نوری در خانواده ای قدیمی از نور مازندران به دنیا آمده بود و در همان ابتدای مبارزه آقا محمدخان قاجار در دهه ۱۱۹۰ هـ ق به قوای وی پیوسته بود. سالها خدمت دیوانی و بستگی نزدیک با خاندان قاجاریه، آمیزه ای شگفت از عبودیت، محرمیت و اعمال قدرت در کنار ملایمت در او پروانده بود. نوری با ظرافت و خوش محضری خود ناصرالدین را سرگرم می کرد و روح اعتماد به نفس را در او می دمید و این کلید موفقیت وی بود. اخذ تصمیمات خطیر را به شخص شخص شاه واگذار می کرد.

۲

نوری به شاه می نویسد: "بحمدالله که میرزا تقی خان غیرمروحوم به درک واصل شد. خدا جان این چاکر و جمیع اولاد آدم و عالم را فدای یک جمله دست خط مبارک سرکار اقدس شهریاری بنماید این بنده میرزاتقی خان نیست که خود زور داشته باشد و هوایی؛ زور و تسلط چاکر اعتبار شاه است. (کتاب خانه کاخ گلستان، پرونده ۱۶۲/۱۰۸ در ساسانی، سیاستگران دوره قاجار، ج یکم، ص ۱۷) این تفاهم نوری و شاه بود.

۳

بایبان پس از شکستهای فجیع در مبارزات قلعه طبرسی و شهرهای نیریز و زنجان و متعاقبا اعدام باب در شعبان ۱۲۶۶ در تبریز، سخت روحیه خود را باخته بودند

علی ع به والیان (استانداران) می داد مدیریت نماید به این معنا که والی (استاندار) از چنان اختیاری برخوردار می شود که دادستان، قضات، فرمانده سپاه و روسای ادارات را شخصا تعیین می نماید و دست به استخدام کارگزار می زند و چنان امور مالی یک ولایت یا استان را تنظیم و مدیریت می کند که به حاکمیت مرکزی بودجه سالیانه می دهد نه این که باری بر حاکمیت مرکزی می شود این الگوی مدیریتی مولاعلی ع در کشورداری بود و همین را هم به مالک توصیه می کرد:

۱. استخدام قاضی توسط استاندار: **ثُمَّ اخْتَرْتُ لِلْحُكْمِ بَيْنَ النَّاسِ أَفْضَلَ رَعِيَّتِكَ فِي نَفْسِكَ، مِمَّنْ لَا تَضِيقُ بِهِ الْأُمُورُ:** ای مالک ای والی مصر برای قضاوت در میان مردم یکی از رعیتها را برگزین که در نزد تو برتر از دیگران باشد....
 ۲. استخدام کارمند و کارگزار توسط استاندار: **ثُمَّ أَنْظَرُ فِي أُمُورِ عُمَّالِكَ فَاسْتَعْمِلْهُمْ اخْتِيَارًا، وَلَا تُولِّهِمْ مُحَابَاةً وَأَثَرَةً:** در کار کارمندان و کارگزاران ای مالک بنگر پس از اختبار آنان را بکارگیر نه به جهت دوستی با آنها. بی مشورت به کارشان نگیر.

۲

۱. ملی گرای (ناسیونالیسم) و اسلامگرایی هیچ یک به تنهایی نه تنها کارساز و کارگر نیستند بلکه جامعه را با این دوگانگی مصنوعی و تصنعی به بحران کشاندند. اتحاد ملی گرای و اسلامگرایی ملی جبراً باعث می شود که هم از انحرافات همدیگر جلوگیری کنند و هم بر قدرت و قوت هم بیفزایند. هویت، حلقه وصل ناسیونالیسم و اسلام است. سیاست شیطنانی ماسونها و شعوبیه در سرکوب هویت و رواج آسیمیلاسیون و ایناسیون همگی در جهت محو هویت و ایجاد شکاف میان ناسیونالیسم و اسلام بوده است.

۳

۱. هنوز هم که هنوز است دلرباترین، حیرت انگیزترین، زیباترین بناها و معماریهای در تبریز مربوط به دوران قاجار است که توریستهای فراوان با پرداختن هزینه اقدام به دیدن آنها می کنند. اگر کثیری از آن معماریها توسط شعوبیه نئومدرن (پهلویین) تخریب نمی شد تبریز، شهری حیرت انگیز در این خصوص می شد. برخی از بناهای تاریخی که شعوبیه نئومدرن در راستای پاک کردن حافظه

معصومه مهاجم دوم که بابتی بود. محمدصادق تبریزی هم یک قناد بود.

۵

۱. ترور شاه هم دست مخالفان را در محکومیت نوری باز می کرد. هم دست شاه را در سرکوب بابیان. جانشینان باب یکی پس از دیگری کشته شدند حضرت بصیر نابینای هندی از مریدان باب که مدعی جانشینی باب را داشت در سال ۱۲۶۹ در لرستان کشته شد. صبح ازل لقب میرزا یحیی نوری برادر کوچک بهاء الله و مدعی دیگر جانشینی باب در ملک خانوادگی اش از توابع نور کشته شد. محرک اصلی و رهبر فتنه و توطئه بابیان در سوءقصد بر جان شاه شیخ علی عظیم، بود او هم دستگیر و استنطاق و محاکمه شد. بابیان با عقیده رجعت پدیده مرگ را منتهی می کردند حتا عظیم گفته بود اگر مرا کشتند من دوباره بازخواهم گشت. اعتراف عظیم جان نوری را خلاص کرد.

۶

۱. گذشته از هلاکت سه مهاجم اصلی، ۲۳ اعدام دیگر هم رسماً اعلام گردید "این قربانیان، از نظر جغرافیایی و اجتماعی، نشان دهنده افشار مختلف پیروان باب بودند. دو تن از منشیان باب، سیدحسن یزدی و ملاعبدالکریم قزوینی جزو قربانیان بودند یک بابی دیگر هم پنهانی جانش را از دست داد زرین تاج برغانی معروف به قره العین و متخلص به طاهره که روزگاری از اعدام رسته بود زیرا در شریعت اسلام اعدام مونت مکروه بود.

مکتب ملی

تبریز مکتبی، میلی مکتب) ۳۱

مکتب تبریز مکتب تفکیک قدرت

دکتر عبدالغفار بدیع

Ph.d Abdoulgaffar badie

۱

۱. مکتب تبریز می تواند فنون حکمداری را در یک کشور اسلامی شیعی بر اساس نامه امام علی ع به مالک اشتر بمثابه منشور و مانیفست یک حاکمیت اسلامی شیعی، تغییردهد تا رضایت خلق و خالق را افزون کند یعنی، کشور را به صورت ایالتی و ولایتی با اختیاراتی که امام

کنار فلسفه ملی ما از عرفان ملی سخن می‌گوییم از عرفان عملگرایی مصاحبتی بحث محور، گفت و گوگرا سخن می‌گوییم. برای شمس تبریزی و ملای تورک روم اصلا عرفان باطنی و ایده آلیستی و نظری محض و موهوم و تخیلی فانتزی معنی نداشته زیرا چنین عرفانی می‌تواند آلوده به ریا و تقیه و توریه و خدعه و حقه بازی و دروغ و تن پروری و تنبلی و مفت خوری گردد. اگر این عرفان عملگرا نبوده چرا مرتبا در مقابل تورک عنصر هندی را نهاده و یا تبریز را رشک چین نامیده است؟ این فلسفه ملی و عرفان ملی است که توان ایجاد تغییر در point of view (نظرگه، باخیش) را دارد:

آمد بهار جانها، ای شاخ تر به رقص آ
چون یوصف اندر آمد، مصر و شکر به رقص آ
مخدوم، شمس دین‌ست، تبریز رشک چین‌ست
اندر بهار حسنش، شاخ و شجر به رقص آ

فلسفه ملی (تورکی اسلامی) ۷۷

شیخ اشراق، شهاب الدین زنجانی سهره وردی

فیلسوف ملی آذربایجان ۱

دکتر عبدالغفار بدیع

Ph.d Abdoulgaffar badie

۱

۱ "فلسفه" یکی از تحفه‌های معرفتی تورکان به اسلام بوده است سه فیلسوف تورک سترگ، مثلث فلسفه را در جهان اسلام شکل داده اند:

۱. ابونصر محمد بن ترخان بن اوزلغ الفارابی

۲. شیخ الرییس، محمد بن عبدالله؛ ابن سینا

۳. شیخ شهاب الدین زنجانی سهره وردی

۲

۲ اگر فارابی و ابن سینا فیلسوفان ملی جهان تورکی اسلامی هستند که هستند شیخ شهاب الدین سهره وردی فیلسوف ملی جهان تورکی اسلامی آذربایجان است که به زبان عربی و تورکی و دری دست به قلم شده است. به عبارتی فارابی و ابن سینا فیلسوفان ملی تورکستان و شیخ شهاب الدین سهره وردی فیلسوف ملی آذربایجان است.

تاریخی و با هدف کاهش قدرت، نفوذ و نابودی تاریخ پرشکوه و اثرگذار تبریز و آذربایجان تخریب کرده عبارتند از:

❁ کاخ عالی قاپو

❁ مجموعه کاخ های باغ شمال

❁ شمس العماره تبریز

❁ عمارت اعتضائیه

❁ کاخ شیرین و فرهاد

❁ کاخ صاحب دیوان

❁ کاخ همایون

❁ تئاتر آرامیان

❁ ارک علیشاه

❁ عمارت کلاه فرنگی شاه گوئلو

❁ دارالسلطنه تبریز

❁ میدان حکومتی صاحب الامر

❁ میدان تاریخی قیصریه

❁ کاخ شام قازان

❁ ساختمان نظامیه تبریز

و...

به نظر من شهرداری تبریز و میراث فرهنگی می‌بایست به ساخت دیگر باره آن بناها در محل خودشان اقدام نمایند.

۴

۴ اینک تورکان ایران دست به یک خود جراحی زده اند از ماسونها و شعوبیه پسامدرن. وقتی شعوبیه پسامدرن با تمثیلگری افرادی چون ظریف به ظرافت هر نامزد تورک وزارت خانه ای را به جرم قوم گرایی خط می‌زند یعنی شعوبیه در ضدیت با تورک و اسلام در دل دولت عدالت و انصاف به حیات خویش دوام می‌بخشد. این جراحی ما در فلسفه و حکمت و عرفان و تاریخ و مکتب و ... بدون خون ریزی و مدنی در حال انجام است. دانش ما به علوم غیردقیقه و معارف ملی هر چه بیشتر و عمیقتر باشد این جراحی بدون درد خواهد شد. کندی این جراحی نتیجه عدم آگاهی ما به معارف فلسفه ملی و حکمت ملی، عرفان ملی و تاریخ ملی و سیاست ورزی ملی، ادبیات ملی و سرانجام مکتب ملی است. فلسفه ملی، فلسفه خوانی نیست فلسفه دانی است با عرفان ملی جفت می‌شود. در

اصطلاحات در آثار وی بکار نرفته است. یعنی ایران به مفهوم کشور از سال ۱۳۱۳ توسط سعید نفیسی باب گردید البته ایران و توران به مفهوم فرهنگی آن در متون کلاسیک به کار رفته و ایران به معنی جدا کننده دو فلات (آییران) خود واژه ای تورکی است. پس ایرانی نبوده تا باستانی داشته باشد و حکمتی نبوده تا خسروانی داشته باشد.

۳. گفته اند اندیشه نور و ظلمت و نور الانوار برخاسته از اندیشه های زرتشت در آثار وی است که صحیح نیست وجود زرتشت در تاریخ در هاله ای از ابهام است با شبیه سازی از حضرت ابراهیم از مجعولات شعوبیه است چه برسد به این که حکمتی داشته باشد.

۵

۱. اندیشه نور و ظلمت در آثار شیخ اشراق دو منشا دارد: الف) نگاه تورکان شمن به آفتاب و نور بعنوان منشا قدسیّت و پاکی و حیات و قدرت و زاینده گی. ب) نگاه قرآن به نور زیرا در قرآن برای الله کلمه وجود نیامده است آنگونه که فیلسوفان مشاء بکار می بردند. ولی در قرآن برای الله کلمه نور آمده است. الله نور السموات و الارض مثل نوره کمشکاه ...

۶

۱. توفیق یافتم تمام متن اصلی عربی حکمة الاشراق را که مغز اندیشه فلسفی وی است پس از سالها دیگر باره در ۱۲۰ صفحه به مطالعه گیرم این کتاب دارای دو قسمت است:

قسمت نخست عنوانش فی ضوابط الفکر (در قواعد اندیشیدن) که شامل ۳ مقاله است: مقاله نخست: فی المعارف و التعریف، مقاله دوم: فی الحجج و مبادیها، مقاله سوم: فی المغالطات و بعض الحکومات بین احرف اشراقیّه و بین بعض احرف المشائین قسمت دوم عنوانش هست: فی الانوار الالهیّه و نور الانوار و مبادی الوجود و ترتیبها که دارای ۵ مقاله هست: مقاله نخست: فی النور و حقیقته و نور الانوار و ما یصدر منه اولاً

مقاله دوم: فی ترتیب الوجود
مقاله سوم: فی کیفیّه فعل نور الانوار و الانوار القاهره و نحوه

سهره+وردی مثل امام وردی، الله وردی اصطلاحی تورکی است. وی زاده یکی از روستاهای اطراف زنجان است. اگر راجع به فارابی قریب به ۲۴ منبع را در مقالات در کانال بارگذاری کردیم تا بر ویرانشهریان به اثبات رساند که فارابی تورک بوده است ابن سینا هم زاده تورکستان (افشنه اوزبکستان) و مدفنش نیز در همدان از شهرهای تورکستان و آذربایجان است. ابن سینا در اصل ابن سیناو بوده است سیناو یعنی، آزمایش و اختیار. فرزند اختیار، همنشین آزمایش. این ابن سینا بود که در مصاحبت با ابوریحان، تجربه را وارد کارزار طبابت کرده بود.

۳

۱. اگر فارابی در فنون حکمرانی به حاکم حکیم رسیده بود شیخ اشراق به حاکم حکیم صاحب کرامت رسیده بود و یکی از اسرار حبس وی، کرامت وی بوده است. نه به صلیب کشیده شد نه مقتول واقع شد در حبس روی در نقاب خاک کشید. هر دو یا هر سه فیلسوف در ظلّ و ذیل حاکمیت اسلامی و تورکان، فلسفه خویش را نشر و بسط داده اند. اگر محمود غزنوی و حمایتهای وی نبود ابوریحانی هم نبود اگر کتابخانه سلاطین نبود ابن سینایی هم نبود.

۴

۱. اگر راجع به فارابی، جعلیات شعوبیّه را در ترجمه متون و تحریف آن از جمله کتاب مدینه الفاضله باز نموده بودیم چنین تحریف و جعلی درباره آثار شیخ شهاب الدین سهره وردی نیز رخ داده است از جمله در کتاب حکمة الاشراق با ترجمه و شرح دکتر سید جعفر سجادی نشر دانشگاه طهران، بنده توفیق داشتم آثار عربی ایشان را کاملاً بخوانم اما وقتی به شروح مراجعه می کردم چقدر تحریفات و تزییفات را می توان مشاهده کرد:

۱. گفته اند سهره وردی فیلسوف ایرانی است در هیچ یک از آثار سهره وردی من جمله حکمة الاشراق نامی از کلمه ایران نیامده است البته کلمه الفرس بکار رفته است می دانیم که الفرس به معنی ایران نیست.
۲. گفته اند سهره وردی فیلسوف بنیانگذار حکمت خسروانی ایران باستان است. از مجعولات شعوبیه در شرح سهره وردی و ترجمه آثار وی است زیرا هیچ کدام از این

هامی سئودییگینی ادعا اندیر
 بو ادعانین معناسی نه دیر؟
 پرسش ائلیک از اؤیدولموش
 ائلیک باز هم پرسید: ای اؤیدولموش! پاسخ بده که نشانه
 محبوب چیست؟ همه ادعای محبوب دارند، معنای آن
 چیست؟

۳

اؤیدولموشون ائلیکه جوابی

اؤیدولموش جواب وئردی - باش اوسته
 انسان سئوگیلینین اوزونه باخان کیمی سئودیگینی آنلاپیر
 گۆز باخاندا هر شئی اؤرتولو اولا بیلر
 کؤنول اوچون اؤرتولو هئچ نه یوخدور بونو بیل
 سئویب - سئومه دیگینی بیلیمک ایسته سه، انسان
 کؤنلونه باخسین، کؤنلوندن اؤیره نه جک.
 سئولرین اوزونه بونو گؤسته رن علامت اولور
 گۆز - گۆزه گلمده بیر - بیرلرینی باشا دوشورلر
 شاعر بونا بنزر بیر سؤز دئمیشدیر،
 دینله ییب آنلاماغا، چالیش ای انسانلارین دوشونه نی
 پاسخ اؤیدولموش به ائلیک
 اؤیدولموش گفت: چشم انسان به محض نگاه بر روی
 محبوب، عشق خود را بازشناسد؛ برای چشم ممکن چیز
 پنهانی باشد اما برای دل هیچ چیز پنهانی وجود ندارد این
 را بدان هر آن کس که بخواهد محبوب و غیر محبوب را
 بداند و بشناسد باید به دل خود مراجعه کند؛ دل آن را
 خواهد گفت: نشانه ای بر این امر در حسیبان وجود دارد
 چون رو در رو شوند همدیگر را بفهمند شاعر سخنی در
 این باب دارد ای انسان مدرک برای فهم این امر گوش فرا
 ده (۱۹۰۱)

سئوه ن انسان اوزوندن بیلینر
 آغزینی آچسا، سؤزونون معناسیندا سئوگی گورونور
 سئویب - سئومه دیگینی بیلیمک ایسته سن،
 آدامین گؤزونه باخ، سنه باخاندا گؤزوندن بیله جکسن

کسی که دوست می دارد و عاشق است از رخس این
 عشق پیداست چون لب گشاید در کلامش معنای عشق
 بریزد اگر می خواهی بدانی او عاشق است یا نه بر چشمان
 انسان بنگر، چون ترا بنگرد او را و عشق او را خواهی
 شناخت.

مقاله چهارم: فی تقسیم البرازخ و هیئاتها و ترکیباتها و
 بعض قواها
 مقاله پنجم: فی المعاد و النبوات و المنامات
 در نوبتهای آتی راجع به شیخ اشراق فیلسوف مئی
 آذربایجان سخنها خواهیم گفت.

حکمت مئی (تورکی اسلامی) ۲۷ قونادغو بیلیمک (حکمت نامه تورکان)

علائم عشق

دکتر عبدالغفار بدیع

Ph.d Abdoulgaffar badie

۱

حکمت تورکی:

حکیم قاپیسی، ائل قاپیسی

Hakim qapısı, İl qapısı

حکمت عصاره تجربه عملی یک ملت است.

از ج نخست قونادغوبیلیمک ص ۴۹۷ و ۴۹۸ ابیات
 ۱۸۹۲ تا ۱۹۰۹ اثر دکتر کریمی باغبان راجع به عشق و
 حبّ یا سئوگی و سئومک پاره های را با شما نازنینان در
 میان می گذاریم:

گفت و گوی اؤیودولموش (سمبل عقل و آگاهی) با
 ائلیک (سلطان)

(۱۸۹۲)

اؤیدولموشون ائلیکه جوابی

اؤیدولموش جواب وئردی دئدی: ذوق

کؤنلون آرزولادینی و حسرت قالدیغی دیر سئودیگی اوزو
 گورمک گۆز اوچون ذوقدور کؤنول اوچون آرزوسونا
 قووشماق ذوقدور

پاسخ اؤیدولموش به ائلیک

اؤیدولموش پاسخ داد و گفت: ذوق آن چیزی است که دل
 آدمی می خواهد و در حسرت آن است دیدن محبوب با
 چشم نوعی ذوق است، ذوق دل نیز رسیدن به وصال
 است.

۲

ائلیکین اؤیدولموشه سوآلی

ائلیک یئنه :سوروشدو - ای اؤیدولموش، سؤیله سئوگیلی
 نین نشانه سی نه دیر؟

اؤزو بیلمه دیگینی باشقاسیندان سؤروشور.

پاسخ ائلیک بر اؤیدولموش

آن که پرسد نیازمند است هرچه خود نمی داند از دیگری می پرسد...

می بینیم که فلسفه عملی تورکان (حکمت) سراسر گفت و گو و دیالوگ است سلطان با وزیر خویش مباحثه می کند تا حکمت را بیرون کشد حکمتهایی راجع به علائم عشق همانی که ملای تورک روم با تاثیر گرفتن از این بزرگان عشق را رسواگر می دانست:
در غزل ۱۹۵۷ دیوان شمس:

عشق بوی مشک دارد زان سبب رسوا بود

مشک را کی چاره باشد از چنین رسوا شدن

عشق باشد چون درخت و عاشقان سایه درخت

سایه گرچه دور افتد بایدش آن جا شدن

بر مقام عقل باید پیر گشتن طفل را

در مقام عشق بینی پیر را برنا شدن

شمس تبریزی به عشقت هر که او پستی گزید

همچو عشق تو بود در رفعت و بالا شدن

همانی که ملای تورک روم می گفت:

عاشقی پیداست از زاری دل

نیست بیماری چو بیماری دل

علت عاشق ز علتها جداست

عشق اصطربلاب اسرار خداست

۴

ائلیکین اؤیدولموشه سوآلی

ائلیک دئدی - بو سؤزو ائشیتدیم

آنلادیم

بیر سؤزوم ده وار، اونو باشا سال!

سندن واجب بیر شئی سؤروشا جاغام، یاخشی دوشون و

جواب وئر!

ائلیک گفت: این سخن را شنیدم و دانستم سخنی دیگر

دارم که برایم توضیح ده از تو سوالی واجب دارم خوب

بیندیش و پاسخ گوی!

۵

اؤیدولموشون ائلیکه جوابی

اؤیدولموش جواب وئردی: ای دوشونن ائلیک!

بیگلر آدلارینی بیلیکله یوکسلمیشلر.

بیگلرین اؤزلری بیلک سارایی دیر

قول بیلکسیز اولور قول سؤزونون نه قیمتی وار؟

سوروشماق، آسان جواب وئرمک چتین دیر، وئر جه بیم

جواب ائلیکین بیلک دایره سینده دیر.

اؤیدولموش پاسخ داد: ای ائلیک دانا!

بیگه نام خود را با علم و معرفت ارتقا داده اند بیگه خود

سرای دانایی اند.

بنده(برده، انسان در اسارت خویشتن) بی دانش است و

سخن او واجد چه ارزشی هست؟

پرسیدن آسان است و پاسخ دادن دشوار؛

هرچه بگویم ائلیک خود نیک می داند.

علم، رفعت می آورد آدمیان را ارتفاع می بخشد

۶

ائلیکین اؤیدولموشه جوابی

ائلیک دئدی : سؤروشان محتاجدیر،

نگاهی به اتیمولوژی نام شهر «خالخال» «Xalxal»

و هیروگلیف و پیکتوگرافی تخصص داشتند، عبارت بودند از:

پروفسور سایک Syce و پروفسور لئورمانت-
Lenormant و دکتر ایساک تیلور Dr. Issac-
Taylor و تعدادی دانشمند دیگر که به بیش از ده نفر می‌رسند...

در نتیجه ی تلاش و کاوش های باستانشناختی این دانشمندان، از مناطق مختلف سرزمین هایی که در بالا نام بردیم، الواح و مهرها و ستون ها و سینی های نقره ای زیادی کشف شد. بیشتر این آثار به موزه ی لندن منتقل شد و تعدادی نیز هم اکنون در موزه ی استانبول نگهداری می شود .

این آثار متعلق به حدود ۱۵۰۰ تا ۳۵۰۰ سال قبل از میلاد میشود و نوشته های آنها نمونه ای از زبان کهن تورانیان باستان شناسایی شده است.

از جمله ی آثاری که کشف شد، لوحه ای بود که در یا «مال امیر» یا «Malmir-منطقه ی «مالمیر» «مالامیر» است که توسط "پروفسور سایک" در حدود سال ۱۸۷۸ میلادی کشف شد. در بررسی نمادهای هیروگلیفی این لوحه، یکی از نمادها به Prof. Sayce. Malamir. P: 105) قرائت شد «xar-، خار-xal-شکل «خال

اما معنای «خال» «xal-یا «خار» «xar-چیست ؟ بعد از کار و دقت زیاد بر روی این کلمه ی تک هجایی monosyllable-، معنای آن روشن گردید:

الف- خال : xal-شهر، آبادی، قلعه،

ب- خار : xar-شهر، آبادی، قلعه،

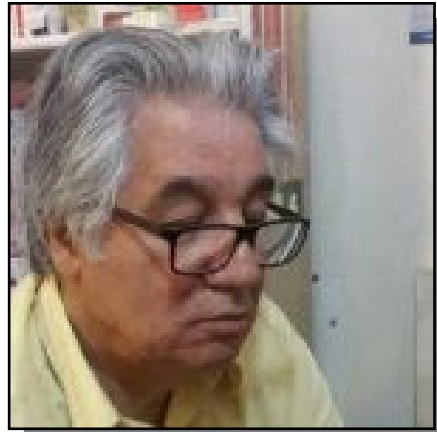
در لوحه ی کشف شده، دو کلمه ی دیگر هم با ترکیب هجایی «خال» به چشم می خورد:

الف- خالکا: شهر و یا سکونتگاه دائمی،

ب- خالرس: شهر کنار رودخانه، شهر ساحل رود،

Ph.D-دکترای فیلولوژی

رحمان پوراکبر خیاوی (روشن خیاوی)

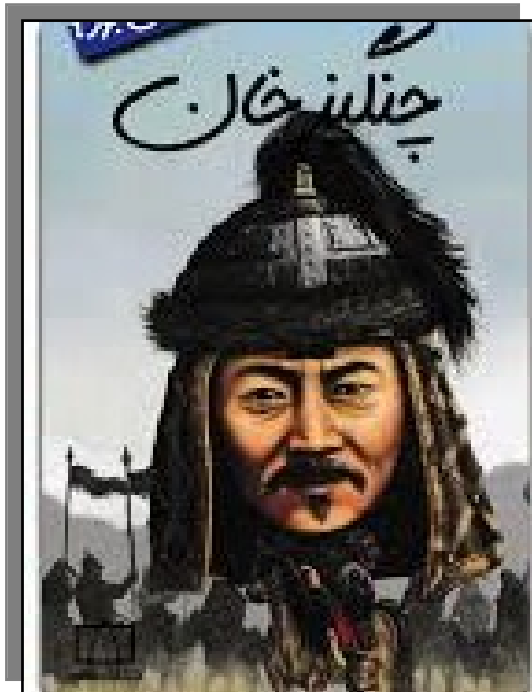

اخیرا یکی از علاقمندان نوشته های کانال تلگرامی «آکادمی فلسفه و زبان مشکین»، طی یادداشتی خواسته است تا در صورت امکان در باره ی ریشه شناسی نام شهر «خالخال» «Xalxal-یا «خلخال-«Xalxal» آگاهی هایی بنویسیم. در اجابت خواسته دوستان، آنچه که تا کنون در باره ی نامواژه ی خالخال یا خلخال، در منابع و نوشته های در دسترس یافته ام را، اینجا می آورم. امیدوارم همین نوشته ی کوتاه انگیزه و مشوقی برای محققین و پژوهشگران جوان باشد تا در این عرصه بیشتر تلاش نمایند و آگاهی های کاملتری را ارائه بدهند.

در قرن نوزده میلادی و از نیمه ی نخست آن قرن، شرق شناسان غربی که اکثرا اهل انگلستان و بعدها آلمان بودند، در منطقه ای از وسیعی آسیای مقدم-خاورمیانه، که امروزه روز کشورهای سوریه و لبنان و فلسطین و بخش های شمالی عراق حالیه و کل سرزمین های آسیای صغیر را دربر می گرفت، دست به کاوش ها و جستجو های باستانشناسی زدند. از جمله ی این باستانشناسان که در زبان های باستانی

چنگیز خان و ساختن دنیای مدرن

بر اساس کتاب جک ویدرفورد

اما خود بنواژه ی «خال» امروزه در زبان ترکی ریشه ی مصدر «قالماق-qalmaq-، کالماک-kalmak» به معنای: سکونت کردن، ماندن، اتراق کردن است: خال=کال=قال=قالماق،

از همین بنواژه است کلمه ی «قلعه»(قالا) که به معنای: محل ماندن و سکونت کردن است.

کلمه ی «قالا» «qala»-به صورت دخیل loan word- وارد زبان های سامی Semitic-شده و به شکل «قلعه» درآمده است.

اما شکل «خالخال»(خال خال): در زبان ترکی باستان و همچنین در زبان کنگری- سومری، وقتی بخواهند چیزی را جمع ببندند، نام آن چیز یا عمل را تکرار می کنند. این شیوه که زیادی و فراوانی را نشان می دهد، هم اکنون در زبان های آلتایی، از جمله در زبان ترکی نیز دیده می شود. مثلاً می گوئیم:

چوُخ چوُخ، آز،خل،خل، تپه تپه، ..

این قاعده در مورد نامواژه ی «خالخال= خال خال» نیز مشاهده می شود.

خالخال: چند شهر و آبادی، شهرها...

به احتمال زیاد شهر کنونی «خالخال» مجموعه ای از چند و یا تعدادی آبادی و نزدیک به هم بوده اند و لذا به این شکل نامگذاری شده است.

به این ترتیب معلوم می شود که شهر «خالخال- Xalxal» یکی از باستانی ترین آبادی ها و شهرهای خاورمیانه است.

قاینق: مشکین آکادمیاسی ۱۴۰۲، ۲، ۲۴

چنگیزخان یکی از مهم ترین و تأثیرگذارترین رهبران تاریخ بشر است که با تسلط بر فنون نظامی و ایجاد یک امپراتوری عظیم، تأثیری ماندگار بر جهان گذاشت. او نه تنها موفق به فتح سرزمین های وسیع شد، بلکه به ایجاد یک ساختار سیاسی، قانونی و فرهنگی جدید پرداخت که بنیان های مدرن بسیاری از جوامع را شکل داد. این مقاله به تحلیل تأثیرات چنگیزخان بر جهان، از دیدگاه نظامی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی می پردازد و نشان می دهد که چگونه این رهبر بزرگ، به طور مستقیم و غیرمستقیم، پایه های دنیای مدرن را بنیان نهاد.

۱. رهبری سیاسی و ساختار قانونی

چنگیزخان در راه ایجاد امپراتوری خود از یک نظام سیاسی و قانونی منحصر به فرد بهره برد که مبنای آن قوانین «یاسا» بود. این قوانین نه تنها نظم داخلی امپراتوری را حفظ می کردند بلکه از فساد و آشفتگی

۴. تأثیرات اقتصادی و تجاری

امپراتوری مغول به‌طور مؤثری شبکه‌های تجاری و ارتباطی بین شرق و غرب را تقویت کرد. مسیرهای تجاری از چین تا خاورمیانه و اروپا تحت حمایت امپراتوری مغول باز شدند، که این امر به انتقال کالا، دانش و فناوری کمک شایانی کرد. این روند نه تنها اقتصاد منطقه‌ای را تقویت کرد، بلکه موجب ارتباطات فرهنگی و علمی بین جوامع مختلف شد. این تأثیرات تجاری، پایه‌گذار شکل‌گیری اقتصاد جهانی مدرن بودند.

۵. تأثیر فرهنگی و انتقال دانش

علاوه بر دستاوردهای سیاسی و نظامی، چنگیزخان و جانشینان او به گسترش دانش و فرهنگ در سطح بین‌المللی نیز کمک کردند. با گسترش امپراتوری مغول و ایجاد راه‌های ارتباطی جدید، تبادل علمی، فرهنگی و فناوری بین شرق و غرب سرعت گرفت. کتاب‌ها، دانشمندان و معماران از سرزمین‌های مختلف به امپراتوری مغول سفر می‌کردند و این امر باعث انتشار دانش و ارتقای سطح علمی و فرهنگی جوامع شد.

نتیجه‌گیری

چنگیزخان نه تنها به‌عنوان یک فرمانده نظامی موفق شناخته می‌شود، بلکه به‌عنوان یک رهبر سیاسی و فرهنگی تأثیرگذار نیز در تاریخ جایگاه ویژه‌ای دارد. او با ایجاد یک نظام شایسته‌سالاری و قوانین عادلانه، نوآوری در تاکتیک‌های نظامی، تسامح مذهبی و گسترش شبکه‌های تجاری و فرهنگی، توانست بر جهان تأثیرات بلندمدتی بگذارد. این دستاوردها چنگیزخان را به‌عنوان یکی از رهبران کلیدی در ساختن پایه‌های دنیای مدرن معرفی می‌کند.

در نهایت، بررسی رهبری چنگیزخان نشان می‌دهد که او نه تنها به‌عنوان یک فاتح بزرگ، بلکه به‌عنوان یک معمار سیاسی و فرهنگی تأثیرگذار در شکل‌گیری جهان مدرن نقش مهمی ایفا کرده است.

@TurkUygurligi

در دولت جلوگیری می‌کردند. چنگیزخان با ایجاد یک نظام شایسته‌سالاری، به افراد بااستعداد اجازه داد که بر اساس لیاقت خود در ساختار سیاسی ارتقا پیدا کنند. این سیستم اداری کارآمد به چنگیزخان اجازه داد تا امپراتوری عظیم خود را به‌خوبی اداره کند. نکته مهم در رهبری سیاسی چنگیزخان، ترکیب مدیریت با اصول عدالت و نظم بود که باعث تثبیت حکومت مغول بر مناطق وسیع شد.

۲. نوآوری‌های نظامی

موفقیت‌های چنگیزخان در جنگ‌ها به دلیل نبوغ نظامی و نوآوری‌هایی بود که او در ارتش خود به کار گرفت. ارتش مغول به دلیل توانایی بالای مانوردهی و سرعت عمل، در جنگ‌های مختلف برتری پیدا می‌کرد. یکی از ابزارهای کلیدی مغول استفاده از کمان‌های قدرتمند و تاکتیک‌های جدید جنگی بود. استفاده از اسب‌ها برای افزایش سرعت در جابجایی نیروها و توانایی انجام حملات غافلگیرانه، یکی از عوامل کلیدی در پیروزی‌های چنگیزخان بود. این نوآوری‌های نظامی، تأثیرات بلندمدتی بر فنون جنگی آینده گذاشت و بسیاری از فرماندهان نظامی در قرون بعد از این تاکتیک‌ها الهام گرفتند.

۳. تسامح مذهبی و فرهنگی

یکی از ویژگی‌های برجسته حکمرانی چنگیزخان، سیاست تسامح مذهبی بود. او به ملت‌های تحت سلطه اجازه داد تا ادیان و باورهای خود را حفظ کنند. این سیاست نقش مهمی در کاهش مقاومت فرهنگی و تثبیت حاکمیت مغول در سرزمین‌های وسیع داشت. برخلاف بسیاری از دیگر فاتحان تاریخ، چنگیزخان به جای تحمیل فرهنگ خود، به همزیستی و تعامل فرهنگی و مذهبی اهمیت می‌داد. این رویکرد باعث شد که مغولان بتوانند با جوامع مختلف به‌صورت مسالمت‌آمیز همکاری کنند و از این تعاملات فرهنگی بهره‌مند شوند.

تورک لرده «قايرا (کايرا) خان:»

شاهين مرادی

تنگريچيليكده يئرآلتی دونياسينين تانريسی اولراق، ائرليک/آرليک خانانا جزا اولراق يئرآلتی عالمينين تانريسی اولما گۆرهوينی وئرير. قايرا خانين گۆيلرده کی سارای يولونو قورويان ايکی الهه وار. بيری «بونجاق خان» و او بيری ايسه «بوسول

قايرا خان تورک و آلتای ميغولوگياسيندا و اسطوره شناسليغيندا ياراديگی تانريچا و الههدير. باش تانری/باش الهه/ باش تانريچادير. کائاتدان اؤنجه ده

خان» دير.

اؤلگن، مئرگن و قيزاقان آدلی اوچ اوغلو واردير. گۆركملى بير وارليغا صاحبدير. آنا و آتا اولراق تانينديگی قايناقلار موجوددور. ياز فصلينی يئر اوزونده كئچيرير و قيشی گۆی اوزونده قيشلايير. ديشيك رنگلرده ايلديريم و شيمشك شاخديرير. اونون ايلديريمينا چارپينان كيشی، سامان اولور. بعضی آروپالی قايناقلار، «كوآرا» (كوغارا)نی همين قايرا/كايرا بيليرلر. بو تقديرده اورارتولارداکی قوئرا/كوئرا ايله ايلگيلىدير. بعضيلر ايسه فرقلی اولدوغون قيد ائديبلر. قارا خانلا فرقلیدير. اتيمولوژی: قاي كۆكوندن يارانان آددير. قايرا سؤزو لطف، احسان دئمكدير. قايراماق ايسه قوروماق، حمايه ائتمك، لطف ائتمك معناسيندادير. مغول ديلينده عشق و سئوگی معناسيندا گلير.

<https://t.me/Adabiyatsevanlar>

وار اولدوغو بيلينير.

الهه لرین ان بؤيويو و ان اؤنده گئدنیدير. هر شئين ياراديگيسيدير. مطلق اوستونلويو واردير. کائاتين اولاجاغينی و تقديرينی قايرا خان بليرلهبير. ياخشيليق الههسیدير. يئر اوزونو ياراتديقدان سونرا دوققوز داللی و بوداقلی بير آغاج (قاين آغاجی و يا چام آغاجی) اوجالتميشدير. بو آغاج يئر ايله گۆيو بير-بيرينه باغلايان ياشام آغاجی (اولوغ قاين)دير. انسانلارين آتاسی اولان دوققوز كيشی بو آغاجين بوداغيندان توره ميش و دوققوز بوی (نسيل) بو كيشيلرين سووندان و نسليندن اورتايا چيخميشدير. آلتايليلارلا بيرگه اوستياكلار و ياكوتلار كيمي بعضی سيبيریالی توپلوملارين ميغولوگيالاريندا يوكسك درجه ده بير تانری اولراق حرمتی واردير. آلتايليلارين ياراديليش افسانه لرينده دونيانين ياراديگيسي اولراق گؤستريلير. قايرا خان بو افسانه لرده تام

نظامی گنجوینین تورک دیوانینین طالعی

NİZAMİ GƏNCƏVİNİN TÜRK DİVANININ TALEYİ

Zəhra Abas qızı Allahverdiyeva
Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
استادیار. دکتر زهرا آلاهوردیووا

برگردان: دکتر حسین شرقی دره جک (سوی تورک)

«نظامی» و «نیظام» تخلصلی ایله یازان دیگر شاعرلرین شعرلری ایله عینی بیر سیاهییا داخل اندیلدینینی» گؤستریر و یازیردی کی، «بو سیاهیینین اوزو نیظامینین یوردوندا اوزاقلاردا، طبیعی اولراق تورک پوئزیاسینین مارق دوغورمادیغی هیندیستاندا یئنی دن کؤچورولموش دور. نظامینین اؤز یوردوندا یازیلیمیش و گومان کی، تورک پوئزیاسینی احتیوا ائدن مجموعه لر آذربایجانین شهرلرینده محو «اولموش، فاتح لر طرفیندن داغیدیلیمیش دیر (Тагирджанов А.А. Некоторые соображения о тюркских стихах Низами Гянджеви. Материалы Научной конференции по с в я щ е н н о й проблеме «Низами и мировая литература». – Баку ۱۷, январь, ۱۹۸۳, стр. ۲۶-۳۰.

۲۱-جی عصرین اوللرینده نظامی گنجوینین تورک «دیوانی» نین الیازما نوسخه سینین مصرین خدیویه کیتابخاناسیندا فخرتاج شمس واعظی طرفیندن صورتینین الده ائدیلمه سیندن سونرا پروبلیمین آراشدیریلماسی گئنیشلندیریلیمیش دیر. ایراندا صدیار وظیفه ائل اوغلو، حسین شرقی دره جک سوی تورک، برات زنجانی، حسین محمدزاده صدیق، آمریکادا باغبان کریمی کیمی عالیملر طرفیندن باشلانان تدقیقاتلاری باکی دا داوام ائتدیرن نظامی خودیئو، آزاده روستم اووا، الیار سفرلی، عیسی حیب بیلی، واقیف آرزومانی، پرویز کاظمی، صنعان ایبراهیمی و باشقا گؤرکملی علم آداملارینین زحمتینی خصوصی قغید ائتمک لازیم دیر .

ایندیدک آذربایجان دا فعالیت گؤسترن نظامیشوناس عالیملر، او جمله دن بیز اؤزوموز ده

نظامی گنجوینین تورک دیوانینین دنیا کیتابخانالاریندا مؤوجود اولدوغونو هله ۲۰-جی عصرین اورتالاریندا سعید نفیسی، عبدالرحمان طاهر جانوو، رستم علی اف، آزاده روستم اووا کیمی گؤرکملی شرقشوناس عالیملر تصدیق ائتمیشلر.

نظامی گنجوینین اؤنجه اؤزونون تورکجه دیوانینی شیروانشاه آخسیتانا گؤندرمه سی، لاکین شیروانشاهین دیوانی دیرلندیرمک اوزینه، نظامیه «لیلی و مجنون» اثرینی فارسجا یازماسینی سفارش ائتمه سی و داهی شاعریمیزین تورکجه شعرلرینین قیمتلندیریلمه مه سی سببیدن چوخ میوس اولماسی علم عالمینه هله ۲۰-جی عصر دن معلوم اولان بیر فاکتدیر. ۱۹۸۳-جو ایله سن پترزبورق شرقشوناسلیق اونیورسیتتینین پروفیسورو، شرق الیازمالاری اوزره مشهور متخصص-عالیم عبدالرحمان طاهر جانوو «نظامی دیوانینین الیازمالارینین

اولان شعرلر حاقیندا اؤز علمی مؤوقعی می تام معینلشدیره بیلیمیشم. ۱۹۸۱-جی ایلدن، یعنی عمرومون ۴۰ ایلدن آرتیق بیر مدتینده سوراغیندا اولدوغوم بو الیازمانین صورتینی الده ائتمکده واسطه چی اولان آذربایجان خاریجی ایشلر ناظرلیگی و AMEA-نین رهبرلیینه درین مینتدارلیغیمی بیلدیریرم .

۱۵-جی عرصده علیشیر نواینین نظامی گنجوی حاقیندا سؤیلدی فیکی رلر آراسیندا بئله بیر بیت واردیر :

نظامی اولسا باردا بیرلا قانزا،

کادام روم آخلیقا خام کیلسا رانزا.

(Наваи Алишир.Хамса.Шамсиев.Ташкент،

۱۹۶۰، ج. ۳۳۱)

(نظامی برده و گنجه نی آلدی،

چکب زحمت روم اهلینه (طرف) قدم قويدو) .

بیر حال دا کی، نظامی گنجوی «خمسه» سینه بیرینجی اولاراق هیندیستاندا امیر خسرو دهلوی جاواب یازمیشدیر، نیه نوای یوخاری داکی بیتده نظامین روم اهلینه طرف قدم قویماسیندان دانیشیر؟ دئمه لی، صحبت نظامینین فارس دپلینده یازدیغی «خمسه» سیندن یوخ، تورکجه یازدیغی دیوان شعرلریندن گئدیر. مسئله بوراسیندادیر کی، نظامی اؤزو ده دیوانینی بیر چوخ شهرلره، سارایلارا گؤندردینی اچیق شکیلده یازمیشدیر و طبیعی اولاراق، شاعر دیوانینی یاخین روم ائللرینه ده گؤندرمیشدیر. بو حاقدا ایلک پوئماسی اولان «مخزن الاسرار» («سیرلر خزینه سی») اثرینده یازمیشدیر :

علم سیز بایراق اوجالدان هر سؤزون -

منیم سؤزوم اولسا بئله، اوستوندن قلم چک .

اگر من سؤز باغینی تزه لمسیدیم،

اونلاری شهر به شهر یوللامادیم .

بو طرفه م سؤزون آیاغینی باغلادی،

بوتون اطراف (اؤلکه لر) منیم الیمین آلتیندادیر .

نظامی گنجوینین تورک دیوانینین یالنیز صدیار وظیفه ائل اوغلو طرفیندن ترانسلیتئراسیا اولونموش واریانتی اساسیندا فیکیر سؤیله مه لی اولموشدوق. الیازما نوسخه سینین الیمیزده اولماماسی سببندن، بیر سیرا سؤزلرین و سؤز بیرلشمه لرینین دوزگون اوخونماماسی، شعیرتین پوزولماسی حاللاری بیزه دوروست قناعته گلمه یه ایمکان وئرمیش و دیوان اوزرینده ثمره لی آراشدیرمالار آپارماق مومکون اولمامیشدیر .

۲۰۲۳-جو ایلین دئکابر آییندا آذربایجان خاریجی ایشلر ناظرلینین تشبوسو ایله نظامی گنجوی دیوانین خدیویه نسخه سینین صورتی باکیا گتیریلیمیش و موافیق قوروملار طرفیندن باخیلماق اوچون آذربایجان میلی علملر آکادئمییاسینا گؤندریلمیشدیر. AMEA-نین پرنزیدئنتی، آکادئمیک عیسی حبیب بیلی نظامی گنجوی دیوانین الیازما نسخه سینین مناسبت بیلدیرمک اوچون بیر نچه تدقیقات چی عالیمه، او جمله دن منه ده تقدیم ائتمیشدیر .

معلومات اوچون دئییم کی، ۱۹۹۱-جی ایله «آذربایجاندا نظامی شوناسلیغین تشککولو و اینکیشافی (۲۰ عصرین ۴۰-جی ایللری)» مؤوضوسوندا نامیزدلیک پایان نامه سی مدافعه ائتمیشم. نظامی گنجوینین حیاتی و یارادیجیلیغینا حصر اولونموش ۵ کیتابین و ۲۰۰-یاخین مقاله نین مؤلفییم. حاضردا «کلاسیک شرق ادبیاتیندا «خمسه» مؤوضوسو، قورولوش، اولوبو و پوئتیکیسی (۱۴عصر)» مؤوضوسوندا دوکتورلوق ایشینی تاماملامیشام. نظامی گنجوینین حیاتی و یارادیجیلیغینا حصر ائدیلمیش علمی مقاله لرله هم اؤلکه میزده و هم ده خاریجه ده چیخیشلار ائتمیشم .

قئید ائتمه لییم کی، نظامی گنجوی دیوانین خدیویه نسخه سینین الیازماسی ایله عیانی شکیلده یاخیندان تانیش اولدوقدان و الیازماداکی شعرلری دؤنه-دؤنه تحلیل ائتدیکدن سونرا، دیواندا مؤوجود

یئنی تاپینتیلار

گنجوییه مخصوص اولدوغو آشکار بیلینن بیر چوخ نفیس نومونه لر بعضا بیلرک دن، بعضا ده بیلیمیرک دن کونیالی، یاخود قارامانلی نظامیه عایید حساب اولونموشدور .

اؤنجه، باخیب گؤرک، کارامانلی نظامی کیم دیر؟ بو شاعر حاقیندا ایلك دفعه ۱۶-جی عصرده صهی بین «هفت بهشت» تذکره سینده معلومات وئرلمیش دیر. (هشت-بهشت (اینجئلته-ترانسکریپسیونلو متین-سؤزلوک) حاضرلایان: هارون آکار، ت.ج. قاضی عثمانپاشا اونیوئرسیتی سی، توکات، ۲۰۱۰، ۴۵۱ ص. ۱۴۶). بو معلوماتدان سونرا، کاستامونلو لطیفینین «تذکره الشعرا» سیندا، آردینجا آشیق چلبی، کاتب چلبی و باشقالاری طرفیندن قیسا قیدلرله کونیالی، یاخود قارامانلی نظامی تخلص لو شاعر دن بحث ائتمیشلر. اؤنجه، اونو قئید ائدیم کی، ۱۵-جی عصرده یاشادیغینا باخمایراق، علم عالمینه اؤزونون نه آدی، نه دؤغوم، نه ده اؤلوم تاریخی معلوم اولمایان یئنگانه

دئمه لی، اونون اؤز سؤزلریندن بئله معلوم اولور کی، نظامی گنجوی «سیرلر خزینه سی» اثرینی یازانا قدر آرتیق اونون دیوان شعرلری، قصیده و غزللری اطراف بولگه لرده یاییلمیش دیر. شاعرین دیوانینین سونراکی طالعی حاقیندا دقیق معلومات الده ائتمک اوچون بیر چوخ مسئله لره آیدینلیق گتیریلمه سی واجیب دیر .

ایلك نؤوبه ده نظامی گنجوییه مخصوص تورکجه دیوانین قارامانلی نظامی آدی ایله نشر اولونماسینین اساس سبیلرینی آراش دیرماق لازیم گلیر. ۱۶-جی عصرین مشهور تورک تذکره چیسی قستمونلو لتیفی «تذکره الشعرا» سیندا اورتا عصرلرده عثمانلی ادبیاتینین عمومی منظره سینا تصویر ائدرکن بیر قروپ شاعرلر حاقیندا بئله یازیردی کی، «...قافیه، ردیف ندیر بیلمه دن هر میصراعنی بیر اوستاد شاعرین دیوانیندان آلا و هر معنای بیر ایرقان صاحبیندن چالارلار. ایکی میصراعیا قادیر اولانلار و جمعی بئش بیت یازانلار «پنج گنج» - «خمسه» یه جاواب وئرمه یه قصد ائدیب، «خمسه» صاحبی ایله، یعنی نظامی ایله پنجه- پنجه یه گلرلر. ۵-۶ غزل یازیب، اؤزلرینی زامانین ساسانی، دؤورانین سلمانی تصور ائدرلر... معنالاری اوغورلاییب دیوان صاحبی اولارلار و بو گئدیشله نه شیخ جامیه، نه ده نظامینین اؤزونه بئله قاییل اولوب باش ایضالر.» (لطیفی). تذکره الشعرا و تفصیرات النظاما (تنقیدلی متن)، حاضرلایان: دکتر ریدوان جانیم، آنکارا، ت.ج.، کولتور و توریزم باکانلیغی، ۲۰۱۸، ۵۷۹ ص. ۶۰). مؤلف بو حاقدا بیر مشهور عرب مثالی دا چکیر :

دزدیده بود انکه نماند بخداوند

بیه سینده قالمایان (بیر شئی) اوغورلانا .

تأسف کی، نظامی گنجوینین آنا دیلینده یازدیغی شعرلری ده زامانین بو آجی سیناغینا توش گلیمیش و شیرین آذربایجان تورکجه سینده دیللنن، نظامی

مشهورلارین اثرلریندن بئله اوستوندور» (گیبب، ائلیاس ژوهن Wilkinson، آ هیستوری اوف اوتتومان پوئتری بی. ۱۹۰۱-۱۸۵۷؛ Browne، Edward گرانویلی، ۱۹۲۶-۱۸۶۲، ۲-ج، لوندون، لوزاج، پ. ۳۷۱.

البته، ائلیس گیبب هارادان بیلیدی کی، ترجمه ائتدی نفیس غزلر بؤیوک آذربایجان شاعری نظامی گنجوینین قلمیندن چیخمیش دیر .

تورک عالیمی هالوک ایپکتن (۱۹۹۲-۱۹۲۶) ایستانبول اونیورسیتتی تورکیات آراشتیرمالاری اینستیتوتونون (تورکیات اینستیتوتوسو) کیتابخاناچیلیق فاکولته سینده (۱۹۵۹-۱۹۵۵) تحصیل آلارکن، «کارامانلی نظامی، حیاتی، ادبی شخصیتی و دیوان نین ائدیسون کریتیگی» آدلی ماذونیت تزی (دیپلوم ایشی) حاضیرلامیش و بئله بیر معلومات وئرمیش دیر:

«کارامانلی نظامی (ؤ. تخمینا ۱۴۷۵/۸۸۰) کونیدان تحصیل اوچون ایرانا گئدیب، یئنه کونیا دؤنوش، کارامان بیی ابراهیم بئی (اؤلومو. ۱۴۶۴/۸۶۸) قوللوق ائتمیش دیر».

هالوک ایپکتن بوتون تورک تذکره مؤلفلرینین کارامانلی نظامینین چوخ گنج ایکن ۱۸-۱۴ یاشیندا اؤلدویونو، حتی اؤلرکن «بیغ-ساققالینین هنوز چیخمادیغینی یازیرلار» سؤیلمیش دیر. او، کارامانلی حاقیندا ۱۹۵۵-جی ایلدن باشلا یازاراق، ۳ دفعه مختلف ایلدرده کیتاب شکلینده نشر ائتدی آراش دیرمالاریندا دا عینی معلوماتلاری وئرمیش دیر. هالوک ایپکتین اؤلوموندن سونرا ۲۰۲۰-جی ایلده آنکارادا همین دیوانی یئنی دن نشر ائتمیشلر .

دقتله اوخودوقدا معلوم اولور کی، دیوانی حاضرلایان هالوق ایپکتن هئچ اؤزو ده تدقیقاتچیلارین اساس سیز، قاینق گوسترمدن یازدیقلاری تخمینا فرضیه لرینه اینانمیش دیر. مثلاً، گیریش حیصه ده شاعرین دوغوم تاریخی حاقیندا هئچ بیر منبع، فاکت اولمادیغینی گوسترهرک یازیر: «حایدار عالی دیریؤز،

شاعردیر. گویا قبیر داشینین یازسی پوزولدوغونا گؤره، معینلش دیرمک مومکون اولمامیش دیر. همچنین قارامانلی نظامینین آتاسینین آدی ایله باغلی ضدیتلی فیکرلر واردیر. تورک تذکره چیلری اونون آتاسینین آدینی «مولا ولید الدین» اولاراق قیده آلدیقلاری حالدا، ۱۶-جی عصر تذکره چیسسی و شاعری قریبی تبریزی «تذکره مجالس شعرا روم» اثرینده چوخ گنج - «۱۷ یاشیندا اؤلن کونیا، قارامانلی نظامی چلبینین آتاسینین آدینین «قاضی ابوللیث» اولدوغونو» گوستریمیش دیر. («دیوان قریبی و تذکره مجالس شعرا روم»، به تصحیح دوکتور حسین محمدزاده صدیق، تهران، ۱۳۸۲.۵، ص. ۲۰۲) بوتون اورتا عصر تذکره لری قارامانلی نظامینین چوخ گنج، حتی اون سککیز یاشینا چاتمامیش، خسته لیب اؤلدویونو و همین دیوانداکی شعرلری ۱۸-۱۴ یاش آراسیندا یازدیغینی گوستریرلر. حتی ایلکین تذکره چیلردن آشیق چلبی اونون ۱۴ یاشیندا اؤلدویونو، بیغ-ساققالینین بئله چیخمادیغینی و اونون اثرکن اؤلوموندن چوخ تاثیرلندیغینی گوستریر. همچنین اونون چوخ گنج ایکن بئله مومکمل شعرلر یازماسی ائله تذکره چیلرین اؤزوندن و سونرادان بیر سیرا عالیملرده شک-شوبهه دوغورموش دور .

مشهور اینگیلیس شرقشوناسی ائلیس گیبب اؤزونون ۷ جیلدلیک «عثمانلی ادبیاتی تاریخی» اثرینین ۲-جی جیلدینین «کیچیک، لیریک-میستیک شاعرلر» آدلاندیردیغی بؤلومونده لطیفی تذکره سینه استیناد ائدرک، کونیا، نظامی دن بحث ائتمیش، ایکی غزل اینگیلیس دبلینه ترجمه ائدرک اؤز اثرینده نمونه وئرمیش دیر E.Gibb. ۱۸ یاشیندا اؤلن بیر گنجین بئله مومکمل شعرلر یازماسینا تعجب و حیرتینی گیزلتمیش و یازمیش دیر: «کونیا، نظامی چوخ گنج اؤلمسیدی، عثمانلی ادبیاتی تاریخینده گؤرکملی بیر مؤقع توتاجاقدی. ۱۸-۱۴ یاش آراسیندا قیسا عمرونده یازدیغی غزلر نینکی اونون اؤز سلفلرینین هر بیریندن، حتی ان

تعجب‌لو خالدیر کی، هالوک ایپکتن مقدیمه‌ده نظامی گنج‌وینین سئویم‌لی حیات یولداشی آفاقین اؤلومونه یازدیغی مرثیه-غزلدن بیر بیت گتیره‌رک، یازمیش‌دیر: «او یاش‌دا بیر اوشاغین بو جور پیرانه قریبه شعرلری یازماسی خیلی زور بیر ایشدیر» (هالوک، ص. ۱۱). تأسف کی، عالیم شعیرین حزنلو مضمونونو اولدوغو کیمی دویمامیش و عرب-فارس لوغتلرینده آفق-اوفوق سؤزونون یازیلیش قایداسینین عینی اولدوغونو و بیر معناسینین دا «- آفق - اسم دختر (قیز آدی) اولدوغونو بیلیمیش‌دیر .

قید ائتمک لازیم‌دیر کی، ایندییه قدر هله ده بو مرثیه-غزلین مضمونونا دقت ائتمه‌ین و آفاقین آدینی «اوفوق» اوخویان عالیملر واردیر. بو غزل نظامی گنج‌وییه مخصوص‌دور. هالوک ایپکتین اؤلوموندن سونرا دیوانی قارامانلی نظامی آدی ایله نشر ائدن عالیملر قروپونون، ائله‌جه ده نظامی گنج‌وی دیوانی آدی ایله نشر ائدن عالیملر بو آشکار گؤرونن مسئله‌یه دقت یئتیرمیش، یاخود حقیقتا اوستوندن غیری- پشه کارجاسینا کئچمیشلر .

بوندان علاوه، قارامانلی نظامینین قارامان حکمداری ایبراهیم بیه قصیده یازماسی دا غیری-جدی بیر ادعادیر. چونکی ایبراهیم بی ۱۴۶۴-جو ایله اؤلرکن، قارامانلی نظامینین، حتی چوخ حسابلاساق، جمعی ۷ یاشی اولموش‌دور. ۷ یاشلی اوشاغین دیواندا یئر آلان قصیده‌لری یازماسی آغیلاسیغماز‌دیر .

همین قصیده نظامی گنج‌وی دیوانینین الیازماسینین خدیویه نوسخه‌سینده یوخ‌دور. لاکین هالوک ایپکتین نشرینده بیر قصیده‌ده ایکی آیری- آیری اوسلوب‌لو شاعرین شعرلرینین بیر-بیرینه قاریشدیغینین شاهی‌دی اولوروک. قصیده نین اولی نظامی گنج‌وییه مخصوص‌دور، چونکی شاعرین اؤز تخللوصونو ایکی یئرده قئید ائتمه‌سی مقبول حساب اولونموردو. سونرادان یازیلان بیتلر ایسه پراکنده شکیلده اوزادیلیر. بو فاکتین اؤزو اونو گؤستریر کی، الیازمالارین اوزو کؤچورولرکن، کاتب طرفیندن

کاینک گؤسترمئدن نظامی نین ایبراهیم بیین سلطان مراد ۲-جی ایله یاپتیغی صلح‌دن (۸۴۸/۱۴۴۴) یئدی سئکیز ییل اؤنجی دوغولدوغونو سؤیلمیش‌تیر (حایدار عالی دیریؤز (۱۹۴۶). «) هالوک ایپکتین: باخ: کارامانلی نظامی. دیوان، حاضرلایان: هالوک ایپکتین، آنکارا، ۲۰۲۰. ص. ۳) .

بونولا بئله، هالوک ایپکتین دیوانین مقدیمه‌سینده اؤزو ده فرضیه کاراکترلی فیکیرلر ایرلی سوره‌رک بئله یازمیش‌دیر: «شاعرین بئله گنج یاش‌دا وفات ائتمه‌سی بیر چوخ اینسانلارین قلبینده اونا قارشلی محبت، مرحمت حسلری یاراتدی. حتی تذکره‌چی یازارلار دا بونون تأثیری آلتیندا اولموش و «حیف و یوز مین حیف» کیمی حزن ایفاده ائدن سؤزلرله شاعرین یاشینی اون دؤرد یاشا سالمیش، حتی ساققالی-بیغی بئله چیخمادان دونیاسینی دیشدینینی سؤیلمیشلر» (هالوک ایپکتین... ص. ۱۰). اونون فیکرینجه، تذکره مؤلفلرینین بو شکیلده همفیکیر اولماسینین سببی لطیفینین اؤز تذکره‌سینده اونون «اون دؤرد یاشیندا... فوت» اولدوغونو سؤیله‌مه‌سی‌دیر و داوام ائدیر کی، «شقایق نعمانیه» نین مؤلفی یازیر کی، او، «اون سئکیز یاشینا چاتاندا و هله علمین تکمیل پیلله‌سینده ایکن» وفات ائتمیش‌دیر. گئلیبولو علی و عاشیک چلبی ده اونون اون سئکیز یاشیندا دونیاسینی دیشدینینی دئییرلر» (هالوک ایپکتین... ص. ۱۱). نهایت، هالوک ایپکتین اؤزو داوام ائدیر: «دوغرودان دا، اون دؤرد-اون سئکیز یاشیندا دونیاسینی دیشدن بیر شخصین ایرانا گئدیب او دؤورون قولدور، تهلوکه و چتینلیکلرله دولو یوللاریندا تحصیل آلماسی، عرب و فارس دیلریندن باشقا «معتبر علملری» اؤرنیب وطنه قاییتماسی اوچون، و او یاش‌دا اولان بیر اوشاغین «بو قدر صاف معنویاتا» صاحب اولماسی اوچون «معجزه نی» تاپیب قلمه آلماق کیفایت قدر چتین ایشدیر» (هالوک ایپکتین... ص. ۱۱) .

نظامی گنجوی دیوانین خدیویه کیتابخاناسیندا ساخلانان الیازما نوسخه سینین صورتی ایله تانیش اولدوقدان سونرا، آرتیق قطیتله سؤز دئمه یه ایمکان واردیر. نظامی گنجوینین تورک دیوانینین خدیویه الیازما نوسخه سینده ۵ تورکجه قصیده، ۱ مدحیه، ۱۷ فارسجا غزل، ۱۲۰ تورکجه غزل، ۵ فارسجا روباعی و ۳ فارسجا دوبیتی سیرالانمیش دیر. بونلاردان ۲۰-۱۵ تورکجه غزلین نظامیه عایید اولماسی شوبهه لی گؤرونسه ده، قالان شعرلرین نظامی گنجوییه مخصوص اولماسی فیکریندییک .

خدیویه نوسخه سینده یئر آلان پیغمبره حصر اولونموش نت مضمونلو ۱-جی قصیده یاریمچیق دیر. قصیده نین اولیندن سالینمیش ۱۲ بیت بورادا یئر آلیر. اما تورکیه ده کارامانلی آدی ایله نشر اولونان ۲۰۱۶-جی ایل نوسخه سینده و ۲۰۲۱-جی ایلده ایراندا تاپیلان یئنی شیخ نظامی دیوانی نوسخه سینده ایسه همین قصیده ۶۰ بیتدن عبارت دیر و بو حاقدا دیوانین نظامی گنجوییه مخصوص اولدوغونو معین ائدن صدیار وظیفه معلومات وئررک، تهراندا قصیدنی تام شکیلده درج اتمیش دیر. الیمیزده کی خدیویه نسخه سینده قصیده یاریمچیق اولدوغو اوچون سون مقطع بیتنی بورادا یوخدور. اما بوتؤو شکیلده اولدوغو نوسخه لرین سونلوغوندا نظامی اؤز تخللوصونو وئریش دیر. قصیدنین سونوندا نظامی اوزونو الله اوتور :

عفو ائت نظامینین کرمیندن خطالارین،
شاهدن عطا چو عادت اورور، بنده دن خطا ...
بو بیتلرین نظامی گنجوییه مخصوص اولدوغونا شوبهه اولای بیلمز. چونکی بوتون «خمسه» بویو الله ا مراجعتلرینده ایشلتدی و معناسینی ازبر بیلدی میز بیتلر دیر. ساده جه «خمسه» ده فارس دیلینده، بورادا ایسه تورک دیلینده دیر .

الیازمادا یئر آلان ایکینجی :
وصفینده اول جمالین ذکر ائتدوگینی بو دیل،
هر کیم ائشیتسه آیدیر: للاهه دورری قایل .

نظامی تخلص لو داها باشقا بیر شاعرین شعرلری بیر- بیرینه قاریشمیش دیر. یاخود یئنیجه شاعرلییه باشلایان قارامانلی نظامی اؤزو نظامی گنجوینین شعرلرینین اوزونو کؤچورموش و اونا نذیره یازماقلا، آردینی داوام ائتدیرمیش دیر .

نظامی قارامانلینین ایبراهیم بین اوغلو پیر احمده قصیده لر یازماسی دا ایناندریجی دئییلدیر و بو ادعا هئچ بیر تاریخی منبع و ثبوت سؤیکنمیر. چونکی اونون قارامانلی نظامینی حمایه ائتمه سی حاقیندا دقیق معلومات، تاریخی فاکت و ثبوت بئله یوخ دور. بیر سؤزله، قارامانلی نظامی حاقیندا بوتون معلوماتلار روایت شکلینده دیر، حتی یوخاریدا گؤستر دیمیز کیمی، اونون نه دقیق آدی و نه ده دوغولدوغو تاریخ بئله معلوم دئییلدیر. آراش دیرمالار گؤستریر کی، نظامی تخللوصو ایله یازان بو شاعرین جمعی ۳۰-۲۵ شعیری موجود اولموش دور و اثرکن دونیاسینی دیشدینه گؤره یارادیجیلیغی دا یاریمچیق قالمیش و کاتبیلر معلوم شعرلرینی نظامی گنجوینین دیوانینا داخل اتمیشلر .

اونو دا دئییم، کی، گونئی آذربایجان عالیمی صدیار وظیفه ائل اوغلو نظامی گنجوینین بو دیوانینی ایلک دفعه اوزه چیخارانندان سونرا، تورکیه عالیملری هر نشر اولونان کیتاب و کاتالوقلاردا، حتی انسیکلوپئدیالاردا کونیالی نظامینین یاشینی صونعی شکیلده ۱۰-۸ ایل آرتیرماغا باشلامیشلار. سون ۲۰۱۹-جو ایل آنادولو اونیورسیتئتینین بوراخدیغی کاتالوقدا یاشی هئچ بیر منبع اولمادان ۳۵-۳۰ یاش آراسی گؤسترلمیش دیر.

حال بو کی ایسلام انسیکلوپئدیاسینین اوولکی ۲۰-جی عصرده کی نشرینده ۱۴ یاش قیده آیینمیش دیر. ۲۱-جی عصردن باشلایارق، دیوانین نشرینده و ویکپدیالاردا ایسه هئچ بیر منبع، یازیلی تذکره و قیبر داشینا ایستیناد گؤستریلمدن بو رقم ۳۵-یاشا چاتدیریلیر .

خاقانینین باشقا بیر معاصری، بلخین مشهور شاعر و عالیمی رشید الدین وطواط (۱۱۷۸-۱۰۸۰) شیروانشاه سارایی ایله سیخ علاقه‌ده اولموش‌دور. او، شیروانشاه منوچهره ۱۰ - آ یاخین شعیر اتحاف ائتمیش و خاقانی شیروانی ایله یاخین دوست اولموش‌دور.

رشیدالدین وطواط «افضل الدین خاقانیه سیتایش» آدلی ۲۹ بیتلیک قصیده‌سینده خاقانیه «ابو الفضایل» آدی ایله مراجعت ائتمیش و اونو علمین گونشی و دینین افضلی آدلاندیرمیش، حتی مشهور شینییه قصیده‌سینه اشاره ائتمیش، همچنین اونا «دیلینی قوروماغی» توصیه ائتمیش‌دیر: «ابوالفضیلین گونشی، دینین افضلی‌دیر. او، یئر اهلینین فخری و سما اهلینین تاجی‌دیر. خاقانی دؤورون مسیحی و زامانین کلیمی‌دیر. عمر و خیزیر کیمی ابدی اولسون، یحیی عصمتلی‌دیر. ادب اونون مکتبینه اجد اؤیرنن اوشاق، عقل اونون مجلسینه دریادان بیر داملا‌دیر» و سایر. بو قصیده دنین اوزینده خاقانی ده رشیدالدین وتوتا جاواب یازمیش، اونلار آراسیندا اوزون سورن دوستلوق مناسیبتی اولموش، حتی بیر قطعه‌سینده خاقانی اونو هجو ده ائتمیش‌دیر. آذربایجان ادبیاتشوناسلیغیندا ایلک دفعه پروفیسور قافار کندلی-هریسچی «خاقانی شیروانینین حیاتی و محیطی» (باکی، ۱۹۸۸) کیتابیندا خاقانی ایله رشیدالدین آراسیندا اولان دوستلوق مناسیبتلرینه گئیش یئر آیرمیش و خاقانینین «ابوالفضایل» لقبینین مشهور اولماسینی تصدیق ائتمیش‌دیر. او، رشیدالدین وطواطین ابو الفضایله، یعنی خاقانیه اتحاف ائتدی مشهور بیر بیتینی اؤز آراشیرماسیندا قید ائتمیش‌دیر. همچنین ۲۰-جی عصرده ایران عالیمی علی اکبر دهخدا مشهور «لغتنامه» سینده ده رشیدالدین وطواط استیناد ائدرک بونو تصدیق ائتمیش و یازمیش‌دیر:

ابو الفضایل - لقب خاقانی است - ابوالفضایل - خاقانینین لقبی‌دیر. «افضل الدین ابو الفضایل

(منیم دیلیم سنین جمالینی ائله وصف ائدیر کی، ائشیدن دئیر، بو دورر سؤزلر الله یین هدیه‌سی‌دیر) -

مطلع لی قصیده مضمونجا ایکی حیصه‌دن عبارت‌دیر. ۱-جی حیصه وصف، ۲-جی حیصه دؤورون شاهینا اونونلانیتمیش مده‌دیر .

مسئله بوراسیندا دیر کی، نظامی گنجوینین گنجلیک دؤورونده یازدیغی بو قصیده‌ده آدینی چکدی - سلطان ابو الفضایل پیر احمدین - کیم اولدوغو ایندیدک معینلشدیرلمیش‌دیر .

۱۲-جی عصرین یازیلی منبع‌لری ثبوت ائدیر کی، یوخاریدا بحث اولونان لقبین صاحبی خاقانی شیروانی اولموش‌دور. معلوم‌دور کی، شیروانشاه منوچهر خاقانیه «سلطان الشعرا» تیتولونو وئردیک‌دن سونرا، او، شیروانشاه منوچهرون ان یاخین آدامی کیمی چوخ بؤیوک نفوذ صاحبی ایدی و شرقین بیر چوخ شاعرلری اونا «سلطان ابو الفضایل» دئییه مراجعت ائدیردیلر. بئله کی، خاقانینین اؤزوندن یاشلی معاصری و دوستو، قزویلر سارایینین فیلسوف شاعری، اخیلره گؤستردیی لوظف ایله مشهور اولان مسعود بین سعد بین سالمان^۲ خاقانیه حصر ائتدی «ابوالفضایلین مدحی» آدلی قصیده‌سینده اونا همین مشهور لقبه مراجعت ائدرک یازمیش‌دیر:

ابوالفضایل کی، اصیل بیر سید‌دیر،

شیر جسارتی وار و فیل بدنلی‌دیر .

ایشلر، بزم‌لر گؤروب .

کاملار سوروب، رمز‌لر (دؤیوشلر) ائدیپ .

قورورلا دولانیر و تاجی تانییر،

اونون دیلیندن چتین کی، شاهین اوره یی شاد اول .
نظامی گنجوی اؤزو تورک «دیوان»یندا فیلسوف سالمانی بئله خاتیرلاییر:

من اول نظامیم کی، کمالیندا وصفینین،

حسنی نظامی لطف ایله سلمانا ایرمیشم .

تورکیه عالیملری بورادا «لطف» سؤزونو «نظم» سؤزو ایله عوض ائتمکله، یئنه ده چاشقینلیق یارادیرلار.

آدی چکیلن شاعرین ۱۴-جو عصرده یاشادیغینی ثبوت ائتمه‌یه چالیشیرلار .

گنجھ اھالیسی اونون قوللوقوندا دایانمیشدی. اونا قوللوق ائدن گنج شاعرلردن بیری ده نظامی گنجوی ایدی.^۴ گۆرونور، قصیده همین دؤورده یازیلیمیشدیر و بو قصیده ده بیر چوخ اوستو اؤرتولو مطلبلر واردیر .

نظامی گنجوی تورک دیوانیندا ایک یئرده گنجھ نین آدینی چکمیشدیر. تأسف کی، دیوانی نشر ائدن بوتون ترتیبچیلر ندنسه بو مسئله ده تحریفه یول وئرمیشلر. خدیویه الیازما نوسخه سینده آیدین شکیلده: کوردو گنجھ - یعنی «گۆردو گنجھ» ایفاده سی یازیلیمیشدیر. اما ترتیبچیلر صونعی شکیلده متندن «گنجھ» آدینی سیلمیش و کردکنجه- «گۆردوگونجه» سؤزو ایله اوزلمیشلر کی، بو دا متنشوناسلیقدا یولوئرلیمز خطادیر. بو سبب دن بیتین معناسی تام تحریف اولونموش دور :

حسن لیلی دیر وئرن مجنوناً مؤولادن خبر،

نقش دیلکش معرفت اهلینه نقاش آندیرار .

آفرین ائیلر، نظامی، گۆردو گنجھ حسنونی،

صورت مؤوضوعون نظر اهلینه سباباش^۵ آندیرار .

حسن- صوفی تئرمینی دیر. بو تئرمین الهی نین گۆزلیک و کامیلیینی بیلدیریر. نظامی بو بیتلرله اؤز صنعتینین مؤوضوع و صورت باخیمیندان کامیلیک و گۆزلیکینین گنجھ اهلی طرفیندن بینلیدی، اونا «آفرینلر دئییلدینی سؤیلییر و شعیرلرینین سؤز، صنعت بیلجیلری، نظر صاحبلی طرفیندن قیمتلندیریلیمه لاییق اولدوغونو دیله گتیریر. بو شکیلده مراجعتلر اونون «خمسه» یارادیجیلیغینا خاص اولان عنعنوی بیر حال دیر. مثلاً، شاعر «سررلر خزینه سی» نین سونوندا سؤیلییر: «هر کهنه و تزه نظردن، منیم نه فایدام وار،

سس- کویدن باشقا؟ قیزغین هنگامه وار،

هئج قیزیل یوخ، بازارین زحمتی وار،

باشقا هئج نه یوخ.»!

خدیه الیازما نوسخه سینا اوخوبارکن، نظامینین عمر-گون یولداشی، چوخ گنج دونیاسینی دیشن آفاقین اولومونه حصر ائدی مریه غزلی، ائله ده

فیلسوفلارین عقل دریاسی و کفرگاهین دین فزاسی دیر» (ر.وطواط).^۳

اونو دا قئید ائدوم کی، خاقانییه بو لقبین وئرلمه سی تصادفی دئییلدیر. او دؤورون بؤیوک فیلسوف شاعری، علم و بیلکلرین صاحبی، اخیلرین اؤز لرینه پیر، مرشید آدلاندیردیقلاری دربند شیخی ولید الدین ابوالفضایل احمد سیمگرین خاقانی حاقیندا یازدیغی آشاغی داکی بیتلر خاقانینین بو تخلصه تانیماسینا سبب اولموش دور :

گرچی هامی منی عقل خزینه سی کیمی تانییردی،
خاقانی منی عاجیز قویدو .

پاک روحون صورتینی گۆرورم،

اینسانلیق و شخصیتی تانیان .

افضل الدین سؤز ملکونون امیری دیر،

گیزی رمز لرین شرح چیسیدیر .

خاقانییه وئرلن بو قیمت چوخ بؤیوک رنژونانس وئردی و دؤورون فیلسوفلاری اونو «فضیلتلرین صاحبی - ابو الفضایل - خاقانی دیر» دئییه چاغیردی. بوندان سونرا خاقانی ده اؤز نؤوبه سینده احمد سیمگره اوزون بیر قصیده حصر ائتمیشدیر.

بئله جه، خاقانی اؤز دؤورونون اخی فیلسوفلاری آراسیندا «ابوالفضایل پیر احمد» لقبی ایله مشهور اولموش و بونو نظامی چوخ یاخشی بیلیردی. اودور کی، قصیده ده خاقانییه ائله همین آدلا «ابو الفضایل پیر احمد» دئییه مراجعت ائدیر. نظامی بو قصیده ده خاقانینین بوتون کاراکترینی، حتی ظاهری گۆرونوشونو، ضعیف دوشدویونو، شماییل کیمی رنگین شفاف اولدوغونو سؤیلییر. همین دؤورده آرتیق خاقانی یکی ایلدن آرتیق ایدی کی، وطنی شیرواندان دیدرگین دوشموشدو. باش وئرن بوتون حادثه لری مفصل قلمه آلان و خاقانینین گنجھ جومردلریندن خصوصی دستک آلدیغینی گؤسترن قافار کندلی یازیردی کی، «خاقانی ۱۱۵۹-جو ایله گنجھه اولارکن، آغیر قیزدیرما خسته لیگی کئچیریر و دؤرد آی خسته یاتاراق، اولومدن قایی دیر. بوتون

پیر دانای خرد، طیفلی نؤ آموز هنوز .
 جامه صبریمی چاک ائیلهدی مقراض غمین^۸،
 اولمادان غمزه لرین سوزنی دل سوز^۹ هنوز .
 مال قارونجه اگر چه کی، قازاندی غمین،
 غصنه طیمدی بو جان غم اندوز^{۱۰} هنوز .
 شمس عمر اولدو، نظامی، آفق مؤت غریب^{۱۱}،
 آه کیم، ایرمه دی وصلت شبینه روز، هنوز .

Zəhra Abas qızı Allahverdiyeva
 Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
 AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat institutu,
 Nizamişünaslıq şöbəsinin aparıcı elmi işçisi

آلت یازیلار :

۲ . مسعود بین سعد بن سلمان اصلا آذربایجانین همدان شهریندندیر. چوخ وارلی و سارایا یاخین بیر شخص اولان آتاسی قزنویلرین لاهوردا سفیری وظیفه سینه گؤندریلمیش و مسعود هجری ۴۴۰-۴۳۸-جی (م. ۱۰۶۲-۱۰۶۰) ایللر آراسیندا لاهوردا آنادان اولموش دور. مسعود اؤز عقل و ایستعدادی ایله تانینسا دا، قزنویلر ساراییندا، اخیلرله یاخینلیغینا گۆزه، عمومیلیکده، ۱۸ ایل مدتیته، ایکی دفعه حبس اندیلمیش دیر. ایکینجی حبسیندن سونرا او، قزنی سلطان مسعود، اوندان سونرا ایسه عزالدؤوله شیرزاد بن مسعود، مالیک آرسلان بن مسعود و بهرامشاه بن مسعودون دؤورونده کیتابخاناچی وظیفه سینده ایشلمیش و ۱۱۳۷-جی ایلده وفاتینا قدر اونلارلا یاخین اولموش دور .

۳.دهخدا. لوغتنامه

<https://lamtakam.com/dictionaries/dekhoda/260342/>

۴. قافار کندلی- هئریس چی. خاقانی شیروانی. حیاتی، دؤورو و موحیطی. باکی، علم، ۱۹۸۸، ص. ۲۹۷ .

۵. شاباش- نظامی بو سؤزله ایکی معنایا ایشاره اندیر: هم ساواش، یعنی مباحثه، یاریش؛ ایکینجی معناسی: شاباش .

۶. شمع شب افروز گنجه نی ایشیقلا ندیران شمع .

۷ اولمادان رومه حبش لشکری پیروز- گنجه گوندوزه غالب گلمه دن، یعنی: گنجه دوشمه دن .

۸ مقراض غم- غمین حسابی

۹ دل سوز - کؤنول یان دیران

۱۰ غم اندوز- کدرلی

۱۱ آفق موت غریب - غریب اولن آفاق

کۆرپه ایکن اولن اوغلو یوسفه یازدیغی بیر شعیری و داها نئجه-نئجه شعرین نظامی قلمینه مخصوص اولدوغونو فاکتارلارلا معین ائتمیشم. بو دیواندا نظامی گنجوینین گنجلیک دؤورونده و اورتا یاشلاردا حیاتینین بیر چوخ مقاملاری حاقیندا قیمتلی معلوماتلار واردیر. همچنین صنعت باخیمیندا دا بو شعرلر اوریژینال، دیل، اوسلوب باخیمیندا بنزرسیز و خالقیمیزین فولکلوروندا آینما ایفاده لرله زنگیندیر . آشاغی داکی غزل آفاقی ایتیرندن سونرا نظامینین یثره-گۆیه سیغمایان کدرینی، فریادینی بیلدیریر. نظامی گنجوی بو غزینده «گول یاناغی» سولان، «پروانه کیمی آلیشیب-یاناغ»، «عمرونون باهار چاغینی تامام - کمال باشا وورا بیلمه یین» آفاقینا آغی سؤیلییر. شاعر «اؤزونون بونجا بیلیک صاحبی اولدوغو حالدا، طیفیل اوشاق کیمی آفاقین عشق مکتبیینی» اوخویا بیلمه مه سین، غمین چوخلوغوندا «صبر کؤینیین چاک اولدوغونو»، «غصه سینه دویمادیغینی»، «عمرونون گوشی» حساب ائتدی آفاقین قریب اولدویونو اورک آغریسی ایله قلمه آلیر. تأسف کی، ایندیدک دیوانی نشر ائدن عالیملر بو شعرین نظامینین عمر-گون یولداسی آفاقا یازیلدیغینین فرقینه وارمامیشلار. آفاق اولرکن، نظامینین بداهتا سؤیلدی بو غزلی دیرلی اوخوجولارا تقدیم ائدیره م :

اولمادی گول یاناغین شمعی شب افروز^۶ هنوز،

ایرمه دی بولبوله، پروانه کیمی سوز هنوز .

جان و دل میسرینی لطف ایله عمارت ائدگوز،

اولمادان رومه حبش لشگری پیروز^۷ هنوز .

سن جفا ایله غباریم یئله ساووردون و من،

قورخورام خاطرینه قونا دئیوو توز هنوز .

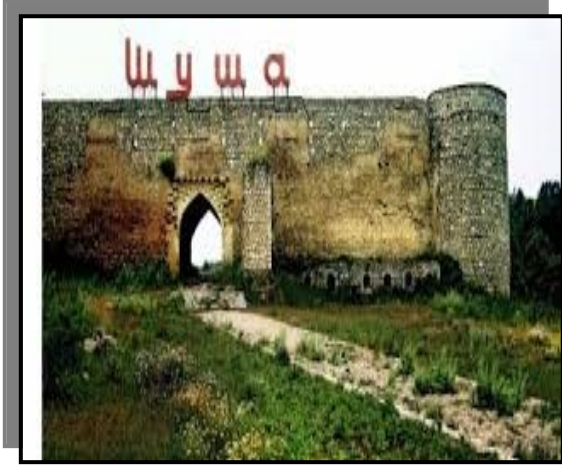
مهر مهرین فلک دیلده طلوع ائتمیش ایدی،

اولمادین ماه فلک سطحینه مرکز هنوز .

عمرونون ایرمدین ایامی بهارینه کمال،

حسنونون مووصمی دیر، ای گول نؤوروز، هنوز .

بونجا علمیه سنین مکتب عشقینده دنگیل،

حکایه - اویکولر HEKAYƏ - ÖYKÜLƏR

شوشا اوغروندا ŞUŞA UĞRUNDA

SALATIN ƏHMƏDLİ

سالاطین احمدلی

برگردان : تانای شرقی دره جک

وئریلیدی. ییغیشدیق. هر کسین اوزونده بیر سئوینج واردی کی، بیز ده محاربه یه گئدیریک. بیز طیاریله باکییا گتیریلیدیک، اوردان دا صبح تئزدن گتیریلن نخجوان خصوصی تعیناتلی دسته لرله دؤیوش بؤلگه سینه گؤندریلیدیک. ایلک گوندن قانلی دؤیوشلره گیردیک. خوجاوند اوغروندا دؤیوشلر گئدیردی. یاشما-نین حکیمی یارالاندیغی اوچون منی اورا کئچیردیلر.

خوجاوندین ائدیلی کندیپنده، تپه لیکده کی قیبریستانلیقدا یئرلشمیشدیک. کندی دشمنلردن آزاد ائلمیشدیک و او استقامتده دؤیوش گئدیردی. ارمنیلر او تپه لیگی خمپاره لرله آتسه توتوردو.

کندده تپه لیکده گونلرله مدافعہ موقعی توتوموشدوق. ارزاق، مهمات ماشینلاریمیزی ووروردولار، بونا گؤره ده تأمیناتیمیز دا آزالمیشدی، قیتلیق واردی. کندین ایچی آیدین گؤرونوردو. بیز یوکسکلیکده اولدوغوموزدان، کند ده بوشالیدیغیندان عارفله ایکیمیز کنده دوشمک اوچون فرماندهدن اجازه ایستدیک.

کنددن ارمنیلر چیخیمیش اولسا دا یوخاریدان باخاندا مال-حیوان، تویوق-جوجه گؤرموشدوک. اما دوشمک، کنده گیرمک تهلوکه لی اولدوغوندان اجازه وئریلمیردی. آجلیق، گرگینلیک ده بیر یاندان بیزی ناراحت ائدیردی. اورخانلا بیرلیکده گوج-بلا ایله فرماندهدن اجازه آلیب دوشدوک کنده، بیر-ایکی هیندوشکا (هشدرخان)، تویوق توتوب چیخدیق. بیز

بیزیم بؤلوک شوشایا دوغرو حرکت ائدیردی. آرخا طرفدن عملیاتا کئچمکله اصلینده ارمنیلرین دقتینی اؤزوموزه چکمک، داشالتی طرفدن عسگرلریمیزین هجوما کئچدیینی گیزلتمک ایدی. من اوزل قوه لرین بؤلمه سینده حکیم ایدییم. ایلک حربی حصم اولجه خصوصی تعیناتلی دئییلیدی. نخجواندا حربی حصه دن خصوصی تعیناتلیلارین اولدوغو حربی حصه یه گؤندریلمیشدیم. محاربه باشلایانا کیمی اوردا خصوصی تعلیملر کئچیردیک.

محاربه باشلایاندا ایلک گون بیز هله دؤیوشه گؤندریلمدیک. بیر نچه گون سونرا هیجان سیقنالی

چاناخچی كندى استقامتینده یئرمیه یه باشلادیق. آغیر دؤیوشلر گئدیردی. فرمانده، سونرالار شهید اولموش سرهنگ آنارین تابعلیینده اولان گروهدایدیم. بیزیم بیر گروهوموز توغ كندى استقامتینده دؤیوشدی. اورادا آغیر دؤیوشلر گئدیردی. بؤلوك فرماندهی افندیئو عادل اوردا شهید اولدو، فرماندهین یاراسینی ساریماق اوچون اونا ساری گئدن طب ایشچیسى ضامین ده

همین دؤیوشده شهید اولدو. فرماندهیمیزین شهید اولدوغونو ائشیدنن قلبیمیز آنجاق نقرتله دولویدو، یارالی، یورغون بیلینمیردی، هامیسی ووروشوردو، ائله اوغوللار واریدی کی، آغیر یارالییدی، قانینی ساخلایا بیلیمیردیم، اما یئنه ده دؤیوش میدانیندا ایدیلر.

حكیم كیمی الیمدن گلنی ائتسم ده، اونلار منه یالواریردیلار کی، بیزه آغریكسیجی اینه وور، دؤیوشدن قالماياق. بعضا ائله اولوردو کی، بیلیردیم او دؤیوشه گنده بیلمز، دینلمیردی منی، فکری ائله ایرلییه گئتمک ایدی. شهیدلر وئردیکجه ایسه بو خصوصی تعیناتیلار داها دا غضبلی اولوردولار، دشمنی یئتمک اوچون ساغ، یارالی اولماغین اونلار اوچون فرقی یوخویدو. منیم وظیفه م یارالیلار كیمك ائتمک، آغیر یارالیلاری آرخایا چاتدیرماق، یارالارینی ساریماق ایدی، اما اونلار گؤروردوم کی، اوزرلرینه دوشن وظیفه اوغروندا اؤلوم ده اولسا یئرینه یئتمیرمکدن ساوایی هئچ نه بارهده دوشونمورلر. من خصوصی تعیناتلی عسگرلریمیزین دؤیوش میدانلاریندا اونلارلا قلیه یاراسی ایچینده دؤیوشه قاتیلدیغینین شاهدیدیم. بلکه ده بیر یازار اولسایدیم، او دهشتلی دؤیوش صحنه لرینده نئجه عزمه، نئجه قدرتله ووروشان گؤردویوم او وطنپرور اوغوللارین قهرمانلیغینی قلمه آلا بیلردیم، سؤزله افاده ائده بیلردیم. اما انسان اوغلونون شاهی اولدوغو ائله صحنه لر وار کی، اونو قلم بئله تصویر ائده بیلمز. او انسان اوغلونون گؤز بییینه، یادداشینا ابدی حک

ائله ائودن بیر آز آرالانمیشدیق کی، توپلا همین ائوی ووردولار. اوندان سونرا بیلدیک کی، فرمانده داها كنده دوشمه یه امكان وئرمه یه جک. توپلا وورولان ائو طرفدن توستو قالخیردی.

—بونلاردان دئیه سن كنده قالان اولوب.

—اینانمیرام. بونلاردا كیشیلیك هانی؟!

گتیردیكلریمیزی بیشیررکن نخجوان خصوصی تعیناتلی دسته دن ایکی عسگرین كنده دوشوب بیر ارمنینی گتیردیینی گؤردوك. ۶۰-۵۰ یاشلی ارمنی كندهه قالیبمیش، اؤزونو شوبهه لی آپارماغیندان حس ائلدیک کی، دؤیوشچودور. اما گیزلدیردی، دیندیررکن ده جانلا-باشلا ساتقینلیق ائلمه سی نفرتیمیزی جوشدوردو. فرمانده:

— كندهه آدم وار؟

— وار، وار، باخ او آغ ائوده خیلی ارمنی وار، اورادا گیزلنیلر. گئدك، ایستیرسن اونلاری اؤزوم یانینیزدا اؤلدوروم.

ساغ قالماق اوچون بو قدر آلچالان، اؤز آداملارینی بئله محو ائلمه یه حاضر اولان بو تیپی بیردن-بیره آز قالدی اؤزوم اؤلدوروم کی، بیر آلچاق دا بو دونیادا آزالسین. بو درجه ده ساتقینلیغی دشمنیمده بئله گؤرمك منه آغیر گلیردی.

...اورادا بیز ایکی گون قالدیق، دشمن آرتیق یئریمیزی بیلیمیشدی. بیز قبر داشلارینین آرخاسیندا گیزلندییمیزدن قلیه لر باش داشلارینا دییر، اطرافداکی تورپاغی قالدیریب اوستوموزه تۆكوردو.

خانایا گۆندریلمه‌لی اولدوغونو، درحال گئتمه‌لی اولدوغونو سؤیلدیم. او اصرار ائدیردی:

-من خسته خانایا گئدن دئییلیم.

- یاران آغیردیر، باشقا چاره یوخدور. بو یارایلا گئتمه‌لیسن.

-گنده بیلیرم، آغریکسیجی وور، دؤزرم.

اوچ اوشاغی اولدوغونو بیلیردیم. سونونجو اوشاغینی گۆرمیشدی. سالیانلی ایدی. مجبور اولوب یاراسینی باغلا دیم. گئری دؤندو. سونرالار یارالاندیم، محاربه قورتارانندان سونرا سوسیال شبکه‌لردن اونون شهیدلیک زیروه‌سینه یوکسلدینی بیلنده چوخ پیس اولدوم. غرور دویدوغوم اوغولویدو.

فرماندهین امرینه اساساً تخلیه گروهلاری دؤیوشدن یارالیلاری چکیب چیخاریردی. بونولا بنله، بیز حکیملر لازیم گلنده هم ده دؤیوشوردوک، دؤیوش زامانی دا، سونرا دا بورجوموز دشمن اوزرینده غلبه‌ده گوجوموزو اسیرگممک ایدی.

بیر مدت سونرا ائدیلی کندینی ترک ائتمه‌لی اولدوق. ایرلییه دوغرو حرکت ائدیردیک. ان آغیری، یادداقالان دؤیوش شوشا اوغروندا دؤیوشلر اولدو. مین کیلومترلرله یوکسلدیکده اولان شوشا اوغروندا مبارزه میز داستانلارا سیغمادیک. اوردا جغرافی شرایط ائله ایدی کی، تخلیه یوللاری یوخویدو، بیز اورا چیغیرلارلا گئدیردیک. بیزیم یولوموز قیرمیزی بازار طرفدن ایدی. اورادا دا قانلی دؤیوشلر گئدیردی، دشمن مقاومت گؤستریردی.

چاناخچیدا ایدیک، صبح تئزدن امر وئریلدی کی، اون اوچ کیلومترلیک یولو قطع ائتمه‌لی، دشمن آرخاسینا کئچمیلیک. بیز گئجه یکن لاجین-شوشا یولونو توتمالییدیق. داشالتی استقامتینده دشمنی چاشدیرمالییدیق.

اوچ یوز نفرلیک هئیتتن-یالنیز حکیم من ایدییم، کمکچی ده یوخویدو-یولا دوشدوک. ۲۴ ساعت یول گئتدیک. هاوا یولویلا اون اوچ کیلومتر اولسا دا بیز دره‌لی، تپه‌لی یوللارلا یئریردیک، بئله باخاندا یول

اولونور و اونو تصویر ائتمک ممکن دئییل، گرک اونو گۆزونه گۆره‌سن کی، سنده تصور یارانا بیلیرسن. محض بیزیم بو خصوصی تعیناتلیلارلا نینکی ارمنستانی، والله، بوتون دونیانی آلماق اولار... اونلارین او زامان قورخامدان اولومون گۆزونه باخا-باخا ایرلی گئتدیکلری صحنه‌لر، البیخا دؤیوشلرده اونلارین عزمی، اراده‌سی... من او دؤیوش صحنه‌لرینده -خمپاره، آر پی جی آتشلی آلتیندا دؤیوش میدانیندان چکیمه‌ین، مرمینین، توپلارین پارچالارا آییردیغی اوغوللاری، اونلارین یانیندا گۆردوکلری صحنه‌دن قورخوب قاچمایان، عکسینه یاردیما احتیاجی اولانا یاردیم ائدن، دوست ایتیریب اوزینه اونلارلا ارمنی قانی ایچن اوغوللاری گۆروردوم... من ده داها او من دئییلدیم. اونلارین عزمی، اراده‌سی اوریممی داغا دؤندیریدی، ائله یارالیلاریمیز اولوردو کی، اونون حیاتیینی قورتارماق اوچون دفعه‌لرله او یوکسلدیکدن ائیر، چینیمیزده آشاغی دوشورور، صحرا خسته خاناسینا چاتدییردیق... عادی گونلرده بلکه ده اورانی بیرجه دفعه اوزاقباشی قالخیب دوشه بیلیردیک. الهی بیزه ائله بیر قوه وئرمیشدی کی، ائله بیل اونون الی الیمیزده، گوجو قولوموزدایدی. او گوجو، او جسارتی بیزه وئرن حق ایشیمیز اولدوغونو بیلیردیم. بیز کیمسه نین تورباغینا قصد ائتمیردیک، دوردوغوموز یئرده جان آلمیردیق، بیز اوتوز ایل دشمنین خرابا قویدوغو وطنیمیز اوچون اولوب- اولدوروردوک. تورباغا اولنده بئله امانت قویولان، اؤز یوردو آزاد ائدیلمه‌ده نعشینی گئری آپارماق وصیتی ائدن ننه، آتا، بابالاریمیزین وصیتینی یئرینه یئتییردیک. انسان اوغلو بو قدر گوجه، دیانتته اؤزباشینا صاحب اولما بیلمزدی... ایمان، حق یولوندا قیلینجلاری پارلایان قوه‌لر گلیب یادیما دوشوردو...

ائدیلی کندینی تامامیله دشمندن آزاد ائدیپ، کئنده حکیمخانا آچمالی اولدوق. یارالیلاری اورا گتیریدیلر. ایگیدلریمیزین بیرینین کوریینده ترکش اوچ دنه ایری دئشیک آچمیشدی، قانی آخیردی، اونون خسته

یئریمک چتین ایدی، آنجاق اولار هر شئییه دوزوردو...

فرماندهین امریله یئیندن بیر قدر گئری قایدیب اورداکی قوه لرله بیرلیکده تپه لییه دوغرو قالخماغا باشلادیق. اورادا موقعلندیق، قارانلیقدا آرتیق اورادایدیق. لاجین - شوشا یولوندا دشمن حرکتینی کسمیشدیک. سحر یوخاری قالخدیق، اورادا دؤیوش اولموشدو، خیلی یارالیلاریمیز واردی، بوردا یول یوخ، ماشین یوخ، چالیشیب اولارین یارالارینی ساریبیردیم، ساکتلشدیرمه یه چالیشیردیم، اولارلا قوه لریمیزین آرخادان گلدینی دئییردیم. بوتون طبی آوادانلیقلاریم قورتارمیشدی. اورادا ایکی آیاغینی ایتیرمیش، اوزونو قلیه داغیتمیش یارالی عسگریمیز واردی. سیستئم، درمان قورتارمیشدی. ائله بو واخت عسگرلردن بیر ارمنی چانتاسی گتیردی.

- حکیم، بو سنه لازیم دئییل؟

باخدیم، طبی چانتایدی. نجه سئویندیم، جلد یارالییا سیستمی قوشدوق، یئرینی راحتلایب اوزونده کی قانلی سارغینی دیشدیم. تمکینلی دؤیوشجو ایدی...

- گوزوم چیخیب.

آچدیم، گوزو یئرینده ایدی.

- یوخ، یارادیر.

تمیزلدیم، سیستم آخدیقجا اوزونه گلیردی. یاواش-یاواش حیاتا قایدیردی. الله سانکی بئله بیر مقامدا اونا کمکه چاتمیشدی. ان آغیر یارالی او ایدی. دؤیوشچولردن بیرینین اینده سو قابی واردی، چکیب آلدیم، قورتوم-قورتوم یارالییا ایچیردیم. نهایت، اوزونه گلیردی. مئشین هر یئرینده اوزانمیش یارالیلاری گوزوردوم، هر طرف یارالی ایدی. بوتون قایغیملار، دوغمالیغیملار اولارین ساغ-سالامات قالماسی اوچون چالیشیردیم...

۸۰-۱ یاخین یونگول و آغیر یارالی واردی. اولارلاردان آیریلیب ایرلییه دوغرو گئتمه لی اولدوغوموز زامان فرمانده بیر-بیرینه دایاق اولمالارینی، صبرلی اولمالارینی بیلدیریردی:

داها اوزون ایدی. اوزریمیزده داشیدیییمیز تکجه تانک علیه ینه حربی مهمات واردی، بیر ده سویوق سلاح-مهمات. من صحرا چانتامدا، تک حکیم اولدوغومدان خیلی طبی آوادانلیقلار گؤتورموشدوم، کاسکا، جلیقه ده اوستوموزده او آغیر یوکله ایگیری ساعت یئریمیشدیک. دایانمادان ایرلیلیردیک، الله ین وئردیی قوه یله یئریردیک، ۵۲-نین، داخلی قوشونلارین، نخجوان اوردوسونون عسگرلری - بیرلیکده ایدی. بیز دره نین دیبیله گئدیردیک، ارمنیلر بیزی گوزموردو. بیز یولو نظارته گؤتورموشدوک، هر گون بیر آز دا ایرلی گئدیردیک، شوشایا داها دا یاخینلاشیردیک، دشمن بیزدن خبرسیز ایدی. بیزیم گئتدیییمیز یول ائله بیر یولویو کی، ماشین گئتمیردی، ارزاق و مهماتی بیزه اتلا گتیریدیلر.

آیین دوردونده دشمن خبر توتدو کی، بیز شوشانین اطرافیندا ییق. قاباقدان اولان قوه لریمیزی خمپاره آتشینه توماغا باشلایان ارمنی گوجلومقاومت گؤستریردی. فرماندهن خبر گلدی کی، اولارلا کمکه گئتمیلیک. شوشانین هر یانی دومانلی اولدوغوندان درونلاردان (پهباد) استفاده گیری-ممکن ایدی. بایراقدار دا ایشلمیردی. اوردا آنجاق بیز خصوصی تعیناتلیلار قالمیشدیق. آخشام فرمانده امر وئردی کی، همین استفادته ایرلیملیک. بیز حرکت کئچدیک. قاتی دومان اولدو، ایرلینی گوزمک اولموردو، ارمنیلرین سسی گلیردی.

افسر امین اف گلدی. او، شوشا-لاچین یولونون کنا-ریندا خیلی شهید و یارالی اولدوغونو، هامیسینی اورا ییغدیغیمیزی، کمکه احتیاجی اولدوغونو بیلدیردی. من اونونلا همین یئر چاتدیم. یارالیلار چوخ ایدی، مینایا دوشنلر ده واردی، الیمدن گلنی ائدیردیم. اولارلی دوشدوکلری آغیر وضعیتدن چیخارماق اوچون چالیشیردیم... اولارین هله کی، آرخایا گؤندریلمه سی گیری-ممکن اولدوغوندان ایلک طبی یاردیم گؤستریردیم. یارالی چوخ ایدی، ایرلییه دوغرو

آتیلان خمپارالاردان سول قولوندان یارالانان دۇیوشچویه یاردیم ائدی، قولونو سارییب یول کنارینا چکدیک. گئرییه دۇنمک امری آلدیم، یارالیلار واردی. یولو ائله سرعتله گئدیردیم کی، یوکسکلییه قالخان یولو ایتیردیم. مجبور اولوب اوشاقلاردان بیرینی آدیلا چاغیردیم، سس گلدی و من نهایت یولومو تاپدیم... ایکی یارالیمیز واردی، بیر یو آغیریدی...

آرخادان علاوه قوهلر گلمیشدی. شوشایا گیریپ پلانی یئنی گلن قوهلرین فرماندهی ایله بیرلیکده مذاکره اولونوردو. بوردا دۇیوشه رهبرلیک ائدن اداره هئیتی توپلاشمیشدی، او بیر یو اساس قوهلر آشاغیدایدی، لاچین - شوشا یولوندا ایدی. تک تیر انداز قوهلر تپهده ایدی.

هجوم پلانی حیاتا کئچیریلدی. شوشایا گیریپ اوغروندا دۇیوش باشلاندى. بورادا افسانوی دۇیوشلر گئدیردی، توپخانا، حربی تکنیکا اولمایان بیر یئرده هر شئی خصوصی تعیناتلیلارین اوستونده کی سویوق سلاحلارلا و قوللاریندا کی گوجلله، اورکلرینده کی عزمه باغلی ایدی. گۇزومون اؤننده دشمنله البیخا دۇیوشلر گئدیردی، یومروق داواسی بئله اولدو. بیزیم اوزل قوه لیلردان بیر گروهو آرخادان ارمینیلرین سنگرینه گیرمیشدیلر. شوشانین ایچینه گیرنده ده بیز ارمینیلرین خصوصی تعیناتلیلاری ایله قارشیلادیق. اونلار بیزی گۇزلییردی. او دۇیوشلر خاطرمه ابدی حک اولوندو. من حکیمیدیم، اما دۇیوشچولرین شجاعتینی گۇردوکجه وجده گلیردیم، الیمده کی سلاحی دا یئره قویموردوم...

بو قانلی دۇیوشده همین واخت آلدیغیمیز ان گۇزل خبر فرماندهه وئریلن «شوشایا گیرمیشیک، ایتکیمیز یوخدور» خبریدی.

شوشایا ایتکیمیز گیرمیشدیک. همین واخت دشمنین سککیز حربی ماشینینین اوردان قاچدیغینی دوربینله گۇردوک.

-آز قالیب، دۇزون بیر آز. یولو آچماق اوچون ایرلی گئتملییک. بورالار بیزیم نظارتیمیزدهدیر. تئزلیکله اساس یولو توتوب سیزی بورادان چیخاراجاغیق.

اونلاردان آیرییب او بیر یو بۇلویه گۇندریلدیم، همین بۇلویون حکیمی شهید اولموشدو، نظر یئتیردیم هئچ بیر یارالینین اوزونده، گۇزونده قورخو، تشویش گۇرمدیم. بو قدر دۇزوم، دیانت هاراداندی بونلاردا، تمکین، سارسیلماز اراده، صبرله سلاحلانمیش قالیب اوردونون عسگرلری اولدوقلارینا امینلیکدن ساوایی هئچ نه سئزمدیم...

...بیز چوخ چتینلیکله، احتیاطلا، یاواش-یاواش یئریردیک. دشمن بیزیم آرخادا اولدوغوموزدان خبری اولمادیغیندان بوتون گوجونو او بیر یو استقامته وئرمیشدی. اطرافدا کیمسه یوخویدو، اما قفیل گلوه سسلری گلدی، آتیشما باشلادی، دشمن بیزی گۇرموشدو، نارنجکلر داغا، داشا دییب غریبه سسلر چیخاریردی. سلاحلاردا قفیل بیر دۇیوشچو چیخدی، بیزه یاخینلاشدی.

-دره نین دیبینه بیر یارالی وار، یئرینده کمک لازیمدیر. اورا کیمی گتیره بیلیمش، چوخلو قان ایتیریب... اطرافدا دا یارالیلار وار...

سلاحیمی یئره قويدوم، طب چاننامی گۇتوروب دره نین دیبینه دوشدوم، اوستلری اؤرتولموش شهیدلریمیزی گۇردوکجه ایچیم قان آغلايیردی. اورادا دا قیزغین دۇیوشلر گئتمیشدی.

یارالینی بیرتهر چکدیم کوللوغا، فندکین ایشیغیندا اوزونو تاپدیم، گۇزونون بیرینی قلیه داغیتمیشدی، باشیندان دا قان آخیردی. یاراسینی سارییب تزهجه قورتارمیشدیم، دشمن بیزی هدفه آلدی، فندکین ایشیغینی گۇروبموش. آتدیقلاری خمپاره یاخینلیغا دوشدو، بیزی گۇتوروب کنارا توللادی. خوشبختلیکدن ایتکیمیز اولمادی، جلد اوردان اوزاقلادیق، یارالینی دا چکیب چیخارتدیک، دشمن تکرار یئنه او یئره خمپاره آتیردی.

صبح تۇزدن ایدی. شهیدلریمیزین آراسیندا ساکت، اوزونده غریبه بیر تبسم اولان فرماندهیمیزین نعشینه یاخینلاشماغا اورییم گلمیردی، ایچیم قان آغلاپیردی... اورادا معین قدر قوه قویوب، یارالیلاری دا گۆتوروب، او بیرى بۆلمه نین فرماندهینه گلن امره اساساً همین استقامتدن گئری قاییتماغا باشلادیق.

یولوموز مینالانمیشدی، داغلاردا هله ارمنی قوهلری قالمیشدی، تهلوکلیدی. ایچیمیزده مینا تمیزلهین متخصص واردی، اونون واسطه سیله یولو تمیزله یه رک یئریردی. هر آن قارشیمیزدا دشمن قوه لرینی گۆروردوک. آتیشمالار اولوردو.

قاییتدیغیمیز زامان ایگیریمییه یاخین ارمنی حرب-چیلرینی گۆروب مدافعه موقعی توتدوق، ارمنیلرین تۆر-تۆکونتولرینی تمیزلرکن یاخین دوستوم جاوید یارالاندی، یاراسی آغیریددی، اما او قدر جسارتلی، قورخمازییدیکی...

دشمنی محو ائدیپ، بیر یئر ییغیلدیق. من یارالانمیشدیم. جاویدین یاراسینی آچیب یئیندن باغلاماق ایسته سم ده امکان وئرمه دی، قویمادی، اما اونا یاردیم ائتملیدیم. مجبورن سارغیسینی آچدیم، تزه لدیم، گئرییه آپاردیغیمیز یارالیلارین وضعیتینی ده آجینا جاقلی ایدی، حقیقتا دهشتلی منظره ایدی، چوخ آغیر یارالیلار بئله اینیلدمه دن، متانتله دۆزوردولر. یئیندن یولا دوشدوک. یونس اف تیمور مین یولونو تمیزلییردی، بیز ده دالینجا حرکت ائدیردی. دشمن هله داغلاردایدی، قالدیغیمیز یئرده چوخ قالا بیلمزدی، حرکت ائتمی مقبول بیلیمیشدی، قالسایدیق محو اولاردیق.

یولدا داغدان آخیب گلن سو آرخینی گۆردوک، ایچدی، یارامدان قان آچیلیمیشدی. وضعیتیمی بیلکم ایستییردیم. حسن اف جاوید یارالی اولدوغومو گۆروب اوزونون یاراسینی گۆستمک ایستیردی. - من حکیمم، یارانا بیر ده باخیم،-دئییب طلب ائتدیم.

بیز واخت ایتیرمه دن یارالیلارین تخلیه سینه باشلادیق، اولناری چیلریمیزده دوشوروب آرخایا گۆندیردی. اولنار یاخینلیقدا حربی تکنیکامیز اولمادیغیندان خیلی یولو پیاده گئتمه لی ایدیلر. هر کس دۆزوم، متانت نمایش ائتدیریردی...

موقتی ساکتلیک ایدی. قوه لریمیزین شوشایا گیردینه سئوینیردی، یارالیلاری یولا سالیب، مۇقعده محکم لئیمیشدی، دار بیر یئر ایدی، بیرتهر اوزانمیشدی. فرماندهیمیز او زامان او قدر گۆزل، شیرین خاطرهلر دانیشیردی کی. بو یاخینلاردا قیزنین تیوی اولاجاقدی.

اونو دینلییردی. یاواش-یاواش یاغان یاغیشین دامجیلرینی اودوردوق... گئجه نین بیر یاریسی قفیل توپ مرمیسی یانیمیزا دوشدو، قولقلاریم توتولدو، مرمی سول طرفیمدن قولوما دیمیشدی، بیرتهر آرخایا چکلیدیم، یارالیلارین سسی گلیردی. چانتا دا دارماداغین ایدی. یگانه بیر مورفین واردی جییمده، اونو سیندیردیم، چتینلیکله یئرده آچیلیب قالمیش سرنگ گۆتوروب اؤزومه ووردوم، اولنارا یاردیما قاچماق ایستییردیم. یاخیندا بیر شوکدا اولان عسگری چاغیردیم، اوندان کمک ایستدیم، او ایسه یارامی گۆروب هیجانندان اسیردی، مجبور اولوب بیرتهر اؤزوم ووردوم.

فرماندهین قله اورییندن دیمیشدی... گونلرله، آیلارلا بیر تیکه چۆریمیزی بؤلوشن ۴۸ یاشلی ضابط، بؤیوک اورک صاحبی رامیزین ایتکیسی بیزه چوخ آغیر تأثیر ائلمیشدی، خصوصی تعیناتلی ضابطلرین ان باجاریقلیسی، گوجلو، جسارتلی بیر انسان بیزی شوشایا گتیریب چیخارمیشدی. شوشا عملیاتیندا اونون بؤیوک رولو واردی.

یارالیلاریمیز، شهیدلریمیز واردی. گیزیر حسن اف جاوید آغیر یارالییدی، گوجوم چاتانلاری قورتاریردیم، یاغیش بیر یاندان، یارالیلارین اینیلتیسی... سحره قدر او وضعیتده چالیشدیق.

پروانه بايرام قيزينين اوز كئچميش

يازچی-پوبلیسیست پروانه بايرام قیزی

PƏRVANƏ BAYRAMQIZI

برگردان: حسین شرقی دره جک

۱۹۸۲-جی ایل آپریل آیینین ۲۳-ده گدبی رایونونون علی اسماییل کندی-ده (یئنی دن قدیم آدی ایله آلبات آدلاندیریلیب) آنادان اولوب. اورتا مکتبی بیتیردیک دن سونرا ۲۰۰۰-جی ایله عائله لیکله باکیا کؤچوبلر. فیلولوگیا و کیتابخاناچیلیق رشته سی اوزره تحصیل آلیب. حاضردا آذربایجان میلی علملر آکادئمیاسینین مرکزی علمی کیتابخاناسیندا چالی شیر .

اوشاق یاشلارین دان یازیب-یارادان یازچینین ایضاسی مطبوعات صحیفه لرین ده ایلك دفعه ۲۰۰۳-جو ایله «من ده اوولادیام آذربایجانین» شعیری ایله تانیب .

جمعیتن اجتماعی-سوسیال حیاتینا حساس لبقلا یاناشان مؤلفین ایندیک ساییز-حساب سیز پوبلیسیست متلردن، گونده مله سسلشن ائسسلر، رئسنزییالار، آنا دیلی مسئله سی ایله باغلی تانیمیش ضیالیلاردان آدیغی مصاحبه لر دن عبارت آلتی کیتابی چاپ اولونوب .

«قلبیمین ایستکلری» آدی بیرینجی کیتابینین نشر تاریخ ۲۰۰۸-جی ایل دیر .

وطن، یورد، ائل-اوبا سئوگیسی، محاربه نین فلاکتلری، فردی یاشانتیلار، سئوگینین پاکلیغینی، آیریلیق عذابلارینی عکس ائتدیره ن متلرله رنگین «یازا بیلمه یین یازچی» کیتابین دان سونرا پاندئمییا

نهایت، جاویدین یاراسینا باخدییم، اونلار دا منیم یارامی محکم ساریدی لار، گوجسوزلشیردییم. یئنی دن یولوموزا داوام ائلدیک. یارالیلار یورولموشدو، داینامق ایستیردی لار. اونلار ساغ قالمق اوچون امکان وئرمیردییم:

-بیز خسته خانایا چاتماق اوچون یولوموزا داوام ائتملیک.

اونلار اوزومون ده آغیر اولدوغومو دئیردییم:

- بیرلیکده یولوموزا داوام ائدجیک، یولداشلیق نامینه، بیر ده اوتورساق، قالخا بیلیمک.

یارالیلارین بیر-بیرینه قایغیسی، کمکی ایله حرکت باشلادیق. خبر وئریلن یئرده حربی ماشینلاری گوردوک. ماشینلار اوتوردوق. سوروجو خبردارلیق ائتدی:

-مئشه یه گیرنه کیمی یول قورخولودور.

-اولسون، - دئدیک.

ماشین گوجلنه گئدیردی. بویوک تهلوکه لرله گلیب سیار خسته خانایا چاتدیق، اورادان آغیر یارالیلار آرخایا گؤندریلنده من ده گئری گؤندریلدییم.

حکیملرین سیی نتیجه سینده ساغ قالدیق. او دؤیوش یولوندا هر بیر عسگرین یارالی، ساغ اولوب- اولماماسیندان آسیلی اولمایارق بیر-بیرینه قایغی و دقتی ده منیم ایچیمده بیر تسکینلیک یارادیردی.

اوزون زامان خسته خانایا یاتدییم. قولوم کسيلمه لی اولسا بئله، حکیملرین سعی نتیجه سینده اوچ دفعه عملیات اولوندوم، نتیجه ده قولوم کسيلمه دی.

بو گون او محاربه ده گئجه-گوندوز آییق اولان حکیم- لریمیزین امینی ده عمروم بویو اونا گوره اونوتما رام. اورادا آیقلارینی قلیه آپارمیش، اوندان دا آغیر یارالانمیش ایگیدلریمیزی گؤردوم. شوشا اوغروندا گئدن دؤیوشلرده سکسندن چوخ یارالیا ائتدییم کمک دئیل، یادیم اونلارین چکدیکلری زحمت، بو زحمتین یئرده قالماسی دوشنده ایچیمده بیر راحتلیق دا تاپیرام. قانیمیز هدر یئره آخمامیشدی، بیز مظفر اوردونون قالیب عسکرلریدیک.

– بس دیر، آز دئین. هرهنین بیر قیسمتی وار.
 کیشی اونو آلین یازبسی ایله ساکیتلشدیرمک ایسته-
 یند ده آروادی اود گۆتوردو:
 – قوربان اولدوغوم گرک هر ظولمو منیم آلنما
 یازایدی؟ بیر پارچا کاغیز تاپمادی ایسته دیکلرینی
 اورا یازسین؟

باقدان دانیشما یا جاغینی اؤز-اؤزونه قرارلاشدیران
 کیشی آروادینین آخیرین جی سؤزونون تاثیریندن
 سسینین تونونو یوکسلتدی:
 – آی ساوادسیز، – دندی – آلین یازبسی دئین ده
 یارادانین آلنیمیزدا ایله شیب جیزما-قارا ائت مه سی
 نظرده توتولمور.

– سن الله، باشلاما یئنه دیپلومونو گۆزومه سوخماغا.
 بو یروغونا گئت مه دیبی اوچون حیرصلندیی آروادینی
 آجیلادیغینا گۆره اوره یین ده سئوین دی: «سنه بو دا
 آزدیر».

حیط داروازا سینین سسی اونو شیکایه تینی یاریدا
 کسمه یه مجبور ائتدی. بوتون گون ایواندا ایله شیب
 بیر-بیرینه تاماشا ائدن، هر دن ده دئیشن ار-آرواد
 حیطدن گلن سسه طرف عینی آندا بویلان دیلار.
 قئیدن گلمیش کیمی حیطتین اورتاسیندا بیر قادین
 پئیدا اولموشدو. الین ده گتیردی بی بؤوک توربالاری یئر
 قویوب اونا یوخاریدان-آشاغی باخان ار-آروادا یالواریجی
 تونلا دندی:

– یاخشی «دووخسپالنی» (ایکی نفرلیک) اؤرتوک لریم
 وار، ایسته یرسینیز؟

ماراقلی بیر شئی اولمادیغینی گۆرن کیشی دینمه
 ییب، یؤنونو چئویریب گئتدی. آرواد بایق کین دان بئر
 اولاندی. جانینین آغری سین دان اوزون دن، دلین دن
 یاغان زهری سییار ساتیجینین اوستونه تۆک مه یه
 باشلادی. یارادانین جاواب سیز قویدوغو سوآللاری
 بوراخیب و ضیعیتی آلوئرچی قادینا تصویر ائتدیره جک
 سوآللار یاغدیردی:

– بورا باخ، ائی، «دووخسپالنی» اؤرتویو ساتیلاسی
 آداملارا اوخ شاییریق؟ گۆرمورسن، هرهمیز بیر یاندا
 زاری ییب جانیمیزین هایینا قالمیشیق؟ اودور، ائی،

دؤرونون آغری-آجیلاری، مادی چتین لیکلری،
 سربستلیک محدودیتی، اولومو، آیریلیقلاری، آنا
 دلین قورونماسی، جمعیتین پروبلملری، سوسیال
 شبکه لری فایدالی-ضررلی طرفلری حاقین دا گئیش
 یازیلارین توپلاشدیغی «کارانتین زده سی» کیتابی
 ایشیق اوزو گۆروب .

دؤرونجو – «بیر ده گۆردوم...» آدلی کیتابینی
 آتاسینین خاطره سینه حصر ائدیپ .
 یازچی بو ایلین مارت آیین دا عرصه یه گتیردی
 بدیعی-پوبلیسیست یازیلاری احاطه ائدن «آسان
 چتین لیکلر»-ین آردینجا یالنیز حکایه لری
 سیرالاندیغی «سز هاردا یاشایرسینیز؟» کیتابینی دا
 اوخوجولارین ایختیارینا وئریپ .

İKİ YATAQLI

ایکی یاتاقلی

(حکایه)

دور او تزیی قؤلچهنی گتیر، دئیهن سن، زهریمار یئنه
 قالخیب. باشیمی اوستومه گوجلنه ساخلاییرام.

– اولورم ائی، دور اؤزون گتیر. گۆرمورسن، باقدان
 چایی چایا جالاییرام؟ دلیم-دوداغیم تیبیب. تا اؤزونه
 قوللوق ائله مه یی اؤیرن. من دن سنه هارای یوخ دور.

کیشی هئچ نه دئمهدی. آیاغا دوروب پیلله کنلری
 ائندی. اون-اون بئش دقیقه سونرا الین ده درمان لا
 گئری قایی دیب بایق کی یئرین ده ایلش دی. آرواد هله
 دئینیردی. دئین مکن چوخ گیلئینی یارادانا
 ائشیتدیریردی:

– بیر خوش گونوم اولمادی، جانیم ساغلام اولاندا
 یئمیه چۆرک تاپمادیم، چۆرک تاپاندا ساغلام لیغیم
 اولمادی کی، دونیانین نعمت لرین دن دادیم. شکر تاپما-
 دیم، چایلا ایچم، ایندی جانیم دا شکر گزدریرم. شکر
 دئیل ائی، زهر دیر، زهر.

یوخسول قوناقلینی

اوجونجو بولمه

یازار: قدرت ابوالحسنی ساغالان (تورال)

حیطین دام-دووارلاری پالچیقدا و قاپی-پنجره لری تاختادان ایدی. اونون بویو ۲۰ و انی ۱۰ متتیر اولا بیلردی. حیطین بویونون بیر طرفینه باش-باش آلچاق دووار چکیلمیشدی و دووارین موقابیلینده، هامیسی چپی کرپیچدن تیکیلیمیش، دهلیزلی اوتاق، میطبخ و پیه دوزولموشدولر. حیطین انینین بیر طرفینده، حیط قاپیسی و حیطه گیرنده سول الده اولان انبار گورسنیردیلر. اوز به اوز ضلعده ده، ساغ بوچاقدا ماوال و سول بوچاقدا پیه یه یاپیشان بیر نین وار ایدی. حیطین ایچیندن آلچاق دووارلا قوشا بیر دایاز آرخ سوووشوردو کی، بو آرخا سو گلنده قاپی یانینداکی گیلیفدن گنچیب، ماوال یانینداکی گیلیفدن ائشیکه چیخیردی. آرخین قیراغینا ایسه، بیر آز زیل سریلیب، بیر بالا قوپپادا پئیین بیغیلیمیشدی. میطبخلا پیه نین آراسیندا، گودول آدلی سو مخزنی، بیر سهنگ، بیر کوزه و ایکی دانا کره غان قویولموشدو. بیرده، ماوالین یاخینیندا بیر میس آتافا گوزه ده بیردی.

گنت-گلی آز اولان تعریفله نن حیطده، اصلی مایان کندیندن اولان مناف قیزی طوطو، نشتابلیقدان سونرا چلیگینی کنارینا قویوب، دهلیز قاباغینداکی سککیده اوتورموشدو. طوطونون تازا گلینیده حیطی اوتاق طرفیندن زیله ساری سوپوروردو. بیر خوروزلا ایکی چیل تویوق ایسه، زیل ایچینده دئشینیردیلر. او حینده، قاپیدان گلن آت کیشنه مه سینی ائشیدن مناف قیزی، نیگران اولاراق اؤزو-اؤزونه دئدی: "وای

یان-یؤره دولودور جاوان ار-آرودالا، آپار، اون لارا سات. بیزیم «دووخس پالنی» دا یاتان واختیمیز چوخ دان کئچیب.

آل وئرچی قادینین دئمه یه سؤزو قالمادی. توربالارینی گوتوروب اوزبه اوز داروازا یا یخین لاشدی. قولونداکیلا-ری یئر قویوب آلننین ترینی سیلیدی. داروازان چکینه-چکینه بیر نچه دفعه دؤیدو. باباق کی قا-دیندان قورخوموشدو دئییه دوشونوردو کی، بو دهفعه ده یاش لی قادین چیخار، اونا آجیقلا نار. ایچریدن گنج قادین چیخان دا بوللوجا آل وئر ائده جه یینه اومیدی آرتدی. اشیالاری تله سیک اونون قارشیسیندا دیز-لرینین اوستونه تۆک دو:

- باخ، قیزیم، گور نه قشنگ دیر. جاوانسان، آل کئچیر یورغانینین اوزونه، جانینا دینجلیک یاییل سین. گنج قادین اونون سردیسی گوللو یاتاق دستلرینه با-خیب ده ریندن کؤکس اؤتوردو:

- ائه، آی خالا، بوگون-صباح بوشانیریق، «دووخس پالنی» اؤرتویو آلاسی کئفیم یوخ دور.

بو دفعه ده آل وئر ائتمک ایسته یینه چاتمایان قادین قارشیدا گندن گنج اوغلانلا قیزین آرخاسینجا بیر-نفسه بویوردو:

- آی سیزی خوشبخت اولاسینیز! یقین، یخین لاردا تویونوز اولاجاق. باخین بو گوزل دستی آلیب، اوستون ده بیر-بیرینیزه ساریلیب یاتین.

- بی بی، او دستی آماغا هله چوخ وار. گرک اولجه ائو آلاق. هله باشیمیزی تپمه یه بیر اوتاغیمیز یوخ دور. سانکی گنجین سؤزلریندن یوللارا قایغیلار تۆکولدو. قادین اونلارین آرخاسینجا خیلی باخدی. ائله بیل باخیش لاری ایله او قایغیلاری بیر-بیر یئردن بیغیب اوز-گؤزونه دوزدو. آخشام دوشوردو. هئچ نه ساتا بیلیمیشدی. کور-پئشمان اشیالارینی بیغیب ائوینه طرف اوز قویبدو. یول بویو دوداغینین آلتیندا دئیندی: - الهی، ایندی من «دووخس پالنی» دستی ساتماغا بیر عائله تاپمایا جاغام می؟

طاقچالارین بیرینده، تازا فانوسلا تازا نفتی چیراق گۆرسنیردیلر. او بیرسینده ده، ایکی تازا میس کاسیلا بیر آفتا سلفجه گۆزه چارپیردیلا. بیر آز خیریم-خیردا شئیلرده اوتاغین رفینه دوزولموشدو. بیرده، ایکی دانا قیرمیزی یاسدیق، یوخاری باشا یاخین، دووار دیبینده بیر-بیرینین اوستونه قویولموشدو. اوتورماق اوچونده بیر آغ قویون دریسی یاسدیقلارین قاباغینا سالینمیشدی.

طوطویلا سکینه، ایکی قاری خالا قیزی، دانیشا-دانیشا اوتاغا گیردیلر و یوخاری باشا دوغرو یئریدیلر. خالا قیزیلا گلیب درینین اوستونده ایله شیب، آرخالارینداکی یاسدیقلارا دایاندیلار. اونلارین دایلا ریجادا خدیجه یئتیشیب قوناغا تازادان خوش گلدین دئدی. تازا گلین، قایناناسینین بووردوغو سایاغی، طاقچادان بیر کاسا گۆتوروب، آشاغی باشداکی سهنگدن سو تۆکوب، سکینه خانیم توتدو و آیاق اوسته دایانیب، کاسا بوشالیدقا، آپاریب اونو حیطده بیخالادی. سونرا کاسانی گتیریب یئرینه قویدو و گنچیب طوطوگیلدن بیر آز آلالی اولراق اوتوردو. عین زاماندا، صفر حیطده آتینا یئتیشمکده ایدی. جوان، حیطده کی گودولون دوواغینی گۆتوروب قیراغا قویدو. سونرا، کوزه نی الینه آلاق سالیب گودولدن سو دولدوردو و دولدوردوغو سویو گتیریب کرغانلارین بیرینه تۆکدو. آردیندان آتینی چکیب سوواردی. دیبده ده گودولون دوواغینی قویوب، کرغانی، اوولکی تکین، یانقیلیجی دووار دیبینه دایادی. صفر، ایکی آغاجدان چوخ یول گلیمیش یورغون حیوانین یهرینی بئلیندن آچیب، پیه قاپیسینین قیراغا قویدو. سونرا حیوانی آپاریب پیه یه نین ایکی آخوروندان بیرینه باغلاادی. جوان تازادان حیطه دؤنوب، او یان-بو یانا باخراق آنباری تاپدی. آنبارا گئدیپ اورادان بیر آز یئم گۆتوردو و یئمی گتیریب آتینین آخورونا تۆکوب، پیه دن چیخدی. صفر، سلام وئره رک آناسیگیل قونوشماقدا اولان اوتاغا گیردی و گنچیب طوطو گۆسترین یئرده اوتوردو. تازا

ده ده، ائله بیل قوناق گلدی!!" سونرا گلینی چاغیریب سؤیله دی: "قیز دئییه سن قوناق گلدی! گئت باخ گۆر کیمدی؟!!" بئله جه، چادراسینی بوینونا باغلامیش گلین سوپورگه نی دووار دیبینه قویوب، قاپینی آچماغا گئتدی.

تازا گلین قاپینی آچارکن، قاشقا آت بئلینده ایکی نفر نابلد آدم گۆردو: قاباقدان اوتوران بۆرکلو بوغلو جوان کیشی و دالبسینداکی یاشماقلى گۆز قوجا آرواد. قوجا، گلینی گۆردوکده جوانا دئدی: "اوغول دئییه سن ائوده آدم وار، یئن آشاغی!" جواندا آندان دوشوب، قوجانیدا آندان اندیردی. قوجا آرواد گلینه ساری ایره لی گلیب، اونو قوجاقلایراق دئدی: "اوغولمولا مایاندان گلیمیشیک! من طوطونون خالا قیزیسیام. گلیمیشم طوطویلا تزه گلینی خدیجه نی گۆرم! خدیجه سن سن!!!" تازا گلین قوناقلاری تانیدیقدا دئدی: "بلی خالا قیزی خدیجه منم! خوش گلیمسیز، صفا گتیرمسیز! بوپورون ایچری!" قوناقلار حیطه گیرنده، مناف قیزی چلیگی گۆتوروب آیاغا دوردو و نئچه آتدیم قوهوملارینین قاباغینا گئتدی. طوطو خالا قیزیسی سکینه ایله قوجاقلایب اؤپوشدو. سونرادا اونون اوغولونا خوش گلدین دئییب کئف-احوال اندیب، تاپیشیردی: "صفر بالا، اوولده حیوانی سووار. سونرادا آپاریب ده باغلا، قاباغینادا یئم تۆک."

بو ائوه آیدان-ایلدن گلن قوناقلار، اوتاقدان عزیزله نردیلر. بالاجا بیر پنجره سی اولان اوتاغین یوخاری باشیندا، چوخ واختلار بوم-بوش اولان بیر کندی وار ایدی و اورانین آشاغی باشیندا سهنگ یئری گۆرونوردو. ایچملى سویو اولان بیر سهنگده سهنگ یئرینه قویولموشدو. اوتاغ، گلینین جاهازیندان اولان بیر دانا تازا کیلیم و باشقا ایکی یاماقلى کیلیمله دوشنمیشدی. اوتاغین ایکی یوک یئریسی وار ایدی. یوک یئرلیرینین بیرینده گلین یورقان-دۆشگی و او بیرسینه ده قوناق یورقان-دۆشگی ییغلمیشدی. آنجاق، هر ایکی یوک یئرینین اوستو تازا پرده لرله اؤرتولموشدولر. اوتاغین ایکی طاقچاسی وار ایدی.

تاختا قاشیقلاری، تنیکه قند قابینی، ساخسی ایستیکان-نعلبکیلی، ساخسی دوز قابینی و میس نیمچه نی، بیر به بیر حاضر ائتدی. تازا گلین آتاسی ائوینده اؤیرنمیشدی، کنده هر کیمین هر نمه سی اولسا ائله اونو یئیر. بونا خاطر، شور یومورتادان باشقا بیر ناهار پیشیرنمه یه جگینی دوشوندو! خدیجه میطباخداکی یومورتا قابینی یوخلادیقا گۆردو، اورادا فقط ایکی دانا یومورتا وار و داها آرتیق یومورتا الده ائتمک اوچون حیطه چیخدی. گئدیب تویوق نینی آختاردی و فالایانیندان ایکی دانا یومورتا تاپیب، الینی اوزالداق یومورتالاری گۆتوردو. اونلاری گتیریب میطباخداکی یومورتالارین یانینا ییغدی. خدیجه، یاناجاق حاضرلاماغا فیکیرلشنده یادینا گلدی، بوگون نشتابلیق چاغی بوتون یاناجاقلاری یاندیریب قورتاریبیدی! گلین قونونو قایناناسینا دئمه لی ایدی، آما دئمه میشدی! ایندیده دئمک واختی دئییلدی!! هر حالدا، یاناجاق تاپماق اوچون ائوین هر بیر یئرینه باش چکدی، آنجاق بیر شئی تاپا بیلمه دی. خدیجه چاره سیزلیکدن پیه یه ده بیر باش ووردو و دیققتله اورانیندا هر طرفینه باخدی. بیردن، گلینین گۆزو پیه نین کۆهنه دیره کلردن آیریلیب چیخمیش اوچ دانا ایری پردیسینه دوشدو و اولدوقجا فرحلندی!! آز قالدی، قانادلانسن! خدیجه پردیلری چیخارتسین دئییه، آت باغلانمیش آخورون اوستونه چیخیب، اورادان آسيلمیش پردیلره ال اوزالتدی. پردیلری بیر-بیر چیخاردیب، اونلاری آیاغی آلتینداکی آخورا توپلادی. او یاناجاق بیر آزدا چوخالسین دئییه، باشقا بیر پردینیده قوپارتماق ایسته دی! آما باشاردیقجا اللشسه ده، برکیمش پردینی قوپاردانمادی! بونونلا بئله اوزدن گئتمه ییب پردیدن آسلانماق قرارینا گلدی. قادین نئچه ثانییه پردیدن آسلانماق چالیشدی و بیردن پردی آرادان سینیب گلین گۆیدن یئره چیرپیلدی! شاققیتلییا آت دیک دوروب آیاغا قالدی! گلین ایسه، سورعتله اؤزونو

گلین، یوبانمادان ایکی دانا یاسدیق گتیریب صفرین دالینا قویدو. سونرا اوغلانادا، آناسینا وئردیگی تهر، ایچملی سو توتوب، آردیندان اوتاقدان چیخدی. اوتاقداکیلار ایسه، یئنه ده کئف-احوال ائله ییب سورغو-جواب ائتدیلر. صفر طوطودان سوروشدو: "خالا قیزی، زولفعلی عمی نئجه دی؟! حسن نه ایشلر گۆرور؟! طوطو سؤیله دی: "حسن سحر باشی سهنگی گۆتوروب قونشو قویوسوندان سو چکیب گتیریب گودولو دولدوروبدو. سونرا قیسیر اینکله دانامیزی آپاریب ناخیرا قاتیب. سونرادا ده ده سیله اوزاق چۆلده اکین بیچمگه گئدیبلر. آخشام باشیدا گلجکلر!"

خالا قیزیلار، ایکی ساعاتدان آرتیق، قوهومدان-قونشودان، مایاندان-ساغالاندان، کۆهنه دن-تازادان دانیشدیلار. اونلار، چوخراق کدرلنیب، آزارا قدا فرحلندیلر. خالا قیزیلار هر شئیدن آرتیقدا اؤز بختلریندن شیکایت ائتدیلر. دردلی دئشیلره رک نیسگیلرینی دیله گتیردیلر. خالا قیزیلار بوتون کۆهنه قیبرلری سؤکدولر!! مثلا طوطو دئدی: "ائله بیل مایاندا بیر یوخسول کیشی یوخ ایدی، ده ده م منی وئردی ساغالانلی بیر یوخسولا! ده ده م تکین اریمده، قیزلاریمین بیرینی آشاغی آوارا وئردی، بیرینده یوخاری آوارا!! سکینه ده دوغولاناراق دئدی: "منیم اوولکی اریم اولن کیمی، قردشیم منی وئردی صفرین ده ده سینه! منیم هئچ گۆلوم یوخ ایدی!! قردشیمی هئچ واخت باغیشلامییاچاغام!!" او چاغدا، چوخراق باغداش اوتوران صفر، دانیشدیراندا جواب وئیردی، یوخسا تسبیح چئوریب، پنجره دن حیطه باخماقلا اؤزونون باشینی قاتیردی. آرا-سیرادا، خالا قیزیلارین سؤزلریله گولومسه نیردی! هرندنه بۆرکونو یئر به یئر ائله بیردی.

تازا گلین اوتاقدان میطباخا گلیب، ناهار پیشیرمگه فیکیرلشدی. لاپ اوولده ۸ دانا چۆره ک سولادی. سونرا، لازیم اولماق کییریتی، پارچا دسترخانی، میس کاسالاری، میس چایدانی، چینی چایدانی،

"باغیشلايين کی یاخچی ناھار اولمادی! دئدیم شوربا قویسام، ناھار یوبانارا!" دئدی. گلین قاب-قاشیغی نیمچه یه قویوب، دسترخانی ییغیشدیردی و نیمچه ایله دسترخانی گۆتوروب اوتاقدان چیخدی. سونرا آپاریب نیمچه ایله ایچینده کیلری آرخ قیراغیندا یودو. دسترخانیدا اورالاردا سیلکله دی. آخیردادا هامیسینی میطباخا آپاردی.

خدیجه، بو سفر، دؤرد دانا ایستیکان، دؤرد دانا نعلبکی، بیر قند قابی و بیرده چینی چایدانی نیمچه یه قویودو. بیر الینده نیمچه و بیر الینده ده میس چایدانی گۆتوروب، میطباخدان اوتاغا طرف گئتدی. گلیب قاباکی یئرینده اوتوروب، ایستیکانلارا چای بوشالتدی و ایستیکانلارین هره سینی بیر نعلبکیه قویوب، نیمچه یه ییغدی. آردینجا آیاغا دوروب نیمچه ده کی قند-چایی پایلادی. سونرا، اؤزوده اوتوروب چایینی ایچدی. بئله جه، بیر موددت چایلاشیب اویان-بویاندان دانیشدیلار. آخیردادا گلین چینی چایدانلا ایستیکان-نعلبکیلری نیمچه یه ییغدی.

خدیجه قوناقلار دینجلیسین دئییه، یوک یئریندن، یاسدیق، دؤشک و اؤرتوک گتیردی. آردیندان، نیمچه ایله میس چایدانی گۆتوروب اوتاقدان ائشیکه چیخدی. گلیندن بیر آز سونرادا، طوطو چلیگینی الینه آلیب، قوناقلاری تک بوراخی.

ائو بییه سینی ائشیکده گۆرن، اوزانمیش قوناقلارین آرالاریندا بئله بیر دانیشیق گئچدی:

- آی ننه، تئز چیخساق قاش قارالمیش مایانا قایداریق!

- اوغول، طوطونون اریندن پیسیدی!! قوی گلینلر، سنده زولفعلی ایله حسنی گؤر! بو گئجه نی قالاتق، صباح سحر گندک!

- ننه، گؤیلوم ایستیر اونلاری گؤرم، آنجاق یئرلری داراشلیقدی! دولاناجاقلاریدا آغیردی! هله ننه گئچن سفرلر بوردا نه جور قالیبسیز??

- قاباقلار، گئجه یاریلاریناجان اوتوروب دانیشاردیق. یاتاندا بیز ائله بو اوتاقدا یاتاردیق، اؤزلریده میطباخدا

توپارلایب سیلکه لندی، سونرادا پردیلری گۆتوروب ائشیکه یوللاندی.

خدیجه پردیلر الینده میطباخا دؤندو و اوجاگی یاندیریب پردیلری سیندیراراق اوجاغا باسدی. سونرا گئدیب میس چایدانی اوتاقداکی سهنگدن دولدوروب، گتیریب آلولانمیش اوجاغین اوستونه آسدی. آردیندان، چایدانین قاپاغینی گۆتوروب، چینی یومورتالاری اونون ایچینه سالدی. گلین چایدان قاینایانا کیمی باشقا ایشلرله مشغول اولدو. چایدان قاینایاندا دسماللا اونو اوجاق اوستوندن گۆتوروب قیراغا چکدی. سونرادا چایدانین قاپاغینی گۆتوروب، تاختا قاشیقلا پیشمیش یومورتالاری چیخارداراق میس کاسایا قویودو. گلین، چینی چایدانین ایچینه اولده قورو چای آتدی. آردینجادا میس چایداندا داغ سو تۆکدو. او چای یاخشی دملنسین دئییه، چینی چایدانی اوجاغا یاخینلاتدی. خدیجه، نیمچه نین ایچینه، ۴ یومورتا، ۲ کاسا، ۲ قاشیق و بیرده دوز قابینی دوزدو. سونرا گئچیب میطباخداکی پنیر قابیندان ایکی قچه پنیر چیخاردیب، ایکی ساخسی نعلبکی قویوب، اونلاریدا نیمچه نین ایچینه آرتیردی. دیدده ده اولده سولادیغی چۆره کلری بوکوب دسترخانا ییغدی. نیمچه نی بیر الینده و دسترخانی او بیر الینده گۆتوره رک میطباخدان چیخیب اوتاغا گئتدی.

تازا گلین، گتیردیگی دسترخانی یوخاری باشدا بؤیوکلرین قاباغینا آچیب، "بویورون! بویورون!" دئدی. سونرا، آشاغی باشداکی سهنگدن کاسالارا سو تۆکوب دسترخان باشینا گتیردی. نهایت، اؤزوده گئچیب قایناناسینین کناریندا اوتوردو. بیر آز آرالای اولان صفرده سوفره باشینا چکلیب، آناسینین یانیندا ایلشدی. بئله لیکله، دؤرد نفر ایکی-ایکی اورتاق اولوب، یومورتالارین قابیقلارینی سویوب، کاسالاردا ازدیلر و یومورتالارینا پنیرده قاتدیله. سونرادا بلله توتوب یئدیله. ناھار یئدیگده، قوناقلار، "اللیز آغریماسین! زحمت وئرمیشیک!" دئدیله. خدیجه ده،

گلدی و سکینه یه چیمخیردی: "هارا؟! نه یه دوردوز؟! سکینه دئدی: "خالا قیزی، گئتمه لی بیک! صفر صباح تئزدن چۆله گئده جک!!" سونرا بیر آز دیل-آغیز ائله ییب آرتیردی: "گینه ده گلریک! سیزده مایانا گلین!!" طوطو اونلارا گلینین ده ده سی ائوینه گئتدیگینی دئییب، اعتراض ائندی: "ائله بیل اود آپارماغا گلیمشیدیزها!! هئج اولماسا دؤزون چای دملیم گتیریم!" سکینه جوابلادی: "یئدیگده، ایچدیگده! ایسته بیریک قاش قارالمایش مایانا یئتیشک!" تله سن صفر آتینی یهرله مکده، خالا قیزیلار آیاق اوسته قالان سؤزلریندن دانیشدیلار. سونرا قوجاقلاشیب اؤپوشدولر. هر نه ایسه، قوناقلار حیطدن چیخدیلار. صفر قاپی قاباغیندا ننه سینی آتا میندیریب، اؤزده میندی. سکینه صفردن یاپیشیب، دؤنوب طوطویا دئدی: "خالا قیزی، زحمت وئردیک! گلینینده اللری آغریماسین! اریوه ده-اوغلووادا سلام یئتیر!" گئدن قوناقلاری گۆرن طوطو دوغولاناراق، "خالا قیزی بو نه قوناق گلمگی اولدو!!" دئییب گۆزلینه یاشلار دولدو و او حالدا آرتیردی: "سیزده قوهوملارا سلام یئتیرین!!" صفر ایسه، آتی قامچیلاییب سوردو.

١. داعوادا ایشلنن بیر اوزون ال آغاجی!

ایضاحلار:

* کندیلیر، بعضی ایشلتدیکلری وسیله لری ائله اؤزلری جورلردیلر. میثال اوچون، کره غان و دوواق قوملو پالچیقدان دوزلردی. آنجاق، گودول، کوزه، سهنگ، ساخسی ایستیکان-نعلبکی، تنیکه قند قابی، میس کاسا، میس آفتافا و باشقالاری آلیناردی.

** قاب-قاجاقلارین دؤوره لری بونلاردان عیبارت اولموشدور: ١- ساخسی+میس ٢- حلبی (دمیر) ٣- آلومینیوم ٤- میللمین و استیل. ایندیده کی چئشیدلی قبالار چیخیبلار! بیر دؤوره ییغیشاندا، قباباکی دؤوره نین قبالرینی، قیمتلریندن چوخ آشاغیبا، چرچیلره ساتاردیلر!

یاتاردیلار! هر دنده نئچه گون قالاردیق! بو یول فقط گلین چوخالیب!!

- ننه، انبارلارینین یئمینی منیم آتیم صاباحاجان یئییب قورتارار!! انباردا ائله یئم یوخدو، آما بیر دانا بؤیوک زولا وار!!

- نه دئییم اوغلان! کاسیبین الیندن بیر ساواشماق گلر، بیرده ایشلمک دا!!

- هر نمه نی سالدیم، چیخدیم. بیر آز اوزاناق، سونرا دوروب یوللاناق.

سوبای صفر، ایکی اره گئتمیش سکینه نین ساتاشماسینا آلتدان-آلتدان گولدو و سون سؤزونو دئییب یورغون آناسینا تای هوشلنمگه باشلادی.

قوناقلار هوشلنمکده، گلین ایستیکان-چایدانی یویوب تمیزلیدی و یاریمچیلیق قویدوغو حیط سوپورمگینی باشا یئتیردی. سونرا میطباخا گلیب، نه تهر پردیلری چیخارداراق نهار حاضرلادیغینی قایناناسینا آچیقلادی. طوطو، گلینین سؤزلرینی ائشیتدیگده برک-برک جینلندی! قاینانا تازا گلینه بوغماچا چیخارداراق دئدی: "یاخچی هله آیری غذا پیشیرنمه میسن، یوخسا بوتون داملاری اوچورداردین!! کیشی آخشام گلیب پیه نی ائله گۆرسه، منه ایتین سؤزون دئیجک والله!" بونلارا باخمایاراق، مناف قیزی شام پیشیرمک اوچون گلینی ده ده سیگیلن یاناجاق گتیرمگه گؤندریدی. قوجا آرواد، خدیجه یولا دوشر-دوشمز، دورومو قیناییب اؤز-اؤزونه دئدی: "یوخسوللوغون اوزو قارا اولسون!! ایندی گلینده کوسر قایتماز، ایشلر لاپ دویون دوشر!!" سونرا گئچیب اینه-سپ گؤتوروب ییرتیق-یاماق ائله مکله اؤزونو مشغول ائله دی.

بیر-ایکی ساعات سونرا، صفر یوخودان آییلیب، آناسیندا آییلندی. ایکسی بیرلیکده حاضرلانیب اوتاقدان ائشیکه چیخدیلار. اونلار حیطده کی میس آفتافانی دولدوروب، بیر-بیر ماوالا گئدیپ، قاییتدیلار. قوناقلارین حیطده اولدوقلارینی باشا دوشن طوطو ایسه، تیکیشینی یاریمچیلیق قویاراق دوروب حیطه

اٺل ياراسين سن ساريدين
شمع تک يانيب سن ارديدن
اينانمارام سن کيريدين...

موعاصيرگونئی شئعيری ميز چوخ لو تجروبه لر
باشدان آشيرسادا ، زيروه لرده يئر آلان دونيا
شؤهرتلی معجز لر شهريار لار ، سهند لر ، ساهر لر،
زهتابی لر و اوختای لار يئتيرسه ده ، ايران ايسلام
اينقيلابيندان سونرا شئعير عالمينه اٺله پارلاق
سيمالار آرتيب کی اونلاری آدآپارماق اوچون ، نٺچه

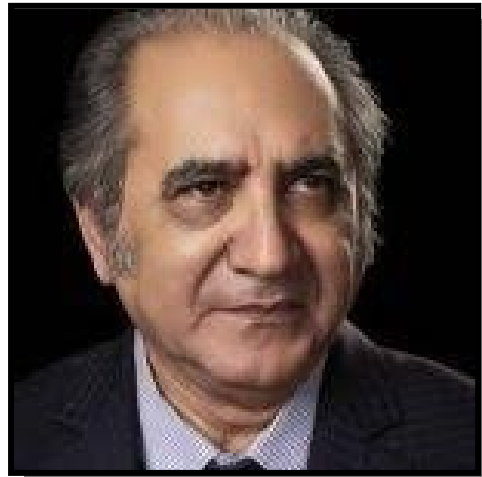
جیلد ليک بير شئعير آنتو لوژی سی لازيم دير .
قادين شاعيرلريميزين سايبی دا چوخ - چوخ آرتيب
دی . حميده رئيس زاده ، نيگار خياوی ، رقيه
کبیری ، فريبا ابراهيمی و بٺله نکی يوزه ياخين قادين
کی اثرلری دٲيره و آلقيشا لاييق ديلر . کيشی
شاعيرلريميزده بير يوخ ايکی اثر يازيب ياراديبيلار.

يوخ يوزلر

آذربايجانين هر هانسی شهرينه آياق قوبورسان ،
تورکجه يازان شاعيرلريميز گونش کيمي ادب
سيماسيني ايشيق لانديريلار و تورکجه شئعير
مجموعه لرینی نشر انديب يايان شاعير لريميز گونو
گون دن چوخاليرلار . تکجه تأسسوف لر کی
بوگونتک آذربايجان دا يوخ بلکه بوتون ايران دا
فارسجا کيتابلارين دا ساتيشی آزاليب دير . مجازی
فضا بير سبب دير و اينسانلارين کيتاب اوخوماغا
رغبت يئتيرمه مک لری داها سبب و هم ده کولتور

شعير يميز - شاعير يميز
ŞEİRİMİZ - ŞAİRİMİZ

آذربايجان ادبياتينين نغمه کار شاعيری نعمت مسگری

نعمت مسگری نين " ايشيق ساچ " آدلی شعير
کيتابيني اوخودوقدا ، من اونو گوزل دويغولو ، درين
دوشونجه لی
و اٺل اوبايا جان يانديران بير شاعير گؤردوم . " قارا
گوندن سؤيله ! بوراخ قارا خال " دئيه ن شاعيراوؤزو
دئميشکن پارلاق بير گونش اولوب يوردا ايشيق
ساجماغا جان آتيري . او آلی خمير قارنی آج خالقين
چاغداش دورومونا ائتگی گؤستريب چيچک لی گوللو ،
باغلی بوستانلی بير گون ارزولايير:

هٺچ آغی سؤيله مه ، ظفر مارشی چال

درده سالان لاری اوؤزون درده سال

شاعيرين مسلکی ساغ سولا اويمادان ، اينسانی
اينسان سايماق دير:

لری. او دوشونجه اهلی دیر و تکجه خیال لارین آفیون لو قانادلاری نان اوچمورو . ایلی یی سومویو و جان چیرپینتی لاری توپلومون شن لی یی و آجی لاری لا دیونله نیر و بو اوزدن سئجیدی یی شئعیر اوسلوبو اساسیندا سئویملی شئعیرلرین یاردیجی سی دیر .

نعمت مسگری ۱۳۵۳ - ونجو گوش ایلی دونیایا گؤز آجارکن بیر عصرده یازماق یارادماغا باشلایب کی گونئی ده جوشغون کولتورئل حرکت لر کئچیری . او ۴ یاشینا چاتاندا ایران ایسلام اینقیلاهی ظفر چالیر و تورکجه کیتالار ومطبوعاتلاریاساق دان قورتولورلار و بوتون شاعیر و یازیچی لارین اثرلرینی راحتجا اده ائتمک اولورو . دیل و ادبیاتیمیزدا تکجه سیخینتی میز ، مکتب لرده تورکجه اوخونماماسی ومکتوب ادبیات میراثی میزلا ، اوشاقلار و چوخ جاوان لاریمیزین تانیش اولماماسی دیر . البته دئمک کی موسیقی میزین گوجو و مجازی فضا نین گئیش سایاق دا یاییلماسی ، دیلمیزه ، ادبیاتیمیزا و تاریخیمیزه ، چوخ ائنگی لی اولوبدور و بو بیر مبارک حادثه دیر .

نعمت مسگری ، شئعیر دونیامیزی یاخشی تانی بیر واونون موسیقی استعدادی داها قییمتلی تأثیرلراونون یارادیجیلیغیندا قویوبدورو قویا جاقدیرو آدی بیر سیمگه اولراق " سردری " نین وارلیقینا، تاریخینه و هونرینه ، ایشیق ساچاقدیر .

۱۴۰۳ - ۲/۱۵ خوی

سئوه ن آدملارین معیشت چتین لیک لری و باهالانمادا بؤیوک بیر دلیل . آما نعمت مسگری کیمی شئعیره غزله وورغون اینسانلارادا واردیلار کی بوتون چتین لیک لر و آغیر سانسورلارلا بیرگه یئنه کیتابلارینی نشر ائتمک دن واز کئچمیرلر.

سردری " شہری ده آذربایجانین بیر تورک شہری اولراق ، تورکجه شئعیر یازان لارین سایسی اوردا گؤزه گلیم دیر ونعمت مسگری اونلاردان بیری ساییلیر . بو فرق ایله کی او هم موسیقی چی دیر ، هم خواننده و هم شاعیر . شاعیرین اثرلری عمومیت له اسکی قالب لرده و هجا وزن لرینده یازیلیر دیر . او " سردری " ادبی درنه یی حاققیندا منظوم سؤزلرله بیله دئیییر :

سردری شاعیری قاتلایب دیزی

ادب دفترینده ، وار اولسون ایزی

شاعیریم ، بو درنک گؤزله بیر سیزی

گل گیلن درنه یه سئویندیر بیزی

داغ کیمی ووقارلی بیر درنه بیم وار

ساوالان تک اونون باشیندا وار قار

نعمت مسگری بیر وطن وورغونو اولراق آذربایجانین بوتون وارلیق لارینا حؤرمت بسله بیر و ایجتیماع دا کئچن نوقصان لارا ایشاره ائده رک دونیادا کی عدالت سیزلی یه و باشقا چتین وضعیت لره تنقید و اعتراض دولوباخیشلارلا یاناشیر . طبیعت و اینسان ، گؤزل لیک لری له اونون گؤزونده داها نئچه قات گؤیچک له نیر و قلبی نین تئل لری، ائلین نیسگسل لری و شادلیقی لا دیله گلیر .

دیلی میزی و وارلیغی میزی جانلی ساخلایان شاعیر لر ، یازیچی لار ، موسیقی چی لر ، رساملار ، هئیکل تراش لارو بوتون اینجه صنعت ساحه سینده چالیشان صنعتکارلاریمیز داها آرتیق آلقیشا لاییق دیلر . نعمت مسگری ایسه بیرائل شاعیری اولراق ، نه بابکی اونودور نه کوراوغلونو نه نیگاری نه هجری و نه ده ووقارلی و هئبت لی داغلاریمیزی . نه ده چاغداش مباریز ، احساسلی و دیره لاییق اوغلانلی قیزلی گنج

آنا! تانری گوجدو بیزه
بیزی بیخیر، الدن سالیر
کۆرپه لییی، جاوانلیغی۔
دیله توتوب، بیزدن آلیر

گئت، آلاهیین گۆیلونو گۆر
اوزون بیزدن یان توتما سین
گۆزل یازسین گله جه یی
بیزی گۆزوندن آتما سین

آنام! اوز توت تانری میزا
چیخاق غمین قفسیندن
قوی باشیما قیزیل آلیم
سنین ساغلام نفسیندن

شاعیر صیاد جعفرزاده کلیرلی نین حیات
یولداشی پروین خانیم اوچون یازدیغی شعرلر

✽ پروینیم ✽

خالیق وئریب سنه نه خوش سیمانی
یارادیبدی سنی گول تک پروینیم
تانری سنی مندن آیری سالماسین
عمر بۆیو من له قال تک پروینیم

لیلی خیایوی

یارادانین باشی قال دی
گله جه یی دوز قوش ائدیر
تئز گۆزونو اوغور لاییب۔
خیالیم کئچمیشه گئدیر

آلله، ایشین قورتار مامیش
سوووشوم آغیر آنلاردان
نئچه ماتاح اوغور لاییم
اوتوب۔ کئچن زامانلاردان

آنام! سنین گنج لییینی
او داغ بویدا قامتینی
کئچمیش لردن اوغور لاییم
پوزوم یاشام عادتینی

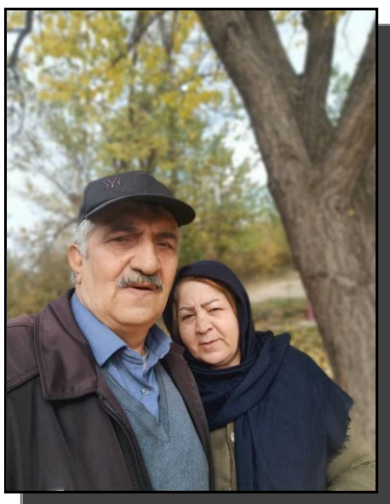
او بالاجا اوزومو ده
قویوم سنین قوجاغینا
بالام لای۔ لای آوازین دا
هوپسون جانین بوجاغینا

فیکره گنده۔ گنده، بیردن
ائشیتدیم آلاسه سسینی :
«گیزیلی۔ گیزیلی پلان قوروب
وئر مه یاشاییش درسینی

منیم یئریمده اوتوروب
ایشلریمه ال آپارما
من دوزدویوم پازل لری
بیر۔ بیر یئریندن قوپارما»

"صیاد" ام قانیم تک آخیرسانجاندا
سنسیز یاشامارام هنج زامان منده
منیم سرنوشتیم باغلانیب
سنده آلنیمین یازیسی پروینیم منیم

✿ حیات یولداشیم ✿

شکرائدیرم خالیقیمه هر زمان
بودور پروین منیم حیات یولداشیم
منه دایاق اولوب بو گوئیچک هر آن
بودور پروین منیم حیات یولداشیم

بونو تانری کرمیندن لطف ائدیب
آدبلی یارادیب اللهی سئویب
فخرائدیرم حیاتیما شان وئریب
بودور پروین منیم حیات یولداشیم

بو اولوب آدیما شان ایله شهرت
دونیا جان چکیب دیر یولومدا زحمت
منه فرح وئریب همده کی عزت
بودور پروین منیم حیات یولداشیم

جمالین گونش دیر بنزر سن آیا
گئتمه سین ای ملک زحمتین زایا
اومیدین هر زمان اولسون خدایا
بوسؤزو بیر عمر بیل تک پروینیم

حیات یولداشیم سان ایسته رم سنی
جان ایچینده جان تک بسلرم سنی
ای ملک سیمالیم سسلرم سنی
جوشار محبتین سئل تک پروینیم

نه قدر دنیا وار سن منه وارسان
شرف ساخلاما قارلی یارسان
من آتسه دؤنم او زمان قارسان
"صیاد" دایاقسان ائل تک پروینیم

3/2/1379

✿ پروینیم منیم ✿

تانری ائدیب سنی منه مهربان
آلنیمین یازیسی پروینیم منیم
پارلاق بیر اولدوز سان سن منه جانان
آلنیمین یازیسی پروینیم منیم

خالیقیمین گؤزل بیر انسانی سان
حیاتیمین فرح وئرن خانی سان
معرفتین محبتین کانی سان
آلنیمین یازیسی پروینیم منیم

حیاتیم باغلیدیر سنه هر زمان
سنسیز یاشامارام بیر لحظه بیر آن
سن اولماسان منده یوخام گل اینان
آلنیمین یازیسی پروینیم منیم

دۇندە ريب گوندوز گئجه مچانی بېر يول دۇورومه
ایله ده گون دۇورونه دۇرد فصل لی عونوان ایله

دینجه لیب تۇیشونمه یه بېر لحظه یوخدور فورصتیم
خالقی گزديرمک قرار اولموش منه میزان ایله

وار اولو هاردا دیری منده یاتارکن دورمالی
بول یئییب ایچمکلی مندن تۇره ن ائحسان ایله

مزله نیب مزلندیرن اوستومده شنلیکلر قوران
ترسه چرخین چئوریله گاه وار دئییه ن هذیان ایله

آچ دویوم شعر ایله نه ی چین قارقاییر اونلار منی
چپ چئویر اولسام حیات الدن گئدر بیر آن ایله

سویله دیم نیفرین ائدن یئرسیز قالانلاردیر یقین
ال له شیرلر بلکه ده بند ایچره یورقون جان ایله

نظمه سالمیش حاق سنی هر جور یارانمیش تامسینا
یوخ بیرری هر یانلارا صاحب بیرری هئچ یان ایله

دوی تانی آچ بنددن یئرسیز یالین دوستاقلاری
سیغناغین گؤستر سیغیب دینجین آلا ایسکان ایله

قارقاماقدان هئچ زامان یوخسا یاحالماز دیللی
یئرسیز ایشسیز آچ چتین حاققین سانا «ایمان» ایله

نصایح

یورولماز ماراغالی

اگر گوردون اولوب بېر کئمه عربان
اونون حکمین یازیب تز وئرمه زندان
محبت ائيله گویلون آل دانیشدیر
دیمه یارب قویبیدی بیرده عصیان
فکیر قیلما قیامت باشلانیدی
قاریشمیش بیربیره کافر مسلمان
اگر گوردون نگاری باش آچیقدی

"صیاد" ام من سؤینیرم گل اینان
گئتمه سین الیمدن بئله بیرجانان
داها تاپانمارام بونون تک انسان
بودور پروین منیم حیات یولداشیم

حُسنونو هر آن گُوروم

ای پریم! آرزوم بودور هرگون سنی خندان گُوروم
مُشکلون اولسا خداوندائيله سین آسان گُوروم

چون سنین قلبین تمیزدیر، سئوگلیم بېرگوزگوتک
دیمه سین پیس گؤزسنه، پیس گؤز لری گریان گُوروم

بو حیاتی سئوگلیم سن سیز منه اولسون حرام
بیرجانیم یوخ، اولسامین جانیم سنه قربان گُوروم

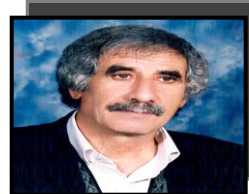
ایسته مَرکیمسه ایکی عاشیق چاتا اؤز عهدینه
قلبینی قان، گؤز لری کور، خانه سین ویران گُوروم

نیله رَم سن سیز بودونیا نی عزیزیم، دلبریم
در دین اولسادونیا دابیردرده مین درمان گُوروم

"صیاد" ام سن سن اومیدیم تکجه آلا ده دان سورا
اولماسین سن سیز حیاتیتم، حُسنونو هر آن گُوروم

امام وئردی سامانی (ایمان)

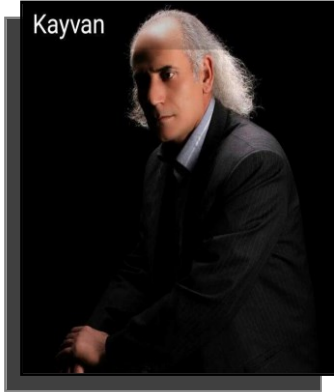
یئرین کیلایه سی

دون گئجه دویدوم منی یئر دینله بېر بورهان ایله
اینله بېر من نئيله ییم حاققیم دانان اینسان ایله

جانلینی جانسیزلاری داییم بئلمده گزديریب
بسله لی دوپدان دولو اوستومده کی ایمکان ایله

پ ب "کیوان" حسین اوغلو گوزلیم بیر آز

دور بئزن گوزلیم ایلک گوروش کیمی
سیخیم اورییمه دینجلیم بیر آز
وئردیین دستماللا ترینی سیلیم
یاشایاق گنچمیشی گوزلیم بیر آز

اوتوراق دیز دیزه باخاق گوز گوزه
دانش سوزلریندن قوی آلیم مزه
آچگیلن اوریین گل قالما اوزه
اوپوم اللریندن دوزلیم بیر آز

باغچانیزیدا نلر اولدوغون سویله
خاتیرینده نلر قالدیغین سویله
سئوگیمیزدن نلر آلدیغین سویله
سویله ائل ایچینده یوکسلیم بیر آز

عشقینله عشقیمی گل چبخارت اوزه
سئوگینله گونش تک یاییلیم دوزه
قالما "کئیوانی" سونمه یئن کوزه
قوی اولسون اوز باشیم اوز الیم بیر آز

ستایش ائيله الله هه فراوان
بئله فکر ائيله دونيا جنت اولمیش
بو جنتده یاشیر حوريله غلمان
اگر گوردون کی میخانه آچقیدی
چخیر میخانه دن بیر سرو خوبان
باشون آت سجديه ذکر ائيله مومن
کی وئرسین اجرینی الله سبحان
آماندی فاش قیلما هر عویوبی
کی رازی کشف قیلما ائيله پنهان
ؤ یا گوردون مذکرله مونث
اولوبلار غرق عصیان عیش نوشان
یاواشجا یوم گوزون دار الگناهدا
گناهی کشف قیلماز دوزگون انسان
یاخینلاشدیر اوزون معبوده چاتدیر
او الله کی اولوب ستار و رحمان
خداوند جهان چوخ مهرباندی
نشاط بنده سین پوزماز کی سولطان
بیزه فرمان وئریب قرآندا الله
بهشت و جنته زینتدی نسوان
آماندی خلقین عیبین فاش قیلما
گوزتله روز محشر اولما پئشمان
یورولماز خلق عالم بو جهاندا
اگر خدمت قیلا انسانه انسان

گوله مایل مراد دان شعیر لر GÜLƏMAIL MURAD DAN ŞEİRLƏR

شانایام تئله مایل،
یارباغام یئله مایل .
گئدرسه گولمایل،
قایتماز .

نقارت

یار-یارین دان آیریلماز
عمروم-گونوم قایتماز
شیرین بیر یوخودایام
او یار منی اویاتماز

شوشا سن آزادسان
ŞUŞA SƏN AZADSAN

چکیلیب باشیندان دومانین، چه نین،
شوشا، سن آزادسان، آزادسان، آزاد !
بیزی سمالارا پروازلانديران
یورولماق بيلمه ين قانادسان، قاناد !
ناخچيوان دوزومدور، گنججه چورکدير،
لنکران گولومدور، قازاخ چيچکدير،
باکی گئجه-گوندوز ووران اورکدير،
شوشا سن اورکده مرادسان، موراد !

سندھ واقيفلرين سؤزو ياشايير،
جاببارين، سئييدين اؤزو ياشايير،
داغ باشيندا جيدير دوزو ياشايير،
شوشا، سن تانريدان باراتسان، بارات !

قاجارلاري يئنن بير داستانين وار،
بوستو گوللنميش ناتوانين وار،
سيلديريم داغيندا شهيد قانين وار،
شوشا سن اينادسان، اينادسان، ايناد !

ازلدن ابده يول آليب سويون،
قورولسون شعله نين، چالينسين تويون !

قایتماز

QAYITMAZ

آنیلان اوخ، آخان سو قایتماز .
اورکده اؤلن آرزو قایتماز .
سولان گولشه ن گوللری،
آخان دریا سئللری،
بیر ده قایتماز گئری،
قایتماز .

آغ ساچین قارا رنگی،
گئدیب دیر هارا رنگی؟
گنجلیین شوخ آهنگی
قایتماز .

لايلا سؤيله يهن ديللر،
آتا-آنالی ايللر .
تؤکمه گؤزون دن سئلر،
قایتماز .

ايل آردينجا گئدن ايل،
ايله ويدا آندن ايل .
آختارما او ايللری،
قایتماز .

شوشا !

ŞUŞA

من ئارى بولبول سئورداليسى .

قوينوندا شويد قبرى تك

پيتيب اوئالميشام، شوشا !

سینه‌سین ده خارى بولبول نیشانى،
گۆى دن يئره ائن رحمت دیر شوشا !
داغین دان چکیلیب دومانى، چنى،
دئمیین وطنه حسرت دیر شوشا !

واقیفین سۆزو وار دوداقلارین دا،
بولبولون سسى وار بولاقلارین دا .
تاریخین پوزولماز واراقلارین دا،
شرف دیر، ناموس دور، غیرت دیر شوشا !

قلبه ازمى وار هر بير سۆزون ده
کیشنییر آتلاری جیدیر دوزون ده .
ناتوان قوبارى واردیر اوزون ده،
هم ده ناتوان تک جومرد دیر شوشا !

آلینماز قالادیر داغلار باشین دا،
مین بیر تاریخ یاتیر چاتیق قاشین دا .
هم قوجا، هم ده کی جاوان یاشین دا
نیدادیر، هارای دیر، حیرت دیر شوشا !

توبادیر آغاجی، کوثر-چشمه‌سی،
حاق دان وورولوب دور هر بير ایلمه‌سی .
گۆزل قاراباغین دیلبر گوشه‌سی
جنت دیر، جنت دیر، جنت دیر شوشا !

عسگرلییه گئدن اوغلان
ƏSGƏRLİYƏ GƏDƏN OĞLAN

وطن یولونو گۆزلییر،

عسگرلییه گئدن اوغلان !

پولاد قولونو گۆزلییر،

عسگرلییه گئدن اوغلان !

عیسی بولاغیدیر دیرلیک سویون،

شوشا، سن ابدی حیاتسان، حیات !

بولبولون بوستونو اؤنونده

Bülbülün büstü önündə

قارشیمدا قملی بیر منزهره
بولبولون بوستونون اؤنونده !
ایندیجه دؤنجمع هیكله،
بولبولون بوستونون اؤنونده !

سخیلیب آچیلیر اوره ییم،
ایمده آغلا ییر چیچه ییم،
بو دؤره، زامانا نه دئییم،
بولبولون بوستونون اؤنونده ؟ !

بوستونه آتیلان گوللر
شعیری، نغمه نی گوللر !
گۆر، کئچیر قلبیمن، گۆر نه لر،
بولبولون بوستونون اؤنونده !

واقیفین گۆزه لی آغلا ییر،
ناتوان قضیلی آغلا ییر !
آخیری، ازه لی آغلا ییر،
بولبولون بوستونون اؤنونده !

بیر دورنا بیر لک سالیبدیر،
کور اوغلو حئیرتده قالیدیر،
نیگارین گۆزلری دولوب دور،
بولبولون بوستونون اؤنونده !

داغلییر مونجوقتك باياتی،
آغلا ییر شیکسته، حیراتی !
پریشان گۆرورم پولادی،
بولبولون بوستونون اؤنونده !

آ دوستلار، من گوله ماییلیم،
بیر بمه، بیر زیله ماییلیم !
بیر گولم، بولبوله ماییلیم،
بولبولون بوستونون اؤنونده !

سلاحینیز سازدیر سینهنیز اوسته،
سس سیز اوخویورسوز وطن هاواسی ...
سیز وارسیز - ظفرله سونوجلان جاق،
دوشمه نلر باشلایان تورپاق داواسی !

تکجه تورپاغین یوخ، سیزلر حیاتین،
صلحون کئشیین ده دایانمیسینیز !
دورموسوز مقدس مزارلار اوسته،
کۆرپه بئشین ده دایانمیسینیز ...

سمادا قوشلاری، یئرده گوللری،
چیچک لی باغلاری قورویورسونوز .
کئچمیشین، بو گونون کئشین چکیر،
گله جک چاغلاری قورویورسونوز .

چوخ دا اوزاق دئیل قلبه گونو -
صداسی اورک ده، ایزی یول دادیر .
نه قدر آنانین قولاغی سس ده،
نه قدر گۆزلین گۆزو یول دادیر !

عسگر اوغوللاریم، قوی تانری اؤزو
سیزی حفظ ائل سین قادا-بالادان !
بو چتین، شرف لی خیدمتینیز ده
کمکینیز اولسون بؤیوک یارادان !

وطن

VƏTƏN

جسور ایگیدلر تک دوزلوب داغلار،
اوجا زیروه لردن شلاله چاغلار .
قیسیلیب دؤشونه بولاقلار آغلار،
وطن !

آلوو دوشمه نی یاندیریر، یاخیر،
قان دامارلاری دیر کور، آراز - آخیر .
ایلیب خزرده اؤزونه باخیر
وطن !

دونیا یا گۆی گۆلون گۆزویله باخیر،

آنا اوچون بالاسان سن،
بیر آلینماز قالاسان سن !
تاریخلرده قالاسان سن،
عسگرلییه گئدن اوغلان !

عسگرلیک بیر رشادت دیر !
یوردا، ائله محبت دیر !
بیر گۆزل سنه حسرت دیر،
عسگرلییه گئدن اوغلان !

نه گۆزل دیر سن ده ووقار !
کوربین گئن، بویون چینار ...
قارا گۆزون آلوو ساچار،
عسگرلییه گئدن اوغلان !

سالاملاییر صاباح سنی !
وطن بیلیر پناه سنی !
قوی، قوروسون الله سنی !
عسگرلییه گئدن اوغلان !

سرحدچیلر

SƏRHƏDÇİLƏR

الین ده اوتومات، چین - چیننه
وطن سرحددین ده دوران عسگرلر !
گونش دوغاناجان نه دینج لیک بیلن،
نه کیر پیک کیر پییه ووران عسگرلر !

وطنه یاد گۆزله باخانلار اولسا،
قیلینج تک چاتارسیز قاشلارینیزی !
اوچرنگ لی بایراغا ایمی سیز یالنیز
قورورلا اوجالان باشلارینیزی !

باشینیز اوستون ده اولدوزلو سما،
سیز نیی دوشونوب آنیرسینیز هئی؟
سیز ده بو تورپاغین اولدوزلاری سیز،
گئجه لر صبحه دک یانیرسینیز هئی ...

خینالار چکیلدی مزار داشینا !
 یاز، شاعر، قلبیمدن کئچه نلری یاز !

شهیدلره باللی قایا یاراشیر،
 آدلاری گونشه، آیا یاراشیر !
 واغزالی یاسا یوخ، توپا یاراشیر !
 یاز، شاعر، قلبیمدن کئچه نلری یاز !

یاشاسین دوشمنی بیچه ن ائل اوچون !
 شهادت باده سین ایچن ائل اوچون !
 اولر می جانین دان کئچن ائل اوچون؟
 یاز، شاعر، قلبیمدن کئچه نلری یاز !

شهید آناسیام

ŞƏHİD ANASIYAM

شهید آناسیام، قوی بیل سین ائلر،
 اما گۆز یاشی می بوغاجاغام مم !
 بتنیمدن دوغدوغوم شهید بالامی،
 ایندی اۆز روحومدان دوغاجاغام من !
 منیمدیر کور چایی، گۆیزه ن داغی،
 هر داشیم، هر قایام آسلان یاتاغی !
 سینمه داغ چککم ایسته یه ن یاغی،
 گۆرسون نئجه زیروه، نئجه داغام من !
 آه چکسه م، آهیما دینر اولدوزلار،
 گۆیلردن یئرلره ائتر اولدوزلار !
 اوچرنگ بایراغیما دؤتر اولدوزلار،
 آنا گۆرکه مینده بیر بایراغام من !
 اوغول سوز کئچسه ده نئجه ایلیریم،
 درددن آغارسا دا قارا تئلیریم،
 دئمز قدیر بیلهن، دوغما ائلیریم،
 دئمز خزان وورموش بیر یار باغام من ...
 دوشمه نلر یوردوما گیرمه یه جکلر،
 باغیمدان گول-چیچک درمه یه جکلر !
 شهیدلر اولمه ییب، اولمه یه جکلر،
 نه قدر وطن وار، هله ساغام من !
 قلبلرده یاشایان شهید آناسی .

شاه داغی، میل-موغان دوزویله باخیر .
 داهی نظامینین سؤزویله باخ

وطن!
 قیز قالاسی کیمی تمیزدیر آدی،
 آنا تک، آتا تک عزیزدیر آدی .
 دریادیر، عمان دیر، دنیزدیر آدی-
 وطن !

شعریم قانادلانیر سنی آندیقجا،
 سنین عشقین ایله آلولاندیقجا،
 اوچرنگ لی بایراغین دالغالاندیقجا،
 وطن !

شهید آنالاری،

ŞƏHİD ANALARI

قلبیمدن کئچه نلری یاز دئدی :

بالاسینی ایتیرمیش بیر آنایام من،
 یاز، شاعر، قلبیمدن کئچه نلری یاز !
 قالاسینی ایتیرمیش بیر آنایام من،
 یاز، شاعر، قلبیمدن کئچه نلری یاز !

آنالار، دردینه یانیب آغلا یار،
 گۆیرچین تک یولا قونوب آغلا یار !
 شهید بالاسینی آنیب آغلا یار
 یاز، شاعر، قلبیمدن کئچه نلری یاز !

الله یم، شهیدلر قوی سنین اولسون،
 آنالار آناسی وطنین اولسون .

یارادان دوشمه نه قوی قنیم اولسون .
 یاز، شاعر، قلبیمدن کئچه نلری یاز !

نئجه توی خونچاسی قالبدی باغلی،
 نیشان لی قیزلارین سینه سی داغلی .
 قازاخ لی، لاجین لی، هم قاراباغلی،
 یاز، شاعر، قلبیمدن کئچه نلری یاز !

گۆر نه لر گتیردی فلک باشیما،
 نیه آجیمادی گۆز یاشلاریمما؟

عراق تورکمن یازارلار بیرلینین فخری عضوودور. " قیزیل قلم " ایتی قلم " و بیر چوخ مئدیا اودوللرینه لایبق گؤرولموش دور .

دفعه لرله تورکیه ده کئچیریلیمیش بین الخالق فئستیواللاردا شاعرلر مجلسینین ایشتیراکچیسی اولموش و اؤدول و دیپلوملارا لایبق گؤرولموش دور. بیر چوخ اجتماعی بیرلیکلرین اجتماعی اساسلارلا مطبوعات خیدمتی رهبری دیر .

۲۰۱۱-جی ایلده اورتا مکتب درس لیکلرینده آذربایجانین میلی قهرمان «مباریز ایبراهیمووا» حصر اولونموش شعیری یئر آلیب .

رائوف ایلیاس اوغلو دایما آذربایجان مطبوعاتینا خیدمت ائدن و خارجی اؤلکه لرده، بین الخالق فئستیواللاردا آذربایجان پوئزیاسینی مکمل تبلیغ ائدن شاعر دیر .

۲۱ ایلده چوخ دور کی، چاپ اولونان «هکری» قزئتینین باش رئاکتورودور .

خبر تایم پورتالینین عمومی شعبه مدیری دیر رائوف ایلیاس اوغلو ۵۰ - دن چوخ فلسفی ، تاریخی، پوبلیسیست، طبیی، دینی و شعرلر کیتابلارینین مؤلفی دیر .

۲۰۰۵-جی ایلده "خاطره یه دؤنموش آنلار"، "دوستلارا دوست تهفه سی"، "کؤنول دوغو لاریم" (۲ جیلدلیک)، "دوست صداقتی"، "جیناس لی روباعیلر" (مینیاتور کیتاب).

"حکیم قنی"، "کاریکاتورچی رسام" دنیا شؤهرت لی عالیم «کریم کریمو»، "بایرام سیز لاجین، لاجین سیز بایرام"، "آپرئل شهیدلری پنجه لی تیمورو"، " جلفا شهیدلری"، " آسیمانا اوجالان شهیدلر" و دیگر کیتابلاری چاپ اولونموش دور. ۳ جیلدلیک شعرلر، پوئستلر و حکایه لر کیتابی چاپ اولونماق عرفه سین ده دیر. آتاسی ایلیاس قمگینین قاراگؤل " رومانینین، "منیم ایناملی دونیام و اوچ جیلدلیک"، "یولدا قالان ایزلر" کیتابلارینین ترتیبی سی دیر .

رائوف ایلیاس اوغلو و شعرلری

Rauf İlyas oğlu və şeirləri

رائوف ایلیاس اوغلو: رائوف ایلیاس اوغلو آلاهوردیئو ۱۹۵۹-جی ایل مارتین ۱۹-دا آغدام رایونوندا گؤرکه ملی شاعر، ژورنالیست، مطبوعاتین دیرلی سیمالارین دان بیرى اولان ایلیاس آلاهوردیئوین عائله سینده دونیایا گلمیش دیر. ایلک مقاله سی ۱۹۷۵- جی ایلده آغدام رایون قزئتینده ("لنین یولو") چاپ اولونموش دور. اوزون ایللر " یئنی نشرلر" کاتولوق ژورنالیین مسئول کاتبی و رئیسوبلیکا قزئتینده مسئول کاتبین معاوینی، خصوصی مخبیر، آنالیتیک اینفورماسییا شعبه سینین مدیری و سایر وظیفه لرده چالیشمیش، ساییز حساب سیز تدبیر یازیلاری، اوچرکلری، مقاله لری ، شعرلری دؤورو مطبوعات دا ، تورکیه ایران ، مصر ، عراق و بیر چوخ خارجی اؤلکه لرین مطبوعات صحیفه لرینده چاپ اولونموش دور .

۲۰۰۹ -جو ایلده ۵۰ ایلیک یوبیلئی و ایکی کیتابینین تقدیماتی مصرین آذربایجان دا فعالیت گؤستره ن مدنی مرکزینده دؤولت سویه سینده کئچیریلیمیش دیر مدالیون و فخری دیپلوملارلا تلتیف اولونموش دور .

آذربایجان ژورنالیستلر بیرلینین عضوو،

ایماملاری شهید ائدن
یئزید ایله سنین گۆرهن فرقین ندیر؟

نئجه-نئجه مظلوم، دیل سیز
گوناه سیزی شرلیرک حبسه آتدین .

اؤزون ایسه، ایش وئرهن لیک
ائده - ائده، حرام یئدین راحت یاتدین؟

دی بس هانسی عملینه
گۆره رببیم ایندی سنی باغیشلایار؟

عمر بویو آلچاق ایشلر
گۆرهن آدام! یاناجاق سان، قیر قازاندا .

ائله بیلمه، سون آنیندا
توبه ائتسهن باغیشلایار اوجا رببیم!

ال بارماغین، دیلین، گۆزون
شاهید دوروب گوناھینی یادا سالار .

اود ایچین ده یان سان اگر،
قینامایین کاسیبلاری، یئتیملری .

ازدیین او یئتیملرین
آهی توتار سنی بیر واخت آی دلدوز!

خالقین گۆزو ترزی دیر،
یاخشیلارا یاخشی دئییر، تاریخ بویو .

پیسلر ایسه، لعنت لنینر
آدی گلسه هئی سؤیولور عمر بویو، عمر بویو .

رائوف گۆرهن قیشلاق، او قیشلاق دئییل
RAUF GÖRDÜĞÜN QIŞLAQ O QIŞLAQ DEYİL
اعلالدین قاغا دوغولوب بویا- باشا چاتدیغی یوخاری
قیشلاق دان بیر ویدیو پایلاشارکن یادیم ۱۹۷۸- جی
ایلر شاهبوز رایونونون یوخاری قیشلاق کیندین ده
اولدوغوموز گونلر دوشدو.

سئویملی آکتیوروموز رامیز عزیزبیلینین دؤرد
جیلدلیک الیازمالارینی؛ (شعیر، حکایه، آفوریزم،
مصاحیبه تحلیلی یازیلارینی) کومپوتئرده یازدیراراق
چاپ اولونماسی اوزره دیر. ایکینجی قروپ علیل دیر .
عائله لی دیر، ۳ اؤولادی، ایکی نوه سی وار .

Rauf İlyasoglu
رائوف ایلیاس اوغلو

عمر و بویو
Ömrü boyu

اینسانلارا قان اوردوران ازازیل، رهیمسینر اینصاف سیز، روشوتفور
مأمور سوروسونه

ائله بیلمه جان وئرهن ده
توبه ائتسهن الله سنی باغیشلایار .

سنی یئره قوبلایاندا
اینکیر- مینکیر سورغو- سوال ائدجک دیر .

دئییه جک دیر؛ سؤیله گۆروم
او یئتیمی نیه قوودون اؤز ایشین دن؟

رحم ائتمدین، یالوار سا دا
آج ساخلادین بالالارین، نندن، نیه؟

قوربان اتین ایته آتدین،
کاسیبلارا بیر تیکه ده پای وئرمدین؟

عمر بویو ایباش لیقلا،
آلچاق لیقلا مشغول اولدون، یئدین، ایچدین .

بیر کاسیبا اؤز وارین دان
دؤولتین دن بیرجه قپیک خرچلمدین .

قونشویا دا گئدن آرخی،
آجگۆز اینسان، باغلایاراق سویون کسدین .

دوستو کوربین دن ووران نانجیبه

DOSTU KÜRƏYİNDƏN VURAN NANƏCİBƏ

منه قارداش دئین، دوست دئیهن اینسان،

سن نجه زهرلی ایلان ایتمیش سن؟

دوست قازانماق سنه گلمه سین آسان،

ایلاتنک سانجماغا بیر بند ایتمیش سن .

آدام وار دردینه حقیقی یانمیش،

بو قدر پاخیل لیق سن ده هاردانمیش؟

گدا وار دندی سؤزونو دانمیش

سن نه زهرلی ایلان ایتمیش سن؟

تولوگون دولان دا کئفین ساز اولار،

سنه توهمت یازسام، یئنه آز اولار .

عمرموزه بو ووجدان سیز یاز اولور،

ایلاتنک سانجماغا بیر بند ایتمیش سن،

سن نه زهرلی ایلان ایتمیش سن؟

سالامات یاشایاق، گورک یئتمیشی

SALAMAT YAŞAYAQ GƏRƏK YETMİŞİ

ایشغال چی دوشمه ن دن باج آلیریق بیز،

یاش اوسته یاش گلیر اوجالیریق بیز .

نه تئز یاشا دولوب قوجالیریق بیز،

گوره نلر دئیر کی، گلیر مرد کیشی،

قم چکن عمرموز گورر یئتمیشی؟

حیاتین آغری سین، آجی سین گوردوک

کدردن آغلادیق، سئوینج دن گولدوک .

بیر تیکه چوری دوستلارلا بولدوک،

دونینین پوزولور نندن گردیشی،

عمرموز اوترمی گوره ن یئتمیشی؟

قیلینجلار پاس لانا، چکیله قینا،

سون قویولا ناهاق توكوله ن قانا .

دونیا عمل انده آلی قانونا

قوجالار هزم انده جویز، کیشمیشی

آلتیمیشی اوتوردوک قال دی یئتمیشی .

۲۰۲۳ جو ایلین فنورال آیین دا قلم دوستوموز کرمان

روستم لی ایله بیرلیک ده بو کنده گندرکن چوخ

کدرلندیم .

گئتدیم گوردوم آی الدین، قیشلاغی،

گول - چیچک لی قیشلاق، او قیشلاق دئیل .

گورمدیم قوزولار ملشن داغی،

تر - لچک لی قیشلاق، او قیشلاق دئیل .

مامند معلم املیک قوزو کسردی،

یوخودان دورونجا شیشه چکردی،

فخر الدین بوستان دا نلر اکردی،

برکت لی قیشلاق، او قیشلاق دئیل .

مامند کیشی بئچه بالین کسردی،

آغلیم کسمیر کیم سه کیم دن کوسردی .

یام - یاشیل لی چوللر جان لی اتردی،

گوردویوموز قیشلاق، او قیشلاق دئیل .

فاتما ننه اینک، کئچی ساغاردی

بول اولاردی قایماق، پئن دیر، آغارتی .

نئهره نین آیرانی آرخا آخاردی،

گوردویوم او قیشلاق، او قیشلاق دئیل .

گنجلر قاچیر شهرده ایش آختاریر،

قاز دا یوخ دور، قوجالار اودون یاریر .

باش چی اوزون گوره ن گوناھکار ساییر؟

گزدیمیز قیشلاق، او قیشلاق دئیل .

چوری ده ناخچیوان دان آلیرلار،

یومورتانی آلیب بورج لو قالیرلار

ائله بیلمه کنده یوخا سالیرلار؟

سن گوردویون قیشلاق، او قیشلاق دئیل .

رائوف گوره ن قیشلاق او قیشلاق دئیل .

۲۴ مارت ۲۰۲۳ .

SOSIAL MEDIA سوسىيال مئىدىيا

آغزىنى آچىپ دانىشىدىغىنى بىلمە يَن آدم، سادە جە اۇز قانمازلىغىنى ئىبوتتا يىتتيرە بىلەر و باشقا علمى آنلاملاردا شعور و چاتماز. بئە لىكلە بوجور ساوادسىز آدمالار مېز آرخاسىنا كىچىدە، بۇيوك دوشونجە لرى(وفاق مىلى) سورغو آلتىنا آپارار.

بوگون دنياسل باخىمدا هر خالقين دىلىنى، كولتورونو، عادت عنعنه لرىنى، و ھابئەلە بوتون معنوى وارلىقلارنى بىلىم(علم) دگرلندىرمە يە قرار وئرىب و اوندان علمى فايدالار الە ائدىر. ھامى بوگون بىلىركى هر خالقين وارلىغىندا دگرلى آنلاملار واركى گلە جك حىاتا تاثير بوراخىلەر. هر خالق بىر دونيا سايبلا بىلەر.

آتابالارمىز دئمشكن : بىر آخماق ذلى قوبويا بىر داش سالار مین آغىللى اونو چىخارابىلمز... ايندى من اوزوم قالمىشام كى بو آدمين وئردىگى درسلا سادە جە آشپرى فاشىستلىكدن باشقا نە اولابىلر...!! تانرى اؤيرنجى لرىن كۇمە يى اولسون...

بئە سى تفككور صاحىبلىرى موخته ليف ندنلرە خالقى بۇلمكدن اؤترو و بو آيرىنتىنى گوجلندىرمكدن اؤترو آراسىرا پوپولىزم اوپونجاغى كىمى بىر قولچاغا بنزلر. اؤزلىرىنى دوشوندوكلرى كىمى سانارلار. آما بىلمزلكى اونلارین وارلىغى سادە جە دووار قىراغىندا دوشوب قالان بىر سىنىخ كرپىجە بنزر. اوزون زامانلار اوردفا فایداسىزجا قالار و سونوندا اؤز اؤزونه چورويوب آزادان گئدر.

مملكتين و خالقين شرف ناموسونو بوتون كىچمىش تارىخىمىزده قورويان تورك خالقى، بوتون ساواشلاردا اؤلكە نين سرحدلرين قورويان تورك خالقى، نئجە اولوركى آدىندان و اؤنملى مدنى وارلىغىندان و تورك سؤزجويوندىن بار منفى داشىنير!!!

بار منفى تماما بئە سى شعورسوزلارین بئىنيدە دىر. ھئچدە دوشونمورلكى اونلارین بو فېكىرلىرى بىلىملى و ساوادلى اينسانلارین باخىشىندا آخماقلارناراق يانىمسانىلەر.

ائلىمىزە، دىلىمىزە، خالقىمىزە عشق اولسون

<https://akbarrezayi.com> وبسایت

... <https://eitaa.com/shaaadab> اپتا

... <https://t.me/+QiTjDPX9xd3uJDIj> تلگرام

بهرام اميراحمدیان : تورک در ادبیات ما بار منفی
داره، بار ضدارزشی داره...

تورک، خالق، تاریخ، شرف، ساواش، اؤلكه، و...
اکبر رضایی(یازیچی، آراشدیریچی)

رحمتلىك آتام بىزە دىيىردى كى درس اوخويوب مدرک آلماق ھامىنين ايشى اولابىلر. آما درس اوخويوب دوشونمك آز آدمين ايشى اولار. درس اوخوماق داھا آرتىق دوشونجە و شعورا سونوجلانمالي دىر. اگر بئە اولمازسا فايدالى چىخماز.

اوزون ايللر بو سؤزون اوستوندن كىچىب، آما ھلە دە منىم ايچين و مینلر بئجرتدىگى اؤيرنجى لر ايچين او سؤزون معناسى داھادا دولغونلاشیر و داھادا درينلە شیر.

بوگون باشكندىمىزده بىر دانشگاه استادى آدىنى داشىيان آما دوشونجە و شعوردان آزاجىقدا اولموش اولسون خبرسىز و ايداركسىز اولان بىرى، دانىشىدىغى سؤزونو آنلامايانلاردان بىرى اولدو. بو ساوادسىز و شعورسوز مدرک آنانلاردان ھلە دە خالقىمىز اينجىير.

پس از دوره ناصری و عزیمت ولیعهد به تهران، متاسفانه دارالفنون تبریز رونقش را از دست داد و در اواخر سال ۱۸۹۷/۱۳۱۴ ق تعطیل شد.

دومین شهر ایران دوره قاجاری از نظر علمی امروزه چندمین شهر ایران است؟

۲۳ مهر ۱۴۰۳

در دولت های ترک چه می گذرد روزنامه اطلاعات در تیزی به تشریح این سازمان پرداخته است تهدیدات، موانع و شاید فرصتهایی برای ایران

فصل سوم کتاب، به روابط ایران و سازمان دولت های ترک زبان و تهدیدات ناشی از این نهاد برای جمهوری اسلامی ایران می پردازد.

هر چند از مهم ترین دلایل تشکیل سازمان دولت های ترک، فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و مواجهه با تبعات آن بوده اما تحریف تاریخ از جمله تهدیداتی است که سازمان دولت های ترک می تواند برای جمهوری اسلامی ایران داشته باشد؛ روایتی که کشورهای عضو این سازمان از تاریخچه قوم ترک ارائه می کنند، ممکن است با روایت رسمی جمهوری اسلامی ایران یکسان نباشد.

از سوی دیگر، پیوستن ایران به این سازمان موانع فرهنگی، سیاسی، امنیتی و اقتصادی دارد. البته مهم ترین بسترهای پیوستن ایران به این سازمان را باید تلاش

از دارالفنون استانبول تا دارالفنون تهران و تبریز:

تبریز، دومین شهر ایران دوره قاجاری از نظر علمی امروزه چندمین شهر ایران است؟

دکتر توحید ملک زاده

<https://t.me/melikzadeh>

آذربایجان تا اواسط قرن بیستم دروازه ورود مدنیت نوین به داخل ممالک محروسه ایران قاجاری بود و این نقش را تا زمان تشکیل ایران نو با محوریت یک شاه، یک ملت و یک زبان، با سلطنت رضاشاه، داشت.

آذربایجان در دوره قاجار خصوصا از دوران حکومت عباس میرزا کانون نوگرایی و تجدد بود. همسایگی با دو دولت عثمانی و روس، داشتن قشر مترقی تاجر، وجود عناصر دانا و روشن بین در صنف دیوانیان دربار ولیعهدهای قاجار در تبریز از علل این مهم بودند.

نخستین چاپخانه ایران در سال ۱۸۱۷، نخستین چاپ کتاب و دهها اولین دیگران حاصل این فرایند نوپرووری ترکان آذربایجان بود.

دارالفنون نیز پدیده ای بود که برای اولین بار در سال ۱۸۴۶ در استانبول بنیانگذاری شد تا علوم جدید و فنون مورد نیاز عصر جدید به داوطلبان آموزش داده شود. این مراکز عالی مورد توجه دولت قاجاریه قرار گرفت و در سال ۱۸۵۱ در دوران زمامداری ناصرالدینشاه اولین دارالفنون کشور با اقتباس از متد عثمانی در تهران افتتاح شد. چند سال بعد یعنی در سال ۱۲۷۵ ق/ ۱۸۵۸ دارالفنون تبریز با اقتباس از تجربیات استانبول و تهران شروع بکار کرد.

مربوط به این رویداد باشد تا ترک زبان‌ها کمتر در معرض تبلیغات این جریان قومی باشند.

در این سناریو، قدرت مانور و تاثیرگذاری جمهوری اسلامی ایران به حداقل می‌رسد و در مقایسه با سناریو قبلی، هزینه‌های کمتری هم دارد.

پی‌نوشت: (۱) مهدی عارف‌زاده و محمد افراسیاب و علیرضا ثمودی. سازمان دولت‌های ترک، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی، چاپ اول، سال ۱۴۰۲

واو قوم پرستی؛ ترک یا تورک؟

دکتر مریم موسوی

در دنیا صدها زبان تکلم می‌شود لکن تعداد الفباهای موجود انگشت شمار است. همچنان که زبان‌های انگلیسی، فرانسوی، آلمانی و... از الفبایی ماخوذ از الفبای لاتین بهره می‌برند، ملل مسلمان نیز غالباً زبانشان را با الفبایی ماخوذ از الفبای عربی مینویسند.

همچنان که "گچ‌پز" به حروف الفبای عربی اضافه شد تا زبان‌هایی چون فارسی (تاجیکی) راحت‌تر نوشته شوند، حروفی چون "ؤ" به این الفبا اضافه شده است تا زبان ترکی را با آن راحت‌تر نوشت. به طریق مشابه، پشتون‌ها، کردها و... نیز از الفبایی ماخوذ از الفبای عربی که متناسب با زبانشان شده است استفاده می‌کنند.

امکان دارد که املا یک کلمه واحد، در رسم الخط ترکی، فارسی، کردی و... با الفبای عربی، با یکدیگر متفاوت باشد. این طبیعی است. در رسم الخط ترکی چه با الفبای عربی چه لاتین، تمامی مصوت‌ها نوشته می‌شوند. درحالی‌که در رسم الخط فارسی با الفبای عربی، مصوت‌های فتحه، کسره و ضمه غالباً نوشته نمی‌شوند.

برای مثال، "کتاب" یک کلمه عربی است. رسم الخط ترکی چه با الفبای عربی چه لاتین، فنوتیکال است. یعنی هرچه نوشته شود خوانده می‌شود و هرچه تلفظ شود نوشته می‌شود. ما این کلمه را "kitab" تلفظ می‌کنیم. لذا آن را "کیتاب" مینویسیم.

تلفظ کلمه مورد بحث، نه "Tork" است و نه "Turk". تلفظ این کلمه "Türk" می‌باشد. مصوتی است که در زبان‌هایی چون عربی و فارسی نیست. در ترکی نویسی با الفبای عربی و لاتین، این مصوت به ترتیب با علائم "ؤ" و

کشورهای سازمان ترک برای رهایی از سلطه سیاسی روسیه (به عنوان میراثدار امپراتوری شوروی) و استقلال عمل در چارچوب همکاری‌های منطقه‌ای با قدرت‌های منطقه‌ای و فرمانطقه‌ای دانست.

نتیجه‌گیری

سازمان دولت‌های ترک، به دلیل فعالیت در حوزه تمدنی جمهوری اسلامی ایران می‌تواند تهدیداتی ملی و فراملی برای ایران در پی داشته باشد. در خصوص اینکه جمهوری اسلامی ایران چه رویکردی در مقابل سازمان دولت‌های ترک در پیش بگیرد، دو نگاه متفاوت وجود دارد و هر دو نگاه هم با استناد به مولفه‌های فرهنگی، اقتصادی و سیاسی به موافقت یا مخالفت با عضویت ایران در این سازمان می‌پردازند.

ایران در قبال سازمان دولت‌های ترک چند سناریو پیش رو دارد از جمله پیگیری «سیاست سکوت»؛ در این سناریو، قدرت مانور و تاثیرگذاری جمهوری اسلامی ایران به حداقل می‌رسد ولی در مقایسه با سناریوی عضویت یا تقابل، هزینه‌های کمتری دارد.

نگاه نخست به حضور ایران در این سازمان در مقام ناظر یا عضویت کامل باور دارد. موافقان این رویکرد، معتقدند با حضور در این سازمان ضمن برخورداری از منافع و مزایای همکاری با کشورهای عضو، می‌توان از شکل‌گیری روندهای ضد منافع کشورمان جلوگیری کرد.

نگاه دوم اما معتقد است حضور جمهوری اسلامی ایران در سازمان دولت‌های ترک برای امنیت کشورمان مخاطره‌هایی به همراه خواهد داشت. مخالفان پیوستن ایران به پارامترهای امنیتی، فرهنگی و به ویژه اقتصادی استناد می‌کنند.

سناریوی «سیاست سکوت» در برابر این سازمان، سناریو دیگری است که در صورت تعیین آن به عنوان رویکرد جمهوری اسلامی ایران، لازم است سیاست صد در صد احتیاطی و منفعلانه در پیش گرفته شود. در این زمینه، اقدامات ایران بیشتر باید عدم انعکاس اخبار و اطلاعات

نشیبی را پشت سر گذاشته‌اند. این ایل بزرگ شامل طوایف متعددی بوده که سرگذشت هر یک از آنها روایتی ویژه از تاریخ است. طوایف ایل بزرگ افشار به مرور زمان در جغرافیای وسیع و به هم پیوسته مذکور پراکنده شدند و حتی برخی از آنها در میان سایر اقوام استحاله شده یا در حال استحاله‌اند. از جمله مهم‌ترین طوایف افشار که از بدنه اصلی ایل جدا افتاده و دچار استحاله و الیناسیون شدند، بخشی از طایفه گوندوزلو و طایفه قوتلو بودند. «گوندوزلو»های جدا افتاده از بدنه اصلی ایل در جلگه عربستان (خوزستان) و «قوتلو»های جدا افتاده از ایل در کرمان، افشارهایی بودند که به اصطلاح امروزی، تک افتادند، به مرور دچار الیناسیون شدند و هویت خود را تا حد زیادی از دست دادند.

مهم‌ترین مراکز تجمع و سکونت افشارها در آذربایجان،

منطقه خمسه (زنجان) و آذربایجان غربی بوده است. تحولات این دو منطقه در ۳۰۰ سال اخیر تماماً با محوریت و تحت تأثیر ایل افشار، طوایف و خاندان‌های بزرگ آن بوده است. مهم‌ترین دو خاندان حاکم در منطقه زنجان تا دوره پهلوی، خاندان‌های جهانشاهلوی افشار و ذوالفقاری‌های افشار بودند. قلمرو جهانشاه خان افشار عمدتاً ناحیه جنوب زنجان، بین زنجان و همدان با مرکزیت قیدار بود. مرکز قدرت جهانشاه خان افشار روستای گرس بود. خاندان ذوالفقاری نیز صاحبان و حاکمان اصلی زنجان و بخش بزرگی از نواحی تابع آن بودند. خاندان ذوالفقاری خود مقیم شهر زنجان بودند و سراسر دو طرف خیابان ذوالفقاری، منازل، عمارات و باغ‌های پرشکوه متعلق به این خاندان بود. این خیابان از دروازه‌ارک تا سبزه‌میدان امتداد داشت و دو طرف آن

"ü" نشان داده میشود. مختص این کلمه هم نیست. در ترکی به "بالا" میگوییم "اوست".

فرم نوشتاری صحیح برای این کلمه، "تُورک" و "Türk" میباشد. حال کیبورد برخی از عزیزان فاقد آن علامت هفت شکل به روی حرف واو است. لذا به ناچار "تورک" مینویسند. سوال اینجاست که حین فارسی با الفبای عربی، این کلمه را چگونه بنویسیم؟ بایستی به فرم نوشتاری آن کلمه در آن زبان توجه کنیم. شکل تاریخی املاي این کلمه در عربی و فارسی، "تُرک" میباشد. نکته اینکه، رسم الخط وحی منزل نیست! رسم الخط زبان عربی در طول تاریخ بارها عوض شده است. رسم الخط زبان فارسی به تبع اصلاحات فرهنگستان در صده اخیر نیز تغییرات بسیاری داشته است.

برخی‌ها به علت اشتباه نشدن کلمه "تُرک" با کلمات "تُرک"، "تُرک" و "تُرک" ترجیح میدهند حین فارسی نویسی نیز این کلمه را به شکل "تورک" بنویسند. عزیزان گُرد نیز به علت اشتباه نشدن کلمه "گُرد" با فعل "گُرد"، حین فارسی نویسی تمایل به شکل املاي "گورد" دارند. گویا فرهنگستان فارسی نیز اشکال "تورک" و "گورد" را به عنوان کلمات دو املاي به رسمیت شناخته است. ناگفته نماند که دو املاي "آذربایجان" و "آذربایجان" نیز صورت تاریخی دارد و این لغت همچون "طوس" و "نوس" دو املاي است.

تُرک‌های افشار و دو افشارستان آذربایجان

۱ سیدمرتضی حسینی

افشارها یکی از مهم‌ترین و بزرگ‌ترین ایل‌های تُرک اوغوز منسوب به اولدوزخان پسر سوم اوغوز خاقان هستند که در اقصی‌نقاط تُرکستان، افغانستان، ایران، آذربایجان و تُرکیه و حتی عراق و سوریه پراکنده و تاریخ پرفراز و

عديم‌الاستطاعه و قليل‌البضاعه عبدالرشيد بين محمدشفيح افشار محمودلوی ارومی به موجب امر و اشارت لازم‌البشارت چراغ دودمان ابد توامان قاسم‌لو شجاع‌الدوله يوسف خان بن لطفعلی خان سرتیپ بن امامقلی خان بیگ‌ریگی افشار بن رضاعلی خان، شو‌قمند این ارادت و طالب این سعادت گردید .

که اگر همت و توفیق یاری و عمر پایداری کند، وقایع عشایر و روسای این طایفه را به نحوی که تتبع آثار ایشان را از کتب اخبار نموده، بنگارد و از خود بر صفحه روزگار به یادگار بگذارد» (ادیب‌الشعرا، ۱۳۴۵: صص ۶-۵)

زبان مادری من؛ شاعرانه ترین زبان دنیا

✍️ خلیل مختاری نیا

بعنوان کسی که زبان مادری اش و زبان ملی اش تُرکی می باشد، بعنوان کسی که سابقه یک دهه تحصیل و تدریس و فعالیت در زمینه تاریخ و ادبیات و لسان سماوی عربی را دارد، بعنوان کسی که زبان قراردادی اش فارسی است و حداقل ۸ سال زبان و ادبیات و تاریخ ادبیات فارسی را تحصیل و تدریس نموده و صاحب مجموعه اشعار چاپ شده و نشده به این زبان هست و بعنوان کسی که تا حدودی بر زبان و فرهنگ و ادبیات برادران کوردزبان آشنایی دارد؛ می نویسم:

فرق هست بین زبانی که بالفطره شاعرانه هست و صاحبان لسان و خلقتش، بالذاته شاعر هستند با زبانی که به ضرب زر و زور و تزویر و به مدد صله و انعام و عطایای شاهانه و هدایای سلاطین به آن زبان شعر سروده شده است؛ تفاوت

باغ‌های و حیاط‌های وسیع پُردرخت متعلق به خاندان ذوالفقاری بود که با تاسف بسیار تنها دو سه مورد از آنها باقی مانده است، از جمله عمارت متعلق به محمودخان ذوالفقاری که امروزه تبدیل به موزه شده است.

غرب آذربایجان جنوبی یا طبق تقسیمات کشوری فعلی، استان آذربایجان غربی با مرکزیت شهر اورومیه نیز سکونتگاه و قلمرو تاریخی طوایف ایل بزرگ افشار بوده و اکثریت جمعیت آذربایجان غربی در حال حاضر یعنی تُرک‌های این ناحیه اصالت افشاری دارند. این حضور پُرنرنگ تاریخی به حدی بوده است که در نام سه مرکز شهری اصلی و تاریخی این منطقه، یعنی اورومیه، ساین قالا (شاهین‌دژ) و تیکان تپه (تکاب) پسوند افشار وجود دارد، چنانکه در بسیاری از منابع تاریخ نام آنها به صورت ارومی افشار، ساین قلعه افشار و تکاب افشار ذکر شده است. خاندان اصلی حاکم بر این منطقه از طایفه گوندوزلوی ایل افشار بودند که تاریخ پرفراز و نشیبی دارند .

از مهم‌ترین منابع تاریخی مربوط به دو افشارستان آذربایجان یعنی ولایت خمسه و ولایت ارومی افشار، یکی کتاب «تاریخ افشاریه؛ طوایف، خوانین و محال ایل افشار خمسه» اثر قاسم خان جهانشاهلوست که در دهه ۳۰ شمسی نوشته و به کوشش محسن میرزایی زنجانی در سال ۱۳۹۹ توسط نشر شیرازه منتشر شده است. نویسنده این کتاب یعنی قاسم خان جهانشاهلو پسر محمدهاشم خان سرهنگ، از بزرگان ایل افشار خمسه بوده است. وی در این کتاب بخشی از تاریخ افشارهای خمسه با محوریت خاندان جهانشاهلو را مکتوب کرده کرده است .

منبع تاریخی مهم دیگری که ذکر بخش بزرگی از تاریخ افشارهای آذربایجان غربی را به قید کتابت درآورده، کتاب «تاریخ افشار ارومی» اثر میرزا رشید ادیب‌الشعراست. این کتاب به کوشش محمود رامیان و پرویز شهریار افشار در سال‌های ۱۳۴۵ و ۱۳۴۶ منتشر شده است. ذکر وقایع تاریخی این کتاب به سال ۱۲۹۴ هجری قمری پایان یافته اما منتشر کنندگان آن، رساله «شورش شیخ عبیدالله» را که شرحی از شورش و شرارت‌های شیخ عبیدالله شمزینی است، ضمیمه کتاب کرده‌اند. میرزا رشید ادیب‌الشعرا در معرفی خود می‌نویسد؛ «این بنده شرمندۀ

خاقان، سلطان، خان، ائلخان، کدخودا، قوجا، قام، یازار، قلمچی، شاعیر، آلپ، آر، ارن لر، بازارچی، ساواشچی، قوروقچو، سوباشی، خاتون باشی، سایان، اکینچی، باغچی، یاغچی، داغچی، یایچی، اوخچو، دمیرچی، دینچی، دیلچی، آشیق، اوزان، اؤیرنچی، اؤیرتمن، کیشی، اوغلان، خاتون، قیز، گلین و ... اعم از تحصیلکرده و اُمی همه و همه بایاتی_سُرا بوده و هستند چراکه نقش و زبان و رد پای ملتی شاعر و بایاتی_سُرا به نام تُرک در تار و پود بایاتی های دیده می شود .

صدها هزار بایاتی از زبان و با امضای دختران جوان و تازه عروس ها و خاتون ها ترک گرفته تا زبان و با امضای آلپ ها و خاقان ها و جنگجویان تُرک در دنیای وسیع و کهنی به نام قالب بایاتی و در سرزمینی تاریخی به نام آذربایجان دیده می شود و بعضا مشاهده می شود که مضمون و محتوا و عاطفه و تفکر بایاتی های دو روستای هم_کُوشن و دو تیره ی یک طایفه با هم متفاوت هستند که آنهم ناشی از تنوع لهجه های درون_زبانی، ملت تُرک می باشد.

وجود زبان و امضای آحاد ملت تُرک در تک_تک #بایاتیلار، خود سندی مستدل و برهانی مستحکم بر ادعای حقیر مبنی بر استحقاق استفاده از عنوان و عبارت #شاعرانه_ترین_زبان برای لسان سماوی و الهی تُرکی می باشد. شاید درک و هضم این ادعا بر غیر ترک ها و بیگانه با زبان و فرهنگ و ادبیات تُرک ، ثقیل باشد ولی قطعا کسانی که بر زبان و فرهنگ و ادبیات خاصه ادبیات فولکلوریک آذربایجان معرفت داشته باشند حتما قابل هضم و تحلیل خواهد بود.

قوم‌گرایی

دکتر مریم موسوی

ایران کنونی بازمانده قلمرو امپراطوری‌های گذشته است. از قدیم الایام، سکنه این جغرافیا زبان، لباس، موسیقی، ادیان و مذاهب متفاوتی داشته‌اند. برحسب تعریف کلمات ملت (nation) و قوم (ethnic) ، این تفاوت‌های جمعیتی مصداق متفاوتی دارند.

با خیس شدن دامن این منطقه به مدرنیسم، رلیجینیسمی (مذهب‌گرایی) که به طور سنتی هویت‌بخش و ضامن

هست بین زبانی که ملتش شاعر هستند با زبان مصنوع و مونتاژی که عده ای خواص درباری و مداحان قصرها و سلاطین به قصد تملق و مدح آن را مونتاژ و با آن زبان ، زبان به مدح و ستایش ولی_نعمتان خود گشوده و می گشایند.

بله! به ضرس قاطع و به قطع یقین می نویسم نه از سر تعصب خشک و غیرت کاذب؛ میان زبانِ مادری من که ذاتا شاعرانه هست و ملتش بالذاته شاعر هستند با زبانی که توسط مداحان و به مدد سیم و زر خاقان های تُرک ترویج و توسعه یافته است تفاوت از زمین تا آسمان هست؛ حقیر برای اثبات ادعای خود، برهانی قاطع ، دلیلی متقن و شاهدی ملموس و قالبی اکتیو چون " بایاتیلار " ، " گرایلی " ، " بشلیک " و ... دارم:

در فرهنگ کهن و تاریخ ادبیات و لسان قدرتمند ترک، قالبی کهن به نام #بایاتی وجود دارد که مصنوع تفکر و ذهن خلاق و روح شاعرانه و احساس الهی با چاشنی ناتورالیستی ترک های می باشد. قالبی که شاعر مشخص و به نامی نداشته و ندارد بلکه شاعر آن ملت کبیری هست به نام تُرک و مبدأ اصلی #بایاتی نیز بلاد محتشم آذربایجان می باشد .

آذربایجان تاریخی ، نهر جاریه و چشمه ساریه و سرزمین وحی #بایاتی بوده و هست تمام ساکنان این سرزمین بالکل بایاتی_سُرا هستند و شاعر بایاتی؛ در اقصی نقاط این سرزمین کهن میلیون ها بایاتی با لهجه ها و گویش ها متنوع و متعدد تُرکی وجود دارد که از هزاران سال قبل سینه به سینه و نسل به نسل بر قلب و دل و وجود فرزندان تُرک جاری شده و جوشش آن نیز تداوم دارد کماکان .

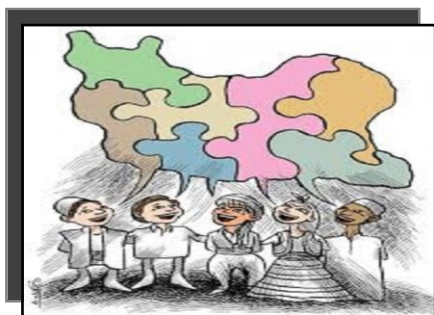
میتوانند قوم‌گرا باشند؟ با چه قدرتی؟ با چه تشکیلاتی؟ قوم‌گرایی صفت خود پانفارسیسم است که به مخالفینش میزند. فرار رو به جلویی بی‌شرمانه که جای شاکي و متشاکي را عوض میکند.

قوم‌گرا آن جریانی است که اسامی جغرافیایی غیر فارسی را تحریف و فارسیزه میکند. قوم‌گرا آن جریانی است که اجازه نام‌گذاری شهرک‌ها، خیابان‌ها، پل‌ها، محلات و حتی مغازه‌ها و شرکت‌های خصوصی به زبان‌های غیر فارسی را نمیدهد. قوم‌گرا آن جریانی است که علیه دیگران جوک و کلیشه میسازد و جهت تخریب هویت جمعی یک اتنیک در جامعه و تسریع آسمیلاسیون به اجتماع تزریق میکند. قوم‌گرا آن جریانی است که فرهنگستان و مدرسه و رسمی بودن زبان را فقط برای خود میخواهد.

قوم‌گرا آن جریانی است که زمین و زمان را از کلمه پارس در اسامی بانک، بیمه، خودرو، پروژه نفتی، ماهواره و حتی شعار تیم ملی پر میکند. قوم‌گرا جریانی است که سالروز تجلیل شه‌ریار را که "روز بزرگداشت شعر و ادب ایران" نام‌گذاری شده بود به "روز بزرگداشت شعر و ادب فارسی" تقلیل میدهد.

جنبش اتنیسیسم اتنیک‌های غیر فارس در ایران، در مقام مطالبه‌محوری و حق‌خواهی در مقابله با اتنوسنتریسم فارسی ظاهر شده است نه نقض حقوق و تحمیل خود به اتنیک فارس. آنچه که منجر به رشد روز افزون اتنیسیسم ترکی، کردی، عربی، بلوچی، لری و... میشود، دافعه‌های اتنوسنتریسم فارسی از داخل است نه جاذبه‌های ناسیونالیسم ترکی، کردی و... از خارج.

ناسیونالیسم ایرانی به معنی واقعی کلمه، بنحوی که جامع و شامل همه اتنیک‌های ایران باشد هنوز تدوین و تبلیغ نشده است. تلاش‌های محدود صورت گرفته نیز آماج حملات پانفارسیسم است. ایران راهی جز باز تعریف ایرانیت و حرکت به سوی پلورالیسم (تکثرگرایی) و داشتن چند زبان رسمی ندارد.

تجمیع مردمان، ذیل یک پرچم بود رو به افول گذاشت و برخی را به فکر تنوریزه کردن یک ناسیونالیسم (ملی‌گرایی) برای این قلمرو انداخت تا خلا نبودن یک هویت جمعی و حس تعلق عمومی در این جغرافیای متکثر پر شود.

آنچه که اتفاق افتاد، دولت - ملت سازی فاشیستی بر مبنی هویت و تاریخ پارس بود و زبانی که در ایران بدان فارسی گفته میشود. اکنون ناسیونالیسم (ملی‌گرایی) ایرانی، چیزی نیست جز اتنوسنتریسم (قوم‌گرایی) فارسی. تنوریزه‌های این جریان، نه در پرده، بلکه به صراحت از نابود کردن زبان‌های غیر فارسی و آسمیلاسیون اقوام غیر فارس سخن گفته‌اند. سیاست‌های داخلی و خارجی از منظر یک دولت فارس‌گرا تنظیم میشود.

به علت جمعیت پایین، ایران سنگری است که این جریان پشت آن پنهان میشود. ایران کلیتی است که در ورای آن، هر نوع تکثر و عدالت قومی را با تکبیر "همه ایرانی هستیم" سر می‌برند و همین ایرانیت را به نفع فارس مصادره میکنند. بزرگترین خیانت به ایران و ایرانیت و منزجر کردن اتنیک‌های غیر فارس از ایرانی بودنشان توسط این جریان انجام شده است.

آنتونیو گرامشی در زمینه تنوریزه کردن مفاهیم کلیدی همچون هژمونی و جنگ قدرت به خوبی توضیح داده است که چگونه جنبه‌های سیاسی نظامی و اقتصادی قدرت با جنبه‌های فرهنگی و زبانی همراه می‌شوند و از طریق جامعه مدنی، سیستم‌های تعلیم و تربیت، ادبیات رسمی و غیر رسمی و رسانه‌های عمومی در استقرار و استحکام هویت گروه حاکم به مثابه هویتی غالب، طبیعی، کاملاً صحیح و عاری از عیب و نقص خود را نشان می‌دهند.

مسئله که به این هژمونی کمک میکند، مزیت نامرئی بودن اتنیک در قدرت است. بر همین اساس پانفارسیسم خود را پشت نقاب ایران، ایرانیت، پان‌ایرانیسم و ملی‌گرایی پنهان نموده و در حالی که تمامیت‌خواهانه از حقوق زبانی، فرهنگی، هویتی و قومی برخوردار است، زمینه‌ی استعمار داخلی و تضييع حقوق فرهنگی، سیاسی و اقتصادی اتنیک‌های غیر فارس را فراهم می‌کند.

اتنوسنتریسم توسط قوم در قدرت انجام میشود نه مبارزین با آن. چگونه اتنیک‌های غیر فارس در ایران

اصطلاح "قارا توپراغا توش گلین!" نیز در همان معنا و مفهوم "تمنای مرگ برای دشمنان و ظالمان" اطلاق دارد.

عبارت "توپراغی اوزوندن اوجا اولسون" در دو حالت "تمنای مرگ برای دشمنان" و "آرزوی رفعت مقام و ترفیع جایگاه دنیوی و اخروی و شان و مقام بلند در حد خاقان ها و سلاطین برای دوستان" کاربرد دارد. اصطلاح "توپراغی/ توپراغی چوخ اولسون!" نیز در دو مفهوم "آرزوی زیادت سرزمین تحت حاکمیت!" و "زیاد بودن خاک روی قبر!" مورد استفاده قرار گرفته و می گیرد.

اصطلاح "اله بیل اولو توپراغی سپیلر" نیز در مورد سوت و کور و خرابه بودن جایی مانند "شهر و روستا" استفاده می شود.

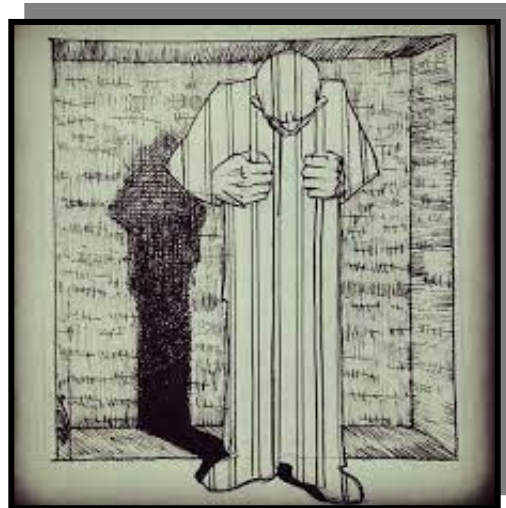
بسیاری از این عبارات و اصطلاحات و باورهای کهن تورکان، در بسیاری از شهرها و روستاهای آذربایجان بزرگ (ایران) کماکان رواج دارد. تیکان تپه‌نین کند آدلاری نین کۆکو و آنلامیبدیرلی، چملی گؤل و قوشابولاق از شگفت‌انگیزترین و اساطیری‌ترین نقاط آذربایجان هستند. این منطقه رازآلود با افسانه معروف کوراوغلو درهم آمیخته است.

بدیرلی: افشارها (آوشارها) یکی از طوایف ۲۴ گانه تورک‌های اوغوز هستند و بدیرلی نیز نام یکی از تیره‌های طایفه افشار است. نام روستای بدیرلی برگرفته از نام این طایفه است. تیره تورک بدیرلی در سایر نقاط آذربایجان نیز ساکن هستند از جمله روستای بدیرلی در اورمیه که نام آن را به بدللو تحریف کرده اند. در استان جلیل آباد آذربایجان شمال آراز نیز یک روستا به نام بدیرلی وجود دارد.

چملی گؤل: چملی گؤل یک جزیره شگفت‌انگیز متحرک به مساحت حدود ۸۰ مترمربع در داخل یک جزیره بزرگ است که با حرکت باد یا حرکت وضعی زمین، در داخل دریایچه به آرامی حرکت می‌کند. (در فیلم وضعیت حرکت جزیره نشان داده شده است.)

چم یا چن در تورکی به معنای مه است و گؤل به معنای برکه است. چملی گؤل هم به معنای «دومانی گؤل» یا برکه مه‌آلود است. مردم افشاریوردو معتقدند این منطقه زادگاه «کوراوغلو» قهرمان افسانه‌ای تورک‌هاست و قلعه

◇ توپراق در فرهنگ و باور کهن تورکان

بزرگی و عظمت خاقان های تورک را در گذشته (قبل از مسلمان شدن) می توان از حجم خاک (توپراق / توپراق) روی مزارش فهمید.

وقتی یک خاقان تورک از دنیا می رفت اگر بین مردم به ایشان احترام می گذاشتند و محبوب بود هر کسی مقداری خاک با خود آورده و روی مزار خاقان می ریخت. هر چقدر خاک روی مزار خاقان (تپه ایجاد شده = کورقان) بیشتر باشد نشان از محبوبیت بیشتر او در بین مردم هست چون حجم زیاد خاک از تخریب مزار وی و دزدی اشیاء هایی که خاقان ها با خود دفن میکردند جلوگیری می کند.

اصطلاح "توپراغی بول اولسون" پس از مرگ کسی گفته می شد که از جایگاه سیاسی و دینی و پایگاه اجتماعی زیادی در بین ترکان برخوردار بود به نوعی شکل گیری کورگان ها، تپه مزارها، گنبدها، مناره ها و پیره داش ها و پیرتاش ها هم با این آیین کهن ترکان مرتبط هست.

اصطلاح "توپراق / توپراق سندن اوجا اولسون!" عمدتاً در معنا و مفهوم نفرین #قارقیش به کار می رود. تورکان در مقام نفرین و آرزوی مرگ برای کسی مخصوصاً ظالمان و زورگویان از اصطلاح "توپراق سندن اوجا اولسون!" استفاده می کنند.

در رد ادعاهای "نسل کشی" ارمنی ها دلیل دیگری، اینبار Nya Dagligt Allehanda از تاریخ معاصر سوئد فاش شد. روزنامه ای بنام که در سال ۱۹۱۷ در سوئد Nya Dagligt Allehanda منتشر می شد، نامه یک سرگرد سوئدی که بین سال های ۱۹۱۷-۱۹۱۵ با ارمنی ها زندگی کرده چاپ شده است. در این نامه افسر سوئدی دروغ بودن نسل کشی ارمنی ها را افشاء کرده است. در این نوشته سرگرد پراویتز می نویسد: "همیشه شاهد بدبختی بودم، ولی هیچوقت در هیچ جایی شاهدقتل عامی که از قبل طرح ریزی شده باشد نبودم. از ابتدای جنگ، دلایل اخراج ارمنی های غیر قابل اعتماد از بخش شمال شرق امپراطوری عثمانی، و اینکه عثمانی ها این کار را به دلایل ضروری مجبور به انجام اش بودند می بایستی درک می شد.

آنهایی که مدعی اند ارمنی ها تحت اسارت ترک ها زندگی کرده و مدام تحت فشار بوده اند، دروغ می گویند. از طرف دیگر باید اعتراف کنم که، تلاش های سازمان های مربوطه ترک برای تخفیف ناملایمات و سختی های اخراجی ها (مهاجرین) بسیار ناکافی بوده است. اما هیچ وقت بر علیه این انسان های بد طالع حمله ای مشاهده نکردم. بعنوان یک شاهد عینی، ادعاهائی که واحد های ژاندارمری ترک که بر روند اخراج ارمنی ها نظارت می کردند، ارمنی ها را قتل عام کردند، رد می کنم. متن نامه منتشر شده در روزنامه مزبور بشرح زیر است: "روزنامه (NYA DAGLIGT ALLEHANDA) "اتفاقات جدید روز یاتازه های مختلف روز) دوشنبه، ۲۳ آوریل ۱۹۱۷"

"وضعیت ارمنی ها از زبان یک شاهد عینی که در میان آنها زندگی کرده است، یک افسر سوئدی نوشته های خانم Marika Stjernstedt را مورد نقد دقیق قرار می دهد"

"چندی پیش از خارج (سوئد) به کشورم بازگشتم. هرچند با کمی تاخیر، فرصت یافتم تا دو کتاب را که در رابطه با مسئله ارمنی در سوئد نوشته شده بود مطالعه کنم. یکی از آنها کتاب: "انسان اشرافی" Sven Hedin - نوشته کارل گوستاو اوسیانلیسون، و دومی کتاب: "وضعیت ترحم انگیز ارمنی ها" نوشته Marika Stjernstedt بود.

کتاب اول را واقعا به زباله دان انداختم. اشاره های کینه توزانه و دوپهلوی علیه Sven Hedin توجه مرا حتیبه اندازه

کوراوغلو و آخور قیرآت و دورآت (اسبهای افسانه ای کوراوغلو) در اینجا قرار دارد. در افسانه کوراوغلو، چنلی بئل (چملی گؤل) نام مرکز نیروهای کوراوغلو است و کوراوغلو دلی هایش (جوانمردان و جنگجویانش) را در آنجا جمع کرده و بر علیه حسن خان قیام می کند.

قوشابولاق: در این منطقه، روستایی هم به نام قوشابولاق وجود دارد. در افسانه کوراوغلو، کوراوغلو در قوشابولاق در شبی معین آب تنی می کند و بدین گونه هنر آشپزی در روح او دمیده می شود و آوازه هنرش از کوهستانها می گذرد و در شهرها و روستاها به گوش مردم می رسد. کوراوغلو در نهایت موفق می شود حسن خان را به چنلی بئل (چملی گؤل) آورده و او را به آخور ببندند و انتقام پدرش و تمام مظلومان را از او بگیرد. قوشا در تورکی به معنای جفت (دوتایی) است و بولاق به معنای چشمه است. قوشابولاق به معنای یک جفت چشمه در کنار هم است. در وسط روستا یک جفت چشمه کنار هم وجود دارد. البته به دلیل محبوبیت کوراوغلو، در نقاط مختلف جهان تورک، مردم قلعه ها و مکانهای زیادی را به کوراوغلو و چنلی بئل نسبت داده اند. از جمله چنلی بئل خوی، چنلی بئل قاراباغ، چنلی بئل تورکمن صحرا و....

نسل کشی ارامنه دروغی بزرگ

نامه ی منتشرشده یک افسر سوئدی درباره نسل کشی ارمنی ها

نادرستی حملات ترک ها و شایعات در باره قربانیان بی نام و نشان تصمیم گرفتیم که چشمانم را باز کنم. همیشه شاهد سفالت بودم، ولی هیچوقت و در هیچ جایی شاهد قتل عامی که از قبل طرح شده باشد نشدم. مطلقاً نشدم. درست به این علت ضرورت نوشتن مشاهداتم را حس کردم.

در ابتدای جنگ برای درک علت اخراج (جابجائی) ارمنی های غیر قابل اعتماد از مناطق شمال شرق امپراطوری عثمانی به سمت جنوب، و دلایل ضروری حکومت ترک برای انجام آنرا می بایستی جستجو می کردم.

ارمنی ها برای حمله مشترک، بهمراه ارتش های مهاجم روسیه علیه ماموران مورد نفرت خود (تورک ها)، بطور ساده منتظر رسیدن روسها بودند. خارج کردن ارمنی ها از مناطق مسکونی شان در ارضروم مهم و ضروری بود. وقتی ارضروم در فوریه ۱۹۱۶ سقوط کرد و زمانی که در روسیه اسیر بودم، یک ارمنی که هم سلول ام بود به من گفت: "اگر ما را جا بجا نمی کردند و در ارضروم می ماندیم ارضروم مدت ها قبل سقوط می کرد." اگر کشوری مثل ترکیه که از طرف دشمنان خارجی نیرومندی تهدید و مورد تهاجم قرار گرفته بود، برای حفظ خود از دشمنان داخلی مودی تلاش کند کسی نمی تواند اعتراض کند.

کسانی که ادعا می کنند، ارمنی ها تحت اسارت ترک ها زندگی کرده و مدام تحت فشار بودند بنظرم خیال پردازی می کنند. ملت های دیگری بودند که در وضعیت بسیار بدتری از ارمنی ها بودند. برای مثال "درباره هندی ها و بنگالی هائیکه تحت استعمار انگلیسی ها زندگی می کردند. ملی گرایان آذربایجانی در ایران که تحت فشار مدام سیاست نفوذ آرام Penetration Pacifique روسیه بودند. * سیاهان کنگو تحت حکومت بلژیک، مردم بومی که در مناطق کائوچوی "گویانا" تحت حکومت فرانسه زندگی می کردند چه باید گفت! همه این ملت ها بنظرم بیشتر از ارمنی ها که ادعا می شود مدام تحت فشار بوده و قربانی داده اند بسیار بدتر و شدیدتر تحت فشار بوده اند. اگر قتل عام هائی که در مواقع معینی بوقوع پیوسته کنار بگذاریم - که بدون شک علت اصلی آن باز خود ارمنی ها بودند- فکر می کنم با ارمنی ها بسیار خوب رفتار می شده است. آنها دین خود، زبان شفاهی- کتبی خود و مدارس خود را داشتند.

یک مقاله بی محتوای روزنامه Dagens Nyheter نیز جلب نکرد. دومین کتاب که سعی کرده تلخی هائی را که ارمنی ها متحمل شده اند با اغراق بیان کند در یک نفس خواندم. حال آنچه که قصد دارم انجام دهم این است که، با شرح حوادث، نادرستی ها و انحرافات این دو کتاب را در میان بگذارم.

"من این جسارت را نشان می دهم که بگویم، سفالت ارمنی ها را از نزدیک و باندازه من هیچ سوئدی امکان و فرصت مشاهده و بررسی اش را نداشته است. یک ماه در میان اخراجی های بیچاره سفر کردم و این سفر در اواخر پائیز ۱۹۱۵ یعنی زمانی که هر دو نویسنده ادعا کرده اند که قتل عام اتفاق افتاده است روی داد. هر دو کتاب سعی کرده اند رفتار ترک ها و آلمانی ها را غیر انسانی و وحشیانه جلوه دهند. من آنچه را که می نویسم کلا بر اساس مشاهدات عینی ام است. وقتی اینکار را می کنم، در اصل آنچه که هر دو نویسنده سعی کرده اند به خواننده القاء کنند درست نمی دانم و امیدوارم که توانسته باشم آنرا بیان کنم.

"تا آنجائی که از محتوای کتاب ها بر می آید، هر دو نویسنده سعی کرده اند نشان دهند، که هم ترک ها و هم آلمانی ها آگاهانه حملات و قتل عام ها را انجام داده اند. از آنجائی که من شاهد عینی آنچه که اتفاق افتاده بوده ام، به من این حق و در عین حال این تعهد را می دهد که این ادعاهای دروغ را محکوم کنم.

اگر به واقعیت مسئله نگاه کنیم، من عمدتاً دوست آلمانی ها و متفقین آنها (ترکیه، اطریش، مجارستان، بلغارستان) هستم. از طرف دیگر بعنوان شهروند یک کشور بیطرف (ایران) ضرورت دارد که در قضاوتم متعادل باشم. زمانیکه سفر خود از استامبول را به سمت آناتولی آغاز کردم گوشه ای پر از روایت ها و داستان ها و پیش داورى های سیاحان (مسافران) آمریکائی بود که چگونه ارمنی های بیچاره توسط افندی های ترکیه مورد قتل عام قرار گرفته اند. فکر می کردم، خدای من، با چه هرج و مرجی روبرو خواهیم شد، و شاهد چه ظلم هائی خواهیم بود؟ بعلت محل ماموریت ام در خاورمیانه (ایجاد و گسترش تشکیلات ژاندارمری ایران) و زندگی طولانی در آنجابه این نظر، که ارمنی ها بعلت مسیحی بودن، بهترین بندگان خدا هستند، قطعاً اعتقادی ندارم. * برای درک درستی و

داشته باشم. بنابراین درباره جمال پاشا هم با هم صحبت کردیم، علی رغم اینکه از طرف بسیاری ادعا می شد که او یک جلاد است، ولی نظر بارون ارمنی درباره این آدم مشهور بسیار مثبت بود.

در حلب با یک خدمتکار ارمنی آشنا شدم. این آدم تا چند ماه بعدش همسفرم بود، این مرد نه در حلب، و نه در محل تولد خود "ماراش" (ترکیه)، و نه در جای دیگر، درباره قتل عام ترک ها حتی یک کلمه هم نگفت. به نوشته های اغراق آمیز خانم Stjernstedt بطور قطع باور ندارم، و برای ادعا های مقامات ارمنی، هیچ و ابدا ارزشی قائل نیستم.

عزیز نسین از زبان خودش:

پدرم در سیزده سالگی از یکی از روستاهای آناتولی به استانبول آمد. مادرم هم وقتی خیلی بچه بود از روستای دیگری در آناتولی به استانبول آمد. آن ها مجبور بودند سفر کنند تا یک دیگر را در استانبول ببینند و ازدواج کنند تا من بتوانم به دنیا بیایم. حق انتخابی نداشتم، به همین دلیل در زمانی بسیار نامناسب، در کثیف ترین روزهای جنگ جهانی اول، سال ۱۹۱۵؛ و در یک جای بسیار بد به نام جزیره هیبلی، متولد شدم. هیبلی، بیلاق پولدارهای ترکیه در نزدیکی استانبول است و از آن جا که پولدارها نمی توانند بدون آدم های فقیر زنده بمانند، ما هم در آن جزیره زندگی می کردیم. با این حرف ها نمی خواهم بگویم که آدم بدبختی بودم. برعکس، خوش شانسم که از یک خانواده ثروتمند، نجیب زاده و مشهور نیستم.

از طرف دیگر درباره مهاجرت بزرگ ارمنی باید اعتراف کنم که کوشش های نهادهای مربوطه ترک برای تخفیف ناملایمات مهاجرین بسیار ناقص و با کمبودهای جدی روبرو بوده است. ولی اگر بخواهیم حقیقت را بگوئیم باید تاکید کنم که شرایط سختی که خود ترک ها با آن روبرو بودند، یعنی در نظر بگیریم که از طرف سه دشمن نیرومند مورد حمله قرار گرفته بودند، باید گفت که در چنین شرایطی امکان فعالیت سازماندهی شده ای از طرف ترک ها برای تخفیف ناملایمات غیر ممکن بود. من، (بقول) Tanin روزنامه ترک) این مهاجرین - کوچ کنندگان بیچاره را خیلی از نزدیک دیدم. من آنها را در آناتولی در قطارها، در قونیه و جاهای دیگر در گاری ها و در کوههای توروس بشکل قافله های بی شمار در حال سفر و در تارسوس و آدانا در کمپ های چادر دیدم. بعلاوه آنها را در حلب، دیرالزور و در، آنا، دیدم. در کنار جاده ها آنهایی که مرده بودند و یا در حال مرگ بودند دیدم. مردن آنها از میان صدها هزار انسان در حال کوچ قابل پیش بینی است. کودکانی که بوسیله شغال ها تکه پاره شده بودند، و کودکانی که برای یک تکه نان دست های خود را دراز کرده و فریاد می زدند. من این وضعیت قابل ترحم انسان ها را دیدم. اما هرگز، حمله ای علیه این انسان های بی طالع از طرف ترک ها را ندیدم. یک بار یک ژاندارم ترک را دیدم که چند نفر را که از قافله عقب مانده بودند، با چوب تعلیمی میزد. خودم در معرض همان رفتار در روسیه قرار گرفتم و عکس العملی نه در آن زمان و نه بعد ها نشان ندادم. در قونیه یک فرانسوی، خانم Soulie همراه خانواده خود و یک خدمتکار ایتالیائی زندگی می کردند. علی رغم جنگ در آنجا زندگی می کردند و ترک ها کاری با آنها نداشتند. وقتی آلمانی ها به شهر آمدند، این خانم آنها را "فرشتگان ما" نامید. "هر چه که داشتند به ارمنی ها دادند!" جاهائی که آلمانی ها زندگی می کردند، این طرز رفتار را که فداکاری آلمانی ها را نشان می داد در همه جا مشاهده کردم.

در حلب مهمان یک بارون ارمنی که صاحب هتل بود، شدم. علی رغم اینکه بدفعات با او درباره هم شهری هایش (ارمنی ها) صحبت کردم، ولی هیچوقت از قتل عام ترک ها چیزی نگفت. روز بعد قرار بود با جمال پاشا ملاقاتی

هستم.

در سال ۱۹۳۷ افسر شدم، ناپلئون شدم. باور نمی‌کنید! تازه من تنها یکی از ناپلئون‌ها بودم. همه‌ی افسرهای جدید فکر می‌کردند ناپلئون هستند و این بیماری در بعضی از آن‌ها علاجی نداشت و تا آخر عمر ادامه پیدا می‌کرد. تعدادی هم بعد از مدتی خوب می‌شدند. «ناپلئونیته» یک بیماری مسری و خطرناک است که نشانه‌هایش این‌هاست: بیماران تنها به پیروزی‌های ناپلئون فکر می‌کنند، نه به شکست‌هایش. آن‌ها مقابل نقشه‌ی جهان می‌ایستند و با یک مداد قرمز، همه‌ی دنیا را در پنج دقیقه فتح می‌کنند و بعد غصه می‌خورند که چرا دنیا این‌قدر کوچک است. آن‌ها مثل کسی که تب بالایی دارد، هذیان می‌گویند. خطرات دیگری هم وجود دارد. در مراحل بعدی ممکن است فکر کنند تیمور لنگ، چنگیز خان، آتیلا، هانیبال یا حتا هیتلر هستند. من، به عنوان یک افسر تازه نفس بیست و دو-سه ساله در مدت کوتاهی با یک مداد قرمز جهان را تسخیر کردم. عقده‌ی ناپلئونی‌ام یک یا دو سال طول کشید. البته در تمام این مدت هم تمایلی به فاشیسم نداشتم. از بچگی آرزو داشتم نمایشنامه‌نویس شوم. در ارتش، واحدهای پیاده‌نظام، توپخانه و تانک داشتیم اما واحد نمایشنامه‌نویسی وجود نداشت. بنابراین به دنبال راهی برای خارج شدن از آن‌جا بودم و سرانجام در سال ۱۹۴۴ آزاد شدم.

بعضی افسرها حتا بعد از ژنرال شدن هم حسرت نوشتن شعر یا رمان را دارند، البته به‌خاطر خوشایند دیگران نه خودشان. اما اگر یک شاعر پنجاه ساله بخواهد فرماندهی ارتش شود، به‌نظرشان احمقانه و بی‌معنا است. در دوران سربازیم نوشتن داستان را شروع کردم. در آن زمان، سربازی که برای روزنامه‌ها مطلب می‌نوشت مورد بی‌مهری پیش‌کسوت‌ها قرار می‌گرفت؛ بنابراین با نام خودم نمی‌نوشتیم. با نام پدرم، عزیز نسین، کار می‌کردم و به همین دلیل نام اصلی‌ام، نصرت نسین، ناشناخته ماند و فراموش شد. آن‌ها مرا به عنوان یک نویسنده‌ی جوان می‌شناختند، در حالی که پدرم پیر بود و وقتی برای کاری به یک اداره‌ی دولتی رفته بود و خودش را عزیز نسین معرفی کرده بود، هیچ کس حرفش را باور نمی‌کرد. البته

نام من «نصرت» بود. نصرت یک واژه‌ی عربی است به معنای «کمک خداوند». این اسم مناسب خانواده‌ی ما بود چون آن‌ها امید دیگری جز خدا نداشتند.

اسپارتهای قدیمی، بچه‌های ضعیف و لاغرشان را با دست خود می‌کشتند و تنها بچه‌های قوی و سالم را بزرگ می‌کردند. اما برای ما ترک‌ها این فرایند انتخاب به وسیله‌ی طبیعت و جامعه انجام می‌شد. وقتی بگویم که چهار برادرم در کودکی مرده‌اند چون نتوانستند شرایط نامطلوب محیط را تحمل کنند، خواهید فهمید که چه قدر کله‌شق بودم که جان سالم به‌در بردم. اما مادرم در ۲۶ سالگی مرد و این دنیای زیبا را برای قوی‌ترها گذاشت.

در کشورهای سرمایه‌داری، شرایط برای تاجرها مناسب است و در کشورهای سوسیالیستی برای نویسنده‌ها. یعنی کسی که عقل معیشت داشته باشد، باید در یک جامعه‌ی سوسیالیستی، نویسنده شود و در یک کشور سرمایه‌داری، تاجر. اما من با وجود این که در ترکیه، یک کشور خورده سرمایه‌دار، زندگی می‌کردم و هیچ کس در خانواده‌ام نمی‌توانست بخواند یا بنویسد، تصمیم گرفتم نویسنده شوم.

پدرم، مانند همه‌ی پدرهای خوب که شیوه‌ی فکر کردن را به فرزند خود یاد می‌دهند، به من توصیه کرد: «این فکر احمقانه‌ی نوشتن را فراموش کن و به فکر یک کار خوب و شرافتمندانه باش که بتوانی با آن زندگی کنی.» اما من حرفش را گوش نکردم.

کله‌شقی من هم‌چنان ادامه داشت. آرزو داشتم نویسنده شوم و قلم دست بگیرم، اما به مدرسه‌ای رفتم که تفنگ به دستم دادند.

در سال‌های اول زندگی نتوانستم کارهایی انجام دهم که دوست داشتم و به کارهایی که می‌کردم علاقه‌مند نبودم. می‌خواستم نویسنده شوم اما سرباز شدم. در آن زمان، تنها مدرسه‌هایی که بچه‌های فقیر و بی‌پول می‌توانستند در آن‌ها مجانی درس بخوانند، مدرسه‌های نظامی بود، بنابراین مجبور شدم وارد یکی از این مدرسه‌ها شوم. سال ۱۹۳۳ مانند همیشه دیر رسیدم، این‌بار همه‌ی اسم‌های قشنگ تمام شده بود و هیچ اسم فامیلی نبود که بتوانم به آن افتخار کنم. مجبور شدم «نسین» را بپذیرم. نسین یعنی «تو چی هستی؟» می‌خواستم هر بار که اسمم را صدا می‌کنند، به این فکر کنم که در واقع چی

نام مستعار مربوط به من است، نام دیگری اختراع می‌کردم.

این اسم‌های من در آوردی، مساله‌های زیادی را به همراه داشت. به عنوان نمونه، با ترکیب نام‌های دختر و پسر، نام «رویا آتش» را انتخاب کردم و کتابی برای بچه‌ها نوشتم. حکومت این را نمی‌دانست و به همین دلیل در همه‌ی مدرسه‌های ابتدایی از آن استفاده می‌کرد. نام «رویا آتش» به عنوان یک نویسنده‌ی زن در کتاب‌نامه‌ی نویسندگان زن ترک منتشر شد.

داستان دیگری را با یک اسم مستعار فرانسوی در مجله‌ای چاپ کردم که در گزیده‌های طنز جهان به عنوان یک طنز فرانسوی مطرح شد.

داستانی هم بود با یک اسم ساختگی چینی که بعدها در مجله‌ی دیگری به عنوان برگردانی از زبان چینی منتشر شد.

در مدتی که نمی‌توانستم بنویسم، کارهای زیادی را تجربه کردم مانند بقالی، فروشندگی، حسابداری، روزنامه‌فروشی و عکاسی، البته هیچ‌کدام را به خوبی انجام نادم. در مجموع، پنج سال و نیم به خاطر نوشته‌هایم زندانی شدم. شش ماه آن به درخواست فاروق، پادشاه مصر و رضاشاه ایرانی بود. آن‌ها ادعا کردند من در مقاله‌هایم به آنان توهین کرده‌ام و از طریق سفیرانشان در آنکارا، مرا به دادگاه کشاندند و به شش ماه زندان محکوم کردند. چهار فرزند دارم، دوتا از همسر اولم و دوتا از همسر دومم. در سال ۱۹۴۶ برای نخستین بار دستگیر شدم، شش روز تمام پلیس از من می‌پرسید: «نویسنده‌ی واقعی مقاله‌هایی که با نام تو منتشر شده، کیست؟» آن‌ها باور نمی‌کردند که خودم مقاله‌ها را نوشته‌ام.

حدود دو سال بعد ماجرا برعکس شد. این‌بار پلیس ادعا می‌کرد مقاله‌هایی با نام‌های دیگر نوشته‌ام. بار اول، سعی می‌کردم ثابت کنم که نوشته‌ها کار من بوده و بار دوم می‌خواستم نشان بدهم که به من مربوط نمی‌شود. اما یک شاهد خبره پیدا شد و شهادت داد که من مقاله‌ای با نام دیگر نوشته‌ام و به همین دلیل شش ماه به خاطر مقاله‌ای که ننوشته بودم، زندانی شدم. در روز ازدواج با همسر اولم، در حالی که گروه ارکستر یک آهنگ تانگو می‌نواخت، زیر شمشیرهای افسرانی که دوستانم بودند راه می‌رفتیم. اما

او تا زمان مرگش، هم‌چنان تلاش می‌کرد تا عزیز نسین بودنش را ثابت کند.

سال‌ها بعد که کتاب‌هایم به زبان‌های دیگر ترجمه شدند و می‌خواستم حق تالیفی را که به نام عزیز نسین بود بگیرم، مدت‌ها مبارزه کردم تا ثابت کنم «عزیز نسین» هستم با این که نامم در شناسنامه «نصرت نسین» بود. این روزها بسیاری از کسانی که ادعا می‌کنند شاعرند، هم‌چنان فکر می‌کنند که آن‌چه می‌گویند شعر است چون ارزش و احترامی برای شعر قایل نیستند. من فکر می‌کنم شاعر بودن هنر بزرگی است چون بسیاری از نویسنده‌هایی که شاعران خوبی نبودند، مجبور شدند نویسنده‌های مشهور و موفق باشند. این را در مورد خودم نمی‌گویم چون نشان داده‌ام که چه‌طور می‌توان بد شعر گفت. توجه زیادی که به شعرهای من شده به دلیل زیبایی آن‌ها نیست، به علت نام زنی است که در پایان آن‌ها می‌آید. شعرهایم را با نام مستعار یک زن منتشر کرده‌ام، اسمی که نامه‌های عاشقانه‌ی زیادی خطاب به او نوشته شده بود. از بچگی آرزو داشتم مطالبی بنویسم که اشک مردم را درآورد. داستانی را با همین هدف نوشتم و برای مجله‌ای فرستادم. سردبیر مجله آن را درست نفهمید و به جای گریه کردن، بلند بلند خندید، البته بعد از آن همه خندیدن، مجبور شد اشک‌هایش را پاک کند و بگوید: «عالی است. باز هم از این داستان‌ها برای ما بنویس». همین روند در نوشتنم ادامه پیدا کرد. خوانندگان کارهایم به بیش‌تر چیزهایی که برای گریاندن آن‌ها نوشته بودم، می‌خندیدند. حتی بعد از آن که به عنوان یک طنز نویس شناخته شدم، نمی‌دانستم طنز یعنی چه. حتی نمی‌توانم بگویم که الان می‌دانم. نوشتن طنز را با انجام دادنش یاد گرفتم. اغلب طوری از من می‌پرسند طنز چیست، انگار یک نسخه یا فرمول است، چیزی که من می‌دانم این است که طنز یک موضوع جدی است.

در سال ۱۹۴۵، حکومت، هزاران واپس‌گرا را تحریک کرد تا روزنامه‌ی «تان» را نابود کنند. من هم آن‌جا کار می‌کردم و بعد از آن بی‌کار ماندم. آن‌ها هیچ نوشته‌ای را با نام من نمی‌پذیرفتند، بنابراین با بیش از دویست نام مختلف برای روزنامه‌ها مطلب می‌نوشتم، از سرمقاله و لطیفه گرفته تا گزارش و مصاحبه و داستان‌ها و رمان‌های پلیسی. به محض این که صاحب آن روزنامه متوجه می‌شد

هیچ وقت به خودم نگفتم: «اگر دوباره به دنیا می‌آمدم، همین کارها را دوباره انجام می‌دادم.» در این صورت دلم می‌خواهد بیش‌تر از بار اول کار کنم، خیلی خیلی بیش‌تر و خیلی خیلی بهتر.

اگر در تاریخ بشر تنها یک نفر جاودان باشد، به دنبال او می‌گردم تا راهنماییم کند چه‌طور جاودان بمانم. افسوس که در حال حاضر الگویی ندارم. تقصیر من نیست، مجبورم مانند همه بمیرم. اما از این بابت عصبانیم، چون به انسان‌ها و انسانیت عشق می‌ورزم.

نوشته‌ی: عزیز نسین – سال ۱۹۶۸

جایگاه و اهمیت زن در فرهنگ تورک

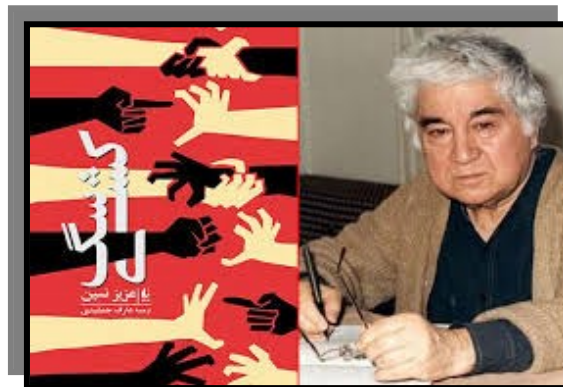
خانم گیتی شگری

اگر صفحات تاریخ جهان را بررسی کنیم، به وضوح می‌بینیم که از لحاظ داشتن ارزش و جایگاه والای زنان در جامعه، هیچ ملتی قابل مقایسه با تورکها نیست. در فرهنگ تورک، زن بنیان خانواده را تشکیل می‌دهد. زن تورک در خانواده حق اظهار نظر داشته و همواره حامی همسرش بوده است. قبل از میلاد مسیح نیز همین‌گونه بود. در حالی که زنان در چین، اروپا، آفریقا، عربستان و اقوام ایرانی زبان به عنوان برده فروخته می‌شدند، هیچ ارزشی نداشتند، در خانه با آنان مانند خدمتکار و برده رفتار می‌شد، اجازه نشستن بر سر سفره را نداشتند، از طرف شوهرانشان کتک زده می‌شدند و... زنان تورک همیشه آزاد و حرّ می‌زیستند.

در تورکان باستان، زنان در امور دولتی مربوط به روابط سیاسی و اقتصادی نیز صاحب نظر بودند. زنان شمشیر می‌زدند، اسب سواری کرده و حتی کشتی می‌گرفتند. زنان همچنان در جنگ هم شرکت می‌کردند.

یک ضرب المثل تورکی می‌گوید: «اولین ثروت سلامتی، دومین ثروت زن خوب است.» یکی از نشانه‌های ارزش قائل شدن تورکان قدیم به زن، داشتن فرهنگ تک همسری بود. در تورکان هون هیچ تمایز و فرقی بین زن و مرد وجود نداشت.

در فرهنگ تورکان هون، زن مکمل مرد محسوب می‌شد و هیچ کاری بدون نظر زن انجام نمی‌شد. حتی اگر در «فرامین خاقان» نام همسرش درج نمی‌شد، آن فرامین اعتباری نداشتند. هنگام دیدار سفیران کشورهای خارجی

حلقه‌ی ازدواج دومم را از پشت میله‌های زندان به همسرم دادم. می‌بینید که شروع درخشانی نبوده است.

در سال ۱۹۵۶ در مسابقه‌ی جهانی طنز اول شدم و نخل طلا گرفتم. روزنامه‌ها و مجله‌هایی که پیش از آن، نوشته‌هایم را چاپ نمی‌کردند، حالا برای آن‌ها سرودست می‌شکستند اما این شرایط خیلی ادامه پیدا نکرد.

بار دیگر چاپ نوشته‌هایم در روزنامه‌ها ممنوع شد و در سال ۱۹۵۷ مجبور شدم نخل طلایی دیگری ببرم تا دوباره نامم در روزنامه‌ها و مجله‌ها دیده شود. در ۱۹۶۶، مسابقه‌ی جهانی طنز در بلغارستان برگزار شد و به عنوان نفر اول، خاریشت طلایی گرفتم.

بعد از انقلاب ۲۷ مه‌ی ۱۹۶۰ در ترکیه؛ با کمال میل یکی از نخل‌های طلایی‌ام را به خزانه‌ی دولت بخشیدم. چند ماه بعد از این ماجرا، مرا به زندان انداختند. خاریشت طلایی و نخل طلایی دوم را برای روزهای خوش آینده نگه داشتم و با خود گفتم بی‌تردید به‌درد خواهند خورد. مردم تعجب می‌کنند که تا الان بیش از دو هزار داستان نوشته‌ام. اما این تعجب ندارد. اگر خانواده‌ام به جای ده نفر بیست نفر بودند، مجبور می‌شدم بیش از چهار هزار داستان بنویسم. پنجاه و سه ساله‌ام، پنجاه و سه کتاب نوشته‌ام، چهار هزار لیره بدهی، چهار فرزند و یک نوه دارم. تنها زندگی می‌کنم. مقاله‌هایم به بیست و سه زبان و کتاب‌هایم به هفده زبان چاپ شده‌اند. نمایشنامه‌هایم در هفت کشور اجرا شده‌اند.

تنها دو چیز را می‌توانم از دیگران پنهان کنم: خستگی‌ام را و سنم را. به جز این دو همه چیز در زندگی‌م شفاف و آشکار بوده است. می‌گویند جوان‌تر از سنم نشان می‌دهم. شاید به این دلیل است که آن‌قدر کار دارم که وقت نکرده‌ام پیر شوم.

است که در دوره رضاشاه به مه‌باد عوض کردند. تا قرن هشتم در منطقه مه‌باد امروزی هیچ شهری وجود نداشت و منطقه مه‌باد امروزی هفتصد سال قبل در دوره ایلخانیان «طرغای» نامیده می‌شد. ترغای/طرغای واژه ای تورکی است، در لغتنامه ی دهخدا معنای ترغای یا ترغی به معنای شانه به سر یا هدهد آمده است. در این دوران، آذربایجان از مراغه و مه‌باد گرفته تا میاندوآب و تخت سلیمان و سلطانیه و تبریز هر یک نقش بسیار فعالی در حیات فرهنگی آذربایجان آنروزگار را داشتند.

مراغه پایتخت ایلخانیان بود و آثار قابل توجه آن دوره در منطقه مراغه اهمیت شهر را نشان می‌داد. شام‌غازان تبریز مهد علم و دانش، سلطانیه مقر نظامی و مذهبی ایلخانیان، تخت سلیمان محل اسکان تابستان سلاطین و بزرگان ایلخانیان، میاندوآب به سبب عبور دو رود بزرگ تانئوو و جیغاتی/جیغاتی مهد کشاورزی، منطقه آحتاجی شهرستان بوکان فعلی، در زمان ناصرالدین شاه روستای بوکان ۱۲ خانوار نفوس داشت (افخمی، ابراهیم، تاریخ فرهنگ و ادب مکریان بوکان، جلد اول انتشارات محمدی سقز، ص: ۶) به سبب اسب پروری و منطقه طرغای شامل مه‌باد امروزی مهد دامداری آذربایجان محسوب می‌شد.

نام کوه و روستای طرغه /ترقه در حدود بیست کیلومتری غرب شهر بوکان یادگاریست از این توپونیم. طرغای نام نسبتاً رایجی در قرون هشت و نه هجری بوده‌است. غیر از افراد مهم در دولت ایلخانی، نام پدر امیر تیمور گورکان هم طرغای بوده است.

تشکیل دولت عظیم و مقتدر قیزیلباشی صفوی در آذربایجان و داخل نمودن مناطق ایران امروزی در متصرفات این دولت راه را برای آبادانی منطقه طرغای

با خاقان، حتماً باید خاتون (همسر خاقان) نیز حضور می‌داشت.

خاتون گاهی سفیران را بدون خاقان هم بحضور می‌پذیرفت. به عنوان نمونه در دولت هون غربی (هونهای اروپا) سفیران توسط «آروک خان» همسر آتیلا بحضور پذیرفته شده و در مورد امور دولتی گفتگو می‌کردند. در دیدارهای رسمی، مراسم پذیرایی، ضیافت و اعیاد، خاتون در سمت چپ خاقان می‌نشست. خاتون به بحثهای سیاسی و دولتی گوش فرا داده و نظرات خود را ابراز می‌کرد.

در دولتهای گوک‌تورک و اویغور، همسر خاقان به همراه شوهرش در امور دولتی صاحب نظر بود. در امضاء دستورات و فرامین دولتی عبارت «بنام خاقان و خاتون» درج می‌شد. کتیبه‌های اورخون هم با عبارت «خاقان و خاتون می‌فرمایند» شروع می‌شوند. در داخل خانواده نیز زن همیشه از حق صحبت بالایی برخوردار بود.

در این باره منابع زیادی مربوط به زمان قبل از مسلمان شدن تورکها وجود دارد. یکی از این منابع اثر ابن فضلان است که از تورکهای بولغار اطراف رودخانه ایتیل (ولگا) دیدار کرده است. ابن فضلان اعتراف می‌کند که جایگاه زن در جامعه تورک حیرت‌آور است و شگفت‌زدگی خود را به وضوح بیان می‌کند.

ابن فضلان اظهار می‌دارد: «خاتون در کنار خاقان می‌نشیند و این بخشی از سنت و فرهنگ تورک است، زنان تورک هرگز از مردان فرار نمی‌کنند.» یک جهانگرد دیگر عرب بنام ابن بطوطه، چنین می‌نویسد: «در اینجا من شاهد وضعیت جالبی شدم، آن احترامی است که تورکها به زن قائلند. در اینجا، ارزش و کرامت زنان از مردان بالاتر است.»

از سویوخ بولاغ / ساوجبولاغ تا مه‌باد:

تاریخ یک شهر دیرین آذربایجان

دکتر توحید ملک زاده

شاید کمتر کسی باشد که بداند نام قدیم شهر مه‌باد فعلی در آذربایجان غربی سویوخ بولاغ/سابلاغ/ساوجبلاغ بوده

تعویض نام شهر گوک تپه مهاباد که ناکام ماند، با اینحال درصد قابل توجهی از اسامی روستاها، کوهها، رودهای منطقه تورکی قدیمی است.

درباره کاتب دیوان لغات الترک کاشغری: علی طارمی

اهمیت کتاب دیوان لغات الترک اثر محمود کاشغری برای علاقمندان زبان و ادبیات ترکی آشکار است. این کتاب که به ۴۶۶ ه.ق توسط محمود کاشغری نوشته شده، یکی از قدیمی ترین آثار ترکی_اسلامی است. کتاب نه تنها لغتنامه بلکه فرهنگنامه غنی و جامعی است که ما را با آداب و باورها، ادبیات شفاهی، خوراک و پوشاک، ضرب المثلها، افسانه و اساطیر، جغرافیا و تاریخ ملل ترک در هزار سال پیش از این آشنا میکند. از زمان کشف آن توسط علی امیری افندی کتابشناس شهیر عثمانی و چاپ نخست آن به همت معلم رفعت، ده ها بار و به زبانهای گوناگون ترجمه و منتشر شده است و میتوان آن را مهمترین کتاب ترکشناسی هزار سال پیش قلمداد نمود. جالب اینکه تنها نسخه کشف شده این کتاب به وسیله یک ایرانی ساوه ای الاصل کتابت شده و به دست ما رسیده است و جهان ترک قطعاً وامدار این کاتب گمنام است. ظاهراً در باب مستنسخ این کتاب، تحقیقی صورت نگرفته است و اطلاعات بسیار کمی درباره او وجود دارد. راقم سطور با جستجو در برخی کتب، رد پاهایی ضعیفی از این کاتب گمنام یافته است که اشتراک گذاری آن خالی از فایده نیست:

۱_کاتب دیوان لغات الترک در انجامه کتاب، خود را چنین معرفی کرده است: "محمد بن ابی بکر بن ابی الفتح

گشود. گروهی از عشایر ساکن در منطقه شهر زور عراق امروزی به نام مکرری که به روایتی از طایفه بابان جدا شده بودند، تحت فرمان سیف الدین نامی در اواخر حکومت آق قویونلوها در آذربایجان از اوضاع استفاده کرده جمعی از عشیرت بابان و سایر عشایر کردستان بر سر خود جمع کرده به قلمرو آذربایجان نزدیک شده و در سایه امنیت ایجاد شده توسط امرای تورک منطقه در منطقه طرغای زندگی کوچنشینیی خود را ادامه دادند. سیف الدین در ابتدا ناحیه دریاس (امروزه روستای دریاز گفته می شود، این روستا امروزه مرکز دهستان مکرریان غربی هست و گفته می شود زیر این روستا شهری است به نام شهر ویران) را از طایفه چابقلوی تورک گرفت. به تدریج اتحادیه ای از عشایر ساکن در این منطقه به « مکرری» مشهور شدند. سیف الدین دو پسر داشت: صارم و بابا عمر. پس از مرگ سیف الدین پسر ارشد وی « صارم » زمام امور ایل را بر عهده گرفت. گفته می شود از زمان صارم بود که نام سووق بولاغ مطرح می شود و این همان نام است که ساجبلاغ شده است. (صمدی، سید محمد، تاریخ مهاباد، انتشارات رهرو ۱۳۷۳، ص: ۱۶) با توجه به وجود ساوجبولاغ دیگری در نزدیکی تهران پایتخت قاجاریه برای مجزا کردن این دو ولایت از هم کلمه « ساوجبلاغ مکرری» مصطلح شد.

شمس الدین بیدلیسی در کتاب شرفنامه وجه تسمیه مکرری را چنین می نویسد: « در السنه و افواه مشهور است که سیف الدین نام شخصی حیلہ کار مکار از آن سلسله پیدا شده و از کثرت استعمال به مکرری اشتهار یافت و مکرو هم می تواند باشد.» (شمس الدین بدلیسی، شرفنامه، به اهتمام ولادیمیر ولییامینوف زرنوف، انتشارات اساطیر، ۱۳۷۷، ص: ۲۸۸)

امروزه طایفه تورک مکرری در شمال غربی افغانستان زندگی می کنند. با توجه به اعتقاد جمعی از محققین بر تورک منشا بودن مکرری ها و منتسب به طایفه مکریت، می توان در این مورد، تامل هم نمود. امروزه وجود دهها اسم روستای تورکی در منطقه آختاجی (بوکان امروزی) و ساوجبلاغ (مهاباد امروزی) یادگاری است از شکوه و عظمت فرهنگی آن دوران آذربایجان در منطقه. علیرغم تعویض اسامی منطقه و تلاش مضاعف امروزی برای تعویض اسامی (مانند غائله

و کتابهای رجالی به دست نیاورده است ولی بر اساس نظر کتابشناسان و زبانشناسان فارسی، آن را مربوط به قرن هفتم هجری میداند. (ر.ک تحسین و تقبیح ثعالبی، ۱۳۸۵، صص ۲۱-۱۹) به نظر میرسد مترجم کتاب تحسین و تقبیح همان کاتب دیوان لغات بوده باشد در این صورت نام پدر بزرگ وی علی بوده که کنیه ابوالفتح داشته است. با تطبیق خط دو کتاب بیشتر میتوان این حدس را آزمون نمود.

۴- گفتنی است در تاریخ چند محمد بن ابی بکر ساوه ای وجود دارد که تنها تشابه اسمی با کاتب دیوان لغات داشته اند و در زمان دیگری میزیسته اند. یکی از نزدیکترین گزینه ها به کاتب مورد نظر ما، شهاب الدین محمد بن ابی بکر بن حسین ساوی است که از قضا در دمشق و در قرن هفتم میزیسته و مقبره اش بنا به روایت تذکره نویسان در گورستان ساوه ای (التربه الساویه) دمشق بوده است ولی او را متوفی ۶۵۵ ه.ق دانسته اند. (ر.ک القلائد الجوهریه فی تاریخ الصالحیه، محمد بن طولون، بتحقیق محمد احمد دهمان، القسم الاول ص ۳۳۵) اگر این تاریخ وفات درست بوده باشد، علیرغم تشابه اسمی و زیست همزمان در شهر دمشق، او نیز نمیتواند همان کاتب دیوان لغات بوده باشد چراکه ۹ سال پیش از استنساخ دیوان لغات وفات کرده است.

باری شاید با جستجوی بیشتر در کتابها، هویت کاتب دیوان لغات الترتک بیشتر آشکار شود.

۶ مرداد ۱۴۰۳

زبان مادری

محسن رنایی

استاد اقتصاد دانشگاه اصفهان

ما در طول هفتاد سال گذشته فرزندان نزدیک به نیمی از جمعیت کشور، یعنی اقوام غیرفارسی زبان کشورمان، را مجبور کرده‌ایم که از سال اول دبستان زبان فارسی بیاموزند و به زبان فارسی آموزش ببینند. فاز صفر توسعه در هر کشوری در دوران کودکی،

الساوی ثم الدمشقی". کاتب بنا به توضیحش در دنباله این سطور، کتاب را در ۲۸ شوال سال ۶۶۴ ه.ق یعنی حدود ۲۰۰ سال بعد از تصنیف کتاب توسط کاشغری و از روی نسخه ای که به خط خود کاشغری بوده است، استنساخ کرده است. (ر.ک دیوان لغات الترتک- نسخه محفوظ در کتابخانه علی امیری- کتب عربی- شماره ۴۱۸۹ صفحه آخر) از این معرفی، پیداست که نام او محمد، نام یا کنیه پدرش ابوبکر، نام یا کنیه پدر بزرگش ابوالفتح بوده است. اصلیت کاتب از شهر ساوه بوده که سپس در دمشق ساکن شده است. ممکن است مهاجرت ساوه ای به دمشق مانند بسیاری از مهاجرتهای زمانه اش بخاطر در امان ماندن از حملات مغولان بوده باشد چراکه دمشق در آن زمان در قلمرو ممالیک است و مصون از حملات مغولان بوده است.

۲- محمد ساوه ای در کار کتابت و استنساخ کتاب بوده است و شاید شغل او همین بوده است و کتابهای دیگری نیز کتابت کرده است از جمله کتابی به عربی با عنوان " المغنی فی الانبا عن غریب المذهب و الاسماء" تألیف عمادالدین اسماعیل موصلی معروف به ابن باطیش نیز به خط او باقی است که کاتب در انجامه کتاب خود را " محمد بن ابی بکر بن ابی الفتح الساوی" معرفی میکند و کتاب را باز در سال ۶۶۴ ه.ق استنساخ کرده است. این کتاب به عربی بوده و موضوع آن فقه مذهب شافعی است. خط کتاب المغنی کاملاً با خط دیوان لغات تطبیق میکند. (ر.ک کتاب المغنی ابن باطیش به تصحیح مصطفی عبدالحفیظ سالم، ۱۹۹۱، ج ۱- مقدمه صص ۷۸-۷۷ نیز انجامه نسخه خطی المغنی محفوظ در کتابخانه فاح استانبول به شماره ۴۴۸۸)

۳- کتابی با عنوان "تحسین و تقبیح" وجود دارد که در اصل تألیف عبدالملک ثعالبی است و به عربی بوده و مترجم فارسی آن " محمد بن ابی بکر بن علی الساوی" میباشد. ترجمه فارسی این کتاب در سال ۱۳۸۵ توسط عارف احمد الزغول تصحیح و در تهران به چاپ رسیده است. مترجم (محمد ساوی) در ابتدای کتاب، خود را الکاتب معرفی کرده است. نسخه منحصر بفرد کتاب به خط خود مؤلف در کتابخانه فاتح به شماره ۳۷۱۶ محفوظ است. زمان و مکان ترجمه کتاب مشخص نیست و مصحح آن در مقدمه کتاب مینویسد شرح حالش را در تذکره ها

یادگیری و تحلیل آن برویم. وقتی ما کودک را از فضای زبان مادری خارج می‌کنیم و او را وارد آموزش اجباری زبان فارسی می‌کنیم، او هنوز در فرایند یادگیری کاتالیک زبان مادری به نقطه شکوفایی، یعنی نقطه حداکثری قدرت تکلم و ادراک نرسیده است، یعنی آن بخش از احساسات و عواطفی که باید به کمک زبان مادری به طور کامل تکامل یابد، کامل شکل نمی‌گیرد و بنابراین عملاً روند رشد قدرت تکلم به زبان مادری در کودک، در جایی متوقف می‌شود و بنابراین زبان درونی کودک که همان زبان تفکر او نیز هست به حداکثر ظرفیت خود نمی‌رسد. سپس این کودک مظلوم باید برای سالها با تحمل مشقت فراوان نخست زبان فارسی را بیاموزد و بعد توانایی تفکر در زبان فارسی را در خود تقویت کند. این همان ظلمی است که ما هفتاد سال است به کودکان اقوام ایرانی غیرفارسی زبان می‌کنیم و آنان را در رقابت کسب فرصت های اجتماعی و اقتصادی با فارسی زبانان در موقعیت نابرابر قرار می‌دهیم.

در واقع ما با تحمیل آموزش زبان فارسی، فرایند تکامل ذهنی و شخصیتی نزدیک به نیمی از جمعیت کشور خود را برای چند سال گُند یا متوقف می‌کنیم و فرصت های آنان را به سود کودکان فارسی زبان، تخریب می‌کنیم. و بدین ترتیب فرصت های عمومی حضور در فرایند توسعه در استانهایی که جمعیت آنها غیرفارسی زبان است را فرو می‌کاهیم. شاید بخشی از شکاف و عدم توازن توسعه که میان استانهای مرکزی و استانهای مرزی کشور وجود دارد ناشی از همین مساله باشد. یعنی با وجود آن که در گذشته بودجه های مناسبی برای توسعه برخی استانهای محروم اختصاص یافته است اما آن استانها همچنان محروم مانده اند. در واقع ممکن است ما عملاً با تحمیل زبان فارسی به کودکان استانهای دو زبانه، یک وقفه چند ساله در فرایند شکل گیری شخصیت و توانایی کودکان این مناطق ایجاد می‌کنیم و همین آغازی بر توزیع ناعادلانه فرصت‌ها بین منابع باشد. علاوه بر همه بی‌عدالتی‌های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی دیگر، این شکل از بی‌عدالتی آموزشی نیز یک بی‌عدالتی ویرانگر است که ما در هفتاد سال گذشته، بی‌سروصدا و آرام بر اقوام ایرانی غیرفارسی زبان تحمیل کرده ایم.

در دبستان و پیش دبستان، شکل می‌گیرد. هر چه ما برای آینده کشورمان می‌خواهیم، باید بذر آن را در این سنین بکاریم. ما با تحمیل آموزش زبان فارسی به کودکانی که زبان مادری‌شان فارسی نیست، آنان را با یک توقف چند ساله در حساس‌ترین سالهای عمر در فرایند اجتماعی شدنشان روبه رو می‌کنیم. این که ۶۷ درصد مردودی دانش‌آموزان پایه یک و دوی دبستان متعلق به ۹ استان دو زبانه کشور است، موید چنین مشکلی است. کودکان ایرانی غیرفارسی زبان وقتی سرانجام با زبان فارسی کنار می‌آیند و آن را یاد می‌گیرند که سنین کودکی را از دست داده اند. سنینی که سرنوشت ساز ترین دوره برای یادگیری و تمرین ویژگی‌هایی است که بعداً برای حضور موثر و مستمر در فرایند آفرینش توسعه، مورد نیاز است. ما توجه نکردیم که زبان مادری، تنها زبان سخن گفتن نیست، زبان عاطفه، زبان احساس و زبان زندگی فرد است. زبان مادری زبان درونی انسان‌هاست و فرایند تفکر نخست به زبان درونی هر فرد رخ می‌دهد و سپس به زبان گفتاری او ترجمه می‌شود. مطالعات نشان داده است که در گروههای جمعیتی دو زبانه‌ها اگر زبان مادری را خوب یاد گرفته باشند، مغز آنان در پردازش اطلاعات هیجانی و حوزه دریافت معنایی توانایی بیشتری دارد. در واقع ما با عدم آموزش زبان مادری و تحمیل زبان فارسی به کودکانی که زبان مادری آنها فارسی نیست، در همان سنین کودکی، تکامل زبان درونی و زبان تفکر آنان را متوقف می‌کنیم و آنان با تحمل فشارهای روانی و روحی زیادی و با چند سال تاخیر، سرانجام می‌توانند به زبان تحمیلی جدید، تفکر کنند و سخن بگویند. اما آنچه در این میان از دست رفته است فرصت های تکامل ابعاد پرورشی و وجودی آنهاست که توانایی های ارتباطی و توسعه آفرینانه آنها را شکل می‌دهد.

نکته مهم این است که زبان یک پدیده یا سامانه کاتالیک است. یعنی پدیده‌ای است که به طور طبیعی و بدون مداخله آگاهانه بشر ساخته شده و تکامل یافته و به نظمی خود انگیزه رسیده است. در پدیده های کاتالیک، ما اول استفاده و کاربرد آنها را می‌آموزیم بعد آنها را تحلیل و اجزاء آنها را شناسایی می‌کنیم. اگر زبان یک پدیده کاتالیک است پس نخست باید از آن استفاده کنیم و ظرفیت استفاده از آن را به حداکثر برسانیم و بعد سراغ

۱۶- بر تدوین قانون اساسی آفریقای جنوبی، دقیق نظارت کرد: سندی که تحسین جهانیان را به همراه داشت؛

۱۷- می-گفت بهترین روش شناخت یک کشور، شناخت وضعیت زندانهای آنست

۱۹- هر که او را ملاقات کرد گفت: ماندلا با دقت و علاقه گوش می-کند؛

۲۰- هر چه از او تمنا کردند، کاندید دوره دوم ریاست جمهوری نشد. فقط پنج سال رئیس جمهور بود؛

۲۱- نام بیوگرافی خود را گذاشت: راه طولانی آزادی؛

۲۲- به طور واقعی و پایدار، متواضع و از خود گذشته بود

۲۴- قدرت و لذت از قدرت بسیاری از رهبران آفریقایی را آلوده کرد. ماندلا فراتر از همه آنها عمل کرد و چهره ماندگار تاریخ شد؛

۲۵- معتقد بود آموزش، مؤثرترین روش تغییر جهان است؛

۲۷- از ۲۵۰ دانشگاه و مؤسسه، جایزه صلح و دکترای افتخاری گرفت؛

۲۸- به خاطر محبوبیت جهانی، سازمان ملل، ۱۸ جولای هر سال (روز تولد او) را به عنوان روز بین-المللی نلسون ماندلا ثبت نمود؛

۲۹- هم انسان شریفی بود و هم سیاستمدار بود؛

۳۰- می-گفت: مرا با موفقیت -هایم نسنجید بلکه با تعداد دفعاتی که سقوط کردم و مجدداً برخاستم ارزیابی کنید.

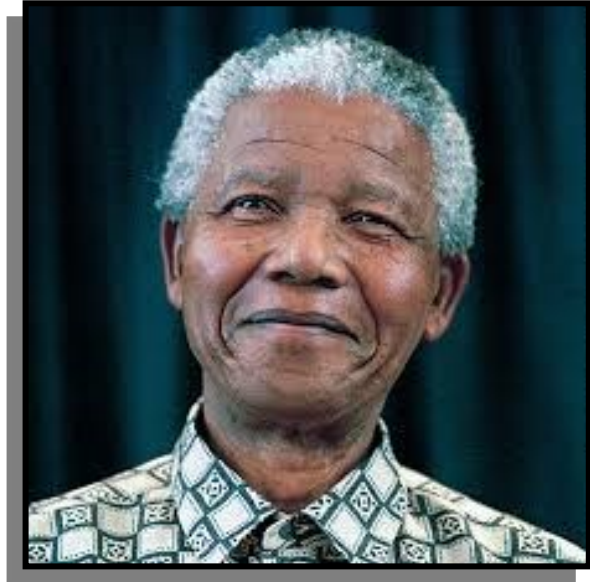
درنهایت ماندلا هیچگاه جهت گول زدن افکار عمومی نه دم از اسلام و نه دم از قرآن و..... نزد

تغییر نام و فارسیزاسیون ۳۰ مورد از اسامی روستاهای بین تبریز و صوفیان (قدرت ابوالحسنی ساغالان)

اسم یک مکان (توپونیم) نشان میدهد، هویت بخشان به آن محل و ساکنین اولیه آنجا از کدام قوم بوده است. از اینرو، جهت تحریف نشدن گذشته تاریخی و حفظ هویت ساکنان اولیه مکانها، بایستی از اسامی خاص و بومی آنها بدقت محافظت گردد. ولی در ایران، بعد از به قدرت رسیدن رضاخان پهلوی و حاکم شدن فارسها در حدود یکصد سال پیش، سیاستهای شوونیستی فارسیزه کردن توپونیمهای غیرفارسی رواج داشته است. درحال حاضر هم

سی ویژگی برجسته نلسون ماندلا دکتر محمود سریع القلم

- ۱- ۶۷ سال برای مبارزه با نژادپرستی آفریقای جنوبی تلاش کرد؛
- ۲- ۲۷ سال زندانی کشید. ۱۸ سال آن را در زندانی با ابعاد: ۷۰/۲ * ۱۰/۲ متر؛
- ۳- معتقد بود نفرت، مانع فکر کردن منطقی می-شود؛
- ۴- پس از آزادی از زندان، از مردم خواست از سفیدپوستان انتقام نگیرند و آنها را ببخشند؛
- ۶- از زندان، به صورت مکاتبه ای، لیسانس حقوق خود را از دانشگاه لندن گرفت؛
- ۷- به مردم گفت: اگر می-خواهید با مخالف به صلح برسید باید با او کار کنید و با او شریک شوید؛
- ۸- معتقد بود سخت-تر از تغییر جامعه، تغییر خود است
- ۱۱- کنترل عمیقی بر احساسات و رفتار خود داشت؛
- ۱۲- در مراسم تحلیف ریاست جمهوری، از زندان بان خود (Christo Brand) به عنوان مهمان ویژه دعوت کرد؛
- ۱۳- وقتی رئیس جمهور بود، از قاضی که (Percy Yutar) او را به اعدام محکوم کرده بود برای شام دعوت کرد؛
- ۱۴- معتقد بود تا فقر از میان نرود، آزادی بدست نمی-آید؛
- ۱۵- توان قابل توجهی در اجماع سازی میان نیروهای مختلف سیاسی را داشت؛

- ۲۳ (آشاغی گومانا: گمانج سفلی
 ۲۴ (یوخاری گومانا: گمانج علیا
 ۲۵ (آشاغی مایان / آوالان: مایان سفلی
 ۲۶ (یوخاری مایان: مایان علیا
 ۲۷ (آشاغی آلوار: الوار سفلی
 ۲۸ (یوخاری آلوار / اسکی آلوار: الوار علیا
 ۲۹ (خوجا دیزه: خواجه دیزج
 ۳۰ (قیزیل دیزه: قزل دیزج
 تبریزیم ای جان جانان تبریزیم!

نسل کشی (قرون وسطایی و مدرن)

رح - حنیف اوغلو

شاید شما هم با دیدن تیتراژ این نوشته ذهننتان به طرف فجایعی است که این موجود دو پا در حق هم جنسان خود مرتکب شده، بیافتید.

بلی درست است، اما امروزه نسل کشی به شیوه قرون وسطایی کمتر اتفاق می افتد. از شنیع ترین نسل کشی های فیزیکی قرن حاضر می توان به نسل کشی سربرنیتسا در بوسنی اشاره کرد که بیش از ۸۰۰۰ نفر مرد و پسر فقط به جرم مسلمان بودن قتل عام شدند و دیگری مربوط به جنایت ارمنه در خوجالی می باشد که بیش از ۶۰۰ نفر بجرم تورک و مسلمان بودن به صورت وحشیانه قتل عام شدند و یا کشتار بیش بیست هزار انسان بیگناه در آذر ۱۳۲۵ در آذربایجان بجرم درخواست حقوق انسانی بدست دژخیمان پهلوی نمونه های از قتل عام

میتوان گفت، اغلب اسامی رسمی شهرها و روستاهای مناطق ترک نشین ایران از جمله آذربایجان، جهت دوختن هویت فارسی به آنها فارسیزه گشته اند و سعی شده است، اسامی جدید جعلی و فارسیزه را کم کم بین مردمان رواج داده، اسامی اصیل و بومی کهن ترکی آنجاها را به نسیان سپارند.

موضوع تغییر نام و جعل گفته شده بالا، در اسامی روستاهای بین تبریز و صوفیان کاملا مشهود میباشد که به سی مورد از اسامی بومی و اصیل به همراه نام رسمی و جعلیشان در زیر اشاره میگردد:

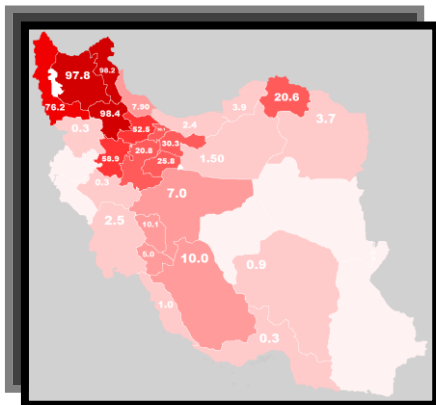
- ۱ (ساغالان: سهلان
- ۲ (نادارلی: نظرلو
- ۳ (هورلان: هارونیه
- ۴ (ایسمی کمر: سفید کمر
- ۵ (نمتوللا: نعمت الله
- ۶ (زینوو: زیناب
- ۷ (سهسن دیزه / سرکن دیزه: سرکند دیزج
- ۸ (آلیشا: علیشاه
- ۹ (ساروانقولو: ساربانقلی
- ۱۰ (کول آوا: گل آباد
- ۱۱ (کوندور: کندرود
- ۱۲ (قوم تپه: قم تپه
- ۱۳ (خوجا میرجان: خواجه مرجان
- ۱۴ (اوست چیلله خانا: چله خانه علیا
- ۱۵ (آشاغی چیلله خانا: چله خانه سفلی
- ۱۶ (پردیل: پردل
- ۱۷ (زئیناوا: زین آباد
- ۱۸ (داش ایسپیران: سفیدان عتیق
- ۱۹ (یئنگی ایسپیران: سفیدان جدید
- ۲۰ (گول آخیر: گل آخر
- ۲۱ (کووهول: کهل
- ۲۲ (مینه ور: منور

❖ اکنون چنان تبلیغ شده که هر کس از سلطه زبان فارسی انتقاد کند گویی به اصول دین اهانت کرده و از هر طرف مورد حمله قرار می‌گیرد.

امروزه چاپ و نشر کتب تورکی تقریباً غیرممکن شده، رسانه‌های بصری و ارتباط جمعی به زبان فارسی و فارکی برنامه پخش می‌کنند و عده‌ای همانند لاشخور بالای سر جسم نیمه جان زبان تورکی، نابودی هویت ملت آذربایجان انتظار می‌کشند.

❖ دوستان عزیز افزایش آگاهی عمومی و مطالبه همگانی قویترین سلاح ما در مقابل انحصارطلبان است. با اتحاد و همدلی، ان شاءالله به زودی ثمره یک قرن مبارزه با خودکامگی و فاشیست‌ها را خواهیم چید.

چگونگی زوال و حذف تدریجی تورکان از اقتدار سیاسی در ایران سعید مینایی

می‌دانیم که بعد از اسلام حاکمان تورک اسلام را پذیرفته و هزار سال بر این جغرافیا و قلمرو البته با وسعتی وسیع تر حکمرانی کرده‌اند. سلاطین سلجوقی دروازه‌های آنادولو را برای تورکان و فتح استانبول از امپراتوری بیزانس گشودند. و سایر سلسله‌های تورک نیز خدمات زیادی برای بسط تمدن شرق و دنیای اسلام ایفا نمودند. این سلسله‌ها زبان و فرهنگ سایر اقوام را نابود نساختند که هیچ، بلکه به شاعران و ادیبان آنان خلعت و پاداش هم اعطا نمودند. همچون سلطان محمود غزنوی که به فردوسی چنین کرد در قبال شاهنامه. این روند حکمرانی ادامه داشت تا زمانی که قدرت‌های استعماری پا به عرصه

فیزیکی انسانها است. این جنایات مشمئزکننده، با همه زشتی خود فقط یک نسل را درگیر می‌کنند و برای نسلهای آینده فقط بصورت خاطره غم‌انگیز و درس عبرت باقی می‌مانند.

این نوع کشتارها از نظر وجدانهای بیدار بشری محکوم است اما قتل عام پلیدتر از آنها وجود دارد. قتل عام فرهنگی.

در این نوع کشتار هویت و کیستی یک ملت هدف شیطان صفتان انسان نما قرار می‌گیرد. از این نمونه‌ها موارد زیادی می‌توان نام برد. اقدامات استعمارگران در قاره آمریکا و یا برنامه‌هایی که توسط روسیه تزاری و شوروی کمونیست با ملل تحت ستم انجام می‌گرفت در این حیطه قرار می‌گیرند.

ملموس‌ترین قتل عام فرهنگی برای ملت ما برنامه‌هایی است که در طول یک قرن اخیر توسط پالانیها شروع شده و امروزه هم بی‌کم و کاست اجرا می‌شود. این برنامه شنیع در چند بخش بصورت موازی صورت می‌گیرد.

الف) جدا کردن مردم از تاریخ مشعشع خود. در این بخش جریان منحنط‌پرهی با تکیه بر قدرت نظامی، شروع به نابودی بناهای تاریخی و "هر آنچه حکومت‌های تورک را به یاد مردم بیاندازد" کردند. در مرحله بعد شروع به تغییر اسامی روستاها، مناطق، شهرها و حتی محلات نمودند. ساوجبلاغ به مه‌باد، تیکان تپه به تکاب، ساری داش به سردشت و... تبدیل شدند. هنوز تورکی زدایی با سرعت تمام در حال انجام است.

ب) در گام بعدی شروع به تاریخ‌سازی برای ما کردند و زبانی بنام "آذری" خلق شد. با این اختراع کسروی، دستگاه تبلیغاتی ادعا کردند که ای تورکها! شما نمی‌دانید که تورک نیستید. باید به اصل خود (آذری) که آنها شاخه‌ای از زبان پارسی است برگردید.

می‌گویند دروغ هرچه بزرگتر، قابل باورتر. (ج) همزمان توهینها به تورکها بصورت سیستمی شروع شد و هدف فقط جدا کردن ملت آذربایجان از جهان تورک بود. (هویت زدایی)

د) زبان تورکی قدغن شد، کتب تورکی سوزانده شدند، آموزش اجباری زبان فارسی، به بهانه سوادآموزی، آخرین مرحله دولت-ملت‌سازی دروغین نظام سلطه بود.

چرا که این اقدامات انجمن غیبی تبریز و ارازل و اوباش مسلح که در راس آن ستارخان قرار داشت و هدف انتقام گیری برادرش هم در میان بود آشوب و بی نظمی را به کل ایالات ممالک محروسه کشانده بود. وقتی اوضاع چنین شد شاه دیگر توان اعمال حاکمیت در ایالات را از دست داد. سردار اسعد بختیاری که در لندن بود بلافاصله پس از گرفتن دستور برای فتح تهران و خلع محمد علی شاه به ایران بازگشت و قشون خود را به سوی تهران حرکت داد.

پیرم خان نیز محمد ولی خان تنکابنی را متقاعد به حرکت به سوی تهران نمود. این اقدامات در حالی صورت می گرفت که ستارخان آذربایجان را به هرج و مرج کشانده و مشغول جنگ با قشون دولتی قاجار بود. در این اوضاع تهران سقوط نموده و به دست سردار اسعد بختیاری، پیرم خان ارمنی داشناق، و محمدولی خان تنکابنی شمالی فتح می گردد. سردار اسعد وزیر جنگ می گردد، محمد ولی خان تنکابنی صدراعظم (نخست وزیر) پیرم خان ارمنی هم رئیس نظمی. و کماکان ستار قارداغی هم در تبریز مشغول جنگ با قشون قاجار است! بعد از فتح تهران ستارخان هر گونه منصب و مقامی را رد می کند و خواهان قطعه زمینی در بابا باغی تبریز می شود که در آنجا زراعت کند!! و بعد از این اقدامات هم از سوی انجمن ایالتی لقب سردار ملی می گیرد. سابقا وقتی سفرای روس و انگلیس هم به سراغش آمده بودند گفته بود که من رهبر مشروطه نیستم، من فقط سگ پاسبان مشروطه هستم رهبران علمای اعلام نجف هستند!.

سوال این است که این راهزنان و اراذل اوباش به سرکردگی ستارخان نزدیک به سیزده ماه به صورت مسلحانه با قاجارها جنگیدند که موقع دفاع و تصاحب اقتدار سیاسی تورکان بگویند من چشم داشتی به قدرت ندارم و تنها قطعه زمینی برای کشت و زرع کردم کافی است؟! یک دولت هزار ساله را به زیر بکشیم خودمان صاحبش نگردیم و بگوییم ما سهمی از قدرت خواستار نیستیم؟! بله ما قافیه را اینگونه و سالها پیش باخته ایم و برای برگشت به شرایط پیشین بایستی هزینه ها پردازیم ۳۱/۶/۱۴۰۰

qaynaq : @yekansasi98

وجود گذاشتند و این قدرت های استعماری دو امپراتوری عثمانی و قاجار را برای پیشبرد اهداف استعماری شان مانعی بزرگ دیدند. و بدین جهت برای زوال و نابودی این دو امپراتوری تورک به جان کوشیدند. آنان دسیسه هایی چون ایجاد قیام و انقلاب ها در منطقه بالکان، بلغارستان، صربستان و در نهایت ایجاد جنبش های مشروطه خواهی را در جهت بستر سازی برای سقوط اقتدار از دست تورکان طراحی و پیاده نمودند. البته این اهداف را به دست عوامل فراماسونری خویش عملیاتی می ساختند.

دولت عثمانی و سلطان عبدالحمید ثانی با درایت خود تسلیم این شعارهای عوام فریبانه نگردید و این طرح و شعار مشروطه خواهی در عثمانی به شکست انجامید. ولی در ممالک محروسه قاجار به دلیل بی درایتی نسل روشنفکران آن زمان و مسلح نمودن ارازل اوباش تبریز به دست سید حسن تقی زاده های فراماسون که از سفارت و قنصلگری انگلیس ارتزاق نموده و خط می گرفت اشخاصی چون ستارخان و... مسلح گردیدند که دانسته یا ندانسته نقش بازوی مسلح را برای پیشبرد این اهداف با شعار مشروطه خواهی و در اصل به زیر کشیدن اقتدار قاجاریه بازی نمایند.

با اینکه اقبال السلطنه ماکویی محافظ مرزهای غرب کشور از زمان حکومت صفویه و شجاع اولدوله حاکم مراغه و فرمانده وقت قشون قاجار بارها به امثال ستارخان اخطار داده و گوشزد نمودند که مشروطه خواهی ظاهر مسئله است که شاهان قاجار هم سابقا آن را به رسمیت شناخته اند. اصل مسئله و نیت و هدف از این اقدامات آشوبگرانه به زیر کشیدن دولتداری هزارساله از دست ما تورکان و حاکم گردانیدن دولتی غیر تورک است ولی ستارخان باز هم دست از سلاح و خشونت نکشید. به ماکو قشون فرستاد برای رویارویی با اقبال السلطنه، حیدر خان عموغلوئی کمونیست نیز محمد علی شاه، امین السلطان صدراعظم، حاکم مرند و... را ترور نمود که محمد علی شاه جان به در برد. بدین طریق چنان هرج و مرجی در کشور ایجاد کردند که شجاع الدوله مامور به سرکوبی این اقدامات گردید و با خارج شدن قسمت اعظم قشون قاجار از تهران به سمت آذربایجان برای خاتمه دادن به این غائله بستر و شرایط برای فتح تهران مهیا شد.

عراق تورکمان ادبیاتی İRAQ TÜRKƏN ƏDƏBİYYATI

تلغفر باغلارینین میوه سی

شاعر یازار : جاسم بابا اوغلو

(أوج ئە وی باغی ، افندی ئیوی باغی ، بابالار باغی ،
باکله باغی ، بیشار ئە وی باغی ، بایراملی باغی بقوزلی
باغی ، تآبولی باغی ، جعفرلی باغی ، جبرائیلی باغی ،
جنیلی باغی ، جلبلار باغی ، چولاغلی باغی ، حیولی
باغی ، حیدرلی باغی ، حجی لر باغی ، خوش خبرلی
باغی ، خانملی باغی ، خالد ئیوی باغی ، خلیف
پارچاسی باغی ، داودلی باغی ، سیدلر باغی ، سلولی
باغی ، سیلیلی باغی ، شحادلی باغی ، شیخلر باغی ،
شغولی باغی ، شارفلی باغی ، شیخلر باغی ، شرولی
باغی ، علی گله لی باغی ، علی إبراهیم لی باغی ،
عجملی باغی ، عمر اغا باغی ، علوشلی باغی ، عصمان
ئە وی باغی ، عزاملی باغی ، عبادی ئە وی باغی ،
عبدلر باغی ، عربولی باغی ، علی ئە وی باغی ، عرب
بوشلی باغی ، عرنه لی باغی ، عکریشلی باغی ،
عنترلی باغی ، عبی لی باغی ، فطولی باغی ، فارس ئە
وی باغی ، فرحاتلی باغی ، فرج ئیوی باغی ، فنوشلی
باغی ، قورای لی باغی ، قوجه لی باغی ، قلی لی باغی
، قره باش ئە وی باغی ، قلوژ ئە وی باغی ، قصابلی
باغی ، قارالی باغی ، لیلی لار باغی ، مرادلی باغی ،
میزوارجی باغی ، موراجلی باغی ، مروشلی باغی ملالی
باغی ، میرزالی باغی ، مستک ئە وی باغی ، نظرلی
باغی ، نجارلی باغی ، نبی لی باغی ، هابشلی باغی ،
ورقه لی باغی ، واویلر باغی ، ورور ئە وی باغی ،
یاغوبلی باغی)

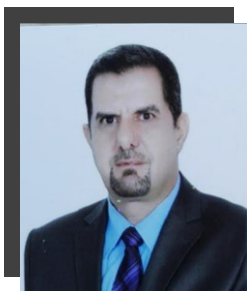
چوخ مللت وار آدلارین بیلما دوغیم ایچین آدین ذکر
ایتمادیم ، و تلغفر باغی ایچینده اولان اغاچلار ان
چوخو (انجیر اغاجی و نار اغاجی) چوخ اشتهر ایدان
بونلاردی ، أما ایبیریدان اغاچلار وار (توت اغاجی و

تلغفر تورک دیاری وشاعرلر دیاری او بیرده قلعه
اولدوغی و صو باشی اولدوغی ایچین او ییری و
اطرافی یاشیل اولوب ، تلغفرده تورک مللتینین
یاشادوغی ییردیرو باغلاری و بوستانلری وار ، چونکی
اسکی گونلرده مللت حیاتی اصاندیدیر (اکین بیچین)
ایداردیله باغدان میوه اکیب و داریب یشاردی او زمان
بو باغلارا و گلستانلره خزمت ایدوب اوندان بار
ییاردیله .

تلغفر شهرینین باغلاری و گلستانلاری تقریبی
(۲۷،۵۰۰) متر مربع دیر شهرین جنوبنادی ، بو
باغلارین ییری اسکی دان خورمالغییدی تلغفردا
صونردا اکتدیلهار میوالار باغ بوستان اولدی چونکی
(طوپراغی یمشاغ و صویو شیرین دیر) تلغفردا اولان
مللت لارین هر کسین بیر یا یکی میشاره سی وار بو
باغلارین ییرینده ، بیر نمودج ویرالیم تلغفر مللتی نین
باغلارین آدلاری :-

- ۱۰- قارا قیزلر اغاجی رنگی بانکلی اولور ایکی اوج شکل , ان تیس بیشان اوزودیر .
- ۱۱- قیزلر اغاجی رنگی قرمز و صاری جیزیغلی اولور .
- ۱۲- قاسیپ قاره اغاجی رنگی زیل قارا صیرنچاق اولور .
- ۱۳- صاری اغاج ر نگی اچوق صاری اولور , دییه لر حلوه اغاجی .
- ۱۴- یاشیل انجیر رنگی صاری اولور , اغ اغاج کیبی اولور , از بیشار لذاتلی اولور .
- نار (انار) اغاچلارین میوه سینی تیبین (نوعین) بیلیندیرم , نیجه شکلدی باخالیم : -
تنار (انار) اغاجی نین آدی تفصیلی
- ۱- حمدانی اغاجی رنگی قرمز اکمه لی , قرمز چه دانالی
- ۲- دیوه دیشی ده ناسی بویوک قرمز و اغ اولور .
- ۳- طوخمسیز اغاج تورش اولور ده ناسی صافی صودیر طوخمسیز .
- ۴- گوک اغاج افقه قابوقلی گورسانیر ده ناسی .
- ۵- ککره شیرین نه قدر بیشارسه ده ناسینده صو اولماز .
- ۶- دونا قاری اغاجی چوخ تورش اولور , چوراکنن قدیری ایداردیلر .
- ۷- قاطر باشی ده ناسی اغ و قرمز اولور .
- ۸- قیزیل بوین اغاجی چوخ تورش اولور , اما لذاتلی اولور .
- ۹- قرغه سانی اغاجی ده ناسی قرمز تورش اولور .
- ۱۰- قرمز جه دانالی اغاجی ده ناسی قرمز و اغ اولور , حمدانی اغاجی کیبی .
- ۱۱- قرمز شیرین ده ناسی شیرین قرمز اولور .
- ۱۲- مییز اغا جده ناسی مییز لذاتلی اولور .
- توت اغاچلارین میوه سینی تیبین (نوعین) بیلیندیرم , نیجه شکلدی باخالیم : -
توت اغاجی نین آدی تفصیلی
- ۱- آغ توت توت ده ناسی بویوک و اغ اولور .
- ۲- قاره توت توت ده ناسی بویوک و قارا اولور .
- ۳- قوین توتو توت ده ناسی بویوک و مور (بنفش) رنگی اولور .
- العراق - تلعفر شهری

- مشمش (اریک) اغاجی , انگول اغاجی , زیتون اغاجی , بعضی خورما اغاجی (دیدوغیمز کیبی ان چوخو انار و اینجیر بو اغاچلر یاپراغلاری اچار و میوا باشلار ویرماغه بهارین آخیر آیی (مایس) اینده) (ایران ده مرداد ماهینده) یعنی یاز موسمیندا بیشار بیشینجی و التینجی و سکیزنجی و طقوزنجی اییدا بیتر , بو باغلارین میواسینی صاحبلی داروب دوشوروب بازاردا ساتالر و دورت اطرافه تسویق اولیر بو میوه لر ساتیلیر (تلعفر بازاریندا و موصل بازاریندا و سنجار بازاریندا) چوخ یلردا بغداد شهریندا بازاردا ساتیلیردی .
- بو باغلاردا چوخ انسانلر وار طوپراغ و اغاج حالیندان بیلیر (اکالر و تارپیچ ایدارلر فوقمیش و قوروموش اغاچلاری کاسالر داها گوجوک اغاج اکالر هر شیء زمانیندا) .
- بو کوزه ل باغلاردان نه قدر یازارسم و نه قدر دییه رسم هیچ حسابه کلمز , بو باغلارین یاشلیغی تلعفری بازامیش رنگلی ایلامش بهاری سارین یازی میوه لی اولیر . بو شکله تلعفردا اولان بعضی میوه لرین آدینی اشاغیده بیان ایدالیم :-
- اینجیر اغاچلارین میوه سینی تیبین (نوعین) بیلیندیرم نیجه شکلدی باخالیم : -
اینجیر اغاجی نین آدی تفصیلی
- ۱- اغ اغاج ره نگی اچوق صاری اولور .
- ۲- احمد قاره اغاجی رنگی قارا اولور .
- ۳- اسلام اغاجی ره نگی اچوق قرمز کیبی اولور .
- ۴- اوزون اوزون اغاجی رنگی صاری اولور .
- ۵- پیس قاره رنگی افقه قارا و دائری اولور .
- ۶- تابش قارا رنگی افقه قارا و صاری اولور , اسلام اغاجی اینجری کیبی .
- ۷- جونوق قاره اغاجی رنگی قارا اولور .
- ۸- دییری انجیری رنگی اچوق یاشیل اولور .
- ۹- شور قاره اغاجی رنگی قارا اولور , احمد قارا اینجیری کیبی .

شاعر ادیب عسکر عرفانی نصیحتلر

دینی دوکان ایده ن کیمه.. اینانما
اهلی ایمان اولماغیندا گومان وار
قوی او اوّل یانسین ، سن اوّل یانما
چونکی قربان اولماغیندا گومان وار

ایلمه شکایت اویناغ دوستوندان
قاخ سیلکین بو توی قاخ سیلک ئوستوندان
قورت عبا تیکترب قویون پوستوندان
قورتون چوپان اولماغیندا گومان وار

مجلسلرده دیل اوزاتماسین قورناز
ار بیلینیر قاخاند طوفانلا توز
میداندا قلینجن صاحلابان دیلباز
بیل پهلوان اولماغیندا گومان وار

هر کیمین دشمانی شیطان اولمایان
شیطان ایله نفسی دشمان اولمایان
یاپتغی خطایا پیشمان اولمایان
بیل کی انسان اولماغیندا گومان وار

قویما ایلان زهیر قاتسین بالینه
قوی قیراودا پیشمان اولسون حالینه
گون دؤنرسه شاهمارانین دالینه
خلقن آمان اولماغیندا گومان وار

اصیل اتلار ایله قاطیر واریسه
تمیز طایلار ایله قوتور واریسه
قازی نین جیبینده بالطر واریسه
حقین میزان اولماغیندا گومان وار

جاهیللرین مجلسینده اونوتمه
عرفانی جهالت ایله قاتمه
خارا دالدالانان گوله آل اتما
خارین گولشان اولماغیندا گومان وار

ای ادیب دور دوشون بو نه دوراندی
صانکی کی گون صورا آخر زماندی
بو زمانن یاخون دوستی دشماندی
یادین دشمان اولماغیندا گومان وار

العراق - کرکوک

شاعر صلاح الدین کوزه جی آه گیجه لر

کیپرگی کیپرگه چاتمام گیجه لر
خیالین فکریمدن اتمام گیجه لر
صبحه ده ک قالیریم یاتمام گیجه لر
انسیزین بیر گون گل حالیمی گور سن
یوقسه گیت هر کسدن حالیمی صور سن

شارقیدیر دیلیمده اسمین گیجه لر
ایلمدن بوراقمام رسمین گیجه لر
دینجه لمم دورتده بیر قسمین گیجه لر
انسیزین بیر گون گل حالیمی گور سن
یوقسه گیت هر کسدن حالیمی صور سن

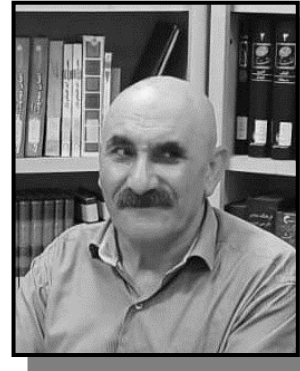
ده للی تک گزاریم اوزون گیجه لر
یادلاریم ماه اوزون گوزون گیجه لر
بال تاتلی او شیرین سوزون گیجه لر
انسیزین بیر گون گل حالیمی گور سن
یوقسه گیت هر کسدن حالیمی صور سن

عشق اودو باغیریمی داغلار گیجه لر
گوز یاشیم سیل گیبی چاغلار گیجه لر
حالیما ملکلر اغلار گیجه لر
انسیزین بیر گون گل حالیمی گور سن
یوقسه گیت هر کسدن حالیمی صور سن
العراق - کرکوک

میلی – دموکراتیک ادبیاتیمیز MİLLİ – DEMOKRATİK ƏDƏBİYYAT

صدیار وظیفه ائل اوغلو

اؤیره‌نن، دئموکرات بیر اینسان کیمی یئتیشهن عالیمدیر. شعرلرینده درین فلسفی دوشونجه‌لر اولدوغو اوچون خالق آراسیندا سئویله‌ن بیر شاعری‌دیر. مودئرن شعرلرینی «وارلیق» و سونرا چاپ اولان شعر مجموعه‌لرینده درج ائتدیرمیش‌دیر. اونون دی‌چی‌لیک و ادبیاتشوناس‌لیق حاقیندا یازدیغی مقاله‌لر اؤتن ۴۰ ایلدن بری دیرچلیشده اولان ادبی موحیطلرین دیقتینی چکمیش‌دیر. سربست شعرلری کلاسیک قالیبلرده یازدیغی شعرلریندن داها چوخ‌دور. اینسانپرورلیک، وطن و آنا دیلیمیزه قایغی مؤوضولاریندا شعرلری یئنی نسلین اویانماسی‌دا تأثیرلی اولموش‌دور. ایران اینقلابیندان سونرا دوستو اولان دوکتورجواد هئیت له بیرلیک‌ده «وارلیق» ژورنالینین تملینی قورور. دوکتور هئیتین دئدینه گؤره ژورنالین آدینی دا او قویور.

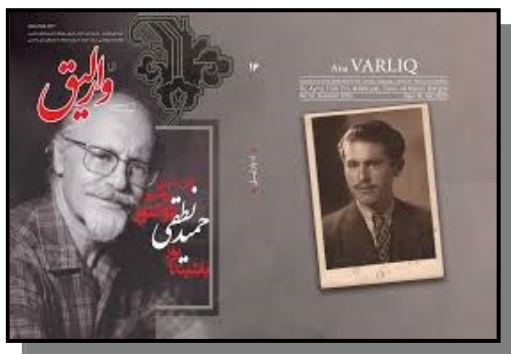
او، عؤمرونون سونونادک "دؤکتور جواد هئیت" له چیگین-چیگینه «وارلیق» ژورنالینین نشری‌ده چالیشیر. بیر چوخ شعرلرینی «آیتان» تخللوصو ایله یازمیش‌دیر. ۴۳ ایل شعر یازان شاعر حمید نیتقینین «هر رنگ‌دن» آدلی شعر مجموعه‌سی ۱۹۹۴-جو ایله تبریزده «ارک» نشریاتی طرفیندن نشر اندیلیمیش‌دیر. «سئچیلیمیش اثرلری» ایسه، باکی‌دا نشر اولونموش‌دور. او، ۱۹۹۹-جو ایله بریتانیادا وفات ائتمیش‌دیر.

حمید نطقی (آیتان)

۱۹۲۰-جی ایله تبریز ده آنادان اولموش‌دور. ایلک و اورتا تحصیلینی تبریزده آلمیش‌دیر. ۱۹۴۲-جی ایله تهران اونیورسیتتینده حقوق فاکولته‌سینی بیتیریب و ائله همین ایله ایستانبول اونیورسیتتینده دوکتورانتورایا قبول اولونموش‌دور. ۱۹۴۹-جو ایله حقوقشونالیک اوزره علمی دوکتور درجه‌سینی آلمیش و نفت شرکتینده ایشه باشلامیش‌دیر. او، سونرالار ایجتیمایتله علاقه‌لر اوزره تحصیل آلماق اوچون لندن شهرینه گئدیب و ایراندا ایلک اولاراق اونیورسیتتده ایجتیمایتله علاقه‌لر کورسونون تدریسینه باشلامیش و عینی زاماندا ایجتیماعتله علاقه‌لر شعبه‌سینه رهبرلیک ائتمیش‌دیر. اونون وفاتیندان سونرا همین شعبه‌ده ان انه وی اولاراق ایله بیر نفر «نطقی موکافاتی» ایله موکافاتلاندیریلیر. حمید نطقی ایستانبول‌دا تحصیل ایللری‌دن باشلا یاراق دیل و ادبیاتیمیزی، ائله‌جه ده تاریخیمیزی

گئجه-گوندوز داغلار آشان کاروانلار قاتار- قاتار...
 قات- قات اوسته عمارتلر، سارايلار،
 گۆز ايشله دیکجه گول، چيچک، يارپاق، بوداق،
 چارداق...
 فوواره لر، شلاله لر، چئشمه لر، آرخلار، چايلار...
 اوردا حوري دن دسته لر، بوردا قيلمان دان آلايلار...
 لاکين بورا چاتماز بيزيم دونياميزدان عرشه چيخان
 آهلار، وایلار، هاراييلار...
 قاپيلاری دميردندير، قيفيللاری پولاتدان،
 دۇرد دۇوره سی داش ديوارلار.
 هر داش اوسته ساحلی بير پهلووان،
 قيلينج، قمه، توخماق، نيزه، قالخان، اوخ، کامان...
 سانکی هر شئی دئيير: - قورخو، قورخو،
 هر يان دئيير: - قان، قان.
 اولوم ايگی وئرير هر يئر -
 داروازالار، حاصارلار.

من ده سيزين ديلينيزدن هر گون فلک ديوانينا
 بخت علين دن تومار-تومار اريزه لر يازانييام...
 من ده سيزين باغری داغلی، ديلي باغلی،
 سازی سينيق، کؤنلو يانيق اوزانييام.
 آلماس قاشلی ميصری قيلينج بئل ده يوخ،
 پولاد ديرناق، کهر آتين جيلوولاری الدهه يوخ،
 آرزولارلا، اومودلارلا دولدورولموش خزينه م وار،
 کايئاتی قارانيقلار توتدوغوندا منيم ايمان گونشيله
 ايشيقلارا قرق اولاجاق بير سينه م وار.

چنلی بئل

بورادا نه دووار وار،
 نه ده معجوزه.
 گز، گزه بيلديگين قدر.
 دوستلاری آل دا گتير،
 قاپینی دؤيمه دن گير،
 بورانی اؤز ائوين بيل، دولان.
 باش وور ايسته ديگين هر يئر.
 بورادا هئچ بير سيرر يوخ،
 اورکلر بيرر- بيرر
 آچيق پنجره.
 اينانيريق بير گون گلر ده اونودولار
 ناغيللاردا آنلاديلان قاپقارانليق زيندانلار،
 قان درياسی مئيدانلار.
 بورما بوغلو،
 قيزيل دونلو،
 پهليوانلار،
 سولطانلار
 چاغير گلسين
 گنج ايگيدلر يورد ساسينلار،
 اوبالارين - چنلی بئلينده قوروسونلار.
 گلين- قيزلار گويوملرين
 گوموش مهتاب بولاغيندان
 آغزبناجان دولدورسونلار.
 اوزان گلسين، بوی بويلاسين،
 سوی سوبلاسين.
 فينجانلارا
 مخمر-مخمر
 چای تۆكولسون،
 ساز کؤکله نسين،
 سؤز سؤيله نسين،
 اوزلر گولسون!

بوتون نۆولرینده، زامانین طلبلرینه اویغون اولان مؤوضو و فورمالاردا دیرلی عصرلر یارادان مفتون امینی بیر چوخ مقاله و کیتابلارین مؤلفی دیر. ۲۰۱۱-جی ایلده ایران مدنیت ناظری طرفیندن بیرینجی صنعت نیشانی ایله تلتیف اولونور. اونون بو واختا ده ک فارس دیلینده ۹ کیتابی، تورک دیلینده ایسه ۲ شعیر کیتابی چاپ اولونوبدور. اوستاد شاعریمیز مفتون امینی عؤمرونون ۹۶-جی باهارینی باشا چاتدیردیقدا وفات ائتدی مزاری تهراندادیر.

یداله امینی (مفتون امینی)

یداله امینی (مفتون امینی) ۱۹۲۶-جی ایلده سایین قالا بؤلگه سینین هؤله سو کندینده بیر اکیچی عائله سینده آنادان اولوبدور. او، ایلک تحصیلینی دوغما کندینده، اورتا تحصیلینی ایسه تبریزده باشا چاتدیریبیدیر. تهران اونیورسیتتینده حقوق فاکولته سینینی اوغورلا بیتیریر و عدلیه ده ایشه گوتورولور. گنجلیک ایللریندن شعیر صنعتی ایله مشغول اولور، ۱۹۵۴-دن سونرا «مفتون امینی» تخلصو ایله فارس دیلینده یایملانان مطبوعات اورگانلاریندا شعیرلری چاپ اولونور. ایلک شعیرلرینی کلاسیک شعیر فورمالاریندا، سونرالار داها چوخ سربست شعیر فورماسیندا یازیر. آذربایجان دیلینده یازدیغی شعیرلر ایسه اساساً کلاسیک قلیبلرده دیر. ماهیت اعتباریله یغنیلیکچی، نوواتور بیر شاعریمی تانیمیشدیر. اوستاد مفتون امینی عدلیه ده بیر قاضی کیمی چالیشارکن عدالت سیز شاه رئئیمینه، حاکم قوه لرین عدالت سیزلیکلرینه ائتدیگی اعتراضلارلا گؤره ۳۱ ایل ایشله دیگی وظیفه دن آزاد ائدیلمیش و اینقلابدان سونرا بیر داها ایشه چاغریلیر. ۱۹۸۰-جی ایلده تقاعده چیخیر و شعیرلرینی کیتاب شکلینه سالیر. او، ادبی موحیطلرده آز-آز گؤرونسه ده، شعیرلری موتمادی اولاراق مطبوعاتدا درج اولونموش، اؤزونو قدرتلی بیر شاعریمی تصدیق ائتمیشدیر. هومانست شاعرین ۱۹۸۰-جی ایلده تورکجه «اشیقلی کاروان» آدی ایله چاپ اولونور. ۷۰ ایلدهن آرتیق کلاسیک و چاغداش شعیر فورمالارینین

سماور قایناییر خار-خار - میز اوسته،
کیچیک قیز قولچاغین آلمیش دیز اوسته،
عزیزیم، من اؤزوم هر یئرده اولسام،
خیالیم پرواز ائیلر تبریز اوسته.

قمین قوربانلی قملی تبریز،
آلولو، ایلدیریم لی، سئل لی تبریز،
نه قانلار قایناییب سندن، اولوب داش
بئله کیم "عینالی" دان بللی تبریز!

بوتون دونیالارین دردین قانار داغ،
سوال ائتسه ن سوکوت ایله دانار داغ،
سهندین آلتی قان دیر، اوستو قاردیر،
بو جوشغون دردین بیر گون یانار داغ!

باخارسان هر طرف باغ دیر مراغه،
باشیلیقدان اوزو آغ دیر مراغه،
یایی خوشدور، قیشی خوشدور و لاکین
نه یایلاق دیر، نه قیشلاق دیر مراغه.

اوزون بیر کیشنه مه یول آچدی یئلده،
قیر آتی ناللابیرلار چنلی بئلده.
کؤچوبلر اودلو کاروانلار و لاکین
قالیبیلر توزلو تاریخلر بو ائلده.

میز اوسته رنگلی-رنگلی قاب-قاشیقلار،
 حیطده رنگی سولموش سارماشیقلار،
 عجب حالدير، اورک قاینیر، غم اوینور،
 سازیز قوربانلی قالدین، آی آشیقلا!

اوشاق لیقلار - او دؤورانلار یاد اولسون،
 شاماما ایلی بوستانلار یاد اولسون.
 سؤیودلو چشمه لر، اوردکلی گؤلر
 اوزوم سالخیملی ائیوانلار یاد اولسون!

محمد حسین مبین (شیمشک)

دوکتور سید محمد حسین مبین (شیمشک) ۱۹۲۷-
 جی ایله اصیل بیر تبریزی عائلده، تبریزین چرنداب
 محله سینده ایشیقلی دونیا گؤز آچیب، ایتیدایی و
 اورتا تحصیلینی تبریز و کرمان شهرلرینده بیتیریب،
 ۱۹۴۹-جی ایله تبریز شهرینده میلی حکومت
 زامانی تمهلی قورولان آذربایجان اونیورسیتتینین
 طیب فاکتوله سینده داخل اولوب، اورادان «دری و
 توک» خسته لیکلری اوزره ایختصاص بیتیریدیر. او،
 برکتلی عؤمرونون ۵۵ ایلیندن آرتیق بیر مددتینی
 «جوزام» خسته لیینه دوچار اولانلارا طبابت ائدرک
 تبریزده ان مشهور طبیلردن بیری کیمی
 تانینمیشدیر. ایراندا «جوزام» خسته لیگنین آرادان
 قالدیرلماسیندا اونون او قدر رولو اولوب کی، اولکده
 اونو «جوزام لیلار آتاسی» آدلاندیردیلار.

اگر سروین باشین یئل ایسه سینماز،
 گلیندن بی دوغوردان بی سه سینماز،
 عزیزیم شیشه چوخ نازیک دیر، اما
 اونا یوز یول قیزیل گول ده یسه سینماز.
 **

باهار یولدان گلیب دیر، گول-چیچکه لی،
 دوروب ایواندا، بیر قیرمیز اتکه لی،
 شرابین رنگی فرق ائتمز عزیزیم،
 گرک دیر ساقی اولسون آغ اورکلی.

اوشاق لیق آغزی ساقیزلار نه دادلی،
 بولاقدان چیخما یارپیزلار نه دادلی،
 نه چوخ زاد وار کی، داد وئرمز بو گونلر،
 او گونلر بئله داسیزلار نه دادلی!

عزیزیم، چنلی بئلده داش-بورون وار،
 دور آتدان نسله گلیمیش یوز قولون وار،
 منیم کؤنلوم ده، بوش بیر چنلی بئل دیر
 کی، اوندا تکجه بیر آشیق جونون وار.

ایچک، بو جامی اوزلر آغلیغی ایله،
 قیزارداق رنگی عشقین ساغ لیغی ایله،
 سویوق دونیانی باسمیشدیر و لاکین
 نه غم واردیر، اورکلر داغلیغیله ایله!

زامان چون بیر یامان قیزغین کوره ندیر،
 اونو کیم ساخلایاندیر، کیم سوره ندیر؟
 اوچور یئلر تکین کنده، شهرده،
 دئییر: - کروان گئچه ندیر، ایت هوره ندیر!

سالیب دیر خالچاسین ائیواندا عمه،
 بئلینده شال، الینده جوزوه عمه،
 عزیزیم، بیر سؤزوم وار یادگارلیق: -
 آتا مینمه، ایه ر مینسه ن ده ائنه!

قان بورویوب لطیف اوزون،
 ال دانالار تۆکوب اوزه،
 قاشلارینین توکو آتیب،
 ملاحظتی وورور گۆزه.
 اوجا دئییب-گوله ن سارا
 درین قمه جوموب، باتیب.
 زمانه نین خوش گونلرین
 بیر گون آلیب، بیر گون ساتیب.
 نازین چکه ن یولداشلاری
 تک قویوبلار سارا قیزی.
 سارا، سارا دئییه ن دوستلار
 اونودوبلار سارا قیزی.
 ائلین قیزی گۆزل سارا
 باتیب ناحاق قیزیل قانا.
 جوزام توتوب یازیق سارا
 آدی گلیمیر دیله، سانا.
 بوندان سونرا دئنه ن گوروم
 کیم چکجه ک نازین سنین.
 بولوت کیمی گوزون دولو،
 دریا کیمی غمین درین.
 کیمسه اولوب، گئدن زامان
 ائل الینی اوزوب گئدر.
 سن هله لیک دوران زامان،
 طایفه -تیفاق سوزوب گئدر.
 دان سؤکولوب سحر چاغی،
 باتیر سنین دان اولدوزون.

هومانیست فیکیرلی بو ضیالی حکیم گنجلیک ایلریندن بری شعیر یازماغا دا مازاق گؤستریمیش، تبریزده یارانان آذربایجان یازیچیلار و شاعیرلر درنکلرینده احساسلی شعیرلرینی اوخویاردی. اونون قوللوق ائتدیگی خسته خانا شهردن ۱۵ کیلومتر اوزاقدا یئرله شیردی. عؤمور بویو ائو-ائشیک، عائله و شهردن-کنددن قوولان «جوزام» خسته لرینی موعالیجه ائدن دوکتور سید محمد حسین مبین(شیمشک) ۲۰۱۵-جی ایلهه تته ریزده وفات ائتدی، مزاری تبریز شهرینده دیر. او، همیشه خالقین سایغیسینی قازانان بیر حکیم و شاعیرایدی. او، اورکدن بیر ائل فداییسی و آذربایجان وورغونلاریندان ایدی. شاعیرلیگینین ایلکین ایلرینده فارسجا شعیرلر یازسا دا میلی حؤکومتدن سونرا آنا دیلیمیزده شعرلر یازیب، ادبی کیتابلار نشر ائتدیردی. شیمالی آذربایجان شاعرلرینین شعیرلریندن اسگی الیفبایا چئویریپ همین کیتابلاری چاپ ائدردی. اوستاد شهریارین عؤمورلوک دوستو و اعتیمادلی حکیمی ایدی. آنا دیلیمیزده نشر ائتدیردی کیتابلار: «آچیل چتریم، آچیل (اوشاق ادبیاتی، کؤچورمه) «گل باهاریم، گل» (اوشاق ادبیاتی، کؤچورمه)، «لایلی مارالیم لایلی» (اوشاق ادبیاتی، کؤچورمه)، «جوزام لی سارا» (تورکجه شعیرلریندن بیر مجموعه). و فارس دیلینده نشر ائتدیگی کیتابلار: «به یادشهریار»، «غنچه های خونین»، «سخنان عارفانه و نصایح حکیمانه نظامی گنجوی»، «شیطان در شعر شهریار»، «تبریز گنجینه های در بستر تاریخ».

جوزام لی سارا

اون دورد باهار گورهن سارا،
 قونجه کیمی گوله ن سارا.
 چیچکلنوب یانقلاری
 اولدوز تۆکوب صورتلارا.

هله منیم یادیمدادیر.
 دونیا وئریب دیر ال-اله،
 سیزلره ایمداد ائله بیر.
 خه یبیر آداملارین گوجو
 گور نجه بیداد ائله بیر.
 آلاهی ایسته یهن سنی،
 کعبه ائدیر عبادته.
 کعبه نی آرزو ائله یهن
 گلیر بورا عبادته.
 معبد- ی عشق دیر بورا،
 «دشت-ی مینا» و طور دور.
 بانک و نوای- ی شووق دور،
 صووت و صلا- ی سوردور.
 قلبی- شیکسته بوردادیر،
 رحمت- ی حقه واصل اول.
 قلبی شیکسته دن چکیب
 جننته ذوالجلال یول.

من کیمم؟

قایالار دوشونده بوزلایان قارام،
 بولاغام، داغلاردان جوشوب آشارام.
 قوشولوب چایلارا دنیز اولارام،
 داغلار یارادیب داغدان آشارام.
 داشلارین بزه یی اینجه بیر گوله م،
 یارپاغیم قیادیر، چیچیم بولود.
 حسرتده قوورولان خسته بولبوله م،
 اوریم یارادیر، درمانیم اومود.
 شیمشه یه م، شاخارام قارا گنجه ده،
 دله ره م باغیرینی قارا گنجه نین.
 یولچویام، گزره م ایتگین یوللاری،
 توتارام الینی یولدان کئچه نین.

گوندوزلرین قارا کدر،
 گنجه لرین اوزون- اوزون.
 کاروان کؤچو قویوب گندیر،
 یولدا قالیبدی گوزلرین.
 دوداقلارین آچیلما ییر،
 بوزدا قالیبدی سوزلرین.
 بیر باخشیندا دونیا جا،
 نیاز یاتیب، دیلک یاتیب.
 آچ اوره گین گوروم، بالا
 نجه تیکان قانا باتیب.
 دونیا اونوتسا دا، سنی،
 من سنی آتارام بالا.
 یوخلاسا دونیانین گوزو،
 بیر گنجه یاتارام بالا.
 اولدوزلاری سایا-سایا،
 گوزله بیرم سنین یولون.
 آتان گلیر زیارته،
 آچ بالا جان الین- قولون.
 جوزام سنی آیرسا دا،
 اوره ک سنی آیرما ییر.
 دلیم کسلیسه، دوشسه ده،
 باشقاسینی چاگیرما ییر.
 جانیم گوزوم، بالام سارا،
 جانیم قوربان سنه سارا.
 دونیانی لوغمان ائله ره م،
 دردینه ائله ره م چارا.
 مرض قارا بولوت اول،
 من توفان اوللام اسره م.
 مرض آخارستل اولسا دا،
 داغ کیمی یولون کسه ره م.
 قورخما بالا، تک دئیله م،
 بیر ائل منیم آرخامدادیر.
 ائل گوجو - سئل گوجو دئیله،

عۇمور سوموش بىر اجتماعى شخصيت دىر. او، هميشه خالقين دردینی، اعتراضینی، ایستک و آرزولارینی یازان شاعرلردن ایدی. دیققتچیل، آیدین و کسکین قلملی شاعر غلامرضا مجدفر تبریزین قاپالی ادبی موحیطینین فداکار یئتیرمه سی ایدی. او، جاوانلیق ایلیرینده تبریزده آتا-بابا پئشه لری اولان قصالیق ایشینه گۆره تانینمیش دیر. اینقلابدان سونرا شعرلری «اولدوز»، «آزادلیق»، «کوراوغلو»، «گونش»، «یولداش»، «دده قوقود»، «وارلیق» «اینقلاب یولوندا»، «یئنی یول»، «فروغ آزادی» و س. مطبوعات اورقانلاریندا چاپ اولاردی. غلامرضا مجدفر میللی حؤکومت زامانی تبریزده یارانان شاعرلر مجلسی آدلی ادبی درنکده «نوروزی» تخللوصو ایله چیخیشلار ائتمیش دیر. اینقلابدان سونرا دا، تبریز و تهراندا یارانان بىر نئچه ادبی درنکلرده ایشتیراک اندرک ادبی-ایجتماعی فعالیتینی داوام ائتدیرمیش دیر. غلامرضا مجدفر آذربایجان ادبیات کاروانینا چوخ گنج ایکن قوشولان اوغلو دوکتور مرتضی مجدفر ده او ادیب و محبتلی اینسانین یئتیرمه سیدیر.

غلامرضا مجدفر ۲۰۰۱ ایلده تهراندا وفات ائتمیش و تهرانین بهیشت-ی زهرا مزارلیغیندا دفن ائدلمیش دیر.

گلیز

چکیل کنارآ آراز، قوی وطنداشیم گلیز،
وطن سوراغینا حسرتلی قارداشیم گلیز.

باسیم قوجاغیما ایلر بویو ایته ن گولومو،
اوپوم، سیخیم دؤشومه کور دیده بولبولومو،
خزان اوراغی بیچنمز ده بارلی سونبولومو،
سئوینجینده اله نن گۆر نه گۆز یاشیم گلیز،
چکیل کنارآ آراز، قوی وطنداشیم گلیز.

غلامرضا مجدفر

۱۹۲۷-جی ایلده تبریز شهرینده دونیایا گلن غلامرضا مجدفر حاجی زینال اوغلو آذربایجانین سئویلهن شاعرلریندن بیری دیر. اونون موباریز آتاسی حاجی زینال تبریزده باش وئرهن مشروطه حرکاتیندا ستارخان آتلیلاریندان اولموش و مشروطه اینقلابینین سنگرلرینده گئدن دؤیوشلرده یارانانمیش، دونیاسینی دییشنه دک همن یارالارین آغریلارینا دؤزه رک حیات سورموشدور. غلامرضا مجدفر ده، آتاسینین موباریزه یولونو توتاراق عۇمور بویو داوام ائتدیرمیشدیر. گنجلیک ایلریندن باشلا یاراق خالقین خئیرینه اولان هر بىر ایجتماعی-سیاسی حرکاتین اؤن سیرالاریندا دایانمیشدیر. اونون موباریزه ایله گئچهن حیاتینا تانینمیش یازی چییمیز "سعید منیری" رومانلارینین بىرینده یوز صحیفه دن آرتیق یئر وئرمیشدیر. دئمک اولار کی، غلامرضا مجدفرین هر بىر شعرینده خالقین اورک سؤزونو تاپماق مومکوندور. ساده و صمیمی شعر دیلی وار. داها چوخ ساتیریک و سیاسی-ایجتماعی شئیرلرله خالقیمیزین اویانماسیندا تأثیرلی اولان شاعرلریمیزدن دیر. دونیانین ایستی-سویوغونو گۆرموش، خالقیمیزین سعادت یولوندا آجیلی-شیرینلی گونلری اولان شرفلی

خراب قالمیش وطنیمین تحریف اولموش تاریخی،
 خاطریمده نقش باغلییر، قولاییم دا دیله نیر.
 آشیق اوخو، ایگید سسین خاطرلاییر کئچمیشی،
 قاچاق نیی، کوروغلولار تزه دن دوشور یادا.
 آشیق اوخو، ساکیت اولما، سسین دوشسون داغلارا
 قوی سازین دان حالا گ سسین داغدا، داش دا، دریادا.
 گنجه-گوندوز، ایستی-سویوق، یای-قیش دایم چئوریلر،
 زامان دؤنر، دؤوران کئچر، ائلدهن آنجاق دیل قالار.
 جرس سسی قافلده جومار درین سوکوتا،
 کارواندان دوشر گه ده سؤنموش اولان کول قالار.
 آشیق اوخو، قوی سیزلا سین بالابانین ناله سی،
 مظلوم خالقین فغانیله اجین اولوب قاریش سین.
 بلکه، بو سس سبب اولا اتیحادا، اتفاقا،
 بوتون ائلر بیر-بیریله قوجاقلاشیب باریش سین.
 یئنه سنین سازین واردیر، گوج گلیرسن سازینا،
 بوشالدرسان، ایچریده دردین-غمین قالماسین.
 من دردیمی کیمه دئییم، منیم چاره م کیمه ده دیر؟
 دیری گؤزلو دوروب باخیم، دردلی قلبیم پارتلا سین؟

صدیار وظیفه (ائل اوغلو)

کؤهنه دوست

سلام آی کؤهنه دوست، آی کؤهنه کیشی
 سیامی نین سنه دوشوبدور ایشی
 نظامی دن بیر بئیت مرحمت ائيله
 شکیلینه یازیم، بیتیریم ایشی. (حسین سیامی)

چیخین ووقار ایله آلفیش ائدک، گلن ائلیمه،
 بونلار کؤمکچ دی، یاردیمدی، باغلانان دیلیمه،
 یامان گونده بونلار گوج وئرہ ر سینان بئلیمه،
 دای ایندی تک دئییلهم، یولداشیم گلیر،
 چکیل کنارا آراز، قوی وطنداشیم گلیر.

داشیتدی دوشمه ن اونون کاسه-ینیجابتینی،
 بروزه وئردی نهایتده اؤز شهامتینی.
 قیریبیدی قودرتیله حلقه -ی اسارتینی،
 آجیقلی شئر کیمی جوولانا سیرداشیم گلیر،
 چکیل کنارا آراز، قوی وطنداشیم گلیر.

نئجه سورو یایلاندا چوباندا ن آیریلماز،
 نه قدر آیری دوشسه، ات کی قاندا ن آیریلماز،
 اولونجه روح دا ساکیتدی، جاندا ن آیریلماز،
 "شاه اسماعیل" دیریلدی، قیزیلباشیم گلیر،
 چکیل کنارا آراز، قوی وطنداشیم گلیر.

قویون، دیونجا اولوب قول- بویون قوجاقلاش سین،
 یوزهشتاد ایلدیر دولوب باغری قوی، بیر آغلاش سین،
 ووصالا دوغرو ایشیق بیر دئشیک دلیب آچ سین،
 جاوان چاغیمداکی تک ایندی هوش- باشیم گلیر،
 چکیل کنارا آراز، قوی وطنداشیم گلیر.

قویون- قوزو مله شین کیم گؤروب منظره سین،
 قوزو اؤپر آنانی، عشقیله امر ممه سین.
 بیزیمده قرن بویو گؤرمه ییب بالا ننه سین
 بو دردلی سحنه لره سوت چکیر، باشیم، گلیر،
 چکیل کناره آراز، قوی وطنداشیم گلیر.

تهران - ۱۴/۱/۱۹۹۰

آشیق

آشیق، آشیق چال سازینی، او سازینین زخه مه سی
 اوریمین کؤهنه دردین تزه لیب گؤیه نه دیر.

یئنه گورلایایدی "ساهر" اوجاگی

کاش، یئنه "نباتی" انجومیننده
های- هارای سالایدی "گولدورلو ولی"
"عظیم آقایی" نین اوجا سسینده
یئنه سسلنه یدی ائلین نیسگیلی

یئنه ده "قارا داغ" انجومیننده
شاعیر "سئل اوغلو" نو خاطرلایایدیق
بیرده "درد اوغلو" نون کدرلرینه
باری هئج اولماسا اورتاق اولایدیق

یئنه "ستارخان" دا گونئی درنه یی
مسجید بوجاغیندا پیچیلداشایدی
یئنه اورموییه نین قورویان گولو
«ناظرین» شعرینده جوشوب - داشایدی

یئنه "مهمان" به ی ن گورشرایله
یاندریب یاخایدیق آیرلیقلاری
یئنه ده بیسه یدی حوکمونو هیجران
یئنه ده دوستلاری گوره یدیک باری

نئچه دوستوم اولدو پاندامیادا
نئچه آیریلیغا دؤزمه لی اولدوم
منده سون باهارین چیچکلیری تک
اؤزومده بیلمه دن سارالیم، سولدوم.

ائل اوغلو-۱۴۰۱

کورانالی گونلرین بیرینده یوخاریداکی بیر بندشعری،
شاعیر دوستوم تیکمه داشلی حسین سیامی یازیب منه
یوللامیشدی، بیرنجه دوستوم خاطریمدن گلیب کنچدی
و کؤهنه دوست شعریمی یازیب حسین سیامی حصر
انتدیم(ائل اوغلو)

سلام آی حسین ، علیک السلام،
یئنه کؤهنه یولداش ، یئنه کؤهنه دوست
هر نه بین تره سی کؤهنه لیب گندر
قالار کؤهنه یولداش ، قالار کؤهنه دوست

یئنه "قارلی داغ" ا یولوم دوشئیدی
یئنه ده "شیبلی" دن آشیب گنده یدیم
"یئنه قاراداغ" دان قوشمالار یازیب
"حسین سیامی" یه توحفه ائده ایدیم

آه ، بیرده گوروشوب دوستلاریمیزلا
یانایدیق "اوختای" نین بیتمز دردینه
یئنه آغلایایدیق ایکی بیر - اوج بیر
بو ائلین اوبانین ایتمز دردینه

یئنه "ایلدیریم" نین سسی گله یدی
شاخایدی دؤورانین غضبی، کینی.
یئنه "تورک اوغلو" نون مصرعلرینده
تپایدیق بیر اوره ک غضبی، کینی.

یئنه ده "ساپلاغ" نین غملی گولوشو
بیزی آغلادایدی، بیزی یاخایدی،
یئنه "قافلانتی" نین چیلپاق دئیشی
دوشمان اوره کینه سونگو تاخایدی.

تهرانین وولگانلی اوره یی کیمی
یئنه آلیشایدی "صابیر" اوجاگی،
مین سویوق اوره یی ایسیندیرمه یه

دوشونمه تک اۆزونو، هر يئرده بيل سۆزونو،
شره باغلا گۆزونو، يارادارسان كۆزونو .

چاليش كى، سئوگى قازان آخى باخير حاق يازان .
اولماياسان يول اذان نه ده كى، اويون پوزان .

ساخلا كى، قلبى تمىز، قويما گوناھ سال سين ايز،
روشوت وئرسه ده، ايبليس گۆتورمه قاتلانار ديز .

آلدانما داشا-قاشا اؤمرو گۆزل وور باشا،
آرزون توخونماز داشا، آى سنى يوز ايل ياشا !

اولويه ابوالفضل قىزى

آى مزارقازديران، مزارقازديران .
AY MƏZAR QAZDIRAN

اۆزومدن قاچيرام، قاچاق اولموشام .
اونوان سيز يول چويام دوشموشم دارا .
عشق دن قورخمايانام، قوچاق اولموشام،
ايسرارلى بو بلا آپارير هارا؟

بلام جننتيم ديز، قاچيرام اونا،
بيليرم يوللاريم بزنيب اودلا .
بئيين سيز بو بئينيم تلسير سونا،
چاغيرير، سسليير عشق آدلى آدلا .

اودون دا غضب دن قيزاريب رنگى،
بير آز گنجيكميشم هيرسلنيب يامان .
علين ده توتوب دور ماتم چلنگى،
دئير گۆزلييرديم يئتيردى زامان .

دوشونجه سيز بئينيم، سۆزبيلمز اورك،
بير يئرده قوروب دور موكممل تله .
اودمو لازيم سنه؟ ياناسان گرک؟
اونوتما سوره جك بو آتش هله .

شيكايه ائتمه يه حاقين يوخ ايندى،
بئيين ده يولون دان سندن آزديران .
شيرين آدلى زهر بويور سنيندى،
آى مزارقازديران، مزارقازديران .

اولويه ابوالفضل قىزى

ÜLVİYƏ ƏBÜLFƏZ QIZNDAN 3 ŞEİR

يئنه سؤبلييممى، سن آخى كيم سن؟

YENƏ SÖYLƏYİMMİ ; SƏN AXI KİMSƏN ?

جاوابى بيلينن سوالا بير باخ،
يانين دا ايلش سن، قيزديرار اوجاق .
اوجاق قلبيم ده دير، يانان دا سن سن،
يئنه سؤبلييممى، سن آخى كيم سن؟

منيمله اوجاق دا بيرگه يانيرسان،
بيليرم سئوگينى نيه دانيرسان .
قلبيم ده يئرني آخى بيليرسن،
يئنه سؤبلييممى، سن آخى كيم سن؟

سحرلر گۆزونون آغين دا آچار،
اوزونه باخان دا دردلريم قاچار .
قلبمىن شفاسى، عمره بزك سن،
يئنه سؤبلييممى، سن آخى كيم سن؟

سئوگين سارماشيقتك منه سارييلار،
سارماشيق دولانار كؤكسوم يارييلار .
جانى مى آلاماغا حاضر بيرى سن،
يئنه سؤبلييممى، سن آخى كيم سن؟

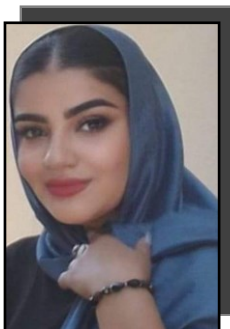
جانيم فدا اولسون، جانينا احسان،
آدينا شئيرلر قوشولان اينسان .
سن كى بيردنه سن، سن آخى تك سن،
يئنه سؤبلييممى، سن آخى كيم سن؟
سن اۆزون بيليرسن، سن آخى كيم سن !

اولويه ابوالفضل قىزى

شره باغلا گۆزونو

ŞƏRƏ BAĞLA GÖZÜNÜ

چك دوزلوكله دقتى، يارات قلب ده ريققتى،
گۆزلرينين نيتى، قورخوزاسان دهشتى .
ياخشيليغا قوجاق آچ، گل شيطان دان کنار قاچ .
قارانليغا ايشيق ساچ، تنز دردلييه تاپ الاج .

Xudafərin

Türkçə - Farsca

Kasım-Ocak 2024 - İL 21 - SAY 231 (ELMİ-ƏDƏBİ-KÜLTÜRƏL DƏRGİ)

[http://www. Khudafarin.ir](http://www.Khudafarin.ir)

<https://t.me/xudafarindargisi>

